

SBORNÍK

Archivu bezpečnostních složek 8/2010

SBORNÍK
ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK

8/2010

archiv
bezpečnostních
složek

Redakční rada:
PhDr. Miroslav Urbánek (předseda), PhDr. Ladislav Bukovszky, PhDr. Iva Kvapilová, Mgr. Světlana Ptáčníková (tajemník), Mgr. Martin Pulec, Mgr. Antonín Slavíček, Mgr. Ing. Pavel Vaněk, Ph.D.

Sborník vydává Archiv bezpečnostních složek.

© Archiv bezpečnostních složek
ISBN 978-80-254-9125-6

Obsah

ÚŘEDNÍ ČÁST

- Pavel Navrátil
  Jednání European Network of Official Authorities in Charge of the Secret – Police Files a 10. výročí polského Institutu národní paměti ve Varšavě 7

- Světlana Ptáčníková
  Zpráva o činnosti Metodické komise v Archivu bezpečnostních složek 11

STUDIE

- František Bártík
  Rok 1968 a následná normalizace v československém uranovém průmyslu ve světle materiálů StB 19

- Daniel Běloušek
  „VIKING, který ztroskotal" – Fiasko československé vojenské rozvědky ve Švédsku v roce 1986 77

- Pavel Žáček
  Z operativních porad náčelníka I. správy Klíčové dokumenty Hlavní správy rozvědky SNB v roce 1989 91

- Daniel Běloušek
  Ničení agenturně-operativní agendy v rámci Vojenské kontrarozvědky po 17. listopadu 1989 151

BIOGRAFIE

- Andrea Ponecová
  Adolf Hrubý a Národní souručenství 163

- Jiří Mikulka
  „Rád bych sloužil pro bezpečnost našeho státu dále…" **Josef Gemrot – policista, parašutista a příslušník SNB (1911–1955)** 213

FONDY

- Pavel Navrátil
  Průvodce operativními svazky Hlavní správy rozvědky ... 253

- Sylva Šimsová
  Dokumenty o exilovém sociálně demokratickém politikovi Josefu Bělinovi v britských archivech ... 265

- kolektiv autorů
  Archivní A–Ž ... 287

Rejstřík osob, krycích jmen, akcí ... 296

Seznam užitých zkratek ... 307

Resumé ... 318

Summaries ... 326

ÚŘEDNÍ ČÁST

Jednání European Network of Official Authorities in Charge of the Secret – Police Files a 10. výročí polského Institutu národní paměti ve Varšavě

Pavel Navrátil

Dne 7. října 2010 se zástupci Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR) a Archivu bezpečnostních složek (ABS) Pavel Žáček a Pavel Navrátil zúčastnili pracovního setkání zástupců „European Network of Official Authorities in Charge of the Secret – Police Files" (Evropská síť institucí spravujících dokumenty tajné policie) konaného ve Varšavě. Jednání se týkalo koordinace prací na společném průvodci po archivních fondech bezpečnostních složek bývalého východního bloku spravovaných účastnickými institucemi, přijímání nových členů, spolupráce na externím projektu („Salamanca Charter") vztahujícího se ke studiu diktátorských režimů. V závěru jednání proběhla volba příští předsedající instituce, kterou bude rumunská Národní rada pro studium dokumentů Securitate.

Samotnému setkání účastníků předcházelo otevření panelové výstavy na varšavském Zámeckém náměstí nesoucí název: „…a akta zniszczycz" („… a svazky zničit"), prezentující administrativní agendu bezpečnostních složek vybraných zemí střední a východní Evropy. Autoři výstavy se zaměřili především na tzv. divoké skartace, jež probíhaly v souvislosti s pádem komunistických režimů v roce 1989. Na přípravách této výstavy se podíleli i pracovníci Archivu bezpečnostních složek z ČR.

Den 8. říjen 2010 byl věnován oslavám 10. výročí založení polského Institutu národní paměti (IPN). Započaly připomenutím památky předchozího, nedávno tragicky zemřelého, předsedy instituce Janusze Kurtyky odsloužením mše svaté v kostele Všech Svatých a dále odhalením jeho plakety na budově sídla IPN.

Od dvanácté hodiny se konalo slavnostní shromáždění ve varšavském Královském zámku. Po přečtení zdravice polského prezidenta Bronisława Komorowského získalo několik pracovníků Institutu „Kříž za zásluhy" na poli „*dokumentace a připomínání pravdy o moderní historii Polska*"; ocenění předal kancléř prezidenta republiky. Následovala přednáška profesora Pawła Śpiewaka nazvaná „Vliv IPN na společenskou debatu v Polsku", na niž navázala diskuze představitelů všech partnerských institucí, která rozvinula toto téma do mezinárodních souvislostí.

Předseda Institutu paměti národa Franciszek Gryciuk zahajuje jednání Evropské sítě institucí spravujících dokumenty tajné policie.

Z výstavy „ ... a akta zniszczyć“ .

Odhalení pamětní desky Janusze Kurtyky.

Janusz Kurtyka 1960–2010

Janusz Kurtyka se narodil 13. srpna 1960 v Krakově. Absolvoval Fakultu historie a filozofie na Jagellonské univerzitě, doktorské studium dokončil obhajobou disertační práce na Ústavu historie Polské akademie věd v roce 1995 a v roce 2000 dosáhl habilitace. Od roku 1979 se účastnil aktivit demokratické opozice v Krakově, byl mimo jiné spoluzakladatelem „Nezávislé asociace studentů" Institutu historie Jagellonské univerzity a přednášejícím na podzemní univerzitě.

Od roku 1985 působil jako vědecký pracovník v Ústavu historie Polské akademie věd, členem vědecké rady Ústavu byl v letech 1999–2002 a 2003–2006. V období 1989–2000 se stal předsedou Solidarity v Ústavu historie Polské akademie věd v Krakově. V letech 2000–2005 byl ředitelem krakovského oddělení Institutu národní paměti.

Z jeho pera vzešlo cca 140 vědeckých publikací o polské historii se zaměřením od středověkých a raně novověkých dějin, až po tematiku protikomunistického odporu. Byl členem Sdružení polských historiků, Společnosti přátel věd v Przemyślu a Polské heraldické společnosti. Dne 9. prosince 2005 byl Sejmem zvolen předsedou Institutu národní paměti a 29. prosince téhož roku skládá slib.

Byl ženatý a měl dva syny.

Předseda polského IPN tragicky zahynul dne 10. dubna 2010 při letecké havárii u ruského Smolenska, spolu s osmdesáti osmi členy delegace, která se měla zúčastnit v Katyni vzpomínkové tryzny k 70. výročí masakru tisíců důstojníků polské armády sovětskou NKVD…

Slova kolegů a přátel

„Byl to muž velmi silný, klidný. Uměl být okouzlující, stejně jako přísný šéf svých zaměstnanců, bez ohledu na jejich místa ve struktuře úřadu. Chtěl být – a byl – správcem Institutu národní paměti, který se pod jeho vedením stal jednou z nejvýznamnějších polských institucí společenského a politického života. Po této těžké práci nyní spočívá a patří na Boha. Lidsky řečeno příliš brzy, ale Stvořitel tak chtěl."

Jan Żaryn, IPN

„Janusz měl velké plány. V sobotu měl letět do Katyně a ve středu do Bruselu. Chtěl toho ještě mnoho udělat, především na vědecké úrovni. Už měl za sebou habilitaci, a tak přirozeným krokem bylo usilování o profesuru. Snil o tom. Ale stalo se jinak. Smrt Janusze byla symbolická. Zemřel jako mučedník pravdy, za kterou bojoval po celý svůj život. Často opakoval slova evangelia: ‚Poznáte pravdu a pravda vás osvobodí.' (Jan 8, 32)."

Tadeusz Isakowicz-Zaleski, kněz

„Vyprávění dějinného příběhu našich národů je složité, obtížné a někdy i kontroverzní. Následkem toho mají krátkozrací lidé strach z pravdy a jejího vyslovování. Janusz Kurtyka takový nebyl, měl odvahu sdělit pravdu autentických dokumentů a svědectví pamětníků. Tím si zasloužil naši úctu a uznání. Jsme si jisti, že jeho nástupci půjdou jeho cestou poctivosti a naše spolupráce se bude i nadále rozvíjet směrem připomínání dějin."

Avner Shalev, předseda Yad Vashem

„Díky Januszovi Kurtykovi dostala mezinárodní spolupráce IPN sotva popsatelné tempo a záběr. Stovky metrů dokumentů byly vyměněny s příbuznými institucemi. Desítky publikovaných knih, uspořádané konference. To jsou hlavní směry spolupráce, při kterých je nutné používat i leteckou dopravu. Významná část účastníků delegací (včetně mne) má strach z létání. Pro Janusze to nebyl problém. Před každým letem nás uklidnil a připomněl, že v případě katastrofy budeme mít státní pohřeb se všemi poctami."

Jan Baster, IPN

„Spolupráce s Januszem Kurtykou si žádala značné intelektuální a organizační úsilí. Během čtyř let zcela zreorganizoval práci archivu, aby z něj vytvořil moderní a otevřenou studnici poznání o polské komunistické minulosti. Archiv hrál velmi důležitou roli v utváření politiky národní paměti a byl hojně využíván pro nesčetné výzkumné projekty. Jak by řekl Janusz Kurtyka: „Archiv je srdcem IPN". A toto „srdce" bije ve stejném rytmu i přes ztrátu svého šéfa."

Jacek Kwilosz, Rafał Leśkiewicz, Zbigniew Nawrocki, Wojciech Sawicki, IPN

Zpráva o činnosti Metodické komise v Archivu bezpečnostních složek

Světlana Ptáčníková

Metodická komise (dále jen Komise) byla v Archivu bezpečnostních složek (dále jen Archiv) zřízena Pokynem ředitele Archivu č. 2 ze dne 22. ledna 2009. Komise je stálým pracovním a poradním orgánem ředitele Archivu, který ji řídí a zadává problematiku pro vypracování stanoviska a pracovních materiálů. Hlavní náplní její činnosti je řešení metodických otázek, posouzení způsobu zpracování archivních souborů a posouzení archivních pomůcek.

Komise měla původně pět stálých členů – zaměstnanců Archivu ve funkci archivář, a externí odborníky. Funkci tajemníka komise vykonává archivář spravující evidenci Národního archivního dědictví (NAD). K projednání určité problematiky mohou být na zasedání Komise přizváni další zaměstnanci Archivu, popř. externisté, kteří se danou problematikou zabývají.

Komise

1) vytváří metodiku pro zpracování archivních fondů a souborů, metodicky dozoruje a posuzuje tvorbu archivních pomůcek v Archivu,
2) posuzuje zpracovatelem navržený způsob zpracování jednotlivých archivních fondů a souborů a lektorované návrhy archivních pomůcek,
3) podílí se na vytváření informačního systému Archivu,
4) řeší metodické otázky dle zadání ředitele Archivu, popřípadě odborné otázky vzešlé z návrhů ostatních vedoucích pracovníků Archivu.

První zasedání Komise v únoru 2009 mělo pouze informativní charakter. Bylo zde sice projednáváno zpracování fondů stanovené plánem práce Archivu na rok 2009, ovšem vzhledem k tomu, že plány práce Archivu v předchozích letech byly koncipovány bez ohledu na jeho reálné možnosti, zůstalo výhradně u teoretické diskuze. Na tomto jednání Komise byl rovněž představen pokyn ředitelky Národního archivu – „Závazná příručka pro zpracování archivních souborů a tvorbu archivních pomůcek v Národním archivu", kterou měli přítomní prostudovat, posoudit, zda by ji bylo možno přizpůsobit potřebám Archivu a zaslat své připomínky tajemníkovi Komise Mgr. Petru Dvořáčkovi.

Hlavním bodem druhého zasedání Komise, které se konalo v říjnu 2010, bylo projednání již zmíněné „Závazné příručky pro zpracování archivních souborů a tvorbu archivních pomůcek v Národním archivu" a její úprava pro potřeby Archivu. Bylo rozhodnuto, že při aplikaci příručky na podmínky Archivu bude zvolen následující postup:

a) Text příručky bude zachován, resp. budou aktualizovány pasáže týkající se organizace práce a kompetencí uvnitř Archivu.
b) V souvislosti s tímto bude vypracován návrh na vznik pracovní skupiny, která by technicky a organizačně zajišťovala propojení činností souvisejících s inventarizací, tvorbou inventářů a jejich zveřejněním (Janus, PEvA apod.)

Tehdejší ředitel Archivu PhDr. Ladislav Bukovszky požadoval, aby Komise stanovila fondy, jejichž uspořádání považuje za prioritu. Pro rok 2010 to měly být následující strategické fondy:

- Oddělení archivních fondů FMV – II. správa SNB, IV. správa SNB a VI. správa SNB
- Oddělení operativních svazků rozvědky a VKR (Vojenské kontrarozvědky) – SSEP (Systém sjednocené evidence poznatků), Zpravodajská správa Pohraniční stráže
- Oddělení operativních svazků kontrarozvědky a vyšetřovacích spisů – fond Správy sledování a dále menší fondy ZO (zvláštní operativní), případně ZA (zvláštní agenturní) a ZV (zvláštní vyšetřovací).

I zde však platí to, co bylo řečeno výše – v době, kdy archivní oddělení byla (a stále ještě jsou) maximálně vytížena badatelskými a úředními žádostmi a požadavky Ústavu pro studium totalitních režimů (ÚSTR), zůstává pořádání fondů pouze zbožným přáním.V souvislosti s touto otázkou se ukázalo, že by bylo potřebné, aby v Komisi mělo svého zástupce každé z archivních oddělení.

Z diskuze ke zpracování prioritních fondů vyplynulo několik problémů:

a) chybí definice fondu jako takového
b) chybí jednotná metodika zpracování fondů.

Bodu a) se Komise měla věnovat na svém dalším zasedání, bodu b) pak na zasedání následujícím. Zúčastnění se shodli, že stanovení definice fondu jako takového a vypracování jednotné metodiky jeho zpracování je nejdůležitějším úkolem, který před Komisí stojí.[1]

1 Pro množství aktuálních úkolů, které bylo na následujících zasedáních nutno řešit, se nakonec Komise k těmto teoretickým problémům zatím nedostala.

Třetí zasedání Komise proběhlo v prosinci 2009. Mgr. Dvořáček připravil návrh pracovní skupiny pro správu archivních aplikačních programů v Archivu bezpečnostních složek. Řediteli Archivu byly zaslány návrhy fondů, které byly správci fondů označeny za prioritní pro zpracování. Zúčastnění prodiskutovali připomínky k „Závazné příručce". Příručka byla po formální stránce mírně poupravena.[2]

V souvislosti s přípravou příručky vyvstala také otázka evidence a zveřejňování archivních pomůcek. Na webu Archivu jsou sice uveřejněny archivní pomůcky k jednotlivým fondům, ale k jejich zveřejnění došlo bez konzultace se správci příslušných fondů, a pomůcky tak mohou badateli poskytnout zavádějící údaje. Aby byl tento nežádoucí stav odstraněn, měla jednotlivá oddělení zaslat tajemníkovi Komise seznamy relevantních archivních pomůcek k jimi spravovaným fondům, ze kterých měl následně vytvořit jejich celkový seznam, a ten měl být předložen řediteli Archivu ke schválení. Zároveň měly být relevantní archivní pomůcky zaevidovány a uloženy do spisovny sekretariátu ředitele.

Komise se dále věnovala vyznačování zrušení stupně utajování na archiváliích Archivu. Dne 2. prosince 2009 obdržel Archiv dopis od Odboru archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra (OAS SS MV), týkající se požadavku Národního bezpečnostního úřadu (NBÚ) k vyznačování zrušení stupně utajování na archiváliích. NBÚ požadoval, aby zrušení stupně utajení bylo fyzicky vyznačováno na každém listě, který původně nesl stupně utajení. OAS SS MV se s tímto požadavkem NBÚ neztotožnil, nicméně stanovisko NBÚ nehodlal rozporovat. Nechal na jednotlivých archivech, aby se rozhodly, zda budou tento požadavek plnit, či nikoliv. Pokud ho nebudou plnit, vystavují se možnému postihu ze strany NBÚ.

Komice nesouhlasila se stanoviskem NBÚ. Navrhla řediteli Archivu následující:

1) Přidržet se pokynu ředitele s odkazem na zákon č. 499/2004 Sb.
2) Zrušení stupně utajení vyznačovat nadále pouze na svrchní přebalové desky, a nikoliv na jednotlivé listy archiválií. Pro potřeby xerokopií a vlastních reprodukcí badatelů vytvořit průsvitné fólie s vyznačením „zrušení stupně utajení". Povinností badatelů bude tyto fólie používat. Tuto skutečnost zapracovat do „Badatelského řádu".
3) Vzhledem k závažnosti tohoto problému nechat vypracovat právní analýzu a požadovat závazné právní stanovisko.

Komise se znovu sešla v červnu 2010. Tentokrát se zabývala ryze aktuálními problémy. Vedoucí oddělení operativních svazků rozvědky a VKR Mgr. Pavel Navrátil

2 Příručka byla vydána jako Směrnice ředitele Archivu bezpečnostních složek „Zpracování archivních souborů a tvorba archivních pomůcek v Archivu bezpečnostních složek" dne 18. března 2010.

požádal Komisi o stanovisko ve věci vytřiďování materiálů z tzv. „skartu VKR". Tímto slovním spojením jsou označovány písemností III. správy SNB (Vojenské kontrarozvědky), které byly převzaty v pytlích, označených jako skart A a skart B. Bylo zahájeno postupné třídění těchto materiálů do věcných skupin, aby mohla být provedena jejich rekonstrukce. Mgr. Navrátil na zasedání Komise přednesl přítomným informativní zprávu o průběhu dosavadního třídění těchto archivních materiálů. Zdůraznil, že v průběhu dosavadních prací bylo přistupováno k vyřazování a likvidaci materiálů, které buď nenesly žádnou informaci (nenadepsané obaly, prázdné formuláře, útržky), nebo neměly s agendou fondu zjevně nic společného (poznámky osobní povahy, recepty). Od zahájení této činnosti uplynulo již jeden a půl roku a z celkového množství 435 převzatých pytlů je takto vytříděno 310. Stav zpracovanosti je tedy v současné době cca 75 % objemu. Mgr. Navrátil v této fázi považoval za vhodné navázat pokročilejším stadiem třídění, kdy by byly z dalšího archivního zpracování vyňaty další typy doposud ukládaných materiálů. Jmenovaný proto Komisi předložil k projednání seznam základních skupin materiálů určených, po patřičném kritickém zhodnocení, k vynětí z fondu.

Komise se k jednotlivým skupinám vyjádřila. Dále upozornila na nutnost řešit také právní náležitosti vnitřní skartace, jež se řídí ustanoveními zákona č. 499/2004 a uvnitř Archivu bezpečnostních složek zásadami „Závazné příručky pro zpracování archivních souborů a tvorbu archivních pomůcek v Archivu bezpečnostních složek". Zpracovatel při vnitřní skartaci fondu předloží detailní návrh plánované skartace Komisi, která v této věci na základě odborného zvážení rozhodne.

Další bod jednání se týkal nesouladu mezi strukturou tzv. digitálního archivu a fyzickým stavem a rozdělením fondů. V červenci 2009 spustil Ústav pro studium totalitních režimů pilotní projekt elektronického (digitálního) archivu, jehož konečným cílem by měla být možnost dálkového přístupu k digitalizovaným archiváliím. Jako nezbytná součást tohoto projektu vstoupila ještě před tím v platnost příslušná směrnice ředitele Archivu „O struktuře elektronického archivu", upravující vnitřní strukturu elektronického archivu. Směrnice předpokládala, že elektronický archiv bude obsahovat elektronické kopie archiválií, evidenčních a registračních pomůcek, archivních fondů včetně agenturních, operativních, vyšetřovacích a kádrových svazků nebo spisů, archivních sbírek i jednotlivých archiválií a dokumentů vzniklých činností bezpečnostních složek, Komunistické strany Československa a organizací Národní fronty, působících v těchto složkách v období od 4. dubna 1945 do 15. února 1990 (dále jen dokumenty), převzatých podle ustanovení § 14 zákona č. 181/2007 Sb. (o Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů). Archivní fondy měly být v elektronickém archivu řazeny dle hierarchicky kompetenčního hlediska do čtrnácti věcných skupin (tematik). Tyto skupiny byly direktivně stanoveny bývalým ředitelem Archivu PhDr. Bukovszkym, a to v některých případech uměle, bez ohledu na faktický stav, nebo obecně platné archivní zásady.

Vedoucí oddělení evidenčního a správy digitálního archivu Mgr. Petr Zeman ve své zprávě upozornil členy Komise na problém vznikajících rozporů mezi danou strukturou digitálního archivu a reálným stavem a rozdělením fondů. Tento problém se týkal především oddělení operativních svazků kontrarozvědky a vyšetřovacích spisů. Komise přijala proto usnesení, ve kterém požadovala, aby struktura digitálního archivu a skutečné rozdělení fondů vzájemně korespondovaly. Komise uložila Mgr. Zemanovi vypracovat návrh změny struktury digitálního archivu a předložit jej Komisi k připomínkám. Ta jej po schválení předloží řediteli Archivu.

V listopadu 2010 proběhlo zatím poslední, páté zasedání Komise Archivu, na které vedoucí oddělení evidenčního a správy digitálního archivu připravil návrh změny struktury digitálního archivu. Tato změna se ukazuje jako značně složitá. Jako nejproblematičtější se jeví svazková agenda. Zásadním problémem je dosavadní rozdělení svazkové agendy uměle podle krajů. Svazky jsou totiž fyzicky uloženy podle typů, což vychází z historického vývoje fondů, a takto jsou rovněž jednotlivé fondy svazkové agendy evidovány v NAD.

Komise se dále věnovala závěrečné zprávě Odborné komise k posouzení problematiky ochrany archiválií, digitalizace a informačních systémů v Ústavu pro studium totalitních režimů a Archivu bezpečnostních složek (KODI).[3] Metodická komise se ztotožnila se závěry KODI a doporučí nové ředitelce ABS Mgr. Janě Poddané, Ph.D. vstoupit do jednání s ÚSTR a dalšími odbornými pracovišti a institucemi (Národní archiv, Archivní správa MV atd.) k napravení nedostatků a problematických skutečností obsažených v závěrečné zprávě KODI.

Následujícím bodem jednání byl seznam platných archivních pomůcek. Na základě kontroly evidence NAD v programu PEvA provedené PhDr. Michalem Wannerem, Ph.D. v průběhu státní kontroly, konané Odborem archivní správy a spisové služby Ministerstva vnitra, bylo zjištěno několik nesrovnalostí, které je třeba napravit. Jednou z nich je evidence archivních pomůcek Archivu.

V rámci Archivu byl vypracován soupis archivních pomůcek ke schválení a zaevidování do evidence archivních pomůcek v programu PEvA. Drtivá většina archivních pomůcek převzatých Archivem od MV byla vytvořena v 70. a 80. letech dvacátého století v podobě sdružených inventářů, které jsou navíc členěny (podle doby vzniku) na díly. Tyto archivní pomůcky v žádném případě nesplňují náležitosti dané legislativou. Komise proto navrhla oslovit OAS SS MV s žádostí o doporučení, jak postupovat v případě sdružených inventářů k fondů Archivu, neboť se jedná o historický problém, vzniklý před vznikem Archivu bezpečnostních složek i před platností stávající právní úpravy. Jako jedno z řešení se jeví možnost dočasné výjimky a povolení zápisu

3 Se Zprávou je možno se seznámit na: http://www.cesarch.cz/data/fil_0308.pdf

více karet NAD k jedné archivní pomůcce (sdruženému inventáři) v rámci programu PEvA a formální úprava této archivní pomůcky dle vyhlášky. Pokud by tato varianta nebyla možná, nabízí se jako řešení virtuální rozdělení stávajících sdružených inventářů a jejich jednotlivý zápis do evidence archivních pomůcek v programu PEvA. Vzhledem k neexistenci archivních pomůcek k fondům bývalého Studijního ústavu Komise dále doporučila tyto fondy vykazovat v evidenci NAD jako nezpracované.

Posledním problémem, kterým se Komise zabývala, byl fond „Objektové svazky". Tímto termínem označujeme svazky, které byly zakládány jednak na tzv. zájmové objekty (sledovaly „ochranu" zejména důležitých podniků a státních a veřejných institucí před „nepřátelskou činností"), jednak za účelem stálého dozoru StB a sledování činnosti i potenciálních skupin odpůrců režimu (jako byly např. organizace, spolky a strany působící v období první republiky, profesní, náboženské či jiné skupiny obyvatel). Každý svazek má mít své číslo registrační (tedy číslo, pod nímž byl zaevidován při svém založení) a archivní (číslo, které mu bylo přiděleno při uložení do archivu). Fond objektových svazků je v současnosti vnitřně rozdělen na dvě skupiny – objektové svazky archivované před rokem 1990 a tzv. „objektové svazky živé" (bez archivních čísel). Současný stav zakládá několik problémů ve vztahu k vyhledávání v evidencích a ke struktuře digitálního archivu.

Komise proto navrhla v případě „živých" objektových svazků jejich roztřídění podle kraje vzniku (úlož podle posledního záznamu v registračním protokole) a přidělení archivního čísla z archivního protokolu příslušného kraje. V rámci evidence NAD bude tento fond vykazován jako jeden fond – fond „Objektové svazky". Roztříděním vznikne v kartě NAD sedm dílčích listů, do kterých bude zapsán příslušný počet objektových svazků podle krajů. Tímto krokem nedojde ke změně metráže fondu a evidenčních jednotek a bude nadále otevřený prostor pro vnitřní třídění fondu podle krajů. Po roztřídění „živých" objektových svazků, které dostanou archivní čísla podle záznamu do archivních protokolů, budou tato nová čísla objektových svazků zanesena do lustračního systému (tj. systému evidencí, v nichž jsou dohledávány zejména svazky). Dále bude po roztřídění těchto „živých" objektových svazků následovat roztřídění archivovaných objektových svazků. V tomto případě se bude jednat pouze o formu rejstříkování svazků. Ke změnám archivních čísel nedojde.

Jak je z těchto řádků patrné, úkolů, které bude muset Metodická komise ABS řešit, je nespočet. Jedním z nejdůležitějších je definice fondu. Ač se tato otázka může zdát většině archivářů „vně" Archivu triviální, opak je pravdou. Ať už vzhledem ke specifičnosti uložených archiválií, k historickému vývoji jejich původců, nebo i vzhledem ke způsobu, jakým se materiály do Archivu dostaly. Současní členové Komise jsou dlouholetými, zkušenými pracovníky Archivu, kteří ovládají jak archivní teorii a platnou legislativu, tak i detailně rozumí spravovaným fondům. Věřme, že jim bude i v budoucnu umožněno v započaté práci pokračovat.

STUDIE

ROK 1968 A NÁSLEDNÁ NORMALIZACE V ČESKOSLOVENSKÉM URANOVÉM PRŮMYSLU

VE SVĚTLE MATERIÁLŮ STÁTNÍ BEZPEČNOSTI

František Bártík

Autorova poznámka úvodem

Rok 1968 zasáhl do dějin naší republiky nesmazatelným písmem. Události tohoto roku a následné normalizace se podepsaly i do ekonomické oblasti našeho hospodářství – Československý uranový průmysl (ČSUP) nevyjímaje. Níže předkládaná studie byla až na zcela nepatrné výjimky zpracována z materiálů Státní bezpečnosti (StB), které jsou v ní interpretovány. Záměr, že jde o „pohled jen z jedné strany", pramení z toho, že autor cíleně nechce konfrontovat prameny (svazky StB) s výpověďmi účastníků daných událostí, popř. s jinými písemnostmi.

Cílem studie je tedy zachytit rok 1968 a následné události tak, jak je ve svých materiálech zachytila právě StB.

Text je rozčleněn na několik částí. Úvodní se snaží přiblížit námi sledovanou problematiku z pohledu obecné periodizace těžby uranu na našem území (proč se těžil, za jakých podmínek, za jakou cenu apod.). V této části je čerpáno zejména z dokumentačního spisu ÚDV-225/VvK-95. Stěžejní část textu pojednává o událostech roku 1968 v ČSUP a následné normalizaci, tak jak byly zaznamenány StB v námi sledovaných oblastech těžby uranové rudy. Kromě příbramské oblasti, ve které sídlilo Generální ředitelství ČSUP, se studie zabývá situací v n. p. Zadní Chodov a n. p. Dolní Rožínka. Tento úsek textu čerpá čistě z materiálů StB. Konkrétně jde o objektový svazek reg. č. 2845 vedený na celý ČSUP, a dále pak o objektový svazek reg. č. 18729 vedený na Generální ředitelství ČSUP. V roce 1976 byl tento svazek přeregistrován na reg. č. 11529. Použit byl i osobní svazek reg. č. 715464 respektive vyšetřovací svazek V-11229 MV, vedený na osobu Ing. Karel Boček. Svazky se v srpnu 2008 nacházely v Archivu bezpečnostních složek (ABS) – dříve Archiv ministerstva vnitra (AMV). Celá tato hlavní část studie vychází pouze z materiálů StB, proto je třeba zdůraznit, že z dnešního pohledu jde samozřejmě

o jednostranné, tendenční podání událostí. Nicméně, tento „pohled z druhé strany" velmi dobře vypovídá o dané době a jednotlivých lidských charakterech.

Nejen přebrané citace, ale i text studie vycházející z výše uvedených materiálů, přebírají „estbáckou" terminologii, která významně dokresluje dobovou atmosféru. Cílem celé studie bylo zachycení sledovaných událostí „estbáckýma" očima.

Bohužel, přes veškerou snahu autora, podnikového archivu DIAMO, SUL a ABS, nepodařilo se všechna jména a registrační čísla procházející výše uvedenými svazky ztotožnit, z čehož plyne, že v rejstříku nejsou vždy úplné údaje, které by měl obsahovat.

Úvod

Po svržení bomb na Hirošimu a na Nagasaki v srpnu 1945 se Sovětský svaz cítil ohrožen v pozici vítěze války, neboť nevlastní „absolutní zbraň". Výrobě atomové zbraně podřídil SSSR veškeré úsilí (koncem roku 1948 disponoval Sovětský svaz 1000 tunami uranu, což bylo v této době odpovídající množství pro výrobu atomové zbraně; první sovětská atomová bomba vybuchla u Semipalatinska 29. srpna 1949. „Absolutní zbraň" v amerických rukou donutila Stalina, aby přehodnotil nejen zahraniční, ale i vnitřní politiku. Ze strany SSSR byla vyvíjena maximální snaha dostihnout vojensky USA a po té je i předstihnout. Stalin v prvé fázi závodu ve zbrojení neměl žádný jiný zdroj uranu, nežli československý jáchymovský uran, což velmi podstatně ovlivnilo sovětský atomový projekt. V Jáchymově se nacházelo jediné otevřené uranové ložisko v utvářející se sféře sovětského mocenského vlivu. V přehodnocení sovětské politiky si i Československo našlo své místo.

Po roce 1945 vzniká na území republiky odvětví uranového průmyslu. Dne 23. listopadu 1945 byla podepsána „Dohoda mezi vládou Svazu Sovětských Socialistických republik a vládou Československé republiky o rozšíření těžby rud a koncentrátů v Československu, obsahujících radium a jiné radioaktivní prvky, jakož i o jejich dodávkách do Svazu Sovětských Socialistických Republik". Tuto dohodu podepsal ministr zahraničního obchodu (národní socialista) Hubert Ripka a za SSSR náměstek ministra zahraničního obchodu Ivan Bakulin. Hodnocení této dohody je dosti problematické a ještě dnes nejednou záměrně zkreslované. O komplikovanosti hodnocení svědčí dvě níže uvedené citace: *„Byla to smlouva pro ČSR tak výhodná, že by se v dějinách mezistátních dohod sotva našla obdobná."*[1]

Co to prakticky znamenalo? Do roku 1959 tedy SSSR hradil veškeré náklady na produkci našeho uranu, a to včetně investičních nákladů, nákladů na občanskou vybavenost, byty, závodní stravování a další nevýrobní náklady. A geologický průzkum v Československu ze sta procent plně hradil do roku 1960 (z padesáti procent do roku 1980). K tomu Československo ještě dostávalo nejprve patnáct, později deset procent zisku.

1 Kol.: *30 let československého uranového průmyslu*. Úvodní slovo Arnošta Schindlera vládního zmocněnce pro ČSUP, , Praha 1975, s.1.

Sovětský svaz nám na patnáct let poskytl bezúročnou půjčku, kterou jsme spláceli uranovou rudou. Otázkou zůstává určení ceny rudy. Další názor na podepsanou smlouvu: *„[…] udělala z ČSR banánovou republiku, protože po celou dobu, až do roku 1990, se v podstatě za nevýhodných podmínek odvážel – neřeknu prodával – odvážel veškerý uran do SSSR.“*[2] Fakticky smlouva pro odvětví uranového průmyslu znamenala: Již před únorem 1948 bylo znárodněno jakékoliv podnikání v tomto odvětví; Československo se dobrovolně vzdalo možnosti volně disponovat s částí svého nerostného bohatství ve prospěch SSSR; dohoda se týkala i nalezišť do této doby neobjevených.[3]

Historii těžby, respektive produkci uranové rudy, můžeme rozčlenit na určité časové úseky:[4]

V letech 1945–1951 byla uranová ruda produkována bez ohledu na cenu a lidské síly – za každou cenu. Z pohledu potřeby uranu pro výrobu sovětské atomové bomby se jedná o zcela pochopitelnou věc. V této době byly sovětskou stranou hrazeny veškeré náklady na těžbu, včetně mimovýrobních nákladů (výstavba zázemí pracovníků Jáchymovských dolů n. p. (JD), infrastruktura, platy...). Mimo toho mělo Československo ještě od roku 1949 garantován zisk osmnácti, později patnácti procent. V roce 1949 činily náklady na těžbu jednoho kilogramu uranu 1993,- Kčs. Na druhou stranu je pravda, že do roku 1949 platil SSSR za uran, kdy chtěl a kolik chtěl. K 16. září 1946 bylo zaplaceno 5 milionů Kčs a ze SSSR dodáno zařízení za 2,5 milionu Kčs. Podnik JD pracoval na úvěr. Dá se ale s jistotou tvrdit, že v tomto období šlo o nejvýhodnější vývoz uranu do SSSR. V této době tam bylo vyvezeno pouhé jedno procento uranu, z celkového množství, které odešlo tímto směrem do roku 1991.

V rozmezí let 1952–1959 platil SSSR pouze náklady na těžbu, a zisk byl snížen na deset procent. Na konci tohoto období nabídka uranové rudy převyšovala poptávku. SSSR měl již dostatečnou zásobu uranu a jeho zájem o další těžbu opadal. Náklady na těžbu jednoho kilogramu uranu v roce 1952 činily 855,- Kčs, v roce 1958 jen 326,- Kčs. V tomto časovém úseku nastala situace, kdy SSSR platil za uranovou rudu podstatně vyšší cenu, než bylo ve světě obvyklé. V roce 1953 se cena uranové rudy ve světě pohybovala mezi 5–10 dolary za kilogram (36–72 Kčs nové měny), a cena koncentrátu mezi 20–30 dolary (144–216 Kčs). Sovětský svaz ale za kilogram rudy platil 710,40,- Kčs a za koncentrát dokonce 2296,70,- Kčs. V roce 1958 platil SSSR za rudu i koncentrát dvakrát vyšší cenu, než bylo ve světě obvyklé. Proto bylo ze strany SSSR nutné učinit opatření, aby byl tento nevýhodný obchod změněn. Proto se v dalším období setkáváme s tzv. pevnými cenami pro danou pětiletku.[5]

V letech 1959–1967 již platil SSSR za náš uran pevnou cenu 135,- Kčs za kilogram. Tato cena byla určena na pět let dopředu, záleželo čistě na efektivitě těžby, zda bude vývoz do SSSR ziskový nebo ztrátový.

2 „Uran v českých dějinách“, expozice. Hornické muzeum Příbram, Pobočka Památník Vojna,

3 ÚDV-225/VvK-95. TOMEK, Prokop: *Československý uran 1945–1989*. ÚDV, Praha 1999, s. 41.

4 Níže uvedená část vychází z podkladů spisu ÚDV-225/VvK-95.

5 JANČÍK, Drahomír: *Vývoz československého uranu do Sovětského svazu v letech 1946–1959*. Acta Oeconomica Pragensia, roč. 15, č. 7, Praha 2007, s. 203–207.

V letech 1961–1965 byla těžba ztrátová a 3 miliardy Kčs byly hrazeny ze státního rozpočtu. V roce 1960 bylo dosaženo nejvyšší těžby; do SSSR se celkem vyvezlo 3037 tun uranu. V období 1967–1989 převyšovala výrobní cena daleko cenu, za kterou by byl SSSR ochoten uran nakupovat. Těžba byla dotována ze státního rozpočtu. V roce 1979 činila dotace na kilogram uranu 932,- Kčs + náklady na geologický průzkum + náklady na bytovou výstavbu + náklady na infrastrukturu, atd. Státní dotace za období 1965–1989 činily celkem 38,5 miliardy Kčs (jen za rok 1989 1,705 miliardy Kčs). V souvislosti se ztrátovostí vývozu uranu do SSSR je však v rámci objektivity třeba zmínit, že ze Sovětského svazu do Československa putovaly vybrané komodity pod světovou cenou (např. ropa).

Co se ekonomické rentability těžby uranové rudy týká, je třeba zmínit stále se objevující spekulace typu: *„Zájem o československou uranovou rudu projevily po válce i Spojené státy a nabízely za něj náhradu rovnající se mnohonásobku československého státního rozpočtu. Teoreticky by obyvatelé tehdejší Československé republiky nemuseli po několik let platit žádné daně. Rovněž kompletní náklady na celkovou exploataci tohoto tehdy vzácného a nebezpečného kovu nabízely USA hradit v plné výši. […]*[6]

V tomto případě jde však spíše o zbožné přání. Spojené státy totiž nakupovaly po konci války kilogram uranové rudy za 5–10 dolarů a za 20–30 dolarů kilogram koncentrátu; tyto ceny se více méně držely až do začátku sedmdesátých let 20. století. V této době neexistovaly žádné světové ceny, které by alespoň orientačně určovaly cenu uranu. Byla pouze zcela jasně vymezená pravidla, za kterých USA, respektive SSSR, nakupovaly uranovou rudu. Tato pravidla byla obsažena ve „Smlouvě" respektive „Dohodě". Výše uvedená „Dohoda" mezi Sovětským svazem a Československem se velmi podobala britsko-americké smlouvě s Kongem (uhrazení nákladů na těžbu + zisk). Není logického zdůvodnění, které by vysvětlovalo, proč by hypoteticky USA platily mnohem vyšší částky za československý (jáchymovský) uran, který nebyl, a to si přiznejme, nejkvalitnější. Připusťme, že by USA kupovaly náš uran z důvodu, aby se nedostal do rukou SSSR, ale co ostatní naleziště ve „východním bloku"? A tak by se dalo pokračovat... Zbohatnout na produkci uranové rudy v námi sledované době se nedalo. Bezpochyby nejlepším řeším by bylo ponechat toto nerostné bohatství dalším generacím.

Situace v ČSUP před okupací 1968
/ve světle materiálů StB/

Vzhledem ke stavu, kdy Československo bylo „Dohodou" zavázáno vyvážet uranovou rudu do SSSR, který neplatil ani výrobní náklady, bylo téměř jisté, že v „polednovém uvolnění" roku 1968 byly činěny tlaky na změnu uranové politiky:

„Ze strany mladých progresivních a politicky angažovaných techniků byl vytvářen tlak na výměnu a odstranění bývalého gen. ředitele ing. Houdka. Až do roku 1968 mu

6 http://www.gymostrov.cz/Projekty/Uran/UranCZ.html. Odkaz platný k 17. 4. 2008.

z řad těchto osob nebylo nikdy vytýkáno, že by byl nedostatečně způsobilý pro tuto funkci, ale okamžitě po lednovém období vznikaly kolem jeho osoby pověsti, že se jedná o protekční osobu, dosazenou ÚV KSČ. Do případu jeho odstranění se hlavně zainteresoval pracovník Ústředního odboru hornictví s. Bloch, který uměle vytvářel nálady kolem osoby Houdka, jako že Houdek vždy spoléhal na své politické postavení v ÚV, že se neustále stýkal a vyhledával styky s oddanými stoupenci bývalého prezidenta Novotného. Byl označen jako konzervativec, což se hodilo v tu dobu k odstraňování rozhodujících osob. Toto mělo za následek, že jeho bývalí spolupracovníci, jako technický ředitel ing. Boček Karel,[7] *výrobní ředitel ing. Kolek Miroslav, ekonomický ředitel ing. Svoboda Jaroslav, prosadili svým vlivem ve stranických a odborových složkách odstranění s. Houdka z funkce. Dočasným vedením funkce byl okamžitě jmenován ministrem hornictví ing. Boček Karel a později do této funkce ustanoven* [3. září 1968 – pozn. aut.]. *Svým vlivem vytvářeli nadále nátlakovou politiku i před okresní konferencí, kdy do funkce člena ÚV byl zvolen ing. Svoboda, ekonomický ředitel GŘ. Toto nové vedení po celou dobu roku 1968, až do jejich odvolání z uvedených funkcí, ovlivňovalo politickou situaci na všech národních podnicích uranového průmyslu na jednotlivých odštěpných závodech, což vyvrcholilo v srpnových dnech 1968.*"[8]

Již začátkem roku 1968 začalo vedení ČSUP v čele s ing. Bočkem vážně uvažovat o koncepci s vlastními podnikatelskými zájmy, konkrétně mělo jít ve spolupráci s plzeňskou Škodovkou o dodávání „atomových elektráren vlastní výroby" a palivových článků, které by se vyráběly v Mníšku pod Brdy, do kapitalistické ciziny a rozvojových zemí. Za tímto účelem se uvažovalo o vytvoření společnosti BOHEMIA-NUKLEAR. Na probíhajících jednáních bylo diskutováno o dosavadní smlouvě se Sovětským svazem. Bylo dohodnuto, že se nebude vypovídat, ale po ukončení její platnosti 1968–1969 se nebude ani obnovovat. Tím by bylo docíleno stavu, že by se uranová ruda mohla vyvážet i do jiných států. Zjednodušeně řečeno – z vojensko-strategické suroviny mělo vzniknout volně směnitelné zboží. Výše uvedené záměry byly shrnuty do tzv. „Vertikálního programu".[9] V souvislosti s plánovanou ziskovostí uranového průmyslu mělo být založeno sdružení ATOMENERGO, jehož hlavní náplní měla být realizace „Vertikálního programu" (výroba palivových článků, zirkonia a pod.) Vedení ČSUP zaslalo tehdejším stranickým špičkám (Dubček, Černík, Šik) dopis,

7 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zpráva o rozvoji jaderné energetiky a „Vertikálním programu" v ČSSR, s. 2. *„Počínaje rokem 1966 se vyskytují v práci ing. Karla Bočka, a to jak v jednání, tak i v politickém přístupu k řešení problémů, nesprávné názory, na které je upozorňován i pracovníky ÚV KSČ. K těmto nesprávným názorům přistupují i takové skutečnosti jako je unáhlenost, tvrdošíjné setrvávání na vlastní koncepci, nereálné názory na další perspektivu uranového průmyslu a shlédnutí se ve ‚Vertikálním programu' ČSUP, jeho vydávání vlastních přání za skutečnost, zkreslené názory na postavení uranu ve světovém obchodě a politice, což ve svém důsledku jej vedlo k přechodu na pozice pravicové revizionistické antisovětské skupiny, která pod rouškou nápravy chyb usilovala o revizi generální linie strany a rozvracení našeho spojenectví se Sovětským svazem."*

8 Tamtéž. Rozbor celkové operativní situace v uranovém průmyslu ze dne 9. 3. 1970, s. 3.

9 Tamtéž. Zhodnocení operativní situace na úseku uranového průmyslu a dosavadní přehled o výrobní kooperaci ČSUP s KS, rozvojovými zeměmi a SSSR, s. 1–2.

v němž vysvětluje své názory na uranovou problematiku a navrhuje např. konzervaci některých dolů pro pozdější potřebu. Dále upozorňuje na fakt, že Československo těží uran v podstatě kvůli splnění dodávek do SSSR, přičemž SSSR není ochoten zaplatit ani výrobní náklady.

Stupňováním politické situace ve státě se začaly čím dál tím častěji objevovat názory o nesprávnosti vývozu československého uranu do Sovětského svazu, a o přeorientováním se na západní státy. Stalo se tak v době, kdy bylo třeba zaujmout rozhodnutí ve výstavbě jaderných elektráren. Stále se však naráželo na neustálé utajování uranového průmyslu. Ředitel závodu Jaderných elektráren OP ŠKODA ing. Josef Hauer[10] v diskuzi na konferenci KV KSČ konané 5. července 1968 řekl, že k rozhodnutí o další výstavbě jaderných elektráren je nutno znát:

„V prvé řadě znalosti a podklady o palivu jaderných elektráren, o uranu. Říká se, že je ho u nás dost. Kolik, vědět nesmíme. Za kolik se těží, vědět nesmíme. Je proto pochopitelné, že je těžko dělat jakékoliv perspektivní úvahy a rozhodování, když základní předpoklady neznáme. Domníváme se, že uran již dnes není strategickou surovinou, ale surovinou energetickou, a proto jakékoliv utajování je zbytečné."[11] Takovýto ohlas nebyl ojedinělý, podobně reagovali i další zaměstnanci závodu Jaderných elektráren, jako např. Ing. Karel Novotný[12] nebo Ing. Petr Jankovec[13].

Ve dnech 27.–31. května 1968 se konalo v Gottwaldově Mezinárodní sympozium, pořádané Mezinárodní atomovou komisí ve Vídni. Za závod Jaderných elektráren se tohoto jednání zúčastnil ing. Ivan Hůlka[14]. Ve svém diskuzním příspěvku na téma „Ekonomika jaderných elektráren" dokladoval u těžkovodního programu výstavby jaderných elektráren vyšší spotřebu uranu a u lehkovodního programu, že bude provoz o deset procent levnější. V té době se jednalo o tom, jaký program pro československé jaderné elektrárny přijmout: těžkovodní program v úzké spolupráci se Sovětským svazem, nebo lehkovodní v úzké spolupráci s kapitalistickými státy.

„K zajištění výstavby jaderných elektráren v ČSSR by se musela dovážet pro těžkovodní program ‚těžká voda', pro lehkovodní program obohacené palivové články z přírodního uranu. Tento dovoz do ČSSR chtěl ing. Hůlka kompenzovat vývozem našeho uranu.

10 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Zpráva o situaci na úseku uranového průmyslu ze dne 3. 3. 1975, s. 4. *„Bývalý ředitel závodu Jaderných elektráren, bývalý člen ÚV KSČ, zvolený na tzv. XIV. sjezdu KSČ. Za politickou činnost v letech 1968–1969 odvolán z funkce ředitele závodu, vyloučen z KSČ. V současné době pracuje jako technický pracovník v OP ŠKODA, závod Obráběcí stroje. Aktivně rozpracováván v akci BOHEMIA na S-StB Plzeň, III. odbor, 1. oddělení."*

11 Tamtéž, s. 1.

12 Tamtéž, s. 4. *„Bývalý člen předsednictva KV KSČ v letech 1968–1969, později předseda CZ KSČ na závodě Jaderných elektráren. Na závodě pracoval jako technický pracovník. V letech 1970–1971 byl jmenován do funkce ředitele výstavby první jaderné elektrárny A-1."*

13 Tamtéž, s. 4. *„Hlavní iniciátor všech protistranických a protisovětských akcí na závodě Jaderných elektráren. Byl vyloučen z KSČ, propuštěn ze závodu. Aktivně rozpracován v akci ČERNÝ PETR na S-StB Plzeň, II. odbor."*

14 Tamtéž, s. 5. *„Samostatný výzkumný pracovník v závodě Jaderných elektráren. Za politické postoje v letech 1968–1969 mu bylo zrušeno členství v KSČ."*

Neřekl však konkrétně, kam vyvážet náš uran."[15] (Ještě v průběhu sympozia přišel za Ing. Hůlkou delegát z NSR s tím, komu má zaslat poptávku na dodávku našeho uranu do NSR.[16])

V období 1968–1969 panoval na závodě Jaderných elektráren názor, že se s naším uranem nehospodaří dobře. Údajně by bylo namísto vývozu uranu do SSSR výhodnější tento u nás zpracovávat až do palivových článků pro jaderné elektrárny. Za tyto články, které by se vyvážely do kapitalistické ciziny, by se tam nakupovaly technické novinky pro jaderné elektrárny v ČSSR. V této souvislosti byla na závodě Jaderných elektráren vypracována rezoluce, ve které se poukazovalo na nové možnosti obchodu s naším uranem a na nevýhodnost obchodu se SSSR. Rezoluce byla podepsána ing. Štachou[17] a Němcem[18], jako funkcionáři KSČ na závodě, a odeslána Dubčekovi (první tajemník ÚV KSČ), Černíkovi (předseda vlády) a Smrkovskému (předseda Národního shromáždění).[19] Při jednáních o situaci, jak dále s naším uranem nakládat, byl zastáván názor na konzervaci vlastních zásob uranu. Panoval názor, že není správné pokračovat v intenzivní těžbě uranu, ale že by bylo potřeba omezit nebo zastavit těžbu a ponechat zásoby ve zbývajících ložiscích na pozdější dobu. Tento názor nejvíce prosazovali prof. Šimáně, akademik Běhounek, ing. Hauer…[20] Na sympoziu v Gottwaldově bylo jednáno se zástupci kapitalistických společností.

„Na základě těchto kontaktů došlo k několika velmi podrobným poptávkám KS firem na prodej uranu v konkrétních ročních dodávkách až do roku 1980."[21]

V srpnu 1968 se v Praze konal Mezinárodní geologický kongres. Zahájen byl dnem 19. a ukončen měl být 28. srpna. Šlo o velmi významnou akci, které se zúčastnilo cca 2900 odborníků z ciziny. Na těchto akcích se přímo jednalo o vývozu uranu na Západ. Ještě v roce 1970 existovalo přibližně sedmdesát případů uzavřených smluv se Západem na dodávky různých měřicích zařízení, přístrojů a jiných kontraktů, které ovšem z důvodu případného poškození československých zájmů nešlo vypovědět. Nicméně nové (normalizační) vedení ČSUP tyto smlouvy cíleně omezovalo. Pražský geologický

15 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Zpráva o situaci na úseku uranového průmyslu ze dne 3. 3. 1975, s. 2.

16 Tamtéž.

17 Tamtéž, s. 5. *„Člen KSČ, technický pracovník na závodě Jaderných elektráren v současné době je s ním uvažováno jmenování do vyšší funkce mimo závod."*

18 Tamtéž, s. 5. *„Technický pracovník na závodě Jaderných elektráren, člen KSČ, velitel jednotky LM. Tuto funkci zastával v době 1968-1969 a v době, kdy podepsal rezoluci."*

19 Tamtéž, s. 3. Ing. Milan Hanus, pracovník závodu Jaderných elektráren, uvedl výše napsané při vytěžování na StB dne 10. 8. 1971.
„V letech 1968–1969 pracoval na závodě Jaderných elektráren ve funkci vedoucího dodavatelského úseku a byl zástupcem ředitele závodu. Za politické postoje v letech 1968–1969 byl odvolán z funkce, přeřazen do funkce nižší a vyloučen z KSČ. V současné době nadále pracuje na závodě a je zařazen jako pracovník ředitelství výstavby ŠKODA na jaderné elektrárně V-1 v Bohunicích." Tamtéž, s. 5.

20 Tamtéž, s. 4.

21 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Rozbor celkové operativní situace v uranovém průmyslu ze dne 9. 3. 1970, s. 7.

kongres byl pod vlivem srpnových událostí předčasně 23. srpna ukončen. Snaze o orientaci uranového průmyslu na Západ učinila rázný konec okupace spojeneckých armád.

Odštěpný závod uranových dolů Příbram a Generální ředitelství ČSUP

/ve světle materiálů StB/

Ve středu 21. srpna 1968 navečer dorazila do Příbrami první okupační jednotka o síle tří obrněných transportérů, šesti těžkých tanků a doprovodných terénních vozidel. Po půlnoci 23. srpna 1968 dorazily dva motostřelecké pluky s tanky, obrněnými transportéry a dělostřelectvem. Na Příbramsko směřovaly jednotky 6. tankové armády generála Kožanova v síle tří tankových divizí.[22]

„První sovětské okupační tanky se objevily v ulicích města navečer 21. 8. 1968. Tanky projížděly kolem strnule mlčících lidí na chodnících. Vojenská vozidla zaujala postavení na prostranství poblíž Uhelných skladů. Záhy po příjezdu prvních čtyř velkých tanků

Sovětská vojenská technika v srpnu 1968 na náměstí Pionýrů (dnes T. G. Masaryka) v Příbrami.

22 ÚDV-643/2000. ČSUP v roce 1968 a následné normalizaci. Dále pak VELFL: Josef: *Ke dvěma vojenským okupacím Československa v průběhu 20. století na pozadí příbramských událostí. Podbrdsko (XV)*, Příbram 2008, s. 164.

a tří obrněnců, přijely k nim další dva velké tanky. Několik set lidí obklopilo vojenská vozidla a začalo diskutovat se sovětskými důstojníky o tom, proč k nám přijeli jako okupanti. Točili bezradně hlavami. Mladí vojáci mlčeli. Když zástupy lidí rostly, odjel velitel okupační jednotky spolu s dalšími důstojníky na velitelství VB a potom na OV KSČ, kde po určitou dobu jednali o vzniklé situaci. Velitel okupační jednotky chtěl zabrat pro své vojsko budovu 6. ZDŠ na sídlišti. Po delším přesvědčováním se velitel rozhodl, že okupační jednotky opustí na noc město a ubytují se u Litavky na stadionu Baník. Při odjezdu okupantů k nádraží lidé po obou stranách silnice pískali a hrozili pěstmi. Poslední velký tank, který odjížděl, obrátil těžký kulomet směrem, kde stály zástupy lidí […]"[23]

V počáteční fázi okupace bylo vedení ČSUP v čele s Karlem Bočkem rozhodnuto k emigraci do Rakouska.[24] K tomuto účelu mělo být použito firemní letadlo, které měl pilotovat František Hron. Celá věc dostává pikantní nádech s informací, že František Hron byl veden jako tajný spolupracovník (TS) StB:

„Naším důvěrníkem HRONEM, bývalým spolupracovníkem, bylo sděleno, že dne 21. 8. 1968 kolem 3. hod. byl telefonicky vyrozuměn, aby okamžitě se dostavil do budovy generálního ředitelství k ing. Bočkovi. Po jeho příchodu v kanceláři ing. Bočka byli přítomni mimo něj (Bočka) ekonomický náměstek Svoboda, dále ředitel GPUP Hrubý Jan a sekretář Smola. Hlavním bodem, proč byl HRON zavolán, byla otázka ilegálního odletu letadlem do Rakouska. Jednalo se o letadlo, které je majetkem resortu uranového průmyslu v Příbrami a hlavní zájem na odletu měl ing. Boček. Letadlo měl řídit náš D-HRON, k čemuž jej přemlouval jeho bezprostřední nadřízený, bývalý ředitel ing. Hrubý Jan. Po odmítnutí mu to nejdříve zazlívali, ale později se uklidnili s tím, že je třeba zachovat rozvahu."[25]

Za této situace se Ing. Boček nechává spojit s pracovníkem ÚV KSČ Jiřím Paulíčkem a nechává se informovat o vývoji událostí před a v budově ÚV KSČ. Po vyslechnutí informace se rozhoduje, že bude podporovat vedení ÚV KSČ. *„Odjíždí proto na šachtu Bytíz OZ UD Příbram*[26]*, kde vystupuje před shromážděné zaměstnance a v rozporu se svými povinnostmi vyzývá přítomné k zahájení stávky a zároveň vyhlašuje heslo: ‚Ani gram uranu okupantům'."*[27]

23 ABS, vyšetřovací sv. V-11229 MV. *Svoboda* (deník KV KSČ Středočeského kraje), mimořádné číslo, noční hodiny dne 22. srpna 1968.

24 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zpráva o činnosti pravice na úseku ČSUP v letech 1967–1970, s. 3. *„Vědom si svých* [Boček – pozn. aut.] *pro společnost škodlivých názorů, dne 21. 8. 1968 po vstupu spojeneckých vojsk na naše území dojednává v časných ranních hodinách se svými podřízenými spolupracovníky ing. Jaroslavem Svobodou, ing. Janem Hrubým ilegální opuštění republiky."*

25 Tamtéž. Zhodnocení operativní situace na úseku uranového průmyslu od roku 1968 do současnosti ze dne 4. 3. 1970, s. 1–2.

26 Tamtéž. Zpráva o činnosti pravice na úseku ČSUP v letech 1967–1970, s. 5. *„Dne 21. 8. se i na šachtě Bytíz shromáždili v hale kombinátu zaměstnanci, kteří nastoupili na ranní směnu a diskutovali o vzniklé situaci. V té době vystoupil před shromážděné Václav Roub, bývalý místopředseda CZV KSČ, který vyzval zaměstnance k vyhlášení stávky. Po příjezdu ing. Bočka na šachtu Bytíz je jím tato výzva podpořena."*

27 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zpráva o činnosti pravice na úseku ČSUP v letech 1967–1970, s. 3.

Sovětský obrněný transportér v Pražské ulici v Příbrami.

Sovětská vojenská okupační jednotka, která přijela jako první do Příbrami dne 21. srpna 1968, se usídlila na stadionu Baník Příbram u Litavky.

Sovětský transportér v Pražské ulici v Příbrami.

Okupační tank v areálu ČSAD Příbram.

Okupační tank v areálu vlakového nádraží v Příbrami.

Tank sovětských okupantů před příbramským vlakovým nádražím.

Vzápětí odjíždí na šachtu 15 do sídla podnikového ředitelství OZ UD Příbram, kde z přítomných stranických, odborových a hospodářských funkcionářů sestavuje tzv. Koordinační výbor. Cílem byla koordinace a řízení činnosti stávkového hnutí v celém ČSUP. Pomocí tohoto výboru byly řízeny stávkové výbory na jednotlivých dolech. Výbor tvořili tito pracovníci: ing. Karel Boček – zastupující generální ředitel ČSUP, ing. Miroslav Kolek – výrobně technický ředitel ČSUP, ing. Jaroslav Svoboda – ekonomický náměstek GŘ ČSUP, ing. Vlastimil Staněk – výrobně technický náměstek OZ UD Příbram, ing. František Krejčí – náměstek ředitele OZ UD Příbram, ing. Ladislav Klička – předseda PV KSČ, ing. Václav Bešťák – ekonomický náměstek OZ UD Příbram, MUDr. Jaroslav Bakstein – ředitel ZÚNZ, František Šlehofer – předseda CZV ROH ZRUP, Václav Novotný – místopředseda CZV KSČ, František Hron – předseda CZV ROH GP, František Piorecký – člen stávkového výboru GŘ, Josef Peteřík – předseda CZV KSČ, Otakar Motejl – předák kolektivu, Milan Obuch – vedoucí ZO, Karel Kutra – pracovník podnikového ředitelství Příbram, Vladimír Valenta – pracovník podnikového ředitelství Příbram, Josef Melek – místopředseda PV KSČ, Hynek Vaňous – místopředseda oborové komise ROH, Josef Hurt – pracovník podnikového ředitelství Příbram, Jiří Pospíšil – zaměstnanec ČSUP a Antonín Volf – zaměstnanec ČSUP.[28]

28 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zpráva o činnosti pravice na úseku ČSUP v letech 1967–1970, s. 3–4.

Co se dělo na šachtě č. 15 před příjezdem Ing. Karla Bočka a těsně po jeho příjezdu, nám materiály StB sdělují následující:

„Jak máme zjištěno [StB – pozn. aut.], *byla uskutečněna porada na ředitelství těžebního závodu n. p. UD, šachta č. 15. Bývalý předseda Jaroslav Hadrava […], ačkoliv měl dovolenou, byl zavolán ing. Gogarem na mimořádnou schůzi výboru stranické organizace. Po sejití se výboru ing. Gogar […] informoval, že v resortu Uranového průmyslu byl vytvořen stávkový výbor a jednotlivé odštěpné závody, že mají do tohoto vyslat své zástupce. Dle podané informace vytvořený stávkový výbor bude mít sídlo na šachtě č. 15. Dále jim sdělil, že jako delegáti do tohoto výboru byli vybráni ing. Rybák Milan, ing. Rýdl Čestmír a dr. Habásko Jaroslav. Jak došlo k tomu, že uvedení soudruzi byli již někým jmenováni, se ve výboru nevysvětlovalo, ale okamžitě byli vysláni do resortního stávkového výboru na Bytíz. Po jejich návratu bylo za přítomnosti bývalého ředitele Hrubého, jeho zástupce Gogara, a v přítomnosti předsedy Hadravy tlumočeno, že resortní stávkový výbor řídil ing. Boček a tam bylo rozhodnuto nedat ani gram uranu okupantům, dále zastavení práce v rámci celého resortu uranového průmyslu, dále je informovali, že se na výboru hovořilo o opatřeních, jako vytvoření ilegálního úkrytu pro ing. Bočka.*

Již v tu dobu vznikly rozpory mezi vedením ředitelství GPUP, kdy bylo poukazováno, že zastavení šachet bude mít za následek značné hospodářské ztráty, a to přibližně 1 milion Kčs denně. Vedením, konkrétně bývalým ředitelem Hrubým, bylo poukazováno, že si nevezme na zodpovědnost pustit v této mimořádné situaci lidi do šachet. Jelikož nebyli jednotni a bývalý ředitel Hrubý nebyl dost rozhodnut příkaz stávkového výboru splnit, mělo toto za následek, že některé závody těžbu omezily, někde se pracovalo, někde zastavily práci, a tudíž vyhlášená stávka propagovaná resortním stávkovým výborem se nerealizovala v plném rozsahu.

Pohovorem s D-Rybákem bylo potvrzeno, že se zúčastnil prvé schůzky resortního stávkového výboru a že před ukončením prvé schůzky vznesl k bývalému řediteli Bočkovi přímou otázku, zda se zastavení práce také týká GP, a zda je mu známo, že když oni zastaví práci, dojde k okamžitému zatopení šachet. Ing. Boček mu měl na to odpovědět: ‚to platí pro vás, nedá se nic dělat, musí dojít k zatopení šachet.' D-Rybák, pokud si vzpomněl, jmenoval členy resortního stávkového výboru."[29]

Jelikož Koordinační výbor byl vzhledem ke své početnosti značně neoperativní, sestavil Ing. Boček tzv. Štáb, do něhož kromě sebe jmenoval ještě Ing. Svobodu, Ing. Staňka, Ing. Krejčího a MUDr. Baksteina. Vydávají okamžitě rezoluci, v níž se konstatuje, že se s okamžitou platností zastavují dodávky uranové rudy a uranového koncentrátu do SSSR. Rezoluce byla ihned odesílána na jednotlivé odštěpné závody a účelové organizace. Současně je prostřednictvím zástupců všech národních podniků organizováno rozšíření stávky v celém ČSUP; tak se začalo stávkovat i v Zadním Chodově (viz dále) a v Dolní Rožínce (viz dále).

29 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zhodnocení operativní situace na úseku uranového průmyslu od roku 1968 do současnosti ze dne 4. 3. 1970, s. 2–3.

Stávky na jednotlivých závodech nebyly prosazovány jednoduše: např. 22. srpna 1968 se ing. Boček telefonicky spojuje se Stanislavem Vlasákem, vedoucím dolu Vítkov II OZ UD Západní Čechy, kterému sděluje, že byla na všech šachtách n. p. Příbram na protest proti vstupu vojsk a znemožnění činnosti tehdejších stranických a vládních představitelů vyhlášena stávka. Vyzval ho, aby se i oni připojili ke stávce. Přes nesouhlas bývalého ředitele OZ UD Západní Čechy ing. Fricmana, byla nakonec stávka prosazena.

Ani na OZ UD Dolní Rožínka nebyla situace jednoduchá, jak uvádí StB: *„[…] ze strany některých protisovětských živlů byly vyslovovány požadavky na zastavení těžby uranové rudy. Jelikož příslušným činitelům se tyto požadavky jevily jako neúnosné, rozhodli se zjistit, jaký postoj k situaci má generální ředitel. Z důvodu přerušeného telefonického spojení odjela do Příbrami delegace […] I této delegaci dává ing. Boček instrukce, jak postupovat v dané situaci a jaká opatření mají pro případ přerušení stávky ozbrojenou mocí učinit.*[30]

Všechna jednání směřoval Karel Boček v tom duchu, že všichni zaměstnanci OZ UD Příbram stojí za heslem „Ani gram uranu okupantům". *„[…] v případě, kdyby mělo dojít k násilnému přerušení stávky, že mají v Příbrami z jeho popudu provedené přípravy ke zničení technické dokumentace, a to za použití benzinu.*[31] *Přitom neopomněl zdůraznit, že takovéto opatření by mělo nutně za následek několikaleté zdržení těžby, neboť podle jeho slov bez technické dokumentace nelze v těžbě pokračovat."*[32]

Ing. Boček dal delegaci doporučení, aby obdobné opatření měli připraveno i v Dolní Rožínce pro případ, kdyby u nich mělo dojít ze strany vojsk k násilnému přerušení stávky. V případě, že by nebylo možné technickou dokumentaci zničit, bylo domluveno, že by odešli všichni techničtí pracovníci, kteří řídí těžbu uranové rudy. Někteří z těchto pracovníků již svým podpisem na zvláštní archy potvrdili, že v případě násilného přerušení stávky odstoupí ze svých funkcí. Členové delegace z Dolní Rožínky se po návratu drželi instrukcí Ing. Bočka a na jejich závodě provedli obdobná opatření, která jim byla doporučena.

Dne 22. srpna 1968 se konal protestní průvod městem Příbram. Pochod byl zahájen před budovou generálního ředitelství ČSUP v centru, pak se vydal městem ke skupině vojsk Sovětské armády, která byla umístěna na hřišti Baník Příbram.

Srpnové události se „podepsaly" i na odsouzených, kteří vykonávali trest odnětí svobody v nápravněvýchovném táboře Bytíz. Dne 22. srpna zde došlo ke vzpouře.[33]

30 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zpráva o činnosti pravice na úseku ČSUP v letech 1967–1970, s. 4–5.

31 ABS, osobní sv. reg. č. 715464. Za tímto účelem bylo na GŘ ČSUP dopraveno 201 kanystrů benzínu.

32 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zpráva o činnosti pravice na úseku ČSUP v letech 1967–1970, s. 7.

33 ABS, A 2/3, inv. j. 2246. Z důvodu zastavení prací na šachtách dne 21. srpna 1968, se potrestaní zdržovali v objektu NVÚ Bytíz. Dožadovali se poslechu rozhlasu a toto jim bylo umožněno. Kolem 22. hodiny se na nádvoří NVÚ shromáždilo 200–300 odsouzených, kteří se s křikem rozběhli k severní části tábora, kde se pokoušeli překonat oplocení. Když jim v tomto bylo zabráněno a nezdařil se ani únik hlavní branou, nevybíravým způsobem fyzicky napadli příslušníky SNV, takže tito byli nuceni opustit tábor. Část skupiny odsouzených vnikla do budovy NVÚ

K pomoci potlačení vzbouřených vězňů se nabídla i Sovětská armáda, její pomoc však byla „s díky“ odmítnuta. Potlačení vězeňské vzpoury se zúčastnily jednotky NVÚ, LM, VB a ČSLA. Pro úplnost je třeba podotknout, že soudní líčení s hlavními organizátory vzpoury se konalo až v roce 1970.

Horníci z dolu III UD procházejí 22. srpna 1968 náměstím na příbramském sídlišti.

Jelikož ne všichni funkcionáři ČSUP souhlasili s vyhlášenou stávkou, i když s tímto názorem veřejně nevystoupili, zorganizovali koncem týdne (24. srpna) akci, vedoucí k přesvědčení zaměstnanců ČSUP o nutnosti obnovení prací dnem 26. srpna 1968. Výsledkem této akce bylo, že kromě šachty č. 15 se na ostatních pracovištích započalo s prací. Výjimku, jak bylo uvedeno, tvořila šachta č. 15, kde se ilegálně zdržoval ing. Boček. V ranních rodinách zde proběhla schůze zaměstnanců, na níž několik odpůrců SSSR vyslovilo nesouhlas s ukončením stávky.

a donutila službu konajícího příslušníky, aby propustil všechny osoby, které se nacházely v samovazbě. Odsouzení žádali propuštění všech na svobodu, pod pohrůžkou zapálení objektů tábora. Následovalo rabování, demolování zařízení NVÚ, přerušení přívodu elektrické energie. Pokus o únik přes 9. patro šachty byl ukončen postřelením útěkáře.

Viz BÁRTÍK, František: *Vzpoura v nápravně pracovním ústavu Bytíz*. In: *Periskop,* č. 31, roč. 19, s. 11.

Horníci z dolu III UD před budovou generálního ředitelství Čs. uranového průmyslu.

Protestní průvod horníků z dolu III UD.

K této skupince se přidal i Ing. Boček, který mimo jiného řekl: „*Jednou jsme se rozhodli stávkovat pod heslem ‚Ani gram uranu okupantům', tak na tom musíme trvat. Tímto vystoupením zmařil obnovení prací a rozhodl o dalším pokračování stávky. Současně s tím telefonicky, jakož i prostřednictvím některých členů tzv. Koordinačního výboru, rozesílá tento požadavek okamžitě zastavit práci a vyfárat na povrch na jednotlivé šachty, přesto že celá řada pracovních kolektivů byla již pod zemí.*"[34]

Odbory ČSUP se plně postavily za stávku. Na zasedání Odborové komise, rozšířené o další pracovníky z celého ČSUP, se přijalo usnesení, v němž bylo konstatováno, že Odborová komise ROH plně schvaluje hnutí „Ani gram uranu okupantům":

„[…] plně schvaluje a podporuje všechna opatření generálního ředitelství od počátku stávky a hospodářskému vedení ČSUP vyslovuje plnou důvěru a souhlasí s podmínkami, za kterých má dojít k obnovení těžby uranové rudy. Podmínkami bylo umožnění se navrátit všem pravicově-opurtunistickým a protisovětským politikům do jejich funkcí. Uvedeného zasedání se zúčastnil i ing. Boček, který když zjistil, že našel oporu ve složce ROH, opětovně se svými protisovětskými a pravicově-oportunistickými názory vystoupil. Ve svém projevu zejména zdůrazňoval, že pro ‚okupanty' těžit nebude, sovětskému velvyslanectví že předloží požadavek, aby z ČSUP odešli všichni sovětští experti, až bude

34 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zpráva o činnosti pravice na úseku ČSUP v letech 1967–1970, s. 7.

mít vláda moc ve svých rukou a budou záruky, že uran nebude brán násilím, že se teprve obnoví těžba, ovšem do SSSR se uran odesílat nebude, nýbrž se bude skladovat v depu. V té době se bude jednat o dodávkách uranové rudy do kapitalistického zahraničí. Nebudou-li podmínky přijaty a stanovisko ‚okupační moci' bude pro ně nepřijatelné, tak zapálí archivy a provedou likvidaci šachet. Hovořil, že na některé šachtě je třeba provést likvidaci střelivem a na některých zatopením."[35]

Na tomto jednání byla na programu ještě jedna důležitá otázka – a to finance. Odborová komise uložila svému předsedovi Gerhardu Blochovi, aby požádal příslušný orgán ÚRO o finanční pomoc z Fondu solidarity na překlenutí finančních potíží stávkujících horníků. ÚRO však žádné finanční prostředky neposkytla, a proto ing. Boček vydal pokyn, proplatit stávku z finančních prostředků ČSUP.

I přesto, že podmínky stanovené stávkujícími pracovníky Čs. uranového průmyslu nebyly splněny, což vzhledem k celospolečenskému vývoji ani nebylo možné, byla práce v ČSUP ke dni 2. září 1968 obnovena.[36]

Ve zbývajícím období roku 1968 při velkém nedostatku pracovních sil (mnoho horníků muselo končit v podzemí z důvodu dosažených limitů záření) bylo veškeré úsilí věnováno ke zmírnění ztrát vzniklých stávkou v srpnu 1968, a zejména:

„*[…] na splnění odbytu U rud* [uranových rud – pozn. aut.] *a koncentrátů do SSSR. Tento cíl, na který se soustředili především funkcionáři, kteří chtěli odčinit srpnovou stávku, měl – z obav o následky – podporu i těch, kteří byli jejími strůjci. Vývoz do SSSR byl za velké obětavosti pracujících splněn. Došlo však neplněním přípravných a hornických prací k narušení struktury dobývaných zásob a narůstání potíží do budoucích let.*"[37]

Co se skrývalo za „splněním odbytu do SSSR", nám dá odpověď jiná zpráva StB, která je konkrétnější a věcnější k pojmenování toho, co se dělo:

„*V důsledku stávky v srpnových událostech, v důsledku poklesu pracovních sil, které odešly z oboru na základě výnosu Ministerstva práce a sociálních věcí, v důsledku nesprávného a chaotického řízení, jakož i nesprávně prováděného geologického průzkumu, došlo […] k velmi kritickému stavu v plnění těžby kovu, včetně ohrožení smluvních dodávek do Sovětského svazu. Tento stav nyní řeší vedení ČSUP tím, že dalo příkazy k přímému rabování dolů. Dochází ke změně výrobních cyklů v provozu některých dobývacích metod, těžba se výhradně soustředila na rudně bohatší díla, dobývání kovu se neprovádí souběžně s odkrýváním žilné plochy, což vše vede ke snižování životnosti dolů a v nejbližší budoucnosti může mít za následek podstatné zhoršení těžby vůbec. Již dnes došlo ke snížení životnosti příbramského ložiska o ¾ roku a došlo i ke ztrátám na zásobách, které na zastavených dílech nebudou po půl roce likvidovatelné.*"[38]

35 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zpráva o činnosti pravice na úseku ČSUP v letech 1967–1970, s. 8.

36 Tamtéž, s. 9. „*Stalo se tak zásluhou těch stranických a hospodářských činitelů, kteří viděli, že stávkou byly způsobeny již tak dosti značné materiální škody pro národní hospodářství, a že tedy další setrvávání ve stávce by tyto škody mnohonásobně zvýšilo.*"

37 Tamtéž, s. 9.

38 Tamtéž, s. 11.

Kromě výše uvedených „škod" byly v roce 1970 respektive 1971 vyčísleny škody další: *„V období od 21. 8. do 30. 8. 1968 bylo na podřízených organizacích v celém oboru ČSUP zameškáno v důsledku zastavení práce a v důsledku vnějších vlivů dohromady 69 381 směn, za které byla vyplacena náhrada ve výši průměrných výdělků podle platových předpisů v celkové částce 9,31 mil. Kčs […]*[39] *K likvidaci výpadku ve výrobě a odbytu U kovu byly organizovány do konce roku 1968 mimořádné směny o sobotách a nedělích, kterých bylo odpracováno cca 47 800, za které bylo na mzdách vyplaceno cca 7,7 mil Kčs."*[40]

Na základě dalšího podrobnějšího způsobu propočtu lze škody v ČSUP v období mezi 21.– 30. srpna1968 vyčíslit takto:

a) výpadek ve výrobě hotové produkce uranových rud a chemického koncentrátu 41,7 milionů Kčs
b) výpadek v provádění geologicko-průzkumných prací 9,4 milionů Kčs
c) výpadek v ostatních činnostech 12,7 milionů Kčs

celkem 63,8 milionů Kčs.[41]

V souvislosti se srpnovými událostmi roku 1968 emigrovalo celkem 286 zaměstnanců uranového průmyslu. Z toho počtu byl jeden emigrant nositelem osvědčení „Přísně tajné–zvláštní důležitost" (PT-ZD), patnáct jich bylo nositelů osvědčení „Přísně tajné" (PT) a dvaadvacet mělo osvědčení „Tajné" (T). Mezi největší ztrátu je Státní bezpečností považována emigrace hlavního geologa GŘ Vladimíra Růžičky, který znal nejpřísněji utajované údaje nejen v ČSSR, ale i ze SSSR. Po své emigraci byl okamžitě zaměstnán u firmy Pryssok.[42] Již 9. září 1968 byl na Vladimíra Růžičku zaveden

39 ABS, vyšetřovací sv. V-11229 MV. V této souvislosti určitě není nezajímavý plat Ing. Karla Bočka – květen 1968 činil jeho čistý příjem 5088,- Kčs, červen 1968 – 10 960,- Kčs, červenec 1968 – 6256,- Kčs, srpen 1968 – 10 335,- Kčs, září 1968 4560,- Kčs, listopad 1968 – 13 437,- Kčs, prosinec 1968 – 5919,- Kčs. Za rok 1968 jeho čistý příjem činil 102 081,- Kčs, o rok později 150 926,- Kčs. Rozdíly mezi jednotlivými měsíci tvoří nadtarifní část příjmu, podíly, prémie a mimořádné odměny – vše v souladu s Vyhláškou č. 131/67 Sb. o prohloubení hmotné zainteresovanosti a odpovědnosti vedoucích pracovníků hospodářských organizací. Za rok 1968 byl takto Ing. Bočkovi vyplacen podíl ve výši 30 450,- Kčs, Jaroslavu Svobodovi 40 700,- Kčs, Miroslavu Kolkovi 39 500,- Kčs.

40 Tamtéž. Škody způsobené stávkou v oboru Čs. uranového průmyslu v srpnu 1968 ze dne 27. 5. 1970, s. 2–3.

41 Tamtéž. Upřesnění škod způsobených stávkou v oboru ČSUP v srpnu 1968 ze dne 8. 1. 1971, s. 1.

42 ABS, reg. č. 11529 – Zhodnocení operativní situace na úseku uranového průmyslu od roku 1968 do současnosti ze dne 4. 3. 1970, s. 5–6.

Firma Pryssok (Rakousko) – v roce 1965 navázala obchodní spojení v Československu. Na jaře 1968 se Pryssok obrátil na PZO Omnipol s tím, že by českoslovenští odborníci mohli zorganizovat v Rakousku geologický průzkum a těžbu uranové rudy, která se měla obohacovat v některé úpravně v Československu. Šlo by o obchod v řádu několika milionů dolarů. Během dlouhých jednání se situace změnila emigrací Vlastimila Růžičky. Pro firmu Pryssok pracoval do září 1968, kdy odešel do Kanady. Po jeho odchodu změnila firma původní záměr a smlouva se uzavřela pouze na omezený geologický průzkum. Pryssok se stal přestupní stanicí pro mnohé čs. emigranty z uranového průmyslu.

Tamtéž. Plán agenturně operativní práce na GŘ-ČSUP, dále na Vývojovém závodě uranového

operativně pátrací svazek GEOLOG.[43] Nicméně bylo třeba počítat s variantou, že také ostatní emigranti, kteří nebyli nositeli státního tajemství, mohou při systematickém vytěžení poskytnout v úhrnu informace, tvořící předmět státního tajemství.[44]

Dozvuky
/ve světle materiálů StB/

Z výše uvedeného vyplývá, že jako „vůdce" stávky v Československém uranovém průmyslu byl označen Ing. Karel Boček. O tom, jak on sám viděl ony krizové dny a dny následující, se můžeme dočíst v jeho knize *Ani gram uranu okupantům* (Praha 2005). Nás ale zajímá, jak celou věc viděla Státní bezpečnost. Na Karla Bočka je v Archivu bezpečnostních složek (bývalý AMV) uložen osobní svazek reg. č. 715464, původně zaregistrován pod reg. č. 17244, krycí jméno KANDU (později BUK), na S-StB Praha – O-StB Příbram; později přeregistrován na reg. č. 11548, krycí jméno ÚHOŘ, na XI. Správě FMV (3. odbor 1. oddělení). Svazek byl ukončen dne 30. června 1982.

„*Cílem rozpracování osoby bylo shromáždění poznatků z činnosti Karla Bočka od roku 1968 do současnosti* [tj. doby vedení svazku – pozn. aut.].

[…] Ze získaných poznatků je patrno, že hrubě porušil státní smlouvu mezi ČSSR a SSSR, prosazoval soukromé zájmy nad zájmy socialistické společnosti a pod jeho vedením byly někdy činěny kroky proti vládní politice a zájmům celé společnosti. Bude sledováno získání dokumentace k potvrzení poznatků, že byl hlavním proklamátorem hesel ‚ani gram uranu okupantům, vedl k organizování stávek, stávkových výborů, znevažování sovětských expertů a podal příkaz k zatopení šachet v srpnu 1968 […]"[45]

Ke sledování a získávání informací nasadila StB svoji agenturní, respektive důvěrnickou síť několika desítek spolupracovníků. Např. prostřednictvím agenta JIRKY byl proveden kontakt Vladimíra Richtra, který pomáhal obhájci ing. Bočka. Z posledních agenturních zpráv bylo zřejmé, že Richtr nejen opatřuje potřebnou dokumentaci, ale pokouší se i ovlivňovat svědky. Jak bylo zjištěno orgány StB, vlastnil Richtr materiál v kopiích a originály předal obhájci. Šlo zejména o různé rezoluce, místní i závodní tisk ze srpna 1968 apod. Na podkladě těchto materiálů by mohla obhajoba dokázat, že ne Boček, ale horníci, případně stranické orgány, byli organizátory stávky.[46]

---

průmyslu Kamenná, vývoj palivových článků v Mníšku pod Brdy a Ústav hygieny práce Kamenná z 28. 1. 1970, s. 2–3.

43 ABS, reg. č. 11529 – Předložení návrhu na zavedení operativně pátracího svazku GEOLOG. *„[…] dále bude zjišťován pobyt jmenovaného v zahraničí, způsob emigrace a ověření úniku státního tajemství, případně ověření jeho jakékoliv činnosti v zahraničí."*

44 Tamtéž. Vyhodnocení operativní situace na úseku uranového průmyslu ze dne 11. 11. 1969, s. 4.

45 ABS, osobní sv. reg. č. 715464.

46 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Informace o stavu vyšetřování v trestní věci proti obviněnému ing. Karlu Bočkovi, s. 6.

Vyšetřování Karla Bočka bylo ukončeno 20. dubna 1971; stíhán byl pro trestný čin sabotáže, neoprávněného užívání věci z majetku v socialistickém vlastnictví, přípravy trestného činu opuštění republiky. Dne 6. července 1971 v 15,45 hodin pak Ing. Karel Boček uprchl z budovy Generální prokuratury v době, kdy s eskortou čekal na služební motorové vozidlo v blízkosti hlavního vchodu.[47] Nakonec se mu povedlo emigrovat do Spolkové republiky Německo. V nepřítomnosti byl 15. června 1972 odsouzen Krajským soudem v Praze, a po odvolání 9. srpna 1972 Nejvyšším soudem, k trestu odnětí svobody na třináct let. Je pochopitelné, že i když Karel Boček emigroval, byla jeho zahraniční aktivita sledována Státní bezpečností pomocí agenturní sítě i nadále.

Dalším velkým problémem pro normalizační období se jevily organizované skupiny lidí, jako např. K 231, KAN, Socialistická akademie, Klub kritického myšlení a další, kterým věnovala StB velkou pozornost. Vybraní lidé byli sledováni, byly na ně zakládány různé spisy. Na druhou stanu je třeba zmínit, že část jedinců přistoupila na spolupráci s StB a z různých pohnutek se uvolila k donášení na své blízké, známé, kamarády, spolupracovníky...

„Vnějšími činiteli, působícími rovněž na politickou situaci v ČSUP, lze uvést ustanovení Klubu 231 v Příbrami, v jehož čele ve zdrcující většině byli zaměstnanci ČSUP Příbram, zařazení na nižších pracovních kategoriích. K 231 měl přibližně 500 členů a ve všech případech šlo o osoby, které dříve byly odsouzeny za protistátní činnost a trest si odpykávaly v podmínkách ČSUP – Jáchymov, Bytíz. K 231 vyvíjel silný tlak na ing. Bočka a jeho prostřednictvím na další funkcionáře na podporu svých cílů – zařazení svých lidí na zodpovědná hospodářská místa, zřízení sekretariátu, finanční podporu atd. Jejich požadavky byly většinou realizovány. K 231 využil vzniklé situace zejména k útokům proti Bezpečnosti, soudu, prokuratuře, a pod pohrůžkou kompromitace postupně prosazoval své zájmy […]

Další skupinou, méně početnou, ale ve svých požadavcích a útocích velmi agresivní, byla snaha o ustavení KAN […] Nejagresivnějším představitelem a propagátorem KAN byl bývalý tajemník soc. akademie Ševeček, který všemi prostředky, na všech úrovních, slovem a tiskem se snažil otevřít cestu k legalizaci KAN v podmínkách okresu Příbram. V tomto duchu vystupuje v krajském tisku i bývalý ekonomický ředitel GŘ ČSUP ing. Jaroslav Svoboda, kde plně vystoupil na podporu legalizace tohoto hnutí […]

Socialistická akademie (ing. Ropek), v níž byla zdrcující většina techniků z ČSUP Příbram, sehrála protisocialistickou a protisovětskou úlohu tím, že publikovala Solženicyna, Sacharova a celou řadu pavědních, pravicově-opurtunistických stanovisek […] V lůně této organizace vznikal ihned počátkem roku 1968 Klub kritického myšlení, kde byly organizovány besedy s literáty, politiky, i pracovníky vědních oborů, kteří byli nositeli kontrarevolučních myšlenek […]“[48]

Po kádrových řešeních se většina pravicově exponovaných osob dostala pod kontrolu StB prostřednictvím agenturní či důvěrnické sítě.

47 ABS, osobní sv. reg. č. 715464.

48 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zpráva o činnosti pravice na úseku ČSUP v letech 1967–1970, s. 11.

V době, kdy již bylo jasné, jakým směrem se bude po další léta ubírat vývoj v naší republice, vznikaly pro různé potřeby seznamy a zprávy. Některým „vyvoleným" byla ze strany StB věnována zvýšená pozornost v podobě sledování, popř. založení svazku, druzí byli na seznamu s tím, že se jejich dřívější aktivita může hodit... Například v objektovém svazku reg. č. 11529 se nachází následující zpráva; (je vybrána záměrně, neboť neobsahuje příliš mnoho osobních údajů k uvedeným osobám, které jsou v dalších materiálech StB konkretizovány:)

„Na každé šachtě OZ UD Příbram se v krizovém období našlo několik zaměstnanců, kteří sice byli do té doby pasivní, ale po lednu 1968 se začali silně angažovat v organizování různých podpisových akcí a rezolucí, které byly odesílány Smrkovskému a Dubčekovi. Na dole č. I se v tomto směru angažovali: Kmeť Pavel, v té době ve funkci úseku, nyní v manuelu; Misík Miroslav, zaměstnán nyní jako truhlář na dole č. I; ing. Piorecký František, zaměstnán stále jako vedoucí větrání na dole č. 1; Šibrava Ladislav, v té době lamač, nyní v důchodu; Novotný Václav, který byl v té době poslancem ČNR a zprostředkoval vystoupení tehdejšího předsedy ČNR Císaře na šachtě č. 4 dolu č. I. Novotný byl v té době zvolen do tvořící se rady pracujících.

Na dole č. II se pravicově angažovali: Rokos, Kilián, Vašina, Harbich, Kuchta, Zajíc. Posledně jmenovaný, jako bývalý funkcionář strany nár. soc. kraj. měřítka, byl v roce 1968 členem ZV ROH, kde prosadil navázání styku se Svazem studenstva. Vašina po založení K 231 v Příbrami se snažil na dole č. II založit odbočku této organizace. Szathmary a Jirza se pokoušeli o založení odbočky strany socialistické.

Na dole č. III se situace vyznačovala specifickými podmínkami danými složením osazenstva dolu, které bylo tvořeno jednak civilními zaměstnanci, civilními zaměstnanci z řad bývalých odsouzených za protistátní činnost a z odsouzených, kteří si odpykávali trest v NVÚ Bytíz. Nástup pravice proti státní moci měl odezvu mezi bývalými odsouzenými za protistátní činnost, která se vystupňovala v maximální snahu o rehabilitaci těchto lidí. Daná situace byla též využívána ve mzdové oblasti při rozdělování podílů na hospodářských výsledcích. Této líbivé politiky se na dole chopila skupina lidí – Setnička, Jelínek, Krch, Křesťan, Rainer, Sikl a další. Zneužití osazenstva dolu bylo zorganizování protestního pochodu před GŘ ČSUP dne 22. 8. 1968 s různými transparenty, na nichž kromě jiných bylo i heslo ‚ani gram uranu okupantům'. Rovněž k této skupině měl projev ing. Boček, kdy účastníky shromáždění vyzýval a podněcoval k vyhlášení stávky. Protestní průvod se pak odebral ke skupině vojsk Sovětské armády, která byla umístěna za Příbrami na hřišti Baník Příbram. Emocím v srpnových dnech podlehlo celé vedení dolu č. III v čele s ing. Václavem Novákem.

Na dole č. IV se události začaly rychle projevovat od počátku roku 1968, neboť zde bylo hodně zaměstnanců, kteří na důl dojížděli z Prahy. Tito zaměstnanci přiváželi na důl všechny ‚novinky' z Prahy. Od konference ROH v květnu 1968 se na dole začaly tvořit ‚diskusní kluby', kterých se zúčastňovali R. Novák, Šišpela, Kňaze, Švehla, Papež, Rys, Tůma, Roub, kteří do akcí zapojovali další zaměstnance. Začalo se zde prosazovat heslo ‚Odbory bez komunistů' a vytváření rezolucí na podporu dubčekovské politiky, vyhlášení neutrality ČSSR, rezolucí na odchod sov. vojsk atd. Situace na dole č. III a IV měla

dopad i na odsouzené, kteří byli pracovně zařazeni na těchto dolech. Za přispění článku redaktora Stibora, pojednávajícího o podmínkách, za kterých odsouzení pracují, došlo dne 22. 8. 1968 ke vzpouře potrestaných na táboře Bytíz, která byla zlikvidována až 23. 8. 1968. V souvislosti s Palachem byla z dolu č. 4 vyslána delegace na pohřeb a bylo požadováno, aby byl důl č. IV pojmenován jeho jménem, což se však již s nástupem konsolidace neuskutečnilo.

Obdobně se vyvíjela politická situace v objektu Geologického průzkumu uranového průmyslu závod VIII Příbram.

Srpnové události roku 1968 byly vyvrcholením celkové hysterie na závodě, které podlehla většina zaměstnanců, počínaje ředitelem ing. Hornerem, předsedou stranické organizace Žižkou. Velmi negativně se v této době projevili zejména bývalí členové strany – Dubec, Rus, Merta, Synáč, Švarc.[49]

Státní bezpečnost k podchycení využívala „negativních jevů" svých spolupracovníků, kteří jí donášeli informace různých kvalit. Na „závadné" osoby a události byli (mimo jiných) nasazeni tajní spolupracovníci (TS) StB, kteří neprocházeli objektovými svazky, nicméně byli k problematice, zpracovávanou objektovými svazky, úkolováni. Mezi takovéto TS StB patří například TS MAREK, reg. č. 20003, vedený u O-StB Příbram. Ve svazku, který se dochoval, se mimo jiné objevuje zápis:

„*Jeho pobyt* [tzn. MARKŮV – pozn. aut.] *v TNP Vojna je však předpokladem k tomu, aby získal důvěru bývalých potrestaných, pracujících nyní na dole II, kteří se v roce 1968–1969 angažovali v K-231. V tomto směru je kladem […] i to, že byl v letech 1968–1969 jedním z organizátorů skautského hnutí na okrese Příbram.*"

Tolik z návrhu na „vejití ve styk". V záznamu ze schůzky z 11. července 1973 se píše:

„*Když již pracoval na uranových dolech, chtěl se stát členem PS-VB, ale jelikož to bylo někdy v padesátých letech, nebyl přijat, protože bylo poukazováno na to, že byl v TNP. Byl proto dotázán, jak by odpověděl v případě, že by mu byla orgány nabídnuta spolupráce. Na tuto otázku odpověděl, že se snaží dát najevo svůj vztah k našemu soc. zřízení poctivou prací, o spolupráci s orgány StB by měl zájem, jenom se obává, zda by nebylo na překážku jeho zařazení do TNP a dále to, že se v období let 1968–69 angažoval jako organizátor skautského hnutí.*"

V návrhu na získání ke spolupráci ze dne 24. ledna 1974 jsou cíle tajného spolupracovníka popsány:

„*Získáním ke spolupráci A-MARKA hodlám rozpracovávat Adolfa Filipiho, nar. 1926 […] bývalého důstojníka ČSLA vyloučeného pro pravicovou činnost z KSČ, a Miroslava Zajíce, nar. 1922 […] bývalého krajského zemědělského tajemníka strany národní socialistické, trestaného pro spolupráci s nepřátelskou rozvědkou, oba evidované dle RMV č. 44/70 jako nepřátelské osoby. KTS jmenované osoby zná a přichází s nimi do styku. Jeho další využití po linii EKO spočívá ve vyhledávání protistátních i ostatních trestných činů, zpravodajském zaměření k případům havárií, jakož i získávání všech podrobností*

49 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zpráva o činnosti pravice na úseku ČSUP v letech 1967–1970, s. 5–7.

v těchto případech. Dále k objasňování případů směřujících k narušování plnění hospodářského plánu dolu apod. Dalším cílem k získání ke spolupráci je využití jeho styků s bývalými členy a organizátory skautského hnutí. Jedná se zejména o osoby, které se v době činnosti Junáka v letech 1968–1969 v Příbrami-sídlišti kolem KTS seskupovaly. Jmenovitě jde o Jaroslavu Čejkovou, Jiřinu Tomáškovou, Procházku, Grégra a Vondráčka. Čejková a Tomášková jsou rozpracovávány v akci MÁNEK […]"

V té samé písemnosti se objevuje velmi zajímavé sdělení, a to: *„Jelikož u jmenovaného je vázání prováděno na ideologickém podkladě, bez kompromitujícího materiálu, nebude v případě odmítnutí spolupráce proti němu vyvozováno žádných závěrů."*

V dalších zprávách, které obsahuje agenturní svazek č. 682618 MV, čteme: *„Sám* [TS MAREK – pozn. aut.] *podal informaci o přípravě k ilegálnímu opuštění republiky […] Během rozhovoru s MARKEM tento upozornil orgány, že na šachtě č. 19 pracuje jistý Čipera. V loňském roce byl na lázeňské péči v Jugoslávii spolu s MARKEM, který zjistil, že Čipera vyvážel z ČSSR valuty, a to kolem 300 DM, které v Jugoslávii měnil […]"*

Během roku 1974 uskutečnil TS MAREK s řídícím orgánem sedm schůzek a podal celkem šest zpráv (čtyři na základě úkolování a dvě z vlastní iniciativy). Ke konci roku 1976 byla spolupráce s TS MARKEM ukončena, neboť byl přeřazen na jiné pracoviště (respektive odešel do důchodu). V průběhu spolupráce mu byla Státní bezpečností udělena odměna formou věcného daru.[50]

Odštěpný závod uranových dolů Zadní Chodov /ve světle materiálů StB/

Uranové doly n. p. Zadní Chodov v roce 1967 zahrnovaly podnikové ředitelství se sídlem v Tachově, šachtu č. III, šachtu Vítkov II, šachtu Dyleň, která se nacházela v okrese Cheb a svým položením byla velmi specifická (viz dále), a dopravu se sídlem v obci Skláře, okr. Mariánské Lázně. Zaměstnáno zde bylo cca dva tisíce zaměstnanců, z nichž jednu třetinu tvořili bývalí vězni; po výkonu svého trestu byli znovu umisťováni „na uran".

Co se týká agenturní situace v této době, vypadala takto: jeden rezident, dva agenti a sedm informátorů. Na jednotlivých úsecích byla agentura rozmístěna takto: ředitelství OZ – čtyři TS; šachta č. III – dva TS; Vítkov II – dva TS; ubytovna UD – jeden TS plus desátá JARMILA: *„V květnu 1967 byl získán spolupracovník JARMILA do ředitelství UD. Jedná se o provozního inženýra, který má vztahy do KS a možnosti k vízovým cizincům."*[51]

V Uranových dolech Zadní Chodov v polednovém uvolnění vystupovali zejména proti stanovám strany KSČ, volali po založení Sociálně demokratické strany. Odmítalo

50 ABS, agenturní sv. reg. č. 682618 MV.

51 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Záznam ze dne 6. 11. 1967, s. 1–2.

se placení stranických příspěvků ve stanovené výši do té doby, než bude svolán XIV. sjezd KSČ. Na dole č. III bylo pod pohrůžkou stávky požadováno finanční odškodnění horníků za více než deset let práce v podniku:[52]

„Velmi aktivně ve prospěch pravice vystupoval předseda CZV KSČ Štefan Čaj[53], který ve spolupráci s bývalým vedoucím tajemníkem OV KSČ Tachov byl na aktivu, kde se velmi ostře útočilo proti aparátu OV KSČ i na vyšší stranické orgány a funkcionáře z pozice pravice. Navrhovalo se zastavení činnosti ROH, svolání shromáždění z celého okresu za účasti tak zvaných progresivních činitelů.“[54]

Velmi stručně, jasně a výstižně celkovou situaci vystihl mjr. StB Kasýk:

„Na okrese Tachov, na pracovištích Uranového průmyslu, byla v období tak zvaného obrodného procesu při různých příležitostech některými zaměstnanci zdůrazňovaná nerentabilnost dodávek uranu do Sovětského svazu, na druhé straně byla zdůrazňována výhodnost orientace trhu na kapitalistické státy. Strategický význam byl snižován na charakter průmyslové výroby, na zveřejňování dosud utajovaných skutečností.“[55]

Po vstupu vojsk na naše území 21. srpna 1968 přišli pracovníci OZ UD Zadní Chodov do zaměstnání na ranní směnu. Po skončení směny horníci poukazovali na možnost přerušení dodávky elektrické energie, čímž by došlo k vystavení pracovníků v podzemí nebezpečí. Z tohoto důvodu odpolední směny již nefáraly. Zaměstnancům bylo sděleno, aby se příštího dne dostavili do zaměstnání, kde jim bude oznámeno, zda se bude pokračovat v práci. Ještě před příchodem zaměstnanců na ranní směnu se Stanislav Vlasák telefonicky spojil s generálním ředitelem ČSUP ing. Karlem Bočkem, který informoval Vlasáka, že na OZ UD Příbram byla na protest proti vstupu vojsk na naše území vyhlášena stávka.

„Vlasák uvádí, že z telefonického hovoru, který vedl s ing. Bočkem, rozpoznal, že tento vyzývá i zaměstnance UD Zadní Chodov, aby vstoupili do stávky. Z těchto důvodů, že počal organizovat stávku na šachtě Vítkov II, která se 23. 8. 1968 rozšířila i na další dvě šachty t.j. na Dyleň a šachtu č. III. Podle jeho výpovědi stávku organizoval proto, protože měl před ing. Bočkem určitý respekt, viděl v něm rozhodující osobnost v UP, a proto respektoval jeho vůli. Z výpovědí Stanislava Vlasáka, jakož i Jaromíra Grolla[56], byly zjištěny další skutečnosti, týkající se přípravného jednání směřujícího ke zničení přísně tajných dokumentů, za účelem znemožnění pokračování v těžbě.

Jak Stanislav Vlasák, tak i Jaromír Groll vypovídají, že v srpnových dnech 1968 se zúčastnili porady u generálního ředitele ing. Bočka, který přítomné instruoval v tom směru,

52 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Zpráva o situaci na úseku uranového průmyslu ze dne 3. března 1975, s. 6.

53 Tamtéž, s. 13. *„Bývalý předseda CZV KSČ UD Zadní Chodov. Jmenovaný utrpěl pracovní úraz, závod vyplácí odškodnění 6500 Kčs měsíčně. Nyní pracuje v Mariánských Láznich u stavebního družstva, bytem Mariánské Lázně, NO. Materiály předány O-StB Cheb.“*

54 Tamtéž, s. 6.

55 Tamtéž.

56 Jaromír Groll, bývalý zastupující předseda CZV ROH a předseda celopodnikového stávkového výboru.

že jakmile dojde ze strany přítomných vojsk k násilnému přerušení stávky a horníci budou násilím donuceni těžit uran pro SSSR, že tomuto je třeba zabránit zničením technické dokumentace a likvidací šachet. Svědek Groll na podporu své výpovědi předal vyšetřovateli poznámky pořízené přímo na poradě v Příbrami, z nichž jsou prokázány shora uvedené skutečnosti. Na základě porady uskutečněné u ing. Bočka v Příbrami a předaných instrukcí, jak postupovat v případě násilného přerušení stávky, byly pro tento případ připraveny příslušné návrhy, jak likvidovat v n. p. UD Zadní Chodov. Tato skutečnost byla zjištěna z výpovědí svědků Jaromíra Grolla, ing. Františka Jakubíka, Štefana Kosíka, ing. Milana Doležala a dále z výpovědí předběžně vyslechnutých osob, které byly vyslechnuty operativními orgány […]

V souladu s výpověďmi svědků obv. Boček doznává i to, že na poradě uskutečněné 27. 8. 1968 v Příbrami hovořil před zástupci jednotlivých n. p. o tom, že v případě, dojde-li k násilnému přerušení stávky a dělníci budou donuceni násilím těžit uran pro SSSR, že tomuto lze zabránit zničením technické dokumentace a vypnutím proudu, čímž měl na mysli zatopení šachet.“[57]

V době stávky na UD Zadní Chodov vznikaly různé nátlakové akce, rezoluce a útoky proti veřejným činitelům. Zbraně Lidových milicí byly záměrně ukrývány, připravovaly se plány k likvidaci šachet, zničení dokumentace, výstavba ilegálního vysílače. Konspirační byty s možností ilegálního přechodů do NSR byly připraveny pro potřeby exponentů pravice (např. ředitele televize Jiřího Pelikána, bývalého tajemníka ÚV KSČ Mlynáře a dalších).[58] Byla ustavena Rada pracujících, která již 22. srpna 1968 rozhodla o právu ředitele disponovat s rezervním fondem pracujících na úhradu stávky. Z tohoto fondu bylo použito 2 260 000 Kčs. V důsledku stávky na okrese Tachov vznikly ztráty 5 627 000 Kčs.[59] Toto vše se dělo za vědomí, respektive se souhlasem Karla Bočka.

„Ze shora uvedeného je tedy prokázáno další skutkové jednání ing. Karla Bočka, směřující jednak k návodu, a jednak k přípravnému jednání k sabotáži, pro kterýžto skutek bude nutno vznést další obvinění. V souvislosti s vyšetřováním trestní věci vedené proti obviněnému ing. Karlu Bočkovi, bylo na odboru vyšetřování správy StB Plzeň dne 2. 11. 1970 zahájeno trestní stíhání podle § 160 odst. 1 tr. ř. ve věci přípravného jednání k trestnému činu sabotáže podle § 7 odst. 1, § 97 odst. 1 písm. b) tr. zákona, neboť jak z operativních materiálů, tak i z dosavadního stavu vyšetřování vyplynulo důvodné podezření, že někteří odpovědní hospodářští vedoucí se dopustili shora uvedené trestné činnosti. Jde zejména o Stanislava Vlasáka, Jaromíra Grolla, ing. Fricmana.“[60]

Ve skupinovém objektovém svazku URAN reg. č. 13822, který byl založen v roce 1970 na skupinu pravicově zaměřených osob pro jejich činnost v roce 1968–1969, byla pozornost věnována zejména těmto osobám:

57 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Informace o stavu vyšetřování v trestní věci proti obviněnému ing. Karlu Bočkovi, s. 3.

58 Tamtéž. Zpráva o situaci na úseku uranového průmyslu ze dne 3. března 1975, s. 7.

59 Tamtéž.

60 Tamtéž. Informace o stavu vyšetřování v trestní věci proti obviněnému ing. Karlu Bočkovi, s. 3.

„Stanislav Vlasák, býv. vedoucí dolu Vítkov II.; Ing. Karel Fricman, býv. ředitel OZ UD Zadní Chodov; Jaromír Groll, bývalý zastupující předseda CZV ROH a předseda celopodnikového stávkového výboru.

Svazek byl v roce 1971 ukončen a předán vyšetřovacímu odboru S-StB Plzeň.

Vlasák byl odsouzen okr. soudem Tachov roce 1971 podle § 132/1,2, 129/1,2 tr. z. 1961 na 3 roky odnětí svobody nepodmíněně a k zákazu výkonu funkce s hmotnou zodpovědností na 3 roky a v roce 1972 byl odsouzen krajským soudem Plzeň podle § 97/1a, b tr. z. 1961 na 6 roků odnětí svobody nepodmíněně.“[61]

Od roku 1968 do roku 1970 emigrovalo z Československa čtyřicet pět zaměstnanců z OZ Zadní Chodov. Z těchto emigrantů byl jeden nositel státního tajemství „Přísně tajné“ (ST PT) a tři nositelé státního tajemství „Tajné“ (ST T).[62] Ještě v roce 1968 (16. prosince) se vrátil z NSR, kam ilegálně vycestoval 6. září 1968, elektrikář podnikového ředitelství Rostislav Válek (nar. 1944).[63]

Cíle a záměry pravice na okrese Tachov shrnul nám již známý mjr. StB Kasýk takto:

„Záměry pravice, které vyvrcholily v krizovém období 1968–1969, byly zaměřeny zejména k odtržení od socialistických zemí, hlavně pak od SSSR. K tomuto měla sloužit záminka o výhodném obchodu s uranem s kapitalistickými zeměmi. Za tím účelem spolupracovaly odpovědné osoby, pravicově zaměřené (Čaj, Bukovský), na úseku těžby radioaktivních surovin s podobně zaměřenými osobami, zejména zástupci OP Škoda Plzeň (Haur) [spr. Hauer – pozn. aut.]. *Chtěli svoje zájmy prosazovat i ve vrcholných stranických orgánech, a to zvolením společného kandidáta do ÚV KSČ. Jednalo se zejména o vlastní využití a výrobu palivových článků, a tím narušení obchodu se SSSR. Stávka, vyhlášená pod heslem ‚Ani gram uranu okupantům‘ jasně dokazovala úmysly pravicově zaměřených sil a jejich cíl – narušit přátelské vztahy se SSSR, a tím i dodávky uranu do SSSR.*

Na UD Západní Čechy se toto pravicově oportunistickým silám podařilo a následky jejich činnosti jsou patrny ještě v současné době [rok 1975 – pozn. aut].“[64]

---

61 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Zpráva o situaci na úseku uranového průmyslu ze dne 3. března 1975, s. 18.

62 *„Ing. Taťák Josef, nar. 1930 […] Byl to nomenklaturní funkcionář a člen OV KSČ v Tachově. Jeho znalosti státního tajemství v oboru působnosti Ústřední správy uranového průmyslu v ČSSR jsou úplné. Například měl přehled o geologických zásobách ‚U‘ kovu v ČSSR, o obsahu ‚U‘ kovu Ra v radioaktivních vodách a koncentrátech, znal údaje o těžbě, úpravě, dopravě a odbytu radioaktivních surovin.*
Ing. Kaucký Antonín, nar. 1935 […] Byl nositelem hospodářského tajemství a měl znalosti o trhavinách, výbušninách a jejich celkové spotřebě v závodě.
Ing. Čapek Karel, nar. 1925 […] Zastával funkci energetika závodu a znal celkovou spotřebu el. energie závodu.
Ing. Kazda Richard, nar. 1942 […] Zastával funkci úsekového geologa a měl znalosti o geologické situaci několika důlních pater na dole Vítkov II.“
Tamtéž. Situace v uranovém průmyslu, Zpráva ze dne 13. února 1970, s. 2–3.

63 Tamtéž. Zpráva ze dne 10. března 1972, s. 6.

64 Tamtéž. Zpráva o situaci na úseku uranového průmyslu ze dne 3. března 1975, s. 16.

Provolání předsednictva okresního výboru KSČ v Příbrami

Předsednictvo okresního výboru KSČ v Příbrami projednalo dálnopis, který dnes, 21. srpna v ranních hodinách obdrželo a zhodnotilo vzniklou situaci.

Dálnopis ÚV KSČ zní:

Vážení soudruzi!

Sdělujeme Vám, že jsme v průběhu svého zasedání okolo 23.30 hod. dostali zprávu, že vojska SSSR, NDR, BLR, PLR a MLR vstoupila na území ČSSR. První tajemník ÚV KSČ, president republiky, předseda NS, předseda vlády nebyli předem s tímto vojenským krokem seznámeni.

ÚV KSČ došlo k závěru, že je nezbytné, učinit vše pro zachování rozvahy. Je toho názoru, že jakýkoliv odpor vojskům by byl nesmyslný a tragický a žádá vás, aby v tomto duchu postupovali všichni funkcionáři; nechť zůstanou na svých místech a v pohotovosti.

Předsednictvo Ústředního výboru KSČ vás žádá, abyste vyčkali jeho dalších rozhodnutí.

Předsednictvo Ústředního výboru KSČ

POV KSČ v Příbrami přijalo na základě tohoto dálnopisu a vzniklé situace usnesení, podporovat plně ÚV naší KSČ a vládu naší republiky, v čele se s. Dubčekem, Svobodou, Černikem a Smrkovským a řídit se i nadále jejich pokyny. V současné době vyzývá POV KSČ v Příbrami všechny spoluobčany, všechny pracovníky v závodech, v dolech, pracovištích a úřadech, i v zemědělství, aby v souladu s dálnopisem ÚV KSČ zachovali klid, nastoupili na svá pracoviště a dokázali, že tak jako před příchodem armád Varšavské smlouvy, i nyní je u nás klid a pořádek, který jsme schopni pod vedením naší KSČ zachovat vlastními silami.

Demokratizační proces, nastoupený v lednu letošního roku nesměřoval k oslabení, ale naopak k posílení socialismu v naší zemi i k upevnění celého socialistického tábora a jsme rozhodnuti v něm pokračovat. Žádáme, abyste v klidu vyčkávali dalších našich pokynů, aby pracovní kolektivy na závodech a všech pracovištích se vyvarovaly neuvážených a násilných forem jednání, které by mohly zavdat příčinu k opodstatnění pobytu vojsk Varšavské smlouvy na našem území. Při styku s příslušníky těchto armád zachovejte klid, přátelsky jim vysvětlujte skutečnou situaci u nás, to, že jsme schopni vypořádat se vlastními silami s extrémními a protisocialistickými živly, že situace u nás žádný zásah armád Varšavské smlouvy nevyžadovala a nevyžaduje.

Děkujeme Vám za ukázněné plnění našich pokynů.

Dne 21. VIII. 1968.

Předsednictvo okresního výboru KSČ v Příbrami

Rozšiřované Provolání předsednictva OV KSČ v Příbrami. (ABS)

P R O V O L Á N Í

Stranické , odborové a hospodářské vedení národního podniku MAPE Mydlovary se sešlo znovu v 19 hodin dne 21.srpna 1968 k posouzení vzniklé situace a rozhodlo se přijat toto opatření:
S okamžitou platností zastavujeme veškeré dodávky uranových koncentrátů do SSSR a to z důvodu, že nadále pokračuje přísun dalších okupačních armád a obsazování Československa.
Obnovení dodávek podmiňujeme vyřešením vzniklé situace ve směru zajištění suverenity našeho státu a odchodu okupačních armád z našeho území.
Bezpodmínečně dále žádáme obnovení veškerých práv souvisejících s vykonáváním činností vládních a stranických orgánů.
Slibujeme svou věrnost Dubčekovu vedení strany, Černíkově vládě, Národnímu shromáždění včele se s. Smrkovským a presidentu ČSSR s.L.Svobodovi.

Telefonicky se připojil i ředitel uranového průmyslu n.p. Příbram a n.p. Západní Čechy

Provolání MAPE Mydlovary. (ABS)

Soudruh

Ludvík S v o b o d a - president republiky
ÚV KSČ s. D u b č e k
Vláda ČSSR - s. Č e r n í k
Nár. shromáždění - s. S m r k o v s k ý

Příbram, 22.8.1968

Jménem deseti tisíce pracujících národního podniku Uranové doly Příbram v čele s podnikovým výborem KSČ, CZV ROH a vedením národního podniku - po projednání na shronáždění všech pracujících - se rozhodli příjmout tuto resoluci:

1/ S okamžitou platností zastavujeme veškeré dodávky uranových rud a uranového koncentrátu do SSSR a to z důvodů, že naše republika byla obsazena okupačními armádami státu Varšavské smlouvy. Žádáme bezpodmínečným odchod těchto armád.

2/ Žádáme důrazně propuštění z internace ústavních zákonných představitelů strany a státu - zrjména s. Dubčeka, Černíka, Smrkovského, Kriegla, Císaře a dalších o kterých případně nevíme, aby se mohli újmout svých funkcí na řízení státu.
Zásadně se distancujeme od jednání Koldera, Bilaka, Barbírka a Indri jakýchkoliv jiných dalších samozvanců a zrádců našich národů.

3/ Na podporu těchto našich požadavků souhlasíme s vyhlášením generální stávky na území celé naší republiky. Výpadek v naší výrobě po splnění uvedených požadavků nahradíme zvýšeným úsilím celého kolektivu národního podniku.

4/ Žádáme, aby svolanému sjezdu KSČ nebylo znemožňováno jakýmkoliv způsobem jeho jednání.

Žádáme, aby naše stanovisko - zastavit uran do SSSR - bylo sovětským představitelům sděleno a toto stanovisko mimo jiné zasíláme sovětskému velvyslanectví.

Protože si nejsme jisti, zda naše resoluce bude postoupena na příslušná místa, dáváme ji k disposici všem dosažitelným rozhlasovým stanicím.

Za pracující n.p. UD Příbram: PV KSČ: CZV ROH: ved. n.p.:

URANOVÉ DOLY - PŘÍBRAM
národní podnik
v Kanadě (2)
P. SCHR. č. 3 - PŘÍBRAM

PODNIKOVÝ VÝBOR
KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA
Uranové doly n. p. Příbram
okres Příbram

ROZVAHOVÁ KOMISE ČZV ROH
Uranové doly Příbram

Rezoluce národního podniku Uranové doly Příbram. (ABS)

SVOBODA

DENÍK KV KSČ STŘEDOČESKÉHO KRAJE
PRO STŘEDOČESKÝ KRAJ A PRAHU

VĚNOVÁNO SITUACI [redacted] NA PŘÍBRAMSKU

Pobyt okupantů

Zatímjsou okupační vojska sovětské armády v těchto místech na Příbramsku: nejsilnější jednotka je umístněna na stadionu Baník u Litavky. Tato jednotka má 6 těžkých tanků a tři obrněná vozidla.Velí ji major,který prý byl jmenován /kým ? / velitelem města. Druhá skupina se usadila na hlavní křižovatce silnice Skalka.Podle nepotvrzených zpráv se objevila část sovětských jednotek v okolí Rožmitálu pod Třemšínem.

HORNÍCI VE STÁVCE

Na Příbramsku stávkují Uranové doly.Podobně chtěli včera učinit i horníci Rudných dolů. Šachta 16. se rozhodla,aby část zaměstnanců hlídala zařízení dolu,zatímco ostatní půjdou s vlastními vozidly na pomoc zemědělcům. Vyzývají ostatní k následování.

POCHOD ULICEMI [redacted]

Pracující dolů III Uranových dolů Příbram se vydali ve čtvrtek dopoledne na mlčenlivý pochod horníckým městem.Za československou vlajkou šly řady horníků .Lidé zdravili pochodující,pacienti z nemocnice volali: Ať žije svoboda. Nejtěžší cesta vedla kolem kasáren u Obory. Bezbranní vojáci hatlačeni v oknech měli slzy v očích Slzy v očích měli i lidé,které mlčenlivý proud potkával cestou ke Generálnímu ředitelství Uranových dolů a dál sídlištěm ke stadionu Baník.

Zástupci mlčenlivého davu chtěli mluvit s velitelem okupační jednotky.Potom se za zavřenou branou stadionu znovu jednalo o pobytu vojáků v okolí města.

Milí čtenáři Svobody - spoluobčané!

Ve všem Vám se podařilo obdržet Svobodu,která vyšla za mimořádných podmínek.Naše tiskárny v Praze na Poříčí je okupována a další čísla Svobody se vydávají v jedné náhradní tiskárně. Stejně tak obtížná je i distribuce.

Z toho důvodu jsme se rozhodli přispět k Vaší informovanosti i vydáváním těchto mimořádných čísel. Budeme se tak snažit do té doby,než se vydávání Svobody obnoví.

Redakce Svobody

V Příbrami neustále zasedá Okresní výbor KSČ a plně se staví za legální Ústřední výbor KSČ,vedené soudruhem Dubčekem.

Ve čtvrtek odpoledne OV KSČ projednal resuluci 14.mimořádného sjezdu KSČ a vyslovil s ní plný souhlas. Vyzval současně stranické organizace v okrese, aby jednali v jejím duchu.

[redacted]

Na OV KSČ v Příbrami se soustředily stovky resolucí .Do 16 hodin se na podpisové archy podepsalo 31 361 občanů.Toto číslo není konečné .

At' žije svobodné Československo ! Okupanti - jděte domů ! Svobodu Dubčekovi ,Smrkovskému a dalším internovaným soudruhům!!!!!!!!!!!!!!

Mimořádné číslo deníku, vydávaného po okupaci tiskárny v Praze – Na Poříčí, v náhradní tiskárně. (ABS)

S i t u a c e v U r a n o v ý c h d o l e c h

Z prohlášení ze závodů, národních podniků Základna rozvoje a Geologický průzkum Uranového průmyslu.

Český a slovenský národ se nikdy nesmířil s žádnou porobou , i v nejtěžších chvílích jsme si zachovali svou tvář a vnitřní svobodu Naši cestu k humanistickému,demokratickému socialismu nikdy neopustí zůstaneme ji věrni. Zachovejte si tuto důvěru každý v sobě. Nezapomente : Národ nikdy neopustil a neodpustí agresorům a zrádcům.

Redaktoři závodního časopisu PAR

Montáže - vlečka :

Ranní vzrušení - kategorický nesouhlas - hluboké politování nad tímto krokem, který vysoce narušil přátelské vztahy a dobré naděj

Montážní závod :

Vyslovujeme hluboké znepokojení nad okupací našeho státu a žád okamžité stažení vojsk států Varšavské smlouvy.

Stavební závod :

U nás je klid .Podrobili jsme se tomu, co se po nás žádá. Vrátí se do práce, zatnout zuby a zachovat se jako Češi.

Podnikové ředitelství ZRUP :

Je pro nás otřesné vědomí jak tento nepředložený čin poškodí myšlenku socialismu nejen u nás, ale v celém světě.Jakémukoliv jiné mu jednání, jiným závěrům, než Dubčekovského vedení, vyslovujeme jen nedůvěru, ale i zásadní nesouhlas, který projevíme solidarito s výzvou ostravských soudruhů - zahájit generální stávku.

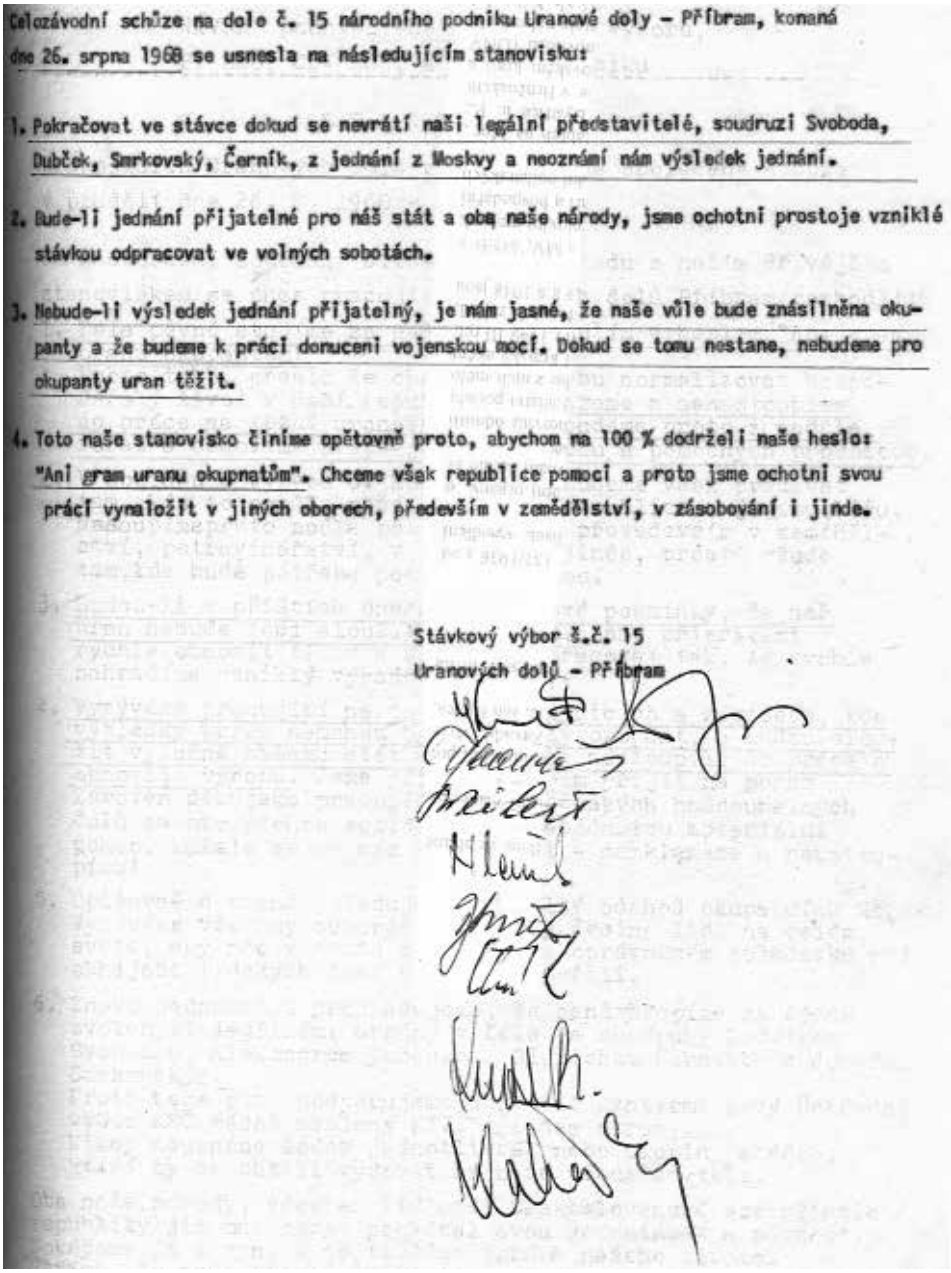
Geologický průzkum Uranových dolů :

Až do doby odchodu okupačních armád z území naší republiky nepř dáme dobrovolně pro Sovětský svaz ani gram uranové rudy. Do od chodu okupačních vojsk jsme požádali sovětské experty, aby opustil svá pracoviště.

N á š u r a n j e p r o m í r

n e p r o o k u p a n t y !!!!!!!!!!!!!

Prohlášení pracovníků závodů Uranových dolů. (ABS)

Celozávodní schůze na dole č. 15 národního podniku Uranové doly – Příbram, konaná dne 26. srpna 1968 se usnesla na následujícím stanovisku:

1. Pokračovat ve stávce dokud se nevrátí naši legální představitelé, soudruzi Svoboda, Dubček, Smrkovský, Černík, z jednání z Moskvy a neoznámí nám výsledek jednání.

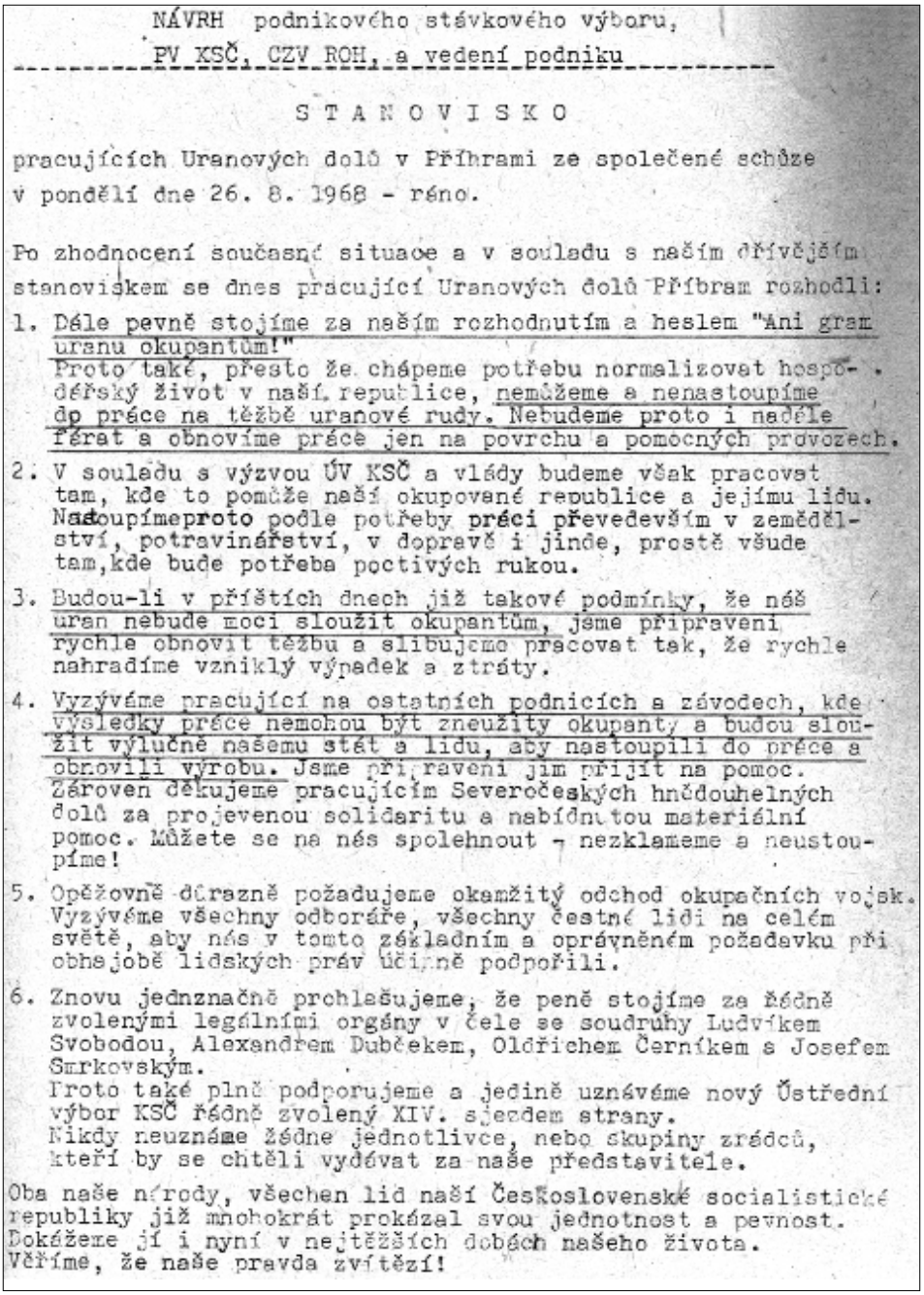
2. Bude-li jednání přijatelné pro náš stát a obą naše národy, jsme ochotni prostoje vzniklé stávkou odpracovat ve volných sobotách.

3. Nebude-li výsledek jednání přijatelný, je nám jasné, že naše vůle bude znásilněna okupanty a že budeme k práci donuceni vojenskou mocí. Dokud se tomu nestane, nebudeme pro okupanty uran těžit.

4. Toto naše stanovisko činíme opětovně proto, abychom na 100 % dodrželi naše heslo: "Ani gram uranu okupantům". Chceme však republice pomoci a proto jsme ochotni svou práci vynaložit v jiných oborech, především v zemědělství, v zásobování i jinde.

Stávkový výbor š.č. 15
Uranových dolů – Příbram

Zápis ze schůze na dole 15 národního podniku UP Příbram ze dne 26. srpna 1968. (ABS))

NÁVRH podnikového stávkového výboru,
PV KSČ, CZV ROH, a vedení podniku

S T A N O V I S K O

pracujících Uranových dolů v Příbrami ze společené schůze v pondělí dne 26. 8. 1968 - ráno.

Po zhodnocení současné situace a v souladu s naším dřívějším stanoviskem se dnes pracující Uranových dolů Příbram rozhodli:

1. Dále pevně stojíme za naším rozhodnutím a heslem "Ani gram uranu okupantům!"
Proto také, přesto že chápeme potřebu normalizovat hospodářský život v naší republice, nemůžeme a nenastoupíme do práce na těžbě uranové rudy. Nebudeme proto i nadále řešat a obnovíme práce jen na povrchu a pomocných provozech.

2. V souladu s výzvou ÚV KSČ a vlády budeme však pracovat tam, kde to pomůže naší okupované republice a jejímu lidu. Nastoupíme proto podle potřeby práci převeděvším v zemědělství, potravinářství, v dopravě i jinde, prostě všude tam, kde bude potřeba poctivých rukou.

3. Budou-li v příštích dnech již takové podmínky, že náš uran nebude moci sloužit okupantům, jsme připraveni rychle obnovit těžbu a slibujeme pracovat tak, že rychle nahradíme vzniklý výpadek a ztráty.

4. Vyzýváme pracující na ostatních podnicích a závodech, kde výsledky práce nemohou být zneužity okupanty a budou sloužit výlučně našemu stát a lidu, aby nastoupili do práce a obnovili výrobu. Jsme připraveni jim přijít na pomoc. Zároveň děkujeme pracujícím Severočeských hnědouhelných dolů za projevenou solidaritu a nabídnutou materiální pomoc. Můžete se na nás spolehnout - nezklameme a neustoupíme!

5. Opěžovně důrazně požadujeme okamžitý odchod okupačních vojsk. Vyzýváme všechny odboráře, všechny čestné lidi na celém světě, aby nás v tomto základním a oprávněném požadavku při obhajobě lidských práv účinně podpořili.

6. Znovu jednznačně prohlašujeme, že pevně stojíme za řádně zvolenými legálními orgány v čele se soudruhy Ludvíkem Svobodou, Alexandrem Dubčekem, Oldřichem Černíkem a Josefem Smrkovským.
Proto také plně podporujeme a jedině uznáváme nový Ústřední výbor KSČ řádně zvolený XIV. sjezdem strany.
Nikdy neuznáme žádné jednotlivce, nebo skupiny zrádců, kteří by se chtěli vydávat za naše představitele.

Oba naše národy, všechen lid naší Československé socialistické republiky již mnohokrát prokázal svou jednotnost a pevnost. Dokážeme jí i nyní v nejtěžších dobách našeho života. Věříme, že naše pravda zvítězí!

Stanovisko pracujících v Příbrami ze dne 26. srpna 1968. (ABS)

Šachta Dyleň
/ve světle materiálů StB/

Šachta Dyleň měla velmi specifickou polohou, proto jí věnujeme zvýšenou pozornost. Nacházela se v přímém kontaktu s územím Bavorska. V zájmu utajení uranového průmyslu představovala blízkost „kapitalistické ciziny" velký problém. Uvažovalo se dokonce o vytvoření jakési ohromné betonové zdi, přes kterou by nebylo na československé území z Bavorska vidět. Jak se ale ukázalo, takovou zeď nelze postavit. Je tedy pochopitelné, že zájem „nepřátelských rozvědek" o uranový průmysl se projevil hlavně v letech 1968–1969.

Jmenovaná šachta Dyleň leží v těsné blízkosti státní hranice s NSR. O její geologickou situaci se zajímala hlavně těžařská společnost Brunhilda, která se zabývá průzkumem geologické situace a těžby uranu na německé straně. Již od poloviny šedesátých let projevoval o geologickou situaci, kvalitu rudy, měřicí přístroje a inženýra, který by tyto informace poskytl,[65] zájem australský státní příslušník Rudolf Oppelt.[66] Konkrétně na československém občanovi požadoval dva kilogramy rudy z dolu, který se nacházel v blízkosti státní hranice, a detektor, kterým se zjišťuje kovnatost rudy. Podle zjištění StB byl Oppelt ve styku s cizí rozvědkou.[67]

„Rozborem těchto poznatků se došlo k závěru, že rozvědka měla zájem o získání uranové rudy z dolu Dyleň, který je situován v těsné blízkosti státních hranic s NSR. O správnosti těchto závěrů o zájmu nepřátelských rozvědek o uranový průmysl svědčí další poznatky získané v tomto směru. Počátkem roku 1968 byla vyvíjena velká snaha z odborných míst ze západoněmecké strany o spolupráci s našimi odborníky v těžbě radioaktivních surovin, o spolupráci ve výzkumu, průzkumu ložisek uranové rudy a technické spolupráci, a to hlavně v prostoru Dyleň, kde byl ze strany západoněmecké zájem hlavně o geologickou situaci. Toto zřejmě vyplývalo z té skutečnosti, že krátce před tím začal průzkum a výstavba dolu na bavorském území v bezprostřední blízkosti státní hranice, vzdálenost od šachty Dyleň cca 500 m."[68]

Přímou nabídku na vědecko-technickou spolupráci uvedla ve svém dopise společnost Brunhilda v roce 1969.[69] Je zcela samozřejmé, že k této problematice byli „vytěžováni"

65 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Zpráva ze dne 10. března 1972, s. 10. *„Inženýra, o kterého se zajímal, se dosud nepodařilo ustanovit."*

66 Tamtéž, s. 9.

67 Tamtéž. Situace v uranovém průmyslu, Zpráva ze dne 13. února 1970, s. 4. *„Byl ve styku s bývalým pracovníkem SD, jistým Blöchlem."* Tamtéž. Zpráva ze dne 10. března 1972, s. 9.

68 Tamtéž. Zpráva ze dne 13. února 1970, s. 3–4.

69 Tamtéž. Zpráva ze dne 10. března 1972, s. 10. *„Vzhledem k tomu, že společnost Brunhilda nepokročila ve svém průzkumu dosti daleko, lze usuzovat, že má zájem o snadné získání poznatků v tomto směru. O tom svědčí i ta skutečnost, že s tímto návrhem se dostavili do ČSSR koncem října 1971 dva odborníci – zástupci této firmy, a to geolog Hans Bultemann, nar. 1922 […] a důlní inženýr Hubert Egner, nar. 1929 […]"*

emigranti. Koncem roku 1968 uprchli do NSR Rostislav Válek (viz výše) a Josef Oravec. Válek se později vrátil a při zpětném „vytěžování" bezpečnostními orgány uvedl, že:

„[…] po přechodu státních hranic byli odvezeni příslušníky GP do úřadovny v Marktredwitz, kde byl každý samostatně vyslýchán orgány v civilu. Výslech trval asi 3 hodiny a kromě jiného se týkal i UD Zadní Chodov. Válek byl dotazován na těžbu v uranových dolech, budovy, stavy lidí, kam vedou šachty, a hlavní zájem byl o šachtu Dyleň. Za účelem upřesnění mu byl předložen letecký fotografický snímek, na kterém byla zachycena šachta Dyleň. K tomu musel upřesnit vše, jako například, co je umístěno v jednotlivých budovách, k čemu slouží který objekt, věže, hloubky šachty, množství těžby, obsah rudy, profil a ražení chodeb, zejména otázka jejich směru, zda tyto jsou vedeny směrem ke státní hranici, celkový počet zaměstnanců UD."[70]

Není pak divu, že při přejímce stavby linky vysokého napětí pro šachtu Dyleň, která zcela paradoxně vedla přes NSR, *„[…] sdělil vedoucí šachty Brunhilda zástupci Omnipolu, který linku přejímal, že je velmi dobře informován o tom, co se u nás na druhé straně děje […] a uváděl hloubku šachty a chlubil se tím, že přesně ví, kolik rudy se těží, kolik zde pracuje lidí a jaká je kvalita rudy. Dále hovořil o tom, že je dobře informován i o potížích a problémech v Zadních Chodově a na Vítkově."*[71]

Koncem roku 1968 byla na příkaz Ing. Bočka vytvořena skupina geologů, kteří zpracovali nabídku geologické situace ložiska šachty Dyleň pro sousední důl na západoněmecké straně. [72] Hrozilo zde totiž, že v případě nezkoordinování práce na obou stranách dojde k ohrožení horníků, například průvalem vody, nezajištěností střelných prací apod. Dne 31. května 1972 bylo domluveno, že od státní hranice bude na obou stranách ochranný kolmý pilíř o šířce sto metrů pro hornická díla a padesát metrů pro vrtné práce.[73]

Situaci na UD Zadní Chodov lze shrnout asi takto: V souvislosti se společenskými a politickými událostí v letech 1968–1969 se projevila zhoršená situace i zde. V této době probíhaly ze strany zaměstnanců OZ UD protikomunistické a protisovětské akce. Docházelo mimo jiné u některých členů KSČ i k verbálnímu, ale i fyzickému napadání. Objevily se tendence zrušení smlouvy se Sovětským svazem a prodeje uranové rudy do kapitalistické ciziny.

70 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Situace v uranovém průmyslu, Zpráva ze dne 13. února 1970, s. 4.

71 Tamtéž, s. 4–5.

72 Hlavní geolog OZ UD Zadní Chodov Ing. Radko Paška k tomu vypověděl: *„Ložisko Dyleň je otevřenou jámou ve vzdálenosti asi 700 m od státní hranice s NSR. Uranové zrudnění se nachází na zóně, která směrem na hloubku upadá k jihu, to znamená k státní hranici. Na základě geologických předpokladů a pozitivních výsledků na úrovni 10. patra předpokládáme, že uvedené rudné těleso, přibližně na úrovni 18. patra přechází mimo naše státní území do NSR. Na uvedenou skutečnost jsem upozorňoval na zasedání Komisi pro radioaktivní zásoby a žádal jsem, aby byly podniknuty patřičné kroky, abychom zjistili geologickou situaci na území NSR, kde mi bylo známo, že se hloubí šachta."* Tamtéž. Informace o stavu vyšetřování v trestní věci proti obv. ing. Karlu Bočkovi, s. 1.

73 Tamtéž. Zpráva z jednání zástupců ČSSR a NSR o vzájemném zajištění bezpečnosti práce a provozu na obou stranách státní hranice v oblasti dolů Dyleň a Brunhilda, s. 2.

„Tyto úvahy došly dokonce tak daleko, že se uváděly i takové možnosti, že NSR by financovalo těžbu uranové rudy, konkrétně dolu Dyleň, a veškerá těžba z tohoto dolu by se dala k dispozici NSR."[74]

V době polednového uvolnění se podle StB začaly projevovat různé nátlakové akce, například možnost stávek, k prosazení některých zájmů zaměstnanců UD:

Nepřátelské protikomunistické, antisocialistické a protisovětské nálady se pak vyhrotily srpnovými událostmi roku 1968 a příchodem vojsk Varšavské smlouvy do ČSSR. Nejsložitější situace v tomto napjatém období byla na šachtách Vítkov a Dyleň:

„Projevila se značná aktivita zaměstnanců, protisovětsky zaměřená, vyskytovaly se různé nápisy na šachtách, zaměstnanci rozšiřovali různé letáky a výzvy k odporu proti vojskům Varšavské smlouvy, rozesílali rezoluce, došlo ke stávce. Zaměstnanci se angažovali v různých dalších protisovětských akcích. V čele těchto akcí stály stávkové výbory, které byly ovlivňovány přímo i hospodářskými pracovníky, jak se konečně projevilo i na Vítkově. Podle poznatků, získaných v té době, docházelo i k vysílání různých rezolucí vysílačkami, které byly instalovány na šachtě Dyleň a šachtě č. II v Zadním Chodově, a jež pak údajně přebíraly západní vysílače a televize. Dokonce byl dán návrh na vypracování plánu možné likvidace šachet.

Tato protisovětská a protikomunistická nenávist, které podlehla větší část zaměstnanců UD se projevila i později, kdy docházelo k různým protestním i nátlakovým akcím při různých příležitostech, jako v lednu 1969 a v březnu 1969 po vítězství našich hokejistů nad SSSR. V té době došlo ke značnému výskytu protisovětských a protikomunistických nápisů, a to hlavně na šachtě Vítkov II. Později, v srpnu 1969, byly zjišťovány přípravy různých protestních akcí, avšak až na projevy několika jedinců k vážnějšímu narušení pořádku nedošlo. Všechny tyto okolnosti zapříčiňují, že ještě ani dosud situace není na UD konsolidována a řada zaměstnanců zastává v současné době protikomunistický a protisovětský postoj."[75]

74 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Situace v uranovém průmyslu, Zpráva ze dne 13. února 1970, s. 5.

75 Tamtéž, s. 5–6.

Odštěpný závod uranových dolů Dolní Rožínka, Chemická úpravna DIAMO a Geologický průzkum UP Nové Město na Moravě

/ve světle materiálů StB/

Politickou situaci na úseku n. p. OZ UD Dolní Rožínka, CHÚ-DIAMO a GP UP Nové Město na Moravě v letech 1967–1970 lze charakterizovat podobně jako na ostatních pracovištích ČSUP.

V druhé polovině roku 1967, zejména po zasedání ÚV KSČ, se začínaly aktivně projevovat nepřátelsky orientované osoby z řad technické inteligence i z řad osob, jež byly v minulosti trestány za protistátní činnost. Celá řada techniků tehdy prohlašovala, že do funkcí vedoucích hospodářských pracovníků nepatří politika. V tomto směru vystupoval zejména výrobně technický náměstek ing. Vladimír Braha, osobní přítel ing. Karla Bočka. Uvedené názory prosazoval rovněž ing. Gabriel Szi(y)tkei, který v tomto směru psal i do závodního časopisu *Uran*. S názory ing. Brahy a ing. Szi(y)tkeiho pak sympatizovala celá řada techniků, kteří se po lednu 1968 stali hlavními iniciátory nově nastoupeného směru.[76]

Státní bezpečnost byla informována, že v průběhu období od ledna do srpna 1968 narůstaly „protistranické a protisovětské tendence".[77]

„Je nutno podotknout, že se nenašla na n. p., a to jak z hospodářského vedení, tak i ze strany orgánů, síla, která by tyto tendence zastavila. Tyto škodlivé jevy byly prosazovány prostřednictvím odborů a strana v této fázi jako taková zahnána do defenzivy."[78]

Ve světle materiálů StB se dovídáme, že:

Po lednu 1968 byly ze strany pravicových exponentů činěny nátlaky zejména na komunisty a bezpartijní, kteří se nevyjadřovali kladně k tzv. demokratizačnímu procesu. Uvedené soudruhy žádali, aby odešli ze stranických a hospodářských funkcí. Počínaje březnem 1968 vyvstaly velké tlaky proti funkcionářům ROH, kteří setrvávali na marx-leninských pozicích. Tuto situaci dokumentuje celopodniková konference ROH, na níž byl zvolen nový podnikový výbor.[79]

76 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Souhrnná zpráva z problematiky URAN na základě dožádání XI. správy FMV Praha ze dne 25. února 1975.

77 Tamtéž. Zpráva o politické situaci na Odštěpném závodě Uranových dolů v Dolní Rožínce od roku 1968 do dnešních dnů, s. 1 [duben 1970 – pozn. aut.]. *„V lednu 1968 po zasedání ÚV KSČ bylo usnesení ÚV přijato v základních organizacích kladně. Stejně tak i na celozávodní konferenci KSČ v únoru 1968, kdy byl zvolen nový CZV. Na konferenci byl předložen návrh kandidátky CZV, která byla doplněna o dva soudruhy z pléna. Po této konferenci probíhaly mimořádné členské schůze ZO KSČ i mimořádné veřejné schůze, na kterých se začaly vyskytovat protisovětské a protistranické tendence. Hlavním centrem těchto tendencí byl důl Rudý říjen Olší."*

78 Tamtéž.

79 Tamtéž. Souhrnná zpráva z problematiky URAN na základě dožádání XI. správy FMV Praha ze dne 25. února 1975.

„Samotná konference se stala vlastním nástupem boje proti straně a dovolila, aby do PV ROH se dostaly živly straně i socialismu nepřátelské.“[80]

V dubnu 1968 museli pod tlakem nepřátelských živlů odejít z funkce tehdejší ředitel podniku Antonín Vašek a předseda celopodnikového výboru ROH Jan Bayer. Do vedení odborů se pak dostali lidé, kteří byli v minulosti trestáni za protistátní činnost, kariéristé a představitelé pravicových sil. V praxi bylo, stejně tak jako na většině pracovišť ČSUP, realizováno heslo „Odbory bez komunistů“.

Na dole Olší byl za předsedu ZV ROH zvolen bývalý agent francouzské rozvědky, potrestaný Radislav Nezval. Právě on, společně s předsedou ZV ROH na ředitelství n. p. UD Dolní Rožínka Milanem Zieglerem, organizoval tajné schůzky předsedů ZV ROH s cílem, aby na vedoucí funkce v odborech nebyli voleni komunisté, dávali pokyny, jak postupovat proti vedoucí úloze KSČ. Tyto síly pak organizovaly a vydávaly různá prohlášení vydávající se za všechny zaměstnance n. p. UD Dolní Rožínka. Organizovaly podpisovou akci „2000 slov“, podpisovou akci na podporu tehdejšího předsednictva ÚV KSČ k dopisu pěti z Varšavy[81] a další akce. Postupně pak ovládly politickou situaci, Komunistickou stranu Československa jako vedoucí sílu neuznávaly.

Na druhé straně se nenašel nikdo, kdo by se jim postavil na odpor. Již v této době tyto síly prohlašovaly mezi zaměstnanci, že uranová ruda není strategická surovina, že bychom měli uranovou rudu zpracovávat na palivové články a tyto pak výhodně prodávat do kapitalistické ciziny. Při tom bylo argumentováno, že SSSR nás okrádá, že nám neplatí za uranovou rudu tolik, kolik bychom dostali na Západě.

V této době se na dole Jasan scházeli někteří zaměstnanci na ilegálních schůzkách, které vedl zaměstnanec dolu Jasan – Jan Veis. V padesátých letech byl trestán za protistátní činnost. Do února 1948 vykonával funkci tajemníka lidové strany. Cílem těchto schůzek bylo vytvořit takovou lidovou a národně socialistickou stranu, jako byly před Únorem. Po získání určitého počtu členů se pak měli na dole Jasan chopit politické moci.

V období od ledna do srpna 1968, mimo již uvedených tendencí, byly snahy o vytvoření rady pracujících. V tomto směru se angažoval zejména ing. František Řehánek a ing. Václav Volný, kteří za tímto účelem úzce spolupracovali s GŘ Příbram.[82]

---

80 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Zpráva o politické situaci na Odštěpném závodě Uranových dolů v Dolní Rožínce od roku 1968 do dnešních dnů, s. 1.

81 Dopis ústředních výborů komunistických a dělnických stran (BLR, MLR, NDR, PLR a SSSR) z 15. července 1968, adresovaný Ústřednímu výboru KSČ, jehož vedení se odmítlo varšavské schůzky zúčastnit. Mimo jiné se v dopise píše: „*Vývoj událostí ve vaší zemi v nás vyvolává hluboké zneklidnění. Nástup reakce proti vaší straně a základům společenského zřízení v ČSSR, podporovaný imperialismem, podle našeho hlubokého přesvědčení hrozí svést vaši zemi z cesty socialismu a v důsledku toho ohrožuje zájmy celé socialistické soustavy.*“

82 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Souhrnná zpráva z problematiky URAN na základě dožádání XI. správy FMV Praha ze dne 25. února 1975.

Okupace
/ve světle materiálů StB/

Po vstupu spojeneckých vojsk v srpnu 1968 na naše území byla v rámci n. p. UD Dolní Rožínka vyhlášena stávka.

„Vrcholem nepřátelské činnosti se stal srpen 1968 vstupem vojsk spojeneckých armád. Po tomto nutném zásahu se vyhrotila situace na n. p., konkrétně na ředitelství tak, že pracovníci vedení n. p. zaměření proti SSSR, vystoupili veřejně a zorganizovali akci ‚Ani gram uranu pro okupanty, dokud neodejdou'. Na této akci se podílelo celkem asi 84 techniků, včetně komunistů. Tragédie byla v tom, tak jak se jeví CZV[83]*, že jako jedni z prvních podepsali ing. Stuchlík, ing. Braha, ing. Mach a ostatní, čímž šli příkladem. Podpisové archy byly zničeny ing. Szytkaiem a členem stávkového výboru ing. Elterleinem. CZV KSČ při pohovorech s technicko-hospodářskými pracovníky musel vyvinout maximální úsilí, někdy i taktiky k tomu, aby získal přehled, kdo podepsal a kdo nepodepsal. Zatím se podařilo zjistit uvedená jména od druhých osob. Při pohovoru se přiznali s. Kobský, Micinek a Kutěj […]"*[84]

Na jednotlivých pracovištích n. p. UD byly vytvořeny stávkové výbory, do nichž byly zvoleny v mnoho případech kontrarevoluční živly, jež v období od ledna do srpna 1968 ovládly ROH. Těmito živly pak bylo vyhlášeno heslo: „Ani gram uranu SSSR". Stávkový výbor podle CZV KSČ vypadal v krizovém období následovně: ing. Szi(y)tkey – předseda; ing. Elterlein – místopředseda (zajištění telefonní ústředny); Šandová Blanka – jednatelka; ing. Hriadel (zajišťování energie pro celou oblast); Brandejšová Ludmila a Havleková Růžena (zajištění chodu ubytoven); Šebek Milouš; Hvízdal František (zajištění provozu jídelny a kantin); ing. Mach Josef; ing. Chmela Jan; Neveselý Miloš; Navrátil Boh.

„Jak vyplývá z dokumentu ze dne 23. 8. 1968 z jednání stávkového výboru PŘ byli zvláštními úkoly pověřeni: ing. Szitkey a ing. Chmela – formulace textů a vytyčení hesel a letáků; ing. Mach a ing. Rohalová – překlad textů do ruštiny; Šebek – zajistit provedení nápisů na přístupových silnicích v Dol. Rožínce; ing. Veltr a ing. Mach – soustředit veškerý utajovaný materiál na jednom místě a připravit tento ke zničení."[85]

V dubnu 1970 hodnotil CZV KSČ události roku 1968 takto: *„Komise je však toho názoru, že největší měrou na celém stávkovém hnutí a dění v tomto období se podílel celopodnikový stávkový výbor za předsednictví Milana Zieglera, a členy celopodnikového stávkového výboru byli následující zaměstnanci UD D. Rožínka – jednotliví zástupci*

83 CZV KSČ vypracoval pro orgány StB podrobnou zprávu, v níž se odráží to, co celozávodní výbor o srpnových událostech roku 1968 zjistil. Je pochopitelné, že zpráva plně odpovídá době svého vzniku – dubnu 1970, tedy již době normalizace. Určité pasáže zprávy (viz níže) lze považovat jako „žalování" orgánům StB.

84 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Zpráva o politické situaci na Odštěpném závodě Uranových dolů v Dolní Rožínce od roku 1968 do dnešních dnů, s. 2–3.

85 Tamtéž, s. 4.

závodních stávkových výborů jako: Vlk Václav, Hess Jar., Sýs Josef, Volena Rudolf, ing. Doležal Ferd., Pavlovičová Marta, Šebek Milouš, Klempíř Karel, Weis Jan, kteří vlastní práci závodních stávkových výborů řídili a byli organizátory různých straně a socialismu nepřátelských resolucí."[86]

V souvislosti s heslem „Ani gram uranu okupantům" vznikla široká podpisová akce, která měla za cíl docílit toho, aby technici n. p. UD Dolní Rožínka odešli z uranového průmyslu v tom případě, že na území ČSSR zůstanou spojenecká vojska. Většina techniků tuto výzvu podepsala. Zástupci stávkových výborů odvolávali z funkcí členy závodní stráže, kteří vystupovali jako internacionalisté. Na jednotlivá pracoviště UD Dolní Rožínka byl zakázán vstup těm zaměstnancům, kteří nesouhlasili s protisovětskou hysterií. Byli odvoláni z funkce vedoucí ZÚ a referent ZÚ, bylo rozhodnuto zničit veškerou dokumentaci, bez níž není možná těžba uranové rudy. Ilegálně se tiskl závodní časopis *Uranit*, vydávala se celá řada výzev a rezolucí, pracovníci UD Dolní Rožínka rozváželi po okolních vesnicích různé protisovětské a protisocialistické materiály. K činnosti kontrarevolučních sil byly využívány svazarmovské vysílačky, kterými byly vysílány výzvy do zahraničí. Byly činěny přípravy na provedení destrukce těžního zařízení.[87]

Důl Rudý říjen Olší
/ve světle materiálů StB/

Hlavním centrem srpnových událostí roku 1968 se stal důl Rudý říjen, proto aktivitám na tomto pracovišti věnuje autor studie větší prostor.

Po vstupu vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR dne 21. srpna 1968 byl na dole Rudý říjen Olší n. p. UD Dolní Rožínka vytvořen z iniciativy Mojmíra Bradky stávkový výbor, který zorganizoval na dole Rudý říjen Olší stávku všech zaměstnanců. Na popud tohoto stávkového výboru pak byla zorganizována a následně i uskutečněna stávka na všech pracovištích n. p. UD Dolní Rožínka. Stávka trvala osm dnů a n. p. UD Dolní Rožínka touto stávkou vznikla škoda téměř osm milionů Kčs. Stávkový výbor tvořili zaměstnanci dolu Olší, kteří již v průběhu roku 1968 dávali najevo nesouhlas s politickou situací a politikou KSČ, a kteří podporovali negativní polednový vývoj.

Je nepochybně zajímavé sledovat, jaké informace k uvedeným osobám orgány StB od tajných spolupracovníků shromáždily. Že to byly poznatky, které Státní bezpečnosti předávali kolegové, známí či „kamarádi" těchto zájmových osob, netřeba více zdůrazňovat. V jejím seznamu z 21. května 1970 šlo o následující „zájmové osoby", zaměstnance:

Mojmír Bradka, nar. 1924, nyní emigrant v Kanadě;

Bohumír Červenka, nar. 1931, nyní emigrant v Kanadě, před emigrací vedoucí úseku na dole Olší;

86 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Zpráva o politické situaci na Odštěpném závodě Uranových dolů v Dolní Rožínce od roku 1968 do dnešních dnů, s. 5 [duben 1970 – pozn. aut.].

87 Tamtéž. Souhrnná zpráva z problematiky URAN na základě dožádání XI. Správy FMV Praha ze dne 25. února. 1975.

Josef Novotný, nar. 1930, nyní pracuje na oddělení výchovy kádrů u n. p. UD Dolní Rožínka, předtím vedoucí úseku na dole Olší;

Radislav Nezval, nar. 1928, předseda ZV ROH dolu Rudý říjen Olší, nyní ve stavu nemocných, jedná se o osobu, která byla trestána za vyzvědačství podle § 86 zákona z roku 1951;

Zdeněk Chutný, nar. 1927, horník na dole Rudý říjen Olší, po lednu 1968 velmi agilní, podporoval všechny negativní jevy polednového vývoje;

František Hrubý, nar. 1932, horník na dole Rudý říjen Olší, člen KSČ a LM. Jedná se o člověka, který má dobrý vztah k současným politickým poměrům;

František Malina, nar. 1923, horník na dole Rudý říjen Olší. Jedná se o člověka, který se projevuje s dobrým poměrem k práci i ke zřízení;

Antonín Snášel, nar. 1930, horník na dole Rudý říjen Olší. Jmenovaný po lednu 1968 vystupoval proti KSČ a SSSR;

Alois Tománek, nar. 1931, horník na dole Rudý říjen Olší;

Josef Bouda, nar. 1916, nyní důchodce.

Z těchto členů stávkového výboru byli aktivní, vše řídili a organizovali zejména:

Mojmír Bradka, Bohumír Červenka, Zdeněk Chutný a Antonín Snášel.

Stávkový výbor v době od 21. srpna 1968 do skončení stávky zorganizoval na dole Rudý říjen Olší celou řadu kontrarevolučních akcí. Je potvrzeno, že na příkaz stávkového výboru byla veškerá dokumentace dolu Rudý říjen Olší soustředěna v místnostech kanceláří na oddělení geofyziky, geologie a měřičském oddělení, s cílem provést zničení uvedených dokumentů. V tomto případě to jsou materiály obsahující státní tajemství. Přišli s nimi do styku lidé, kteří nejsou pro styk se státním tajemstvím schváleni, a ani tyto materiály nebyly v denní a noční době zajištěny před zneužitím. Takto soustředěné materiály měly být zničeny pomocí benzínu a ohně. Za tímto účelem byly v místnostech, kde se materiály shromažďovaly, připraveny barely s benzínem. Odpovědní pracovníci dolu Rudý říjen Olší, kteří měli uloženo, jak s těmito materiály zacházet, je vydali a souhlasili s jejich zničením:

ing. Jaroslav Koloušek, nar. 1930, vedoucí geologického odd. dolu Rudý říjen Olší;

Zdeněk Šída, nar. 1934, vedoucí geofyzikálního odd. dolu Rudý říjen Olší;

ing. Miloslav Jirka, nar. 1934, vedoucí měřičského odd. dolu Rudý říjen Olší.

V průběhu objasňování činnosti stávkového výboru bylo zjištěno, že stávkový výbor připravoval zničení důlního zařízení dolu Rudý říjen Olší, dolů Drahonín a Bukov. O tomto úmyslu hovořili zejména:

Zdislav Šuléř, nar. 1923;

Antonín Sojka, nar. 1942;

Josef Grus, nar. 1921.

Vše nakonec ještě potvrdili:

Josef Kuliovský, nar. 1936, předseda ZV ROH a

Zdeněk Melichar, nar. 1935, geolog dolu Rudý říjen Olší.

Uvedený stávkový výbor, zejména jeho členové Zdeněk Chutný, Mojmír Bradka, Bohumír Červenka, Antonín Snášel měli připravovat fyzickou likvidaci některých komunistů, kteří se aktivně stranicky projevovali. Jednalo se o vedoucího dolu ing. Antonína Třebenského a bývalého předsedu ZO KSČ Vjačeslava Zicha.

„*Ze stávkového výboru rovněž vycházely zprávy, že je nutno likvidovat také děti komunistů (aby se tento mor dále nerozšiřoval). Stávkový výbor, konkrétně jeho člen Zdeněk Chutný, vlastnil v této době pistoli, která k tomu měla být použita.*“[88]

Stávkový výbor také zorganizoval aktivní odpor proti vojskům Varšavské smlouvy. Za tím účelem měly býti dělány barikády, bylo vytvořeno „komando“ z řad horníků, kteří svými těly měli zabránit vstupu spojeneckých vojsk na důl. Tyto akce organizoval člen stávkového výboru Bohumír Červenka, který mimo toho napadal komunisty, hanlivě urážel SSSR a jeho představitele.

„*O tomto hovořila Olina Kelnerová, sekretářka vedoucího dolu Rudý říjen Olší. Vedoucím členem tzv. komanda byl pověřen člen stávkového výboru František Malina. Člen stávkového výboru Zdeněk Chutný ve veřejné místnosti, kde bylo nejméně 50 lidí, zhanobil státní znak ČSSR, ze kterého pohoršlivým způsobem strhl hvězdu, která je umístěna nad hlavou lva. Na jeho popud pak byla stržena pěticípá hvězda a před širokou veřejností rozbita a rozšlapána. Tuto skutečnost potvrzuje Jan Zicha, který je zaměstnán na ředitelství UD Dolní Rožínka. Stávkový výbor dolu Rudý říjen Olší rovněž dával příkaz k psaní protisovětských hesel na dole a dal příkaz ke stržení nápisu ‚Rudý říjen Olší', což bylo provedeno. Toto potvrzuje rovněž Jan Zicha.*“[89]

Členové stávkového výboru Rudý říjen Olší – Zdeněk Chutný a Antonín Snášel dávali příkazy stávkovému výboru, který byl utvořen na DIAMU – chemická úpravna rudy, aby koncentrát kovu, který vytěží, zlikvidovali tím způsobem, že ho zastřelí ve sloji, aby nebyl k použití.[90]

Hodnocení stávky
/ve světle materiálů StB/

Stávkovalo se v celém ČSUP celkem osm dnů. Za tuto dobu bylo vyplaceno na ušlém výdělku celkem 3,2 milionů Kčs. Ekonomické škody pak činily téměř 12 milionů Kčs. Po skončení stávky někteří organizátoři uprchli do kapitalistické ciziny, další setrvávali stále v různých funkcích a zde znovu vystupovali proti konsolidačnímu úsilí strany. Kontrarevoluční činnost na úseku n. p. UD Dolní Rožínka byla v roce 1970 předmětem agenturně operativního rozpracování. Výsledkem rozpracování bylo, že hlavní organizátoři Milan Ziegler a ing. František Řehánek byli stíháni pro trestný čin

88 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Stávkový výbor na dole Rudý říjen Olší v n. p. UD Dolní Rožínka, Trestná činnost ohrožení státního tajemství, záškodnictví a hanobení republiky a jeho představitelů, Zpráva, s. 3.

89 Tamtéž.

90 Tamtéž, s. 3–4.

sabotáže podle § 97 tr. z. Dále byl proveden trestní postih dalších organizátorů, a to Antonína Snášela a ing. Miloslava Jurečky, kteří byli odsouzeni pro trestnou činnost podle § 100 tr. z. Činnost pravicových exponentů na OZ UD Dolní Rožínka byla koordinována v úzké spolupráci s GŘ Příbram. Jiné vztahy pravice na další pravicová centra v ČSSR zjištěny nebyly.[91]

Poměrně zajímavé je hodnocení CZV KSČ situace, která zde po stávce nastala:

„V současné době je CZV na politické otázky, které jsou projednávány, jednotný názor, oproštěn od zkompromitovaných soudruhů, a je nutno říci, že je odhodlán řešit politické problémy seriózně a poctivě. Je zde však jedna překážka v tom, že vedoucí hospodářští pracovníci OZ, jako ředitel a náměstci, se se závěry CZV neztotožňují, mají k tomu mnoho připomínek a naopak se snaží tyto zlehčovat a necítí odpovědnost za jejich uskutečnění a dotažení do konce. Na základě jejich pravomoci jsou solidární se všemi, kteří se svojí měrou provinili jakýmkoliv způsobem, poněvadž i oni sami nemají čisté ruce ani svědomí, a v některých akcích šli příkladem. Zarážející je to, že tito pracovníci, místo aby orgány strany jako odpovědní pracovníci – komunisté – pomohli svými bohatými poznatky z roku 1968 a 1969 z této situace, se snaží od této problematiky uhýbat a neřeknou nic, jen na co jsou tázáni, a nechávají vše na samotném orgánu. Tento jejich přístup CZV hodnotí jako nepolitický k této problematice a lze posuzovat tuto činnost v současné době jako nekomunistickou a věci straně a společnosti škodlivou a nežádoucí.“[92]

Další zprávu CZV KSČ lze do jisté míry chápat jako „žalování“ orgánům StB:

„Dalším takovým nemorálním jednáním těchto pracovníků byla záležitost, jednající o splnění úkolů plánu na rok 1969. Na základě úmluvy řed. Stuchlíka s býv. gen. řed. Peškem byla sepsána dohoda k likvidaci manka za I. pololetí 1969 s tím, že dodatečně byla smluvena cílové prémie o splnění smluvených ukazatelů.

Smlouva byla projednána na společném zasedání CZV KSČ a PV ROH jen v rozsahu plnění plánu, kdežto cílové prémie ne. Tyto byly rozděleny následovně: ředitel a náměstkové, vedoucí oddělení ředitelství a vedoucí dolů, naddůlní, s výjimkou některých vyšších techniků na dolech. Pracující se na cílových prémiích nepodíleli. CZV je toho názoru, že cílové prémie byly rozděleny nesprávně, nepostihly ten okruh pracovníků, kteří manko v plánu v druhém pololetí 1969 bezprostředně v provozu zajišťovali. Vtírá se otázka: proč po dva roky nevyvinuli tito špičkoví hospodářští pracovníci stejnou iniciativu a snahu zajistit minimální podíly hospodářských výsledků pro zaměstnance odštěpného závodu? Sami však na sebe velmi dobře pamatovali a kritické situace kolem plnění plánu 1969 dovedli velmi dobře využít ve svůj vlastní prospěch. Cílové prémie pro jednotlivé pracovníky se pohybovaly v průměru 7000 Kčs na jednoho pracovníka, nejvyšší byla 16 000 Kčs u vedoucího dolu R 1. U soudruha ředitele a náměstků není výše plně známa, hovoří se však, že u s. ředitele byla značně vyšší a pohybovala se kolem 40 000 Kčs.“[93]

91 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Souhrnná zpráva z problematiky URAN na základě dožádání XI. správy FMV Praha ze dne 25. února 1975.

92 Tamtéž. Zpráva o politické situaci na Odštěpném závodě Uranových dolů v Dolní Rožínce od roku 1968 do dnešních dnů, s. 7–8.

93 Tamtéž.

Obdobná situace byla i na chemické úpravně CHÚ-DIAMO Dolní Rožínka. V krizových letech zde docházelo k úzké spolupráci mezi pravicovými exponenty na n. p. UD Dolní Rožínka a GŘ Příbram. Hlavními organizátory pravicové činnosti na CHÚ-DIAMO byl Zdeněk Mirta a Jiří Chaloupka. Po vstupu spojeneckých vojsk byla rovněž na CHÚ-DIAMO vyhlášena stávka a stávkový výbor, jehož předsedou byl zvolen Zdeněk Mirta. Stávkový výbor pak úzce spolupracoval s celopodnikovým stávkovým výborem na n. p. UD Dolní Rožínka a dá se říci, že plnil jeho příkazy.[94]

Politická situace na GP UD Nové Město na Moravě nebyla tak vyhraněná jako na UD Dolní Rožínka. Hlavním iniciátorem a organizátorem všech negativních jevů zde byl bývalý hlavní geolog závodu ing. Oskar Pluskal[95]. Na základě politických událostí roku 1968 vstoupil do KSČ a odtud pak negativně ovlivňoval celou stranickou organizaci. Po vstupu spojeneckých vojsk se ing. Pluskal stává hlavním iniciátorem a organizátorem všech protisocialistických akcí na závodě. Organizoval podpisovou akci „2000 slov", ovlivňoval svoje spolupracovníky, aby vystupovali proti vedoucí úloze KSČ a prosazoval teorie, aby uranová ruda nebyla dodávána do Sovětského svazu. V této době navázal i spojení na ústředí KANu v Praze.[96]

Akce SRPEN dokumentovala „nepřátelskou" činnost v UD Dolní Rožínka. Na základě informací, zjištěných během ní, bylo usnesením vyšetřovatele StB v Brně zahájeno dne 9. června 1970 pod CVS 168/70 trestní stíhání:

„[…] ve věci podle § 160 tr. řádu pro přípravu k trestnému činu záškodnictví podle § 7, odst. 1, 95, odst. 1, písm. a) tr. zákona, protože zjištěné skutečnosti nasvědčovaly tomu, že v druhé polovině roku 1968 v n. p. UD v Dolní Rožínce, okr. Žďár nad Sázavou, byla připravována destrukce a zaplavení šachet uranových dolů a likvidace tajných a přísně tajných materiálů sloužících pro současnou i budoucí těžbu uranové rudy […]

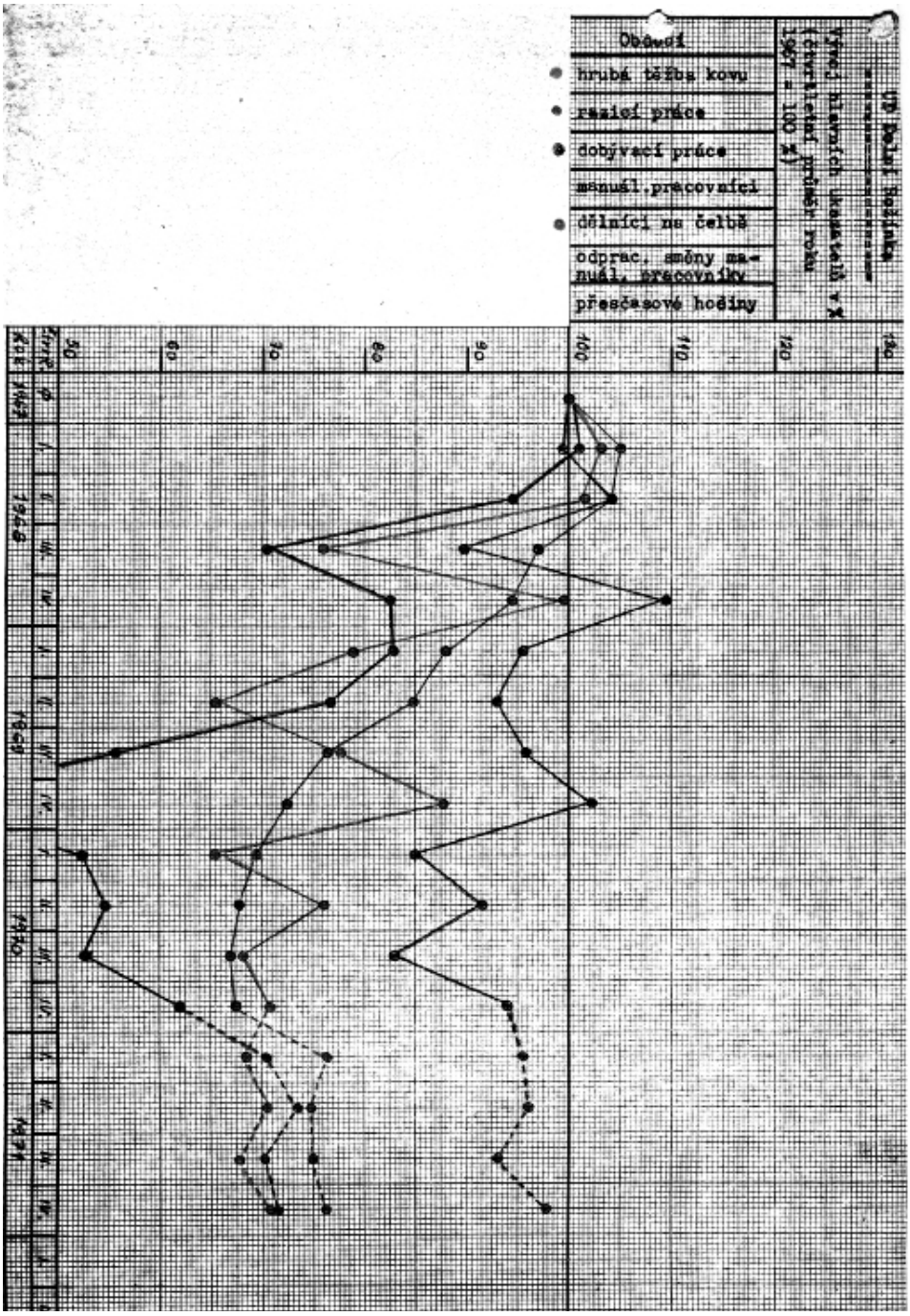
Na základě těchto materiálů předložil vyšetřovatel StB v Brně dne 8. 7. 1970 krajskému prokurátorovi v Brně žádost o předběžný souhlas k zadržení ing. Františka Řehánka, nar. 1927 […] ing. František Řehánek byl zadržen dne 28. 7. 1970 ve 13,30 hod., podle § 76 tr. řádu a dne 29. 7. 1970 mu bylo vzneseno obvinění pro trestný čin přípravy k záškodnictví podle § 7/1, 96/1 tr. zákona. Téhož dne podal vyšetřovatel krajskému prokurátorovi v Brně návrh na vzetí ing. Františka Řehánka do vazby[97].

94 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Souhrnná zpráva z problematiky URAN na základě dožádání XI. správy FMV Praha ze dne 25. února 1975.

95 Na tomto místě je však třeba připomenout, že agenturní sv. reg. č. 11818 Brno, vedený k výše uvedené osobě Oskara Pluskala, hovoří v tom smyslu, že byl od 15. srpna 1963 veden na OS-SNB Žďár nad Sázavou jako kandidát-informátor, pod krycím jménem OLDA. Dne 28. ledna 1964 byl zaverbován na informátora pod krycím jménem MIREK. Svazek byl v roce 1989 skartován, délku spolupráce s StB nelze jednoznačně určit. Na druhou stanu byl však O. Pluskal později veden i jako NO (nepřátelská osoba) dle RMV č. 44/70 (viz níže).

96 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Souhrnná zpráva z problematiky URAN na základě dožádání XI. správy FMV Praha ze dne 25. února 1975.

97 Z důvodu *„případného maření objasnění věci, popř. útěku či ukrývaní"*. Ing. Řehánek na vazbu podal stížnost, ta však byla zamítnuta se zdůvodněním, že jde o společensky velmi nebezpečný trestný čin.

Grafické znázornění škod na UP Dolní Rožínka, způsobené stávkou. (ABS)

V průběhu vyšetřování ing. František Řehánek doznal, že dal příkaz k soustředění tajných a přísně tajných materiálů za účelem jejich zničení, hájí se však tím, že jen plnil příkaz další osoby, nebo nějakého nadřízeného orgánu, který mu tento úkol uložil. Nevysvětlil však, kdo mu takový pokyn dal. […] Pokud jde o připravovanou destrukci a zatopení šachet, nebylo prokázáno, že by se těchto akcí sám obviněný František Řehánek zúčastňoval. Také se dosud nepodařilo zjistit, zda byly činěny v tomto smyslu konkrétní přípravy. Z těchto činností jsou však důvodně podezřelí členové stávkového výboru na dole Rudý říjen Olší Antonín Snášel a Zdeněk Chutný. Dosavadní výsledky vyšetřování také potvrzují, že rozhodnutí a různé příkazy k akcím, vydané celopodnikovým stávkovým výborem, byly dílem jednotlivce, a to předsedy celopodnikového stávkového výboru Milana Zieglera.[98]

[…] V krizových letech 1968–69 byla politická činnost u n. p. UD Dolní Rožínka silně zasažena pravicovým oportunismem a protisovětskou hysterií. Vytvořila se zde silná skupina z řad technické inteligence, která pak ovlivňovala politickou situaci v oborech a v jednotlivých organizacích KSČ. Uvedená skupina přesahovala rámec n. p. UD Dolní Rožínka, vytvářela silné tlaky na tehdejší funkcionáře OV KSČ, čímž ovlivňovala politickou situaci na celém okrese. V této době vystoupilo 100 členů z KSČ, dalších 43 pak bylo vyloučeno a 37 zrušeno členství. V srpnu 1968 došlo ke stávce, jejíž následné škody byly asi 13 mil. Kčs, došlo k různým nepřátelským akcím, konkrétní kontrarevoluční činnosti. Za tuto činnost byli odsouzeni k odnětí svobody: Milan Ziegler – 5 roků, Antonín Snášel – 2 roky a ing. Miloslav Jurečka – 19 měsíců.“[99]

Níže předkládaná část studie dokumentuje, jaké materiály Státní bezpečnost v době vrcholné normalizace shromažďovala, čím se v rámci objektového svazku URAN, reg. č. 2845, také zabývala. Mezi nejsmutnější fakt doby patří to, že bez pomoci tajných spolupracovníků (kolegové, kamarádi, rodinní příslušníci…) v blízkosti „zájmových osob“ by bezpečnostní orgány tolik informací nezískaly. Cílem studie není rozbor pohnutek, jež vedly ke spolupráci s StB. Autor jen považuje za důležité na tento fakt upozornit.

Emigrace
/ve světle materiálů StB/

Je zcela pochopitelné, že emigrační vlna roku 1968 zasáhla i n. p. UD Dolní Rožínka, ze kterého v roce 1966 emigovali dva zaměstnanci, v roce 1967 tři pracovníci v roce 1968 třináct, v roce 1969 dvacet.[100]

Od roku 1968 byli odvoláni nebo odešli od n. p. UD Dolní Rožínka, CHÚ-DIAMO a GP UP Nové Město na Moravě tito pravicoví exponenti: [k roku 1975 – pozn. aut.]

ing. Braha Vladimír, nar. 1930, bývalý náměstek ředitele, vyloučen z KSČ, od roku 1970 bydlí v okrese Hradec Králové, byl odvolán z funkce;

98 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Akce SRPEN, Zpráva, s. 2.

99 Tamtéž. Operativní situace u n. p. UD Dolní Rožínka z 21. března 1972, s. 1–2.

100 Tamtéž, s. 4–8

ing. Kánský Luděk, nar. 1932, bývalý vedoucí geologicko fyzikálního oddělení UD, vyloučen z KSČ, od roku 1974 pracuje u Vodních staveb Praha, odvolán z funkce;

ing. Řehánek František, nar. 1927, bývalý hlavní inženýr dolu Olší, vyloučen z KSČ, od roku 1973 pracuje jako topič ÚNZ Brno-venkov, nemocnice Tišnov, odvolán z funkce;

ing. Peterec Josef, nar. 1932, bývalý hlavní geolog UD Dolní Rožínka, vyloučen z KSČ, nyní zaměstnán u Školských staveb inženýrsko-komunikačních, odvolán z funkce;

Papšo František, nar. 1937, bývalý geolog dolu KHB, vyloučen z KSČ, nyní mistr v n. p. Sport Nové Město na Moravě;

ing. Matějka Jaroslav, nar. 1937, bývalý vodohospodář UD Dolní Rožínka, bezpartijní, organizátor nátlakových akcí, nyní pracuje u PIS Tišnov, byl odvolán;

Ziegler Milan, nar. 1938, bývalý předseda ZV ROH ředitelství UD, bezpartijní, nyní bytem Gottwaldov, kde i pracuje;

Veis Jan, nar. 1911, bývalý pracovník dolu Jasan, organizátor kontrarevolučních akcí, bezpartijní, odešel do důchodu;

Snášel Antonín, nar. 1930, bývalý pracovník dolu Olší, bezpartijní, organizátor kontrarevolučních akcí, potrestán za tr. činnost podle § 100 tr. z., pracuje jako klempíř;

Vosnica Marian, nar. 1922, bývalý pracovník na dole KHB, bezpartijní, organizátor pravicových akcí, pracuje u PIS Tišnov;

Šuléř Zdislav, nar. 1923, bývalý pracovník dolu Olší, funkcionář OOR, bezpartijní, organizátor pravicových akcí, nyní v důchodu;

ing. Pluskal Oskar, nar. 1932, bývalý hlavní geolog GP UD Nové Město na Moravě, nyní jako asistent na Karlově univerzitě Praha, geologická fakulta;

Mirta Zdeněk, nar. 1923, zaměstnán na CHÚ-DIAMO jako technik, nyní pracuje v ZVVZ Milevsko, středisko Ostrava;

Chaloupka Jiří, nar. 1928, zaměstnán na CHÚ jako dispečer, nyní pracuje na ČSUP OZ Hamr nad Jizerou.

Szi(y)tkei Gabriel, nar. 1924, do roku 1968 zaměstnán jako technik na ředitelství UD Dolní Rožínka, nyní údajně zaměstnán v uranových dolech v Kanadě;

Bradka Mojmír, nar. 1924, v krizových letech 1968–69 předseda stávkového výboru na dole Jasan, nyní pracuje v uranových dolech v Kanadě;

Červenka Bohumír, nar. 1931, vedoucí úseku v n. p. UD Dolní Rožínka, byl organizátorem kontrarevolučních akcí na dole Olší, nyní pracuje v uranových dolech v Kanadě.

Pravicoví exponenti, kteří byli odvoláni, a kteří odešli sami:

ing. Peterec Josef, nar. 1933, bývalý hlavní geolog UD Dolní Rožínka, nyní zaměstnán u Školských a inženýrských staveb Praha; byl odvolán z funkce a sám odešel od podniku;

ing. Volný Václav, nar. 1935, bývalý geofyzik dolu R I, nyní pracuje jako vzorař u OZ UD Dolní Rožínka, z funkce byl odvolán;

ing. Kovalčík Oldřich, nar. 1931, bývalý vedoucí geolog dolu R II, nyní pracuje na OZ UD Dolní Rožínka jako technik, z funkce byl odvolán;

ing. Mach Josef, nar. 1939, bývalý vedoucí OTK OZ UD Dolní Rožínka, nyní pracuje jako kolektor na dole R II, z funkce byl odvolán;

Beran Jiří, nar. 1933, bývalý vedoucí geolog na dole Olší, nyní zaměstnán u Školských a inženýrských staveb Praha, byl odvolán z funkce a sám odešel od podniku.[101]

Pravicoví exponenti, kteří přišli do uranového průmyslu z jiných odvětví, institucí, státních a politických organizací, včetně bezpečnosti a ČSLA:

Huťa Hubert, nar. 1923, bývalý pracovník městské správy VB Brno, nyní horník na dole KHB;

Lintner Josef, nar. 1935, bývalý pracovník VAAZ Brno, nyní horník na dole Olší;

Toman Zdeněk, nar. 1926, bývalý náčelník MěS VB Brno, nyní lokomotivář na dole KHB;

Koláček Vladimír, nar. 1926, býv. náčelník Obvodního oddělení VB Bystřice nad Pernštejnem, nyní skladník střeliva na dole Jasan;

Čekan Andrej, nar. 1943, bývalý pracovník ministerstva dopravy – Čs. správy dálkových spojů Brno, nyní horník na dole Jasan;

Koňařík Milan, nar.1926, bývalý major ČSLA, nyní kolektor geofyziky na dole Jasan.

Nádvorník Milan, nar. 1928, major ČSLA, nyní horník na dole Jasan;

Souček Jaromír, nar. 1926, bývalý pracovník KV KSČ Brno, nyní horník na dole Jasan;

Šikula Oldřich, nar. 1928, bývalý pplk. ČSLA, nyní skladník střeliva na dole Jasan;

ing. Kříž Antonín, nar. 1928, pplk. ČSLA, nyní horník na dole Olší;

Svoboda Karel, 1933, bývalý orgán O-StB Třebíč, nyní horník na dole KHB;

Blaheta Jaroslav, nar. 1926, bývalý předseda OOR Žďár nad Sázavou, nyní pracovník dozimetrické služby n. p. UD Dolní Rožínka;

Báča Jiří, nar. 1931, bývalý průmyslový tajemník OV KSČ, nyní úředník sociálních služeb n. p. UD Dolní Rožínka;

Dvořák Břetislav, nar. 1923, bývalý major ČSLA, nyní kolektor na dole KHB;

JUDr. Kvapil Miloslav, nar. 1921, bývalý tajemník Organizace pro uznání Moravy jako státu, nyní dělník na třídírně dolu KHB;

Horák Jiří, nar. 1942, bývalý nadporučík ČSLA – letec, nyní dělník na CHÚ-DIAMO Dolní Rožínka;

Králík Alexandr, nar. 1944, bývalý pracovník CHZ Záluží v Krušných horách, nyní dělník na CHÚ-DIAMO Dolní Rožínka;

ing. Závišek Josef, nar. 1932, bývalý vedoucí OBÚ Tišnov, nyní technik na GP UD Nové Město na Moravě.

Z uvedeného vyplývá, že bývalí exponenti pravice, kteří přišli z jiných odvětví, nezastávají odpovědné funkce, ve kterých by mohli ovlivňovat rozvoj uranového průmyslu.

101 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Státobezpečnostní situace na OU UD Dolní Rožínka, Zpráva ze dne 10. září 1970.

V tomto směru je nutno poukázat na seskupení bývalých pravičáků pracujících v početním středisku n. p. UD Dolní Rožínka, a dále na oddělení, která se podílejí na prognózách vývoje oblasti, pokud se týká perspektiv těžení uranu v oblasti Rožná.

Agenturně operativními prostředky jsou získávány poznatky, že cíle a záměry pravicových exponentů jsou v takovém směru, že jejich zájem je udržet si pokud možno pozice na úseku ekonomiky, vzájemně se utvrzují tím, že XV. sjezd KSČ vyřeší v jejich prospěch jejich další pracovní zaměření. Počítají s tím, že se vrátí na své bývalé funkce.

Rozmístění pravicových exponentů je na jednotlivých pracovištích UD rovnoměrné. Všichni pracují jako dělníci. Pět bývalých příslušníků ČSLA a bezpečnosti pracuje jako skladník střeliva:

- bývalý náčelník Obvodního oddělení VB v Bystřici – Vladimír Koláček,
- pracovníci Obvodního oddělení VB –Vladimír Suchanek a Jan Milt,
- pracovník S-StB Brno – Václav Havel,
- a bývalý pplk. ČSLA Oldřich Šikula.

Uvedení jsou obsazeni A-DOSTÁLEM a D-FANOUŠEM. Do současné doby nejsou k jejich pracovní činnosti zjišťovány žádné závady. Své pracovní povinnosti plní přesně a svědomitě. Po politické stránce se chovají pasivně. Pravicoví exponenti z hlediska postavení v pracovním procesu nemají možnost ovlivňovat výrobu nebo i jinak škodit. Na rozpracování a obsazení pravicových exponentů po problematice URAN je nasazeno sedm agentů. Jejich obsazení je dobré. Prozatím nejsou obsazeni někteří pravicoví exponenti z řad bývalých příslušníků SNB a ČSLA. Směrem k dalšímu intenzivnímu obsazení a rozpracování jsou připraveni dva kandidáti tajné spolupráce (KTS).

Pravicově orientované osoby byly rozpracovávány v akcích: KUBA, MINERÁLY, GEOLOG, PETR, RELACE I, RELACE II, RELACE III; šlo zejména o schůzky pravicově orientovaných osob.

Akce KUBA, MINERÁLY, GEOLOG a PETR byly řešeny profylaktickým opatřením zabránit negativní činnosti pravicových exponentů.

RELACE byla řešena trestním postihem podle § 100, odst. 1, 2 tr. zákona. Na rozpracovávání pravice v rámci n. p. UD Dolní Rožínka bylo k dispozici šest agentů.

Pokud se týká tzv. navrátilců – ing. Karel Maláska (nar. 1943) byl při pobytu v USA vytěžován pracovníkem CIA k uranovému průmyslu. Ing. Maláska pracoval před emigrací jako technik na CHÚ-DIAMO. Pracovníkem CIA byl vytěžován ke kapacitě CHÚ-DIAMO, k počtu zaměstnanců n. p. UD Dolní Rožínka a k odbytu uranové rudy. Údaje, které ing. Maláska sdělil pracovníkům CIA, jsou vyhodnoceny nejméně jako hospodářské tajemství. Ing. Maláska v současné době pracuje u pozemních staveb Olomouc s pracovištěm v Praze.[102]

V roce 1972 shromažďovala StB poznatky k těmto osobám:

ing. Jaroslav Matějka, nar. 1937, technik u n. p. UD Dolní Rožínka – v letech

102 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Souhrnná zpráva z problematiky URAN na základě dožádání XI. Správy FMV Praha ze dne 25. února 1975.

1968–1969 navštěvoval velvyslanectví USA za účelem vypůjčování filmů, které pak promítal. Propagoval tak americký způsob života. Je nositelem státního tajemství (ST). Od 1. ledna 1973 byl z podniku propuštěn, čímž bylo ukončeno profylaktické opatření.

RNDr. Jaroslav Čech, nar. 1935, kolektor na dole R II – udržuje velmi důvěrné písemné styky s emigrantem Richardem Preissem, který mu zasílá různé brožury, jimiž propaguje západní styl života.

Radislav Nezval, nar. 1928, horník na dole Olší – bývalý agent francouzské rozvědky, který byl odhalen a odsouzen. Po propuštění z výkonu trestu pracuje u n. p. UD Dolní Rožínka. V roce 1968–1969 organizátor pravicových sil. Shromažďuje poznatky k funkcionářům KSČ. Podezření na rozvracení a pobuřování.

Antonín Ort, nar. 1931, zaměstnán na stavbě přehrady Dalešice, do roku 1970 pracoval u n. p. UD Dolní Rožínka. Společně s dalšími odsouzenými v roce 1968–1969 organizoval kontrarevoluční činnost. Sestavoval seznamy komunistů. V současné době se verbálně projevuje – nesouhlasí se současným stavem vývoje společnosti.

Ivan Salák, nar. 1924, ekonom dolu Olší. Je podezřelý, že v letech 1942–1945 spolupracoval s německými zpravodajskými složkami gestapem popř. abwherem, a dále že působil v protipartyzánském hnutí na Ukrajině. Poznámka: Ukončeno pro nepravdivé podezření.

Štefan Gavel, nar. 1926, skladník na dole R I – bývalý spolupracovník gestapa, v roce 1968–1969 člen K-231. Poznámka: operativní využití.

Jiří Tomek, nar. 1940, radiomechanik na dole R I – rozpracováván v osobním sv. BUŘIČ, reg. č. 15766; jsou známy poznatky o úmyslném poškozování ekonomiky a pobuřování. Poznámka: dne 27. července 1973 ukončeno trestním postihem dle § 100 tr. zákona.

Oldřich Šikula, nar. 1928, kolektor na dole R II – rozpracováván v akci DŮSTOJNÍK, osobní sv. 1599, neboť jako bývalý vysoký důstojník raketových zbraní vyzrazuje tyto skutečnosti na pracovišti, dále udržuje styky s vízovými cizinci (VC), projevuje se nepřátelsky k současnému zřízení, udržuje styky s osobami, jež byly v roce 1970 vyloučeny z KSČ.[103] Rozpracování bylo prováděno pro vyzrazování vojenských údajů PT-ZD charakteru. Po dohodě s VKR Praha je rozpracování ukončeno s cílem operativního využití objekta.[104]

Marian Vosnica, nar. 1922, horník na dole R I – pochází z buržoazní rodiny. V roce 1968–1969 se projevoval krajně nepřátelsky a jsou k němu získány poznatky, že má styk s vídeňskou televizí. Za manželku má Židovku. Rozpracováván v akci VOSA, signální sv. 18248.

ing. Luděk Kánský, nar. 1932, vedoucí geologicko-fyzikálního oddělení na n. p. UD Dolní Rožínka – má široké vztahy do NSR a v letech 1969–1970 byl iniciátorem

103 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Operativní situace u n. p. UD Dolní Rožínka z 21. března 1972, s. 5–6.

104 Tamtéž. Zpráva o současné státobezpečnostní situaci v problematice URAN na O-StB Žďár nad Sázavou ze dne 5. prosince 1974, s. 6.

vývozu minerálů těžících se u n. p. UD Dolní Rožínka do NSR. Rozpracováván v akci MINERÁLY, č. sv. 16621.[105]

Agenturní a důvěrnická síť v roce 1972:

Po linii URAN bylo vedeno sedm TS (agentů) a patnáct D (důvěrníků).

Agentura, která je vedena po jiných problematikách než URAN, je následující: osm agentů a pět důvěrníků.

A-ROMAN, č. sv. 14818, má blízký vztah na GŘ v Příbrami, konkrétně na geologicko-fyzikální oddělení, kde se zná téměř se všemi pracovníky.

A-ZELENÝ, č. sv. 15324, má také blízký vztah na GŘ Příbram, kde se zná téměř se všemi pracovníky záchranné služby. [106]

Stav agenturní sítě v roce 1974:

A-KAREL, reg. č. 14717, získán dne 3. 7. 1970, prověřený, zaměřován do problematiky EKO a pravice. Podává kvalitní poznatky StB charakteru.

A-MILAN, reg. č. 15335, získán 8. 6. 1971, prověřený, zaměřován na ochranu ST a pravici, předává poznatky StB charakteru.

A-DVOŘÁK, reg. č. 15027, získán 2. 2. 1971, prověřován, zaměřován do problematiky EKO a NO, předává průměrné zprávy StB charakteru.

A-NOVÁK, reg. č. 15568, získán 7. 10. 1971, prověřený, zaměřován na EKO, kulturu a pravici. Podává kvalitní poznatky StB charakteru.

A-MARTIN, reg. č. 15711, získán 13. 12. 1971, prověřován, zaměřován na pravici a osoby trestané za protistátní činnost. V současné době bez možností změnou pracoviště, je uvažováno o jeho /uvol/uložení.

A-STANDA, reg. č. 16535, získán 28. 4. 1972, podává průměrné zprávy zaměřené k orientaci a seznámení se s objektem. Je prověřován.

A-VÉNA, reg. č. 18568, získán 11. 9. 1973, prověřen, podává kvalitní zprávy StB charakteru, zaměřován k EKO a pravici.

A-JARDA, reg. č. 19748, získán 18. 3. 1974, prověřován, dodává zprávy StB charakteru, zaměřován na EKO a pravici.

A-BÉĎA, reg. č. 19746, získán 20. 11. 1974, zaměřován na EKO a pravici.

A-DOSTÁL, reg. č. [?, nedohledáno – pozn. aut.] získán 21. 11. 1974, zaměřován na EKO, emigraci, bývalý příslušník SNB a ČSLA.

KTS IVO, reg. č. 20973, zaveden 25. 4. 1974.

KTS BORIS, reg. č. 22824, zaveden 30. 10. 1974.[107]

105 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Operativní situace u n. p. UD Dolní Rožínka z 21. března. 1972, s. 6.

106 Tamtéž, s. 10.

107 Tamtéž. Zpráva o současné státobezpečnostní situaci v problematice URAN na O-StB Žďár nad Sázavou ze dne 5. prosince 1974, s. 8.

Mimo výše uvedených doplňuje agenturní síť ještě deset D-důvěrníků:

„Důvěrnická síť má vcelku dobrou úroveň. Na základě některých dílčích poznatků byly zavedeny akce, které byly úspěšně realizovány.“[108]

V objektu Chemické úpravny uranových rud – DIAMO Dolní Rožínka jsou zaměstnáni tři agenti StB:

A-ARNO, reg. č. 14787, zaveden 26. 8. 1970, prověřován, zaměřován do problematiky EKO a pravice, předává poznatky StB charakteru.

A-JIŘÍ, reg. č. 15075, získán 11. 2. 1971, prověřován, zaměřen na ochranu ST, problematika EKO a pravice, předává poznatky StB charakteru.

A-BOREK, reg. č. 22117, získán 31. 10. 1974, prověřován, zaměřován na EKO, ochranu ST a pravici, předává poznatky StB charakteru.“[109]

Síť doplňuje pět důvěrníků.

V objektu n. p. Geologický průzkum UP Nové Město na Moravě působí dva agenti StB:

A-VLADIMÍR, reg. č. 17061, získán 29. 6. 1972, prověřován, podává průměrné zprávy zaměřené k orientaci a seznámení se s objektem. Je zaměřován do problematiky EKO a pravice.

A-VÁCLAV, reg. č. 14966, získán 13. 1. 1971, zaměřován do problematiky EKO, pravice a ochrany ST, podává průměrné zprávy zaměřené k orientaci a seznámení se s objektem. Je prověřován.[110]

Síť doplňují dva důvěrníci:

„V objektu je evidována NO dle RMV č. 44/70, jde o ing. Pluskal Oskar, nar. 1932, […] zaměstnán jako asistent na KÚ Praha. Je zaveden ve III. kategorii. Jmenovaný se v krizových letech projevoval jako osoba silně pravicově zaměřená a byl iniciátorem pravicově oportunistického hnutí na GP UP Nové Město n/Mor. Je veden v obj. sv. 14909.“[111]

Příčiny pomalé politické konsolidace u n. p. UD Dolní Rožínka lze spatřovat v tom, že zde v krizových letech byla silná činnost pravicových oportunistů, že pravicové síly plně ovládaly politické a ekonomické funkce. Na odpovědných funkcích, zejména v geologicko-fyzikální službě, pracovali až do konce roku 1974. To se projevovalo tím, že vliv těchto lidí byl uplatňován na celou řadu hospodářských i stranických funkcionářů. Stále více se v posledním údobí hovořilo o tom, že pravicoví oportunisté nic vlastně neudělali, že to jsou dobří odborníci, že by bez nich bylo ohroženo plnění plánovaných hospodářských úkolů. Postupně na tuto platformu sklouzávalo i vedení OZ UD Dolní Rožínka.

108 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Zpráva o současné státobezpečnostní situaci v problematice URAN na O-StB Žďár nad Sázavou ze dne 5. prosince 1974, s. 8.

109 Tamtéž, s. 10.

110 Tamtéž, s. 12.

111 Tamtéž, s. 8.

V rámci n. p. UD Dolní Rožínka se projevuje i nejednotnost ve stranických organizacích. Členové strany, kteří se do určité míry nějakým způsobem podíleli na negativní činnosti v krizových letech 1968–1969, více méně inklinují a cítí s bývalými pravicovými exponenty. Naopak členové KSČ, kteří se na negativní činnosti v tomto období nepodíleli, vystupují v této záležitosti nekompromisně, čímž vzniká ve stranických organizacích určitý rozpor.

V této souvislosti je stále častěji poukazováno na nedobrou činnost bývalého předsedy CZV KSČ Zdeňka Kubizňáka, který nyní vykonává funkci předsedy koordinačního výboru KSČ na Generálním ředitelství v Příbrami. Ke Zdeňku Kubizňákovi se hovoří zejména v tom směru, že jako účastník tzv. Vysočanského sjezdu negativně ovlivňoval politickou situaci u n. p. UD Dolní Rožínka, že na jeho popud se celá řada členů KSČ zapojila do různých akcí a při pohovorech pak byli vyloučeni z KSČ. Do současného období nejsou stranické organizace i jednotliví členové jednotni, což má podstatný vliv na politickou konsolidaci.

Hospodářský plán podnik od roku 1970 do konce roku 1974 plnil. Na počátku roku 1975 jsou zjišťovány signály, že plánované úkoly plněny nejsou. Při ověřování důvodů bylo zjištěno, že v minulých letech byla zanedbána příprava pro dobývání nových bloků. Tato negativní situace se projevuje zejména na dole Olší, kde nebyl splněn plán na měsíc leden a nejsou ani předpoklady, že by plánované úkoly na tomto dole byly plněny i v budoucnu. Při prověřování tohoto signálu se dá do určité míry soudit, že situace je zaviněna bývalými pravicovými exponenty, kteří až do roku 1974 byli v rozhodujících funkcích na úseku geologicko-fyzikální služby. Tyto závěry podtrhuje i skutečnost, že ze strany těchto lidí bylo proklamováno, že jakmile odejdou z funkcí, nebude plněn plán. Za leden 1975 také plán u n. p. UD Dolní Rožínka nebyl splněn. Na dole Olší byly plánované úkoly splněny jen na sedmdesát procent. Z uvedených příčin se dá soudit, že politická i ekonomická konsolidace je pomalá a dosud není na požadované úrovni.

Pokud se týká politické a hospodářské konsolidace na CHÚ-DIAMO Dolní Rožínka, dá se říci, že zde je situace poměrně dobrá. Je zde naprostý soulad v posuzování pravicových exponentů a celkové činnosti mezi hospodářským vedením a stranickou organizací. Hospodářské úkoly na CHÚ-DIAMO Dolní Rožínka jsou od roku 1970 až do současné doby vysoce překračovány.

Na GP UP Nové Město na Moravě není situace, pokud se týká hospodářské konsolidace, dobrá. Na tomto závodě se velmi dlouho projevoval vliv bývalého pravicového exponenta ing. Oskara Pluskala jak po stránce politické, tak i pokud se týká plnění hospodářských ukazatelů. Tato činnost se projevuje zejména v pomalé konsolidaci a v podceňování přípravy těžebních úseků na GP UP v Novém Městě na Moravě, kdy tato činnost byla v minulosti pravicovými oportunisty brzděna. Ani v současné době není v tomto směru situace dobrá a nejsou předpoklady, že by GP UP Nové Město na Moravě plnil plánované úkoly.

Ke dni 25. února 1975 bylo rozpracováno devět signálních svazků:
JARDA, reg. č. 19595;
PAVEL, reg. č. 20110;
LOTOS, reg. č. 20114;
ŠKŮDCE, reg. č. 21751;
JAVOR, reg. č. 19594;
TECHNIK, reg. č. 22532;
PŘEMYSL, reg. č. 23159;
NÁDRŽ, reg. č. 21116;
NÁDRŽ I. reg. č. 23426;

a tři pátrací svazky:
PORUCHA, reg. č. 22298;
JASAN, reg. č. 23124
a OLŠÍ, reg. č. 23224.[112]

Závěr
/ve světle materiálů StB/

Tzv. „hlavní viníci za srpnové události roku 1968 v Československém uranovém průmyslu" byli pochopitelně odvoláni z funkcí, vyloučeni z KSČ a bylo proti nim zavedeno trestní stíhání. Šlo o Ing. Karla Bočka, Ing. Stanislava Vlasáka, Milana Zieglera a Ing. Františka Řehánka.

„[…] Mimo těchto organizátorů byli odvoláni z funkcí a vyloučeni z řad KSČ i ti, kteří proti organizování stávky ing. Bočkem nevystoupili, a jeho nesprávné činnosti nejen přihlíželi, ale stali se přímými vykonavateli jeho vůle."[113]

Z řad vedoucích pracovníků ČSUP byli do výše uvedené skupiny zařazeni:

ing. Jaroslav Svoboda – svým jednáním a vystupováním pomáhal uskutečňovat cíle pravicových oportunistů ve straně a stal se jejich mluvčím, a to před srpnem 1968 i v srpnu:

„[…] Za jeho působení došlo ke zhoršení ekonomické i politické situace v uranovém průmyslu a k narušení internacionálních a přátelských vztahů se SSSR. Jako odpovědný pracovník GŘ vydal celoodborovou směrnici pro proplácení stávky, která odporovala celostátním předpisům. Jmenovaný byl z funkce odvolán a přeřazen na referentskou mimouranovou funkci a vyloučen z KSČ."[114]

112 ABS, objektový sv. reg. č. 2845 – Uranové doly, Souhrnná zpráva z problematiky URAN na základě dožádání XI. Správy FMV Praha ze dne 25.února 1975.

113 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zpráva o činnosti pravice na úseku ČSUP v letech 1967–1970, s. 9.

114 Tamtéž, s. 9–10.

ing. Jaroslav Stuchlík – na OZ UD Dolní Rožínka vydal předsedovi podnikového stávkového výboru tajný archiv.

„[…] Souhlasil s propuštěním strážných, kteří stáli na pozicích marxismu-leninismu; nic neučinil pro likvidaci stávky. Byl odvolán z funkce a přemístěn jako inženýr do provozního oddělení OZ UD Hamr na Jezeře a vyloučen z KSČ. "[115]

ing. Karel Fricman –

„[…] již koncem roku 1968 byl odvolán z funkce těmi, kterým v srpnu 1968 sloužil. Pro politické chyby byl CZV KSČ OZ UD Západní Čechy vyloučen z KSČ. "[116]

ing. Miroslav Kolek – bývalý výrobní ředitel na GŘ ČSUP byl z této funkce odvolán a ustanoven do funkce ředitele Vývojového závodu uranového průmyslu Kamenná.

„[…] U jmenovaného setrvávají do současné doby liberalistické postoje k řešení kádrové situace ve VZUP Kamenná, kdy drží ochrannou ruku nad podřízenými, kteří byli vyloučeni z KSČ a do současné doby setrvávají na vedoucích místech ve VZUP. "[117]

Na úrovni bývalého náměstka ministra vnitra Miloslava Košnara bylo rozhodnuto další zodpovědné osoby řešit profylaktickým opatřením. Šlo zejména o zbytek vedení Generálního ředitelství ČSUP a Podnikového ředitelství OZ UD Příbram – ing. Majera, ing. Staňka, ing. Krejčího, ing. Klička a další. Ze strany Státní bezpečnosti byla snaha neschválit tyto osoby pro styk se státním tajemstvím, čímž by nemohly setrvat na svých původních funkcích. Zároveň byla sekretariátem ÚV KSČ vytvořena komise, která posuzovala provinění jmenovaných. Uložila těmto osobám stranické tresty, a až na nepatrné výjimky bylo rozhodnuto o ponechání politické důvěry a ponechání ve stávajících funkcích.[118]

Události z let 1968 se staly argumentem pro nepostradatelnost Státní bezpečnosti v uranovém průmyslu. Mimo analýz tzv. nepřátelské činnosti (pod kterou může být zahrnuto téměř vše) se StB soustředila na sledování „nepřátelských osob" evidovaných podle RMV č. 10/1964 (zrušeného v roce 1968 a nahrazeného RMV č. 44/1970). Uranový průmysl takovýchto „nepřátelských osob" stále zaměstnával poměrně velké množství. Byli to jednak bývalí vězni z padesátých let, kteří zůstali v uranovém průmyslu pracovat i po svém propuštění, a dále pak tzv. osmašedesátníci. O absurditě a paradoxech doby může vypovídat například i to, že člen Koordinačního výboru je veden jako A-StB pod reg.č. 17480!

V objektových svazcích uranového průmyslu byly shromažďovány poznatky týkající se poruch, havárií, mimořádných událostí apod., ale také ochrany před cizími rozvědkami, sledování funkcionářů uranového průmyslu aj.

„Rozpracování uranového průmyslu" Státní bezpečností pokračovalo až do roku 1990, kdy byly objektové svazky uzavírány Úřadem na ochranu ústavy a demokracie.

115 ABS, objektový sv. reg. č. 11529 – Zpráva o činnosti pravice na úseku ČSUP v letech 1967–1970, s. 9–10.

116 Tamtéž.

117 Tamtéž, s. 10.

118 Tamtéž, s. 10–11.

Ani gram uranu okupantům! – Okupanti, odjeďte domů! – Nezvaní hosté, horší než Tataři!

/Všechny fotografie Hornické muzeum Příbram, fotoarchiv/

„VIKING, který ztroskotal“

Fiasko československé vojenské rozvědky ve Švédsku v roce 1986

Daniel Běloušek

V 80. letech dvacátého století existovaly v ČSSR dvě vojenské zpravodajské služby. První z nich, Vojenská kontrarozvědka (VKR), byla pod označením III. správa SNB zařazena do organizační struktury ministerstva vnitra. Další zpravodajskou službou byla vojenská rozvědka působící pod názvem Zpravodajská správa Generálního štábu (ZSGŠ), která měla nezávislé postavení a v rámci ministerstva obrany byla přímo podřízena náčelníkovi Generálního štábu ČSLA. Tato ZSGŠ měla za úkol především získávat pro potřeby příslušných státních orgánů informace z prostředí nepřátelských armád kapitalistických zemí. K výrazným specifikům její činnosti patřilo, že značné množství pracovníků ZSGŠ působilo pod nejrůznějším legalizačním krytím v zahraničí.

Vznik rezidentury VIKING[1]

Ve vyostřené atmosféře bipolárního světa první poloviny 80. let nebylo možné krajní řešení, spočívající v přeměně „studené“ války na válku „horkou“, zcela vyloučit. V tomto kontextu provedla ZSGŠ strategickou analýzu možností vojenského výzvědného zpravodajství (VVZ) v prostoru nepřítele v období bezprostředních příprav na válku, ale také v její počáteční fázi. Vycházelo se z názoru, že v případě negativního vývoje bude ve státech NATO znemožněna normální činnost československého velvyslanectví. Jako určitá možnost se proto jevilo zpravodajské využití Švédska, kde z důvodu neutrality země existoval předpoklad pro zachování rezidentury i po zhoršení mezinárodní situace. Na tuto rezidenturu pak měly být napojeny vybudované náhradní spoje od agentů činných v zemích Severoatlantické aliance. Varianta počítající s využitím Švédska byla také odůvodňována tím, že jde o specifické řešení, které se opírá o využití bohatých zkušeností z praxe československého vojenského výzvědného zpravodajství. Tyto zkušenosti pak byly modifikovány s přihlédnutím k zájmovému prostoru (ZP), který se nacházel ve státě tzv. pomocného významu. S touto koncepcí byly plně v souladu jak obsazení rezidentury ve Stockholmu, tak nezávislá zpravodajská činnost na švédském území řízená z ČSSR.[2]

1 Podle příručky *Agenturní terminologie*, vydané interně pro potřeby ZSGŠ v roce 1983, označuje pojem „rezidentura“ jednotně řízenou skupinu orgánů APz (agenturního průzkumu) nebo agenturních prostředků v zahraničí, kteří zde vykonávají agenturní činnost.

2 ABS, f. ZSGŠ, svazek rezidentury VIKING, evid. č. 132006, Důvodová zpráva z ledna 1984.

Pro úspěšné fungování rezidentury, která měla plnit především roli záložního zdroje v případě krize, byly přijaty následující strategické zásady: ustavit ji jako smíšenou (voják a důstojník působící pod legalizačním krytím), řídit oba důstojníky nezávisle na sobě (samostatná šifra, kurýr, finanční prostředky apod.), nezapojovat rezidenturu do agenturních operací řízených z ústředí. Otázky agenturního spojení se měly řešit mimo orgány rezidentury, cestou spolupracovníků československého zastupitelského úřadu vybavených vlastní šifrou a komunikačními prostředky.

O založení rezidentury s krycím názvem VIKING rozhodlo na své 102. schůzi předsednictvo vlády ČSSR dne 23. března 1984 zřízením úřadu vojenského leteckého přidělence (VLP) při ZÚ ve Stockholmu ve složení VLP a vedoucí starší důstojník specialista (VSDS), který působil na ambasádě v legalizační funkci tajemníka pro vědu a techniku. Nejprve byla rezidentura v listopadu 1984 personálně obsazena VSDS majorem Jiřím Skřivanem, kterého v lednu 1985 doplnil VLP major Ján Sovjak.[3]

Jako jednu z forem aktivního budování agenturní sítě využívala ZSGŠ metodu získávání spolupracovníků na domácí půdě. Při jejím uplatňování docházelo buď k přímému kontaktování vybraných zájmových osob zpravodajskými důstojníky, nebo byli k tomuto účelu využíváni prostředníci. Tento postup chránil identitu kádrových pracovníků ZSGŠ a neexistovala zde ani hrozba jejich možného zadržení nepřátelskými zpravodajskými službami. Nevýhodou však byla relativně omezená možnost dokonalejšího poznání získaných spolupracovníků a ztížené možnosti kontroly jejich činnosti.

Uvedené okolnosti se nepochybně projevily v případě majora švédské armády Alexe Lennarta Jarvena. Tento člověk se na jednu stranu stal jediným významným švédským agenturním zdrojem, jehož se v 80. letech podařilo ZSGŠ na území ČSSR získat, na druhé straně ho však lze považovat za symbol zpravodajského neúspěchu, který vedl na sklonku 80. let ke ztrátě prestiže a významnému oslabení pozice ZSGŠ ve vztahu k VKR.

Agent JAREK

Major Alex Lennart Jarven byl amatérský dostihový jezdec. V červnu 1981 požádal o československé vízum k účasti na dostihových závodech v Chuchli pro sebe a manželku. Jeho zájem navštívit ČSSR neunikl pozornosti ZSGŠ, která tuto informaci získala z hlášení zastupitelského úřadu ve Stockholmu. Celou záležitost dostal k dalšímu rozpracování na starost zkušený zpravodajský důstojník ZSGŠ plukovník Jiří Velc.[4] Vzhledem k tomu, že byl Jarven na dostihy pozván Svazem československých amatérských jezdců, oslovil Velc, pod krycím jménem MELC, nejprve jeho předsedu Jiřího

3 ABS, f. ZSGŠ, arch. č. 39693, svazek REKLAMA, Rozbor provalu ŠVÉDSKO z 9. 10. 1986.

4 ABS, f. ZSGŠ, arch. č. 40731. Jiří Velc byl přijat k ZSGŠ v roce 1970. V zahraničí působil v letech 1972–1975 jako zástupce VLP v USA, 1977–1981 zastával úřad VLP na Kubě. V osmdesátých letech byl na ústředí zařazen jako vedoucí starší důstojník. V roce 1990 odešel do důchodu.

Alex Lennart Jarven, krycím jménem JAREK, agent ZSGŠ. (ABS)

Šindlera. Jednal i se sekretářem této organizace Josefem Zedníkem, který Jarvena znal z dřívějších sportovních akcí a mohl Velcovi pod vhodnou legendou kontakt zprostředkovat.

K prvnímu setkání Jarvena s Velcem došlo 27. června 1981 na Hlavním nádraží v Praze, kde Zedník představil zpravodajce jako příležitostného tlumočníka Svazu československých amatérských jezdců. Součástí legendy bylo i sdělení, že Velcův syn je inženýr, který studuje elektrotechniku. Velc pak měl v rámci Jarvenova otypování požádat o sehnání materiálů ke gyroskopu, právě pro potřeby svého syna.[5] V průběhu několika úvodních dnů, kdy Velc Jarvena v Praze doprovázel, se oba muži spřátelili. Velc pak udržoval s Jarvenem příležitostný písemný styk s tím, že se oba opět setkají červnu 1982 v Chuchli na dostizích. Jarven pak skutečně prospekty ke gyroskopu přivezl.[6] Byl ochoten sehnat i další materiály k vojenské problematice, o které Velc v rámci testování požádal. Cesta k navázání spolupráce byla otevřena.

Předpoklady pro tento krok bylo možné najít jak v materiální, tak i ideové rovině. Jarven se svou ženou vychovávali tři adoptované děti indického původu, což vyžadovalo nemalé finanční prostředky. Rovněž jeho koníček – dostihový sport, ve kterém byl dokonce amatérským mistrem Evropy, byl značně finančně náročný. Jarven se snažil mimo jiné přivydělat tím, že na své farmě choval a cvičil dostihové koně pro jiné majitele. Potřeba dalších finančních prostředků se z hlediska zájmů ZSGŠ vhodně doplňovala s jeho předsvědčením o nutnosti zachovat mír a odporem proti rozmisťování amerických zbraní v Evropě.

5 ABS, f. ZSGŠ, arch. č. 39692, Plán rozpracování Jarvena z 26. 8. 1981.

6 Tamtéž, Záznam ze schůzky s agentem JAREK, červen 1982. Alex Lennart Jarven ukryl vojenský prospekt pod dnem kufru do zvláštní schránky. Podle svých slov tak učinil především z obavy před československými celníky, kteří se v roce 1981 marně snažili hledat v jeho zavazadlech pornografické materiály.

Jiří Velc, krycími jmény MELC a ORGÁN 603, zpravodajský důstojník ZSGŠ. (ABS)

Na základě schváleného plánu předložil Jiří Velc-MELC dne 3. července 1983 v pokoji hotelu Union v Praze Alexi L. Jarvenovi otevřenou nabídku ke spolupráci. Zdůraznil, že Jarven může svou činností přispět k odvrácení války tím, že československé vojenské rozvědce bude poskytovat informace, které jsou ve Švédsku k dispozici k ozbrojeným silám zemí NATO. Během pohovoru byly rovněž projednány otázky spojení a další bezpečnostní zásady. Jarvenovi byl předložen závazek ke spolupráci, který podepsal. Získal krycí jméno JAREK.[7] Na schůzce v ČSSR v červenci 1984 byl pak vyškolen v agenturní šifře a v příjmu jednostranného speciálního radiového spojení (JSRS). Od ZSGŠ dostal do výbavy konspirační adresy v ČSSR, oboustrannou agenturní šifru, radiopřijímač s plánem spojení a systém pro utajovaný provoz telefonu.

V průběhu rozpracování prokázal Jarven cit pro zpravodajskou činnost. Zachovával konspiraci, zvládal krátké schůzky s předáním materiálu, použití tajnopisu a další zpravodajské techniky mu rovněž nečinily žádné obtíže. Navíc mohl ke krytí spolupráce využívat svou zálibu v dostihovém sportu, která mu umožňovala věrohodné cestování po různých zemích.

Jarvena si vojenská rozvědka cenila. Na předaných zprávách potvrzoval, že je schopen zajišťovat poznatky hodnotící poměr sil mezi státy NATO a Varšavské smlouvy. Měl rovněž přístup k otevřené i tajné části informační svodky Generálního štábu Švédska. Nejdůležitější však bylo, že v případě zvýšeného napětí či v počátečním období případného válečného konfliktu byl Jarven schopen operativně informovat o opatřeních švédských ozbrojených sil.[8]

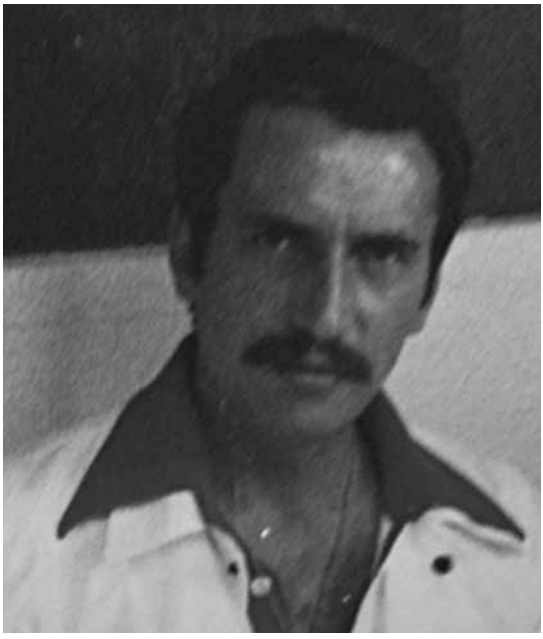
7 ABS, f. ZSGŠ, arch. č. 39692, Zpráva o získání agenta JARKA z 1. 8. 1984.

8 Tamtéž. Od Jarvena tak ZSGŠ získala např. souhrnnou svodku GŠ OS Švédska k pozemní technice ozbrojených sil zemí NATO nebo materiál k vojenskému rozpočtu Norska v roce 1983. Oba tyto dokumenty byly označeny jako tajné.

Po ustavení rezidentury VIKING bylo rozhodnuto zřídit na švédském území několik mrtvých schránek, sloužících pro předávání materiálů. V souladu s přijatými pravidly bylo stanoveno, že operativní kontakty s Jarvenem, včetně obsluhy mrtvých schránek, budou mít na starost určení spolupracovníci československého velvyslanectví, kteří budou činnost zajišťovat utajeně, výhradně na základě pokynů z pražského ústředí.

V této souvislosti byl vybrán nejprve spolupracovník ZSGŠ Josef Bebiak, krycím jménem BEBA, zahraniční delegát ČSA ve Stockholmu. Po jeho návratu do ČSSR v dubnu 1984 převzal operativní kontakt s Jarvenem další rozvědčík, ředitel pobočky ČSA ve Švédsku Pavel Scherzl, krycím jménem KLADENSKÝ. Do případu byl rovněž zapojen Pavel Němeček, krycím jménem NINOS, který byl legalizován jako delegát Pragoexportu. Němeček sice do kontaktu s Jarvenem přímo nepřišel, ale byl napojen na agenta-spojku, který zajišťoval výběr mrtvé schránky a předávání materiálů. Tímto člověkem byl Mirek Kořínek, žijící ve Švédsku pod jménem Mirko Klöverberg. Vzhledem k tomu, že byl jako jediný ze zúčastněných aktérů zatčen a odsouzen švédským soudem za špionáž na tři roky vězení nepodmíněně, lze jej považovat za největší oběť celé zpravodajské kauzy.

Agent-spojka REKLAMA

Mirko Klöverberg, krycím jménem REKLAMA, agent-spojka ZSGŠ. (ABS)

Československý emigrant z roku 1968 Mirko Klöverberg jezdil po získání švédského občanství pravidelně do ČSSR, kde žil jeho bratr a další příbuzní. Do hledáčku ZSGŠ se poprvé dostal začátkem srpna 1984 v Praze, kdy se rozpracování opět ujal Jiří Velc-MELC. Klöverberg se spolupráci nebránil. Kromě finanční roviny sehrála svou roli nepochybně i možnost zajištění volného cestování pro jeho příbuzné žijící v ČSSR.

Na schůzce 14. srpna 1984 podepsal prohlášení mlčenlivosti, byla domluvena forma krycího spojení a zároveň obdržel první odměnu, vedenou jako částku na cestu a ubytování. Koncem měsíce srpna a v září 1984 pak Klöverberg úspěšně zaslal ze Švédska na krycí

adresu v ČSSR prověrkovou korespondenci. V listopadu 1984 při další cestě do Prahy podepsal závazek k agenturní spolupráci. Vzhledem k tomu, že ve Švédsku podnikal v malé soukromé firmě s názvem Reklamptus Service na opravu reklamních tabulí, získal krycí jméno REKLAMA.[9]

Mirek Kořínek-Mirko Klöverberg se dobře zapracoval. V červnu 1985 byl při své další návštěvě ČSSR podrobně agenturně proškolen v problematice šifrového spojení a v dalších zpravodajských metodách. Obdržel příslušné technické prostředky, finanční odměnu a dostal na starosti nepřímý kontakt s Jarvenem.[10] Po úspěšném splnění několika cvičných úkolů byl do ostré akce nasazen v únoru 1986, kdy vybral materiály z mrtvé schránky a předal je na československém velvyslanectví ve Stockholmu Pavlu Němečkovi.

První švédský úder

Nastavený systém fungoval bez větších problémů až do 30. dubna 1986, kdy byl československý velvyslanec předvolán na švédské ministerstvo zahraničních věcí. Zde mu bylo sděleno, že se vláda rozhodla prohlásit za nežádoucí osoby VLP Jána Sovjaka, prvního tajemníka ZÚ Jana Kroupu, třetího tajemníka ZÚ Lubomíra Kopaje a obchodního atašé ambasády Ludvíka Vaňharu. Švédská vláda rovněž požádala, aby odcestoval i ředitel kanceláře ČSA Pavel Scherzl. Všichni jmenovaní měli opustit zemi do deseti dnů. Bližší informace a vysvětlení důvodů, jež vedly k tomuto rozhodnutí, velvyslanec nedostal s tím, že mají tajný charakter. Zároveň mu bylo sděleno, že záležitost nebude publikována.[11] Tento příslib však nebyl dodržen. Dne 2. května 1986 přinesly švédské sdělovací prostředky informace o tom, že došlo k vyhoštění československých diplomatů, kteří prováděli průmyslovou a vojenskou špionáž. V dalších dnech byla tato sdělení doplněna novými informacemi, že se tyto osoby snažily získat poznatky o nově vyvíjeném stíhacím letounu JAS, námořních torpédech a dalších zbraních.

V Praze vzbudil švédský postup překvapení a rozpaky. Z analýzy, kterou po této události provedla ZSGŠ, totiž jednoznačně vyplynulo, že nikdo z pěti československých občanů, kteří byli nuceni švédské území opustit, neměl zdaleka takové zpravodajské úspěchy, jak naznačoval tamní tisk. Rovněž ve sdělení náčelníka I. správy SNB generála Karla Sochora bylo konstatováno, že soudruzi Kroupa, Kopaj a Vaňhara nevykonávali činnost, která by průkazně dávala podklad k jejich vyhoštění. Nebylo však možno vyloučit, že jediným důvodem k jejich vypovězení bylo, že je švédská strana dlouhodobě vytypovala jako příslušníky československé rozvědky.[12]

9 ABS, f. ZSGŠ, arch. č. 39693, Typ REKLAMA, rozbor řízení a spolupráce, zpráva ze září 1986.

10 Tamtéž.

11 ABS, f. HSVKR, arch. č. 910, objektový svazek ŠVÉDSKO, Telegram z 30. 4. 1986.

12 ABS, f. ZSGŠ, Deníky spisů ročníku 1986, kr. 54, balík č. 87. Informace ministra obrany pro generálního tajemníka ÚV KSČ o vyhoštění VLP ze Švédska z 21. 5. 1986.

Nejblíže měl ke zpravodajským aktivitám VLP major Sovjak, u něhož však příslušnost k vojenskému zpravodajství byla vzhledem k jeho funkci zřejmá. Navíc v souladu se schválenou koncepcí rezidentury ve Švédsku prakticky nevyvíjel aktivitu, která by nebyla kryta oficiálním posláním. Neprováděl průzkumné cesty, nepořizoval snímky vojenských objektů a neměl „rozpracovaného" žádného švédského občana.[13] Jako vědomého informátora využíval VLP Japonska plukovníka Joshinao Doi. Od něho mimo jiné získal videozáznam, na němž byly zachyceny podrobné zkoušky řízené protitankové střely švédské výroby, včetně technické dokumentace, a to čtrnáct dní po ukázkových střelbách. Sovjak materiály okopíroval a vrátil. Japonskému VLP pak daroval bednu piva.[14] Dalším ilustrativním příkladem Sovjakových informačních aktivit byl jeho „průnik" do neveřejné knihovny Mezinárodního mírového výzkumného institutu (SIPRI) ve Stockholmu.

V červnu 1985 se seznámil s Charu Jasani, která v SIPRI pracovala jako knihovnice. Jejím prostřednictvím si mohl půjčovat materiály přes víkend. Do Prahy tak například poslal dokument o objektech v ČSSR, proti nimž měl být v případě válečného konfliktu veden americký útok. Materiál byl starý dvacet pět let. Major Sovjak daroval Jasani za její ochotu k vánočním svátkům v roce 1985 broušené sklo. V lednu 1986 však nastoupila do knihovny nová vedoucí, která Sovjakovi půjčování materiálů k domácímu studiu striktně odmítla.[15]

Pražské ústředí nejvíce zajímalo, zda vyhoštění pěti československých občanů nemůže dekonspirovat nejcennější zpravodajský zdroj na švédském území, jímž byl major Jarven. Byl však učiněn závěr, že není ohrožen, a to především z toho důvodu, že nikdo z těch, kteří museli zemi opustit, neměl o jeho existenci tušení. Výjimkou byl Pavel Scherzl, ředitel pobočky ČSA, který však mohl být vyhoštěn především kvůli svým obchodním aktivitám vedeným téměř výhradně na nelegální bázi, na jejichž nevhodnost, jak se později ukázalo, byl tamními úřady dokonce písemně upozorněn.[16]

Po zvážení všech skutečností byl jako nejpravděpodobnější přijat závěr, že tento švédský postup je sice nepřátelský vůči zájmům ČSSR, ale nesouvisí s rozvědnou aktivitou řízenou nezávisle z Prahy. A proto, když se Jarven po 30. dubnu 1986 znovu přihlásil a sdělil, že o všem četl v novinách a žádal pokyny, co má v dané situaci dělat, bylo rozhodnuto v kontaktech pokračovat, a to prostřednictvím agenta-spojky Klöverberga a delegáta Pragoexportu Němečka.

13 ABS, f. ZSGŠ, Deníky spisů ročníku 1986, kr. 54, balík č. 87. Informace ministra obrany pro generálního tajemníka ÚV KSČ o vyhoštění VLP ze Švédska z 21. 5. 1986.

14 ABS, f. HSVKR, arch. č. 910, objektový svazek ŠVÉDSKO, Agenturní záznam o situaci na ZÚ Stockholm, květen 1986.

15 ABS, f. ZSGŠ, svazek rezidentury VIKING, evid. č. 132006, Analýza poznatků v souvislosti s vyhoštěním VLP ze Švédska z 20. 5. 1986.

16 V době oznámení švédského rozhodnutí byl Scherzl s rodinou na dovolené na Kubě. Na rozdíl od ostatních vypovězených pracovníků ZÚ neměl diplomatickou imunitu. Z obavy před možným zatčením se již do Švédska nevrátil a z dovolené odcestoval zpět do ČSSR.

Druhý švédsky úder

Události, k nimž došlo v srpnu 1986, však donutily ZSGŠ zcela změnit dosavadní přístup ke Švédsku jako relativně bezpečnému území pro zpravodajskou činnost. Dne 13. srpna 1986 byl zatčen Mirko Klöverberg. Stalo se tak v den, kdy měl podle pokynů z ústředí vybrat mrtvou schránku naplněnou Jarvenem. K tomu již nedošlo a 20. srpna 1986 oznámil Jarven do Prahy šifrou, že uložené materiály zajistila švédská policie.[17]

O průběhu Klöverbergova vyšetřování informoval švédský tisk. Podobně (jako v případě vyhoštění pěti československých občanů v dubnu 1986) se v novinách objevovaly značně nadnesené a někdy vyloženě nepravdivé informace o významu a rozsahu jeho zpravodajské činnosti. Bylo se tak možno dočíst o tom, že Klöverberg spolupracoval s československou komunistickou rozvědkou již po získání švédského občanství v roce 1976, a jeho domek v Landskroně byl označen za špionážní centrálu jižního Švédska. Média ve svých komentářích spekulovala, že zatčený aktivně shromažďoval vojenské a průmyslové informace týkající se zemí NATO, měl mít na sebe napojenou síť několika informátorů apod. Realistický pohled do celé kauzy vnesla státní žalobkyně Ola Nilssonová, která pro švédskou tiskovou agenturu potvrdila, že se Klöverberg přiznal k tomu, že fungoval jako kurýr a předával materiály z mrtvých schránek československému velvyslanectví ve Stockholmu. Švédským vyšetřovatelům se sice nepodařilo odhalit Alexe L. Jarvena jako původce informací, avšak v případě identifikace kontaktní osoby na ambasádě byli úspěšnější. Již 21. září 1986 byl v tisku označen za zpravodajského důstojníka napojeného na Mirko Klöverberga – Pavel Němeček z Pragoexportu. O několik dní později, 26. září 1986, byl Němeček ze země oficiálně vypovězen. Klöverberg – jako švédský občan – dopadl hůře. Dne 17. října 1986 byl odsouzen na tři roky vězení za nezákonnou zpravodajskou činnost.[18]

Bylo zřejmé, že tento druhý švédský úder byl veden cíleně proti rozvědné aktivitě ZSGŠ řízené z ústředí, a to zřejmě na základě Jarvenových informací. Jinak si není možné vysvětlit, jak by se Klöverbergovu činnost podařilo odhalit. Pro jeho systematické sledování neměla švédská kontrarozvědka důvod. Nebyl nositelem státního tajemství, neměl k němu ani přístup, a jeho způsob života nevzbuzoval pozornost. Nezdálo se příliš pravděpodobné, že by mohl být v únoru 1986 náhodně zachycen při výběru materiálů z mrtvé schránky. Žádnou jinou rozvědnou činnost nemohly švédské orgány odhalit, neboť ji Klöverberg neprováděl. Výběr mrtvé schránky by ho sice usvědčil, ale při této činnosti zatčen nebyl. Z analýzy ZSGŠ vyplývalo, že se švédská kontrarozvědka mohla dostat na Klöverbergovu stopu nejpravděpodobněji na základě údajů získaných od JARKA-Jarvena, který zájmy ZSGŠ zradil.[19] Tomuto zjištění nahrávalo i to, že on sám zasažen nebyl a po zatčení Klöverberga kontaktoval

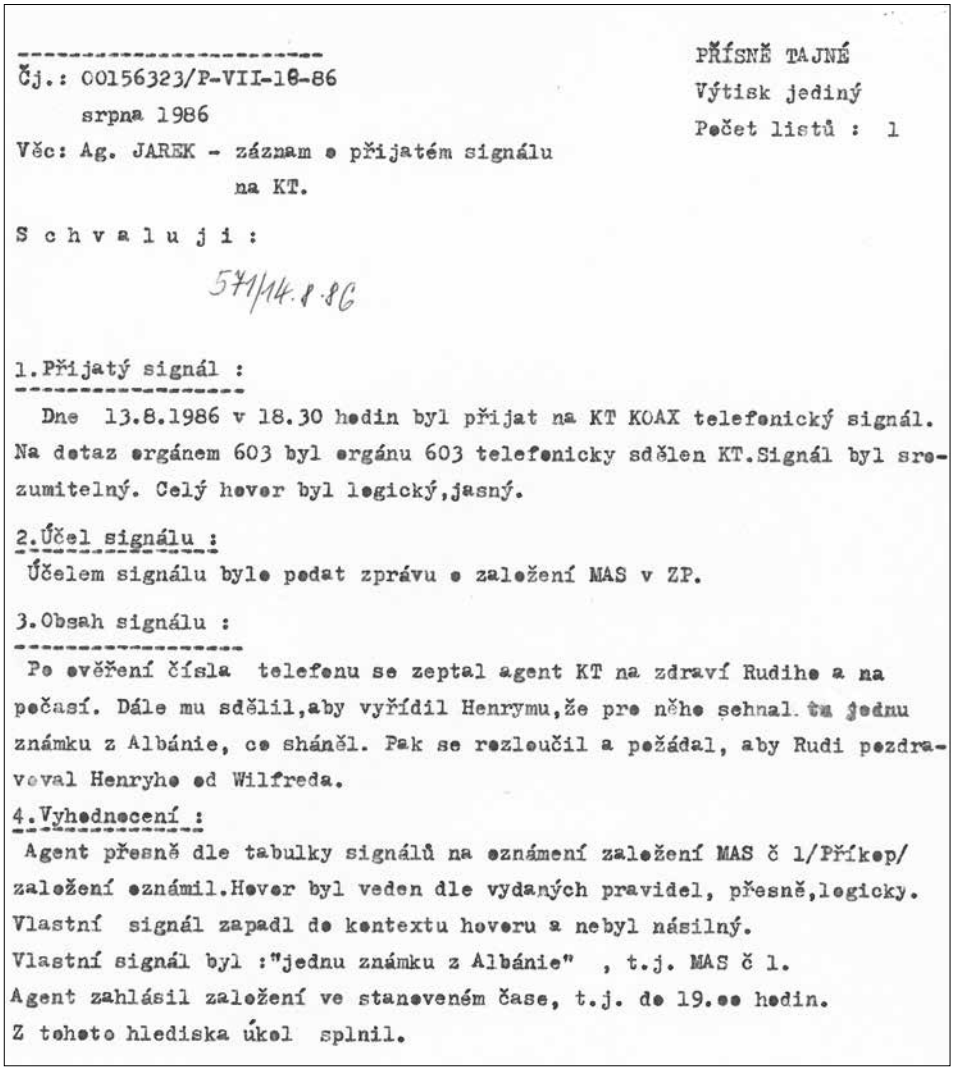
17 ABS, f. ZSGŠ, arch. č. 39692. V šifrovém telegramu z 20. srpna 1986 Jarven, kromě oznámení o nalezení zásilky švédskou policií, rovněž požádal ZSGŠ o pomoc; její podobu však blíže nespecifikoval.

18 ABS, f. HSVKR, arch. č. 910, objektový svazek ŠVÉDSKO, Agenturní záznamy o poznatcích švédského tisku k případu ZSGŠ REKLAMA, září–říjen 1986.

19 ABS, f. HSVKR, arch. č. 910, objektový svazek ŠVÉDSKO, Rozbor provalu z 9. 10. 1986.

agenturními prostředky pražské ústředí, veden pravděpodobně zájmem pokračovat ve zpravodajské hře.

Příloha 1

PŘÍSNĚ TAJNÉ
Výtisk jediný
Počet listů : 1

Čj.: C0156323/P-VII-18-86
srpna 1986
Věc: Ag. JAREK - záznam o přijatém signálu na KT.

S c h v a l u j i :

571/14.8.86

1. Přijatý signál :

Dne 13.8.1986 v 18.30 hodin byl přijat na KT KOAX telefonický signál. Na dotaz orgánem 603 byl orgánu 603 telefonicky sdělen KT. Signál byl srozumitelný. Celý hovor byl logický, jasný.

2. Účel signálu :

Účelem signálu bylo podat zprávu o založení MAS v ZP.

3. Obsah signálu :

Po ověření čísla telefonu se zeptal agent KT na zdraví Rudiho a na počasí. Dále mu sdělil, aby vyřídil Henrymu, že pro něho sehnal tu jednu známku z Albánie, co sháněl. Pak se rozloučil a požádal, aby Rudi pozdravoval Henryho od Wilfreda.

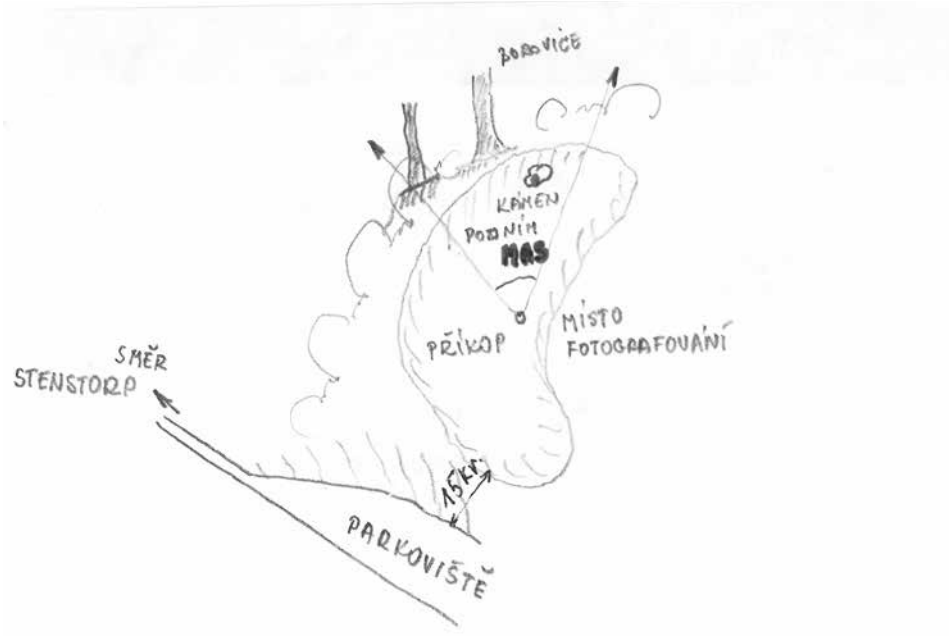
4. Vyhodnocení :

Agent přesně dle tabulky signálů na oznámení založení MAS č 1/Příkop/ založení oznámil. Hovor byl veden dle vydaných pravidel, přesně, logicky. Vlastní signál zapadl do kontextu hovoru a nebyl násilný.
Vlastní signál byl :"jednu známku z Albánie" , t.j. MAS č 1.
Agent zahlásil založení ve stanoveném čase, t.j. do 19.oo hodin.
Z tohoto hlediska úkol splnil.

Oznámení Jarvena o naplnění mrtvé schránky s krycím názvem PŘÍKOP z 13. srpna 1986. (ABS)

Příloha 2

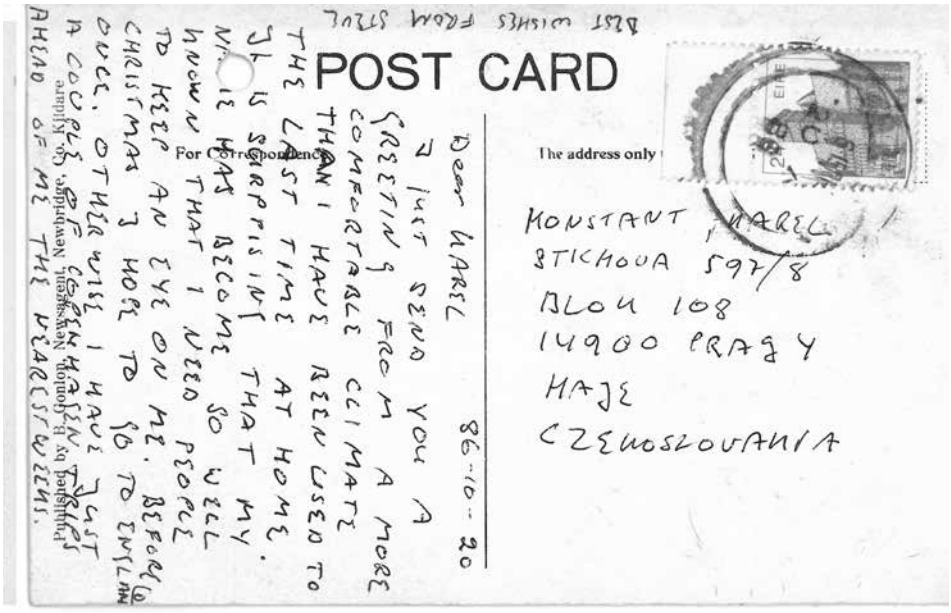

Plánek umístění mrtvé schránky s krycím názvem PŘÍKOP, nacházející se v kontejneru pod kamenem. (ABS)

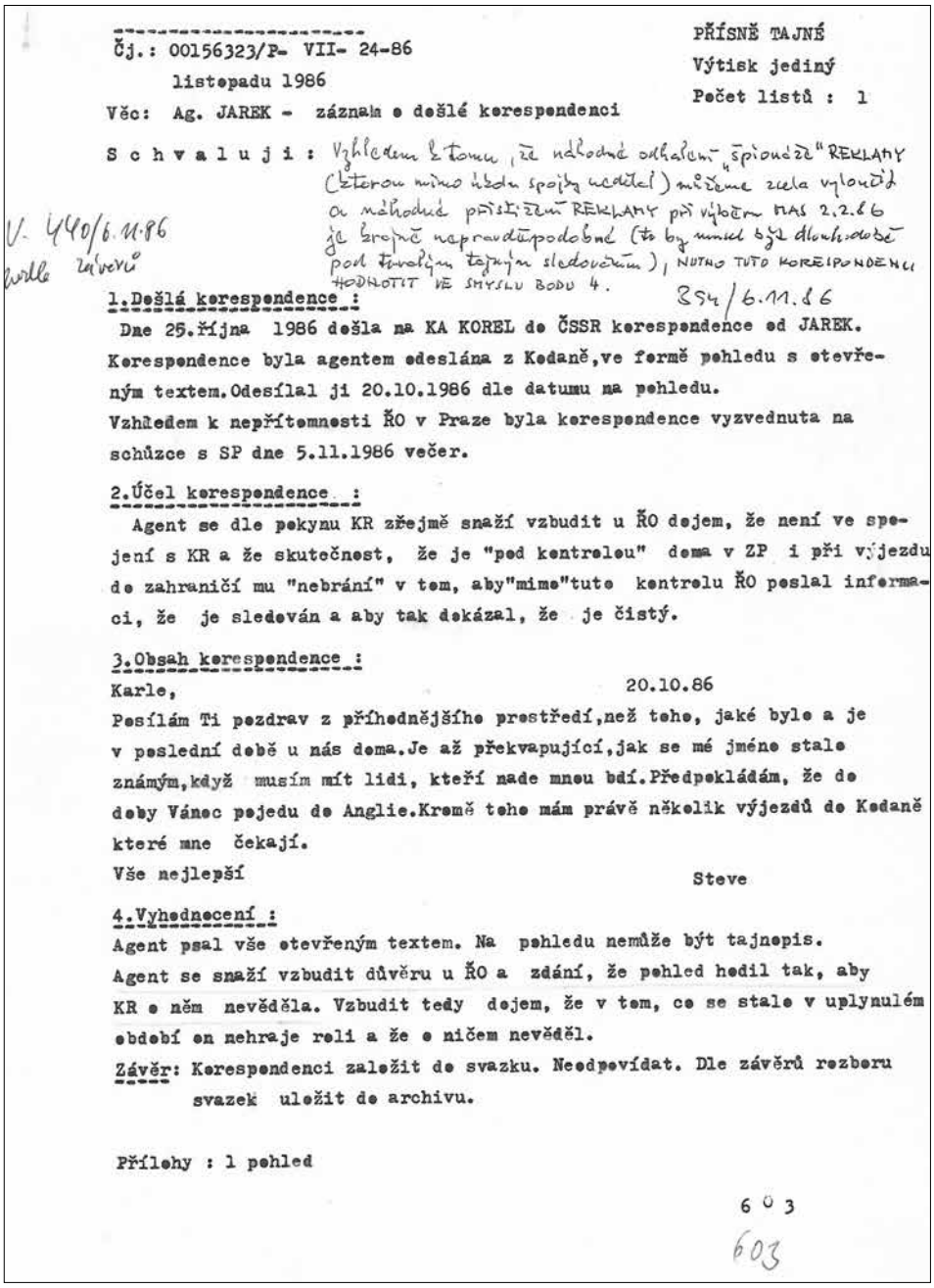
Příloha 3

Poslední Jarvenova pohlednice zaslaná pražské centrále ZSGŠ. (ABS)

Příloha 4

PŘÍSNĚ TAJNÉ
Výtisk jediný
Počet listů : 1

Čj.: 00156323/P- VII- 24-86
listopadu 1986
Věc: Ag. JAREK - záznam o došlé korespondenci

S c h v a l u j i : Vzhledem k tomu, že náhodné ovládení špiónáže "REKLAMY" (čteroru mimo hlavní spojky modelů) můžeme zcela vyloučit a náhodné přiřazení REKLAMY při výběru MAS 2.2.86 je krajně nepravděpodobné (to by muselo být dlouhodobě pod trvalým tajným sledováním), NUTNO TUTO KORESPONDENCI HODNOTIT VE SMYSLU BODU 4.

V. 440/6.11.86 Vrátit závěrů

854/6.11.86

1.Došlá korespondence :
Dne 25.října 1986 došla na KA KOREL do ČSSR korespondence od JAREK. Korespondence byla agentem odeslána z Kodaně,ve formě pohledu s otevřeným textem.Odesílal ji 20.10.1986 dle datumu na pohledu.
Vzhledem k nepřítomnosti ŘO v Praze byla korespondence vyzvednuta na schůzce s SP dne 5.11.1986 večer.

2.Účel korespondence :
Agent se dle pokynu KR zřejmě snaží vzbudit u ŘO dojem, že není ve spojení s KR a že skutečnost, že je "pod kontrolou" doma v ZP i při výjezdu do zahraničí mu "nebrání" v tom, aby"mimo"tuto kontrolu ŘO poslal informaci, že je sledován a aby tak dokázal, že je čistý.

3.Obsah korespondence :
Karle, 20.10.86
Posílám Ti pozdrav z příhodnějšího prostředí,než toho, jaké bylo a je v poslední době u nás doma.Je až překvapující,jak se mé jméno stalo známým,když musím mít lidi, kteří nade mnou bdí.Předpokládám, že do doby Vánoc pojedu do Anglie.Kromě toho mám právě několik výjezdů do Kodaně které mne čekají.
Vše nejlepší Steve

4.Vyhodnocení :
Agent psal vše otevřeným textem. Na pohledu nemůže být tajnopis. Agent se snaží vzbudit důvěru u ŘO a zdání, že pohled hodil tak, aby KR o něm nevěděla. Vzbudit tedy dojem, že v tom, co se stalo v uplynulém období on nehraje roli a že o ničem nevěděl.
Závěr: Korespondenci založit do svazku. Neodpovídat. Dle závěrů rozboru svazek uložit do archivu.

Přílohy : 1 pohled

603
603

Vyhodnocení Jarvenovy pohlednice, ukončení kontaktů ze strany ZSGŠ. (ABS)

Zpráva mezirezortní vyšetřovací komise

Rozhodnutím ministra národní obrany Milána Václavíka a po domluvě s ministrem vnitra Vratislavem Vajnarem byla ustavena speciální mezirezortní komise k vyšetření zpravodajského neúspěchu ZSGŠ. V první variantě bylo navrženo složit komisi pouze z příslušníků GŠ ČSLA. Vojáci argumentovali tím, že je vhodnější, aby „provaly" odborné povahy šetřili pouze příslušníci vlastní odborné složky. Odvolávali se dokonce na zkušenosti Hlavní zpravodajské správy GŠ OS SSSR. Nebylo to však nic platné, ministr obrany přání nevyslyšel.[20] Kromě náčelníka Generálního štábu ČSLA Miloslava Blahníka a náčelníka ZSGŠ Josefa Brože tak v komisi zasedli rovněž náčelník I. správy SNB Karel Sochor a náčelník III. správy SNB Pavol Vrlík. Komise dostala za úkol všestranně analyzovat inkriminovaný případ se zaměřením na tyto hlavní oblasti: prověření a posouzení metod práce používaných ZSGŠ v agenturní činnosti, odhalení příčin „provalu", stanovení odpovědnosti jednotlivých pracovníků a vyvození poučení z případu. Komise konstatovala, že použité metody zpravodajské práce byly adekvátní dané situaci a rovněž nikdo z pracovníků, kteří se přímo podíleli na řízení JARKA-Jarvena a REKLAMY-Klöverberga, se nedopustil chyby, kterou by bylo možné považovat za závažné porušení metod zpravodajské práce. Za hlavní příčinu „provalu" byla označena nesprávná analýza, kterou pražské ústředí ZSGŠ provedlo po vyhoštění pěti československých občanů ze Švédska v dubnu 1986, a to i s přihlédnutím ke skutečnosti, že proti schopnému provokatérovi v agenturní síti neexistuje dostatečně účinná obrana.[21]

Jestliže při hodnocení správnosti zvolených postupů a v problematice posuzování míry pochybení jednotlivých zainteresovaných osob postupovala komise relativně smířlivě, pak při doporučeních, jak postupovat dál, byla přijata nekompromisní stanoviska. Komise kromě logického příkazu přerušit okamžitě s Jarvenem komunikaci rovněž rozhodla, že Švédsko již nebude využíváno jako agenturní prostor pro zpravodajské účely ZSGŠ. Pokud jde o otázku vojenského leteckého přidělence, bylo navrženo pokusit se v roce 1987 o jeho vyslání, ale s podmínkou, že bude plnit pouze úkoly vyplývající z oficiální činnosti. V případě, že švédská strana odmítne novému VLP udělit agrément, měla být samostatná rezidentura ve Stockholmu zcela zrušena.[22]

Počátkem roku 1988 bylo definitivně rozhodnuto o tom, že úřad vojenského leteckého přidělence ve Stockholmu nebude v nejbližších letech obsazen. Vybavení jeho bytu a kanceláře bylo převedeno formou hospodářské smlouvy bezúplatně na Federální ministerstvo zahraničních věcí ČSSR.[23] Druhý důstojník rezidentury – vedoucí starší důstojník specialista – Jiří Skřivan opustil švédské území v červnu 1988.

20 ABS, f. ZSGŠ, Deníky spisů ročníku 1986, kr. 54, balík č. 87. Informace pro ministra obrany ze 7. 10. 1986.

21 ABS, f. HSVKR, arch. č. 910, objektový svazek ŠVÉDSKO, Závěrečná zpráva komise z 16. 10. 1986.

22 Tamtéž.

23 ABS, f. ZSGŠ, svazek rezidentury VIKING, evid. č. 132006, Zpráva o zániku rezidentury a převedení materiálů z března 1988.

Závěr

Z dochovaných archivních materiálů vyplývá, že se komunistickým rozvědčíkům nepodařilo příčiny zpravodajského neúspěchu ve Švédsku jednoznačně odhalit. Nelze proto odpovědět na otázku, zda Alex Lennart Jarven opravdu ZSGŠ zradil. Naprosté zastavení agenturní činnosti ve Švédsku řízené samostatně z pražského ústředí, ke kterému v důsledku tohoto případu došlo, bylo logickým krokem. Oproti tomu se z dnešního pohledu může jako zbytečně radikální jevit rozhodnutí zcela zlikvidovat i rezidenturu VIKING. Závěry mezirezortní komise tak v tomto kontextu ukazují především na dobové aspekty rivality, panující mezi oběma vojenskými zpravodajskými službami.

Státní bezpečnost, jejíž integrální součástí byla i Vojenská kontrarozvědka (VKR), se ostražitě dívala na nezávislé zpravodajské aktivity ZSGŠ a snažila se je dostat pokud možno co nejvíce pod svou kontrolu. S poukazem na možné ohrožení vojenských rozvědčíků v nepřátelském zahraničí přišla s konceptem tzv. kontrarozvědné ochrany vojenské rozvědky. V praxi se tato „ochrana" projevovala tak, že poznatky o situaci na zahraničních rezidenturách ZSGŠ, ale i na domácí půdě, získávala VKR prostřednictvím vlastní sítě tajných spolupracovníků. Znamenalo to, že příslušníci ZSGŠ donášeli za maximálního utajení VKR informace o svých kolezích a jejich aktivitách.

Zpravodajská prohra ZSGŠ ve Švédsku nepochybně tento přístup posílila, což mimo jiné vedlo k tomu, že v roce 1987 byl Rozkazem náčelníka Hlavní správy VKR č. 0010/87[24] založen samostatný objektový svazek, v jehož rámci VKR monitorovala, kriticky analyzovala a prověřovala prakticky všechny aspekty činnosti vojenské rozvědky.[25]

24 ABS, f. HSVKR, Deníky spisů ročníku 1987. Rozkaz z 16. 4. 1987 podrobně specifikoval vedení svazkové agendy při kontrarozvědné ochraně ozbrojených sil ČSSR. Na každou chráněnou součást měl být veden samostatný objektový svazek se svou statickou a dynamickou složkou. U operativních pracovníků zařazených na správách MNO, GŠ, štábech okruhů, armád a divizí pak měl možnost příslušný náčelník VKR rozhodnout o tom, zda na každou jednotlivou část bude veden samostatný objektový svazek, nebo zda dojde ke sloučení některých problematik.

25 ABS, f. HSVKR, arch. č. 909. Objektový svazek k problematice ZSGŠ byl založen v listopadu 1987. Podle stejné metodiky vznikl již v červnu 1987 i objektový svazek pod arch. č. 949, vedený na Federální ministerstvo národní obrany.

Z operativních porad náčelníka I. správy

Klíčové dokumenty Hlavní správy rozvědky SNB v roce 1989

Pavel Žáček

V průběhu roku 1989 se výrazně prohloubila krize Hlavní správy rozvědky Sboru národní bezpečnosti (I. správa SNB).[1] Zejména defekce pplk. Vlastimila Ludvíka-PANTŮČKA obnažila hloubku problémů, ve kterých se zahraniční zpravodajství federálního ministerstva vnitra nacházelo po mnoha letech dominance kopírování neefektivního sovětského vzoru.[2] Situaci neulehčila ani výměna náčelníka realizovaná v první polovině roku (plk. Karel Vodrážka-BUDÍN za gen. Karla Sochora) či následné řízení tak důležité součásti pouze pověřeným prvním zástupcem náčelníka správy (pplk. PhDr. Vilém Václavek-KAINAR).

Plk. Karel Vodrážka těsně před svou smrtí zmínil některé z klíčových problémů na poradě vedení správy. Politický proces přestavby spojil s potřebou zkvalitnění a zintenzivnění práce všech příslušníků I. správy SNB v závislosti na aktuálním vývoji mezinárodní situace. Oponoval názorům, že by *„zrada PANTA“*[3] měla mít zásadní vliv na další činnost a koncepci, přestože negativně ovlivnila dosažené výsledky v prvním pololetí 1989. Zdůraznil, že základním článkem řízení jsou náčelníci jednotlivých odborů, kteří mj. zodpovídali *„za jasné politické postoje svých podřízených, celkovou politickou situaci na odboru.“* V této souvislosti považoval za nutné *„posilovat přístup náčelníka k podřízeným,“* zároveň však *„opustit všechny formy šikanování a za základ své činnosti považovat osobní příklad.“*

Pozornost vedení správy se náčelník plk. Vodrážka-BUDÍN (1933–30. 6. 1989) snažil soustředit na nutnost zpracovat problémovou analýzu stavu I. správy SNB, která měla odpovídat úkolům nastíněným pro příští období v koncepci činnosti před a po XVIII. sjezdu Komunistické strany Československa.

1 K situaci I. S-SNB viz ŽÁČEK, Pavel: *Poslední reorganizace zahraniční rozvědky. Snižování početních stavů Hlavní správy rozvědky SNB v letech 1988–1990.* In: *Securitas Imperii* č. 1 (15), Praha 2009, s. 186–235; MIKLOVIČ, Michal – SLÁVIK, Martin: *Obsadenie rezidentur rozviedky v roku 1989*. In: *Paměť a dějiny*, č. 2, 2010, s. 83–93**;** http://ustrcr.cz/cs/hlavni-sprava-rozvedky

2 Srv. ŽÁČEK, Pavel: *Za mír a socialismus až do trpkého konce. Dokumenty o spolupráci československé a sovětské rozvědky, 1985–1989*. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek* č. 6, ABS, Praha 2008, s. 325–366.

3 Blíže BĚLOUŠEK, Daniel: *Akce PANT. Příběh Vlastimila Ludvíka, posledního defektora komunistické rozvědky.* In: Tamtéž, s. 243–260.

Jeho kritický pohled je patrný z některých prezentovaných názorů. Požadoval nové přehodnocení objektů rozvědného zájmu i rozsahu vyhledávací a typovací činnosti. *„Počet TS není rozhodující. Daleko větší důraz věnovat perspektivní agentuře!"* Oslabení sovětského vlivu je zřejmé z formulované potřeby zvážit zúžení zaměření informační činnosti Hlavní správy rozvědky SNB a *„zvýšit orientaci na naše* [bezprostřední] *sousedy (odbory 37, 26) včetně posílení rezidentur."* Proti exilu a ideologické diverzi požadoval plk. Vodrážka-BUDÍN po zahraniční kontrarozvědce pokračovat *„v nastoupené linii"*, změnit se měl *„způsob boje"* proti západním speciálním službám ve Spolkové republice Německo, v Rakousku a Západním Berlíně. Činnost 26. odboru (odbor zahraniční kontrarozvědky, ideodiverze a emigrace) chtěl úzce propojit s činností Hlavní správy kontrarozvědky SNB (II. správy SNB). Zároveň požadoval činnost po linii aktivních opatření *„více přimknout […] k domácímu vývoji vnitropolitické situace, nepolevit však v boji proti HN* [hlavnímu nepříteli – pozn. aut.] *a vybraným speciálním službám."*

Plk. Vodrážka-BUDÍN dále zdůraznil klíčové zásady, až dosud zjevně opomíjené:

„- důsledně vycházet ze skutečného stavu (nikoliv představ) a zaměřit se na úkoly, které lze splnit

- koncentrovat síly na hlavní problémy (užší záběr)

- znát dokonale činnost rezidentur v krizových situacích, jejich řízení; změnu objektů za mimořádné situace – to není možné zvládnout bez budování perspektivní agentury," atd.

V rámci politické rozvědky po linii 17. (informačního) odboru formuloval potřebu propojit úkoly rozvědky *„s úkoly generálního tajemníka, ÚV KSČ atd. Navrhnout systém. V problematice INN* [index nenadálého napadení – pozn. aut.], *přezkoumat aktuálnost sledovaných parametrů, zachovat návaznost na politické otázky, vojenskou oblast přenechat vojákům."* Poněkud marnými požadavky v zavedeném systému rozvědky bylo nečekat na pokyny shora a jednat samostatně, změnit způsob výběru lidí do funkcí včetně rezidentů, stejně tak jako odstínění vlivu zahraničního prostředí na kádrové příslušníky a jejich rodiny.[4]

Toto jednání bylo vedeno i jako reakce na klíčové dokumenty Hlavní správy rozvědky SNB, kterými se řídila v průběhu roku 1989 a které jsou editovány dále v příloze. Zejména šlo o **„Plán práce Hlavní správy rozvědky Sboru národní bezpečnosti na rok 1989" (Dokument č. 1)** z prosince 1988, který nebyl ze zatím neznámých důvodů (zřejmě šlo o vyjádření nespokojenosti ze strany vedení resortu či přímo přípravu výměny ve funkci náčelníka) schválen ministrem vnitra ČSSR genpor. Ing. Františkem Kinclem. Přesto se v jeho intencích činnost I. správy SNB odvíjela a byla uvnitř součásti i nadále vnímána jako závazný dokument.

Dalším ústředním dokumentem pro poslední rok existence I. správy SNB je **„Plán informační činnosti Hlavní správy rozvědky Sboru národní bezpečnosti na rok**

4 ABS, f. S-SNB, kr. 479, sl. 9. Zápis z porady náčelníka správy s NO dne 28. 6. 1989, 10. odb., čj. A-0020/10-89.

1989" (Dokument č. 2), vycházející zjevně ze sovětských všeobjímajících požadavků a jejich globálních mocenskopolitických zájmů. I přes názory na jeho redukci byl po konzultaci s generálním tajemníkem ústředního výboru KSČ Milošem Jakešem počátkem dubna 1989 formulován **„Doplněk k plánu informační činnosti hlavní správy rozvědky Sboru národní bezpečnosti na rok 1989" (Dokument č. 3)**, vycházející i nadále ze zastaralých zahraničněpolitických schémat.[5]

Rozsah krize a tápání vedení čs. zahraničního zpravodajství názorně prezentuje **„Hodnocení činnosti Hlavní správy rozvědky Sboru národní bezpečnosti za první pololetí 1989" (Dokument č. 4)**, vyrovnávající se nejenom s důsledky britského zpravodajského úspěchu (akce PANT), ale i s hledáním svého nového postavení a aktualizované role v hroutícím se systému sovětských satelitů.

Zajímavým pohledem na důsledky reorganizace z října 1988 je nakonec nevyužitý podklad, zpracovaný v souladu s plánem práce štábů a operativních porad náčelníka I. správy SNB na II. pololetí 1989[6], nazvaný **„Hodnocení činnosti hlavní správy rozvědky Sboru národní bezpečnosti za první pololetí 1989" (Dokument č. 5)**.

Zajímavá diskuze proběhla na operativní poradě zastupujícího náčelníka I. správy SNB nad návrhem problémové analýzy **„Současný stav a návrh koncepce Hlavní správy rozvědky SNB" (Dokument č. 6)**. Pplk. Václavek-KAINAR již při projednávání předchozího bodu – „Podoby plánu práce na rok 1990" – požadoval *„pravdivé"* a *„reálné"* vyhodnocení aktuálního stavu. *„Takto zvolený přístup bude velmi náročný, ale i jedině správný. Plánování podílů VC a C* [velmi cenných a cenných – pozn. aut.] *materiálů lze ponechat. Převažovat by však mělo agenturní hledisko."* Kvalita práce měla být nadále posuzována především prizmatem potřeb vedení federálního ministerstva vnitra, komunistické strany a státu.

Definitivní znění koncepce Hlavní správy rozvědky SNB mělo být připraveno nejpozději do února 1990. Zástupce náčelníka pro nelegálního rozvědku plk. Jindřich Nekolný-NIKODÉM podpořil potřebu zpracování dokumentu, nicméně připomněl, že je v rozporu s pětiletým plánem. Koncepce měla, podle jeho názoru, též obsahovat *„analýzu světového vývoje a potřeby vedení strany a státu z dlouhodobého hlediska. Stanovit síly a prostředky (s možností změn) a prioritní úkoly."* Na základě řady připomínek vyjádřil nutnost zpracovat vyvážený materiál: *„Osobně na sebe nevztahuje formulaci o administrativně-byrokratickém přístupu v řízení."* Plk. Ing. Jaroslav Souček-SLAVÍČEK, zástupce náčelníka pro vědeckotechnickou rozvědku, napadl už samotný název materiálu: *„Vyslovil kritické připomínky na formulace v úvodu (str. 3, 4, 5), požadoval vysvětlení. V otázce zavádění nového legalizačního krytí vznesl dotaz, zda do února 90 bude zasedat Rada obrany státu (tabulky míst)."*

Předseda celoútvarového výboru KSČ při I. správě SNB plk. Karel Zalabák-DOBIÁŠ také předložený návrh vnímal jako určitou analýzu, nikoliv však koncepci: *„Ta musí obsahovat: místo a úlohu čs. rozvědky, organizační strukturu a organizační řád,*

5 Srv. také zaměření a úkoly rezidentur I. S-SNB z března 1989. ŽÁČEK, Pavel: *Poslední reorganizace*, s. 211–218.

6 ABS, f. I. S-SNB, kr. 478, sl. Plán práce štábů a oper. porad, 8. 6. 1989, čj. A-008/10-89 (10/14).

perspektivní úkoly. Předložený materiál navrhl zobjektivizovat." Přítomný zástupce oddělení státní administrativy Ústředního výboru KSČ František Komorous shrnul, že „*dokument reaguje a odráží názory vedoucích funkcionářů o situaci v rozvědce (FMV + 13. oddělení ÚV KSČ). Formulace některých odstavců je třeba upřesnit a ujasnit. Dokument naznačuje, co by se mělo v Koncepci práce I. S-SNB objevit.*" Jednoznačně však konstatoval, že předložená organizační podoba rozvědky „*nepřináší mnoho nového*".

Pplk. Václavek-KAINAR proti svým konzervativnějším kolegům hájil materiál jako celek, odpovídající stanoviskům a materiálům XIII. oddělení ÚV KSČ, včetně administrativního přístupu k řízení: „*Administrativně byrokratický přístup v činnosti I. S-SNB je skutečností, společně jej musíme odstraňovat. Vyjádřil stanovisko, že na podkladech pro zpracování Koncepce I. S-SNB by měli zapracovat ZNS se zřetelem na úkoly od vedení strany a státu a cíle čs. rozvědky.*"[7]

Do 17. listopadu 1989 se materiál již příliš prohloubit a zkvalitnit nepodařilo a poté měla I. správa SNB odlišné starosti. Posledním zásadním dokumentem vedení správy se tak stalo vyhodnocení zahraniční spolupráce za uplynulý rok z poloviny prosince 1989.[8] Počátkem roku 1990 byla zahájena destrukce komunistického rozvědného systému, která definitivně ukončila více než roční trápení jedné z nejkonzervativnějších složek Státní bezpečnosti.[9]

7 ABS, f. S-SNB, kr. 479, sl. 9. Zápis z operativní porady náčelníka I. S-SNB ze dne 5. 10. 1989, čj. A-0020/10-89

8 ŽÁČEK, Pavel: *Za mír a socialismus*, s. 351–358.

9 ŽÁČEK, Pavel: *Poslední reorganizace*, s. 205–208.

Dokument č. 1
1988, prosinec – Praha. Plán práce Hlavní správy rozvědky Sboru národní bezpečnosti na rok 1989, čj. A-00142/10-88[10]

I. Úvodní část

Plán práce I. správy SNB na rok 1989 je zpracován v souladu se základním zaměřením FMV a SNB na rok 1989[11], střednědobým plánem práce I. S-SNB na léta 1986–1990[12], závěry z mnohostranné porady spřátelených rozvědek v říjnu 1988, závěry XVII. sjezdu KSČ[13] a následujících plenárních zasedání ÚV KSČ a se zkušenostmi získanými v průběhu plnění stanovených úkolů v roce 1988.[14]

V souladu s návrhem novelizované Směrnice o plánování a hodnocení činnosti v rámci I. S-SNB[15] dochází k podstatným změnám v plánovací činnosti s větším důrazem na kvalitu, efektivnost a orientaci na hlavní a rozhodující úkoly. Větší plánovací samostatnost je ponechávána nižším článkům řízení – odborům a samostatným oddělením zejména v oblasti konkretizování a zaměření úkolů, které jsou stanoveny v centrálním ročním plánu I. S-SNB.

Hlavním úkolem čs. rozvědky v roce 1989 je zajistit důsledné plnění úkolů PŘESTAVBY v podmínkách čs. rozvědky tak, jak bylo stanoveno v zaměření činnosti čs. rozvědky po XVII. sjezdu KSČ konkretizované dále zaměřením po 7., 9. a 10. plénu ÚV KSČ včetně stanovení úkolů PŘESTAVBY vyjádřené náčelníkem I. správy SNB na konferenci CÚV KSČ F-16. V období roku 1989 musí být těmto otázkám věnována mimořádná pozornost a vytvořeny tak předpoklady pro důslednější systematickou, koncepční a cílevědomou rozvědnou činnost v následujících létech. Je nutné si plně uvědomovat, že jde o dlouhodobý proces ve kterém právě rok 1989 musí sehrát mimořádně důležitou úlohu.

10 Na titulní straně Plánu práce I. správy SNB na rok 1989 bylo rukou doplněno: „*Příloha k č. OV-002/K-15-89*“ a „*na r. 1989 plán nebyl schválen !!!*“ Tento stav potvrzuje také nepodepsaná schvalovací doložka ministra vnitra ČSSR genpor. Ing. Františka Kincla. V editovaném dokumentu je z prostorových důvodů vynechán obsah písemnosti.

11 Srv. ABS, f. A-34/1, inv. j. 586. Bezpečnostní situace v ČSSR, cíle a hlavní úkoly služební činnosti SNB, PS a vojsk MV na rok 1989, čj. OV-0020/AP-88.

12 Srv. ABS, f. I. S-SNB, kr. 64, sl. 5. Střednědobý plán činnosti I. správy SNB na léta 1986–1990, únor 1987, čj. A-0090/10-86.

13 Srv. *XVII. sjezd KSČ. Praha, 24.–28. března 1986.* Svoboda, Praha 1986.

14 Srv. Hodnocení plnění plánu práce I. správy SNB za rok 1988, č. A-00130/10-88. ABS, f. I. správa SNB, kr. 478, sl. Hodnocení plnění plánu práce I. S-SNB (10/12).

15 Srv. Návrh směrnice in: Tamtéž, kr. 64, sl. 10. Směrnice k plánování a hodnocení služební činnosti na I. správě SNB, 12. 9. 1988, čj. A-00105/10-88.

Cílem plnění těchto úkolů je zajistit maximální ochranu a obranu státních zájmů a vytvářet příznivé podmínky k úspěšné realizaci zahraniční politiky ČSSR. Získávat materiály a informace z vojenskotechnické oblasti využitelné pro vědeckotechnický rozvoj národního hospodářství a zvýšení obranyschopnosti ČSSR a ZSS. K zajištění kvalitativního plnění hlavních a rozhodujících úkolů čs. rozvědky důsledně realizovat plnění a další rozvoj spojeneckých závazků se spřátelenými rozvědkami ZSS, zejména s rozvědkou SSSR.[16]

K zajištění tohoto úkolu zintenzivnit a zvýraznit rozvědnou činnost a výslednost se zaměřením na:

- postupné, systematické a cílevědomé zkvalitňování agenturně operativní práce s cílem získávat kvalitní a potřebně směrované dokumenty a informace pojednávající o plánech a záměrech protivníka namířených proti ČSSR a ZSS;
- přímé agenturní průniky do hlavních a rozhodujících objektů zájmů čs. rozvědky s důrazem na objekty speciálních služeb;
- příprava dalších typů k realizaci v nastávajících létech;
- zkonkretizovat a zkvalitnit rozvědnou činnost a výslednost v oblasti informační produkce,[17]
- zvýraznit zaměření na HN–USA a jeho nejbližší spojence,
- zlepšit a zkvalitnit úsek získávání utajovaných, rozvědně zajímavých dokumentů, velmi cenných a cenných informačních podkladů;
- úsek aktivních a vlivových opatření, věnovat větší pozornost problematice zneužívání a porušování lidských práv v zemích působení čs. rozvědky;
- účinnější napomáhání rozvoji obchodních, kooperačních, finančních i monetárních vztahů s hlavními kapitalistickými zeměmi na základě vzájemné výhodnosti a odstraňování diskriminace.

Zvýraznit aktivní podíl čs. rozvědky na úseku obrany a ochrany vnějších ekonomických vztahů ČSSR a zemí RVHP – EKON.

- zkvalitnit organizátorskou a řídící činnost na všech stupních řídící činnosti čs. rozvědky s cílem zajištění splnění stanovených úkolů v náležité kvalitě a potřebném zaměření.

II. Hlavní úkoly

1. Agenturně operativní oblast

Komplikující se agenturně operativní situace, kvalifikovanější kontrarozvědná činnost protivníka i zvýšená agresivita jeho speciálních služeb vyžadují od čs. rozvědky neustále zdokonalování vlastní metodiky a její přizpůsobení měnícím se podmínkám.

16 Srv. ŽÁČEK, Pavel: *Za mír a socialismus až do trpkého konce. Dokumenty o spolupráci československé a sovětské rozvědky, 1985–1989*. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek* č. 6, ABS, Praha 2008, s. 325–366.

17 Srv. Dokument č. 2.

Zvýraznit zejména:

- důslednou koncepční, cílevědomou a konkrétní rozvědnou činnost k agenturnímu a operativně technickém pronikání do hlavních a rozhodujících objektů s cílem získávat utajované, rozvědně zajímavé dokumenty a informace svědčící o plánech a záměrech protivníka proti ČSSR a ZSS. Rozpracování provádět v souladu se stanovením zájmových objektů, schválených náčelníkem I. S-SNB /čj. A-0044/10-88/ v polovině roku 1988.[18]

- dále rozpracovávat a upevnit agenturně operativní pozice v hlavních objektech USA a jejich nejbližších spojenců /NSR, V. Británie, Francie, Japonsko/;

- vytvoření agenturně operativních metod k realizaci agenturních průniků do informačně výpočetních komplexů VKS, „upřesnit zájmy a postupy jednotlivých linií čs. rozvědky";[19]

- systematicky a cílevědomě vytvářet a upevňovat agenturní a operativně technické pozice v hlavních objektech USA a jejich nejbližších spojenců; k zajištění realizace tohoto záměru zvýraznit činnost v oblasti perspektivní a pomocné agentury včetně práce z nelegálních pozic;

- zvýšenou pozornost věnovat problematice Itálie, vývoji a záměrům italské radikální strany ve vztahu k mezinárodnímu komunistickému a dělnickému hnutí a činnosti nepřátelské emigrace;

- zkvalitnit součinnost s kontrarozvědkou a vytvořit předpoklady k proniknutí do vytypovaných objektů v zahraničí s cílem zefektivnit odhalování agentury protivníka na území ČSSR, k tomu aktivizovat práci se zahraničními TS a výjezdovou agenturou.[20]

K zajištění splnění tohoto zaměření jsou pro jednotlivé linie čs. rozvědky stanoveny následující úkoly:

a/ Politická rozvědka

Jako prioritní stanovit objekty HN–USA. Na všech rezidenturách kromě stanovených objektů HS–USA rozpracovávat ZÚ USA jako součást rozpracování HN–USA.

Zvýšenou pozornost věnovat rozpracování objektů nejbližších spojenců HN–USA zejména těch, kteří tvoří páteř vojenského uskupení NATO. V této souvislosti věnovat mimořádnou pozornost NSR a V. Británii. Při rozpracování těchto zemí

18 Srv. ABS, f. I. S-SNB, kr. 362.

19 Srv. podklady k projednání akce MLHA na operativní poradě náčelníka I. S-SNB dne 7. 6. 1989 in: ABS, f. I. S-SNB, kr. 479, sl. 12. Akce MLHA, dosavadní stav a další postup, 5. 6. 1989.

20 Srv. podklady „Zhodnocení stavu a úrovně spolupráce mezi čs. rozvědkou a čs. kontrarozvědkou" a „Zásady spolupráce čs. rozvědky", a kontrarozvědky, předložené 19. 9. 1989 náčelníkem 10. odboru pplk. PhDr. Zdeňkem Tomíškem-GRUSEM na jednání operativní porady náčelníka I. S-SNB in: Tamtéž, sl. 15.

a zájmových objektů vycházet z obsahu Sborníku pokynů a informací náčelníka I. S-SNB č. 12/1988 ze dne 5. 5. 1988[21] a sledovat zejména:

1. vlivovou politiku uplatňovanou HN–USA prostřednictvím těchto zemí,
2. integrační snahy prováděné mezi těmito zeměmi, včetně Francie,
3. vlastní politiku plánovanou a realizovanou vůči ČSSR a ostatním ZSS.

V období roku 1989 zajistit na úseku agenturně operativní činnosti jako hlavní a rozhodující úkol realizaci přímých agenturních průniků do zájmových objektů čs. rozvědky s cílem získávat utajované, rozvědně zajímavé dokumenty a informace svědčící o záměrech a plánech protivníka.

V tomto směru zintenzivnit vyhledávací a typovací činnost pro přípravu TS tohoto charakteru v následujících letech.

Odpovídá: ZNS pro PR[22]
a příslušní NO

b/ Vědeckotechnická rozvědka

Prioritu agenturně operativní činnosti po linii vědeckotechnické oblasti orientovat ve směru účinné pomoci ekonomice ČSSR a ZSS, získávání materiálů, informací a vzorků, které jsou pod přísným embargem.

V roce 1989 zabezpečit na úseku agenturně operativní činnosti získání TS s přímou orientací do zájmového objektu HN–USA nebo jeho nejbližších spojenců.

Zajistit konkrétní adresné přípravy a vytvářet příznivé podmínky pro realizaci přímých agenturních průniků do stanovených zájmových objektů v následujících létech.

Zvýšenou pozornost věnovat zlepšování podílu VC + C materiálů, které mají rozhodující význam z hlediska kvality a efektivnosti rozvědné výslednosti.

Odpovídá: ZNS pro VTR
a náčelník 69. odboru[23]

c/ Nelegální rozvědka

Za prioritní úkol v plánovaném období považovat realizaci opatření, vedoucích k upevnění pozic nelegálního aparátu v zahraničí:

- seriozní a náročný rozbor stávající nelegální sítě z hlediska skutečných rozvědných možností, kvality dosahovaných výsledků, spolehlivého a konspirativního spojení;
- na základě této analýzy zpracovat návrh na další rozvoj práce z nelegálních pozic, který by zajistil podstatné zkvalitnění zaměření, činnost a výslednost nelegální rozvědky;

21 Sborník pokynů a informací č. 12/1988 „*Operativní rozpracování hlavního nepřítele USA*" in: ABS, f. I. S-SNB, kr. 59.

22 Zástupcem náčelníka pro politickou rozvědku byl pplk. PhDr. Vilém Václavek (nar. 1944), krycím jménem KAINAR.

23 Zástupcem náčelníka pro vědeckotechnickou rozvědku byl plk. Ing. Jaroslav Souček (nar. 1931), krycím jménem SLAVÍČEK; náčelníkem 69. odboru plk. Ing. Alois Horsák (nar. 1930), krycím jménem HAJSKÝ.

- neproduktivní či nespolehlivé články nelegálního aparátu vyřadit a docílit tak zkvalitnění sítě;

- nelegální rozvědčíky ve spolupráci s linijními odbory orientovat na hlavní úkoly I. S-SNB, s důrazem na aktivní vyhledávací a typovací činnost;

- soustavně analyzovat činnost nelegálních rozvědčíků v zemi působení, prověřovat všechny podezřelé signály svědčící o možném zájmu či vedeném rozpracování ze strany nepřátelských speciálních služeb, s cílem zajištění osobní obrany kádrových nelegálních rozvědčíků;

- zkonkretizovat činnost NR v době MBO a to nejen po linii NR, ale v rámci potřeb celé čs. rozvědky.

V roce 1989 vytvořit podmínky k realizaci agenturního průniku do dokumentačního objektu NR s cílem zajistit získávání dokumentů, materiálů a potřebných úkonů pro potřeby NR.

Současně budovat speciální agenturu, která by napomáhala řešit úkoly nelegální rozvědky.

Zajistit kvalitní výběr a náročnou přípravu KNR pro plnění úkolů k HN–USA a jeho nejbližších spojenců.

Na základě spolehlivé a bezpečné dokumentace realizovat vysazení nelegálních rozvědčíků ze III. etapy přípravy do zemí působení.

Odpovídá: ZNS pro NR
a NO 18, 23[24]

d/ Odbor speciálních služeb, ideodiverze a emigrace

Ve smyslu Závěrečného dokumentu berlínské porady představitelů rozvědek ZSS položit důraz na ofenzívnost rozpracování objektů speciálních služeb, zejména USA a NSR /CIA, BND/ s cílem perspektivního agenturního průniku do těchto speciálních služeb.

V tomto směru zpracovat dlouhodobou koncepci, která by cílevědomě směřovala k realizaci plánovaného záměru. Konkretizaci úkolů provádět plánem práce odboru, který bude v souladu s perspektivními plány rozpracování stanovených objektů.

V oblasti boje s ideologickou diverzí a podvratné činnosti protivníka přeorientovat činnost odboru v dosavadním rozpracování čs. nepřátelské emigrace s větším důrazem na odhalování jejího spojení a využívání speciálními službami a ideodiverzními centry.

Agenturně-operativní práci orientovat k přímému průniku do stanovených objektů /podobjektů/.

K 30. 5. 1989 zhodnotit výslednost práce s agenturním aparátem při pronikání do ideodiverzních center a emigrantských seskupení.

---

24 Zástupcem náčelníka pro nelegální rozvědku byl plk. Jindřich Nekolný (nar. 1933), krycím jménem NIKODÉM; náčelníky 18. odboru mjr. JUDr. Josef Sabo (nar. 1943), krycím jménem BÁRTEK, a 23. odboru pplk. JUDr. Andrej Kuzmík (nar. 1940), krycím jménem LEVINSKÝ.

Poznatkové základny využívat k diskreditaci a rozkladné činnosti nepřátelské emigrace a ideodiverzních center. Zvýšenou pozornost věnovat aktivizaci katolické církve, jejím snahám získávat politickou moc ve státě, spojení s Vatikánem a vnějším protivníkem.

V roce 1989 realizovat agenturní průnik do hlavního objektu speciálních služeb s cílem získávat utajované, rozvědně zajímavé dokumenty a informace pojednávající o záměrech protivníka.

V období r. 1989 současně připravit konkrétní opatření k realizaci dalšího agenturního průniku do objektu speciálních služeb v r. 1990. Tento úkol stanoví Střednědobý plán I. S-SNB.

Dále v r. 1989 realizovat přímý agenturní průnik do hlavního objektu po linii nepřátelské emigrace nebo ideodiverze, s cílem zajistit získávání materiálů a dokumentů z tohoto objektu. Konkretizaci zájmového objektu zajistí ZNS ve spolupráci s NO podle dlouhodobého a cílevědomě plánovaného stupně připravenosti k tomuto závěru.

Odpovídá: I. ZNS
náčelník 26. odboru[25]

e/ Odbor pro výkon rozvědné práce z území ČSSR

Zabezpečit maximální a efektivní využití domácího teritoria k plnění hlavních a rozhodujících rozvědných úkolů, zejména se zaměřením na vyhledávací činnost, rozpracovávání a získávání TS s přímou orientací do zájmových objektů, s cílem získávat potřebné dokumenty a materiály pojednávající o záměrech nepřítele.

Těžiště agenturně operativní činnosti zaměřit na HN-USA a jeho nejbližší spojence /NSR, V. B. a Francii/. K plnění tohoto záměru využívat zejména báze cizinců, kteří se zdržují dlouhodobě na území ČSSR, dále krátkodobě přijíždějících vizových cizinců, především těch, kteří přijíždějí opakovaně a konečně báze čs. občanů a jejich příbuzenských vztahů do části zemí HN.

Do rozpracování těchto bází vnést větší koncepčnost, cílevědomost a systematičnost.

K zintenzivnění činnosti z území ČSSR využít dokumentu o prohloubení a konkretizování spolupráce mezi rozvědkou a kontrarozvědkou /novelizace RMV ČSSR č. 36/75/[26] k účinnější agenturně operativní práci nejen 80. odboru, ale i OO-StB.[27]

V průběhu roku 1989 vytvářet optimální podmínky pro práci čs. rozvědky z domácího teritoria.

---

25 Prvním zástupcem náčelníka I. S-SNB byl plk. RSDr. Jan Stehno (nar. 1933), krycím jménem SKOŘEPA; náčelníkem odboru zahraniční kontrarozvědky, ideodiverze a emigrace (26. odbor) pplk. prom. filolog Milan Jelínek (nar. 1944), krycím jménem BRODSKÝ.

26 *První správa. Československá rozvědka v dokumentech. 1945–1990. I.* ÚZSI. Praha 2000, s. 101 –111.

27 Oblastní odbory I. S-SNB působící na domácím teritoriu (Bratislava, Košice, Banská Bystrica, Plzeň, Ústí nad Labem, Brno, Hradec Králové, Ostrava, České Budějovice) byly kryty v rámci krajských správ SNB. Viz http://ustrcr.cz/cs/hlavni-sprava-rozvedky-snb-1sprava#odbor70

Posoudit účinnost přijatých opatření z hlediska konkrétního zaměření jednotlivých oblastních odborů, tento dále prohlubovat, eventuálně zvážit rozšíření na další OO S-StB.

V období r. 1989 připravit konkrétní opatření k realizaci agenturního průniku do kategorie ostatních objektů. Úkol vyplývá ze Střednědobého plánu I. S-SNB.

Odpovídá: příslušný ZNS
a NO 80[28]

f/ Úkol pro všechny operativní odbory

V agenturně operativní činnosti nadále považovat za prioritní vytváření podmínek pro realizování přímých agenturních průniků do zájmových objektů čs. rozvědky s cílem zabezpečit získávání potřebných dokumentů a informací.

V souladu se SPI č. 12/88 zajistit důsledné plnění úkolů proti HN–USA ze všech zemí, kde se HN–USA nachází, včetně ČSSR. Rozpracování vést na základě metodických pokynů 52., 26. a 69. odboru.

V období r. 1989 vzhledem k nové mezinárodně-politické situaci, novým dohodám a odzbrojovacím návrhům posoudit problematiku INN a připravit nové znění tohoto úkolu.[29]

Zabezpečit plnění úkolů souvisejících s obranou a ochranou státních zájmů ČSSR, rozvědného aparátu, čs. občanů a objektů v zahraničí. Důraz položit zejména na zajištění maximální bezpečnosti rozvědných operací, prohloubení konspirace při realizaci získávacích akcí a organizaci práce s agenturou, zvýšení péče o cennou agenturu. Trvale přizpůsobovat operativní metodiku měnícím se podmínkám agenturně operativní situace.

Současně vytvářet příznivé agenturně operativní podmínky pro rozvědnou činnost v případě mimořádných bezpečnostních opatření či krizových situací.

Ve smyslu RNS č. 23/74 se všichni KP a zejména na rezidenturách budou aktivně podílet na systematickém doplňování poznatkového fondu agenturně operativního prostředí v zemích působení čs. rozvědky.

g/ Úkoly pro ostatní pracoviště čs. rozvědky

V činnosti 25. odboru[30] zajišťovat účinnou obranu a ochranu kádrových pracovníků a rezidentur čs. rozvědky v zahraničí a vlastního rozvědného aparátu jako celku, zejména:

- zesílit účinnost forem a metod zajišťování obrany kádrových příslušníků čs. rozvědky, zařazených na centrále, v legalizacích a na rezidenturách;

28 K 1. 6. 1989 byl dočasně pověřen výkonem funkce náčelníka odboru pro rozvědnou činnost z území ČSSR (80. odbor) pplk. Ing. Jaromír Kaloč (nar. 1941), krycím jménem KALUŽA.

29 Až dosud se I. S-SNB řídila směrnicí „Příznaky bezprostředních příprav USA a NATO na rozpoutání války proti státům Varšavské smlouvy (INN)", čj. A-0012/4-86. ABS, f. I. S-SNB, kr. 6.

30 Náčelníkem odboru obrany a ochrany aparátu rozvědky (25. odbor) byl mjr. JUDr. Vladimír Sejkora (nar. 1947), krycím jménem ARTUŠ.

- v zemích HN a v dalších zemích se ztíženým agenturně operativním prostředí[m] organizovat klamné akce s cílem dezinformovat nepřítele a odpoutávat jeho pozornost od KP, zjišťovat motivy zájmu nepřátelských speciálních služeb o kádrové příslušníky čs. rozvědky a objekty rezidentur, odhalovat možné úniky utajovaných skutečností a navrhovat odpovídající opatření;

- organizovat i nadále rozhodnutí vedení FMV ČSSR, týkající se kontroly nad bývalými příslušníky čs. rozvědky propuštěnými a uvolněnými za politickou činnost v období let 1968–69. Současně zajišťovat i preventivní ochranu dalších bývalých příslušníků čs. rozvědky, kteří byli propuštění nebo uvolnění ze služeb SNB. Pozornost zaměřit zejména na zjišťování motivů zájmů nepřátelských služeb o ně a v případech porušování povinností zachovávat mlčenlivost o utajovaných skutečnostech, provádět nezbytná opatření;

- ve spolupráci s organizačním odborem a v součinnosti s odborem služby ochrany objektů FS VB a IV. správou SNB dbát na nezbytný průběh fyzické a technické obrany centrály. S přihlédnutím k příslušným směrnicím FMV ČSSR provádět v součinnosti s územními součástmi SNB rozpracování přilehlého prostředí objektů rozvědky, dbát v součinnosti s pověřeným příslušníkem na dodržování stanoveného obranného režimu těchto pracovišť.

V návaznosti na provedenou restrukturalizaci čs. rozvědky[31] v rámci přestavby soustavně vytvářet příznivé podmínky pro plnění hlavních a rozhodujících úkolů s cílem dalšího zvýšení kvality ve výslednosti práce.

2. Informační činnost /politická, vědeckotechnická a zpravodajská/

Nejdůležitějším úkolem čs. rozvědky je aktualizace práce na odhalování plánů a záměrů protivníka, v prvé řadě na získávání informací o přípravě na nenadálé napadení, a také na odhalování jeho příznaků nazrávajících vojenských konfliktů, u nichž je nebezpečí vzniku krizového ohniska, získávání informací o dodržování přijatých odzbrojovacích dokumentů.

Získávat tajné informace o politických, politicko-vojenských plánech a záměrech HN-USA a jeho nejbližších spojenců, o nazrávání krizových situací ve světě, centrálních, ekonomických a vědeckotechnických problémech i o činnosti a záměrech speciálních služeb, podvratných ideologických centrál a nepřátelské emigraci proti ČSSR a ZSS.

Zajistit optimální objektivitu a hodnověrnost rozvědných informací zasílaných stranickému a státnímu vedení, zvýšit podíl prognostických materiálů.

Základní orientace v produkci informací je na kvalitativní ukazatele.

31 Srv. ŽÁČEK, Pavel: *Poslední reorganizace zahraniční rozvědky. Snižování početních stavů Hlavní správy rozvědky SNB v letech 1988–1990*. In: *Securitas Imperii* č. 1 (15), Praha 2009, s. 186–235.

a/ Politická produkce

VC + C	5 %	z celkové získaných IP
kvalita	3,4	
dokumenty	10 %	
HN-USA	10 %	

b/ Vědeckotechnická produkce

VC + C	12 %	z celkově získaných IP
kvalita	2,9	
voj. prob.	27 %	

c/ Zpravodajská produkce

VC + C	10 %	z celkově získaných IP
kvalita	3,2	
dokumenty	5 %	

3. Aktivní a vlivová opatření

Aktivní a vlivová opatření orientovat důsledněji a promyšleněji na nejdůležitější a nejaktuálnější problémy v mezinárodněpolitické a vojensko politické oblasti, k posílení obranyschopnosti ČSSR a ZSS. Větší a konkrétnější pozornost věnovat problematice zneužívání a porušování lidských práv v zemích působení čs. rozvědky.

Orientovat se zejména na pozitivní vlivová opatření k podpoře a realizaci mírové iniciativy SSSR a ZSS – vytváření bezatomových pásem, „zón" bez chemických zbraní, budování „Evropského domu" atd.

Podporovat utváření příznivých zahraničně-ekonomických podmínek pro realizaci hospodářské strategie ČSSR a ZSS.

Současně odhalovat, paralyzovat a diskreditovat agresivní plány HN–USA a jeho nejbližších spojenců, speciálních služeb CIA, BND a dalších.

Narušovat úsilí nepřátelských ideodiverzních center a institucí o destabilizaci vnitropolitické a bezpečnostní situace v ČSSR. Diskreditovat zejména podvratnou aktivitu církve, center čs. nepřátelské emigrace a institucí.

Eliminovat snahy protivníka zneužívat některých nových jevů v procesu přestavby v ČSSR a ZSS, zvláště problematiky lidských práv, ekologie atp., pro politické účely.

Pozornost věnovat propracovanosti, cílevědomosti a promyšlenosti prováděných AO, jejich komplexnosti a koordinovanosti.

Odpovídá: I. ZNS, NO 36. odboru[32]
a náč. oper. odborů

32 Náčelníkem odboru aktivních a vlivových opatření (36. odbor) byl mjr. Jaroslav Sládeček (nar. 1951), krycím jménem PÁNIK.

4. Analytická činnost

Zkvalitňovat analytickou činnost a to jak na úrovni vedení I. správy SNB, tak na všech stupních řízení čs. rozvědky.

Důsledné rozborové činnosti využívat k maximálnímu objektivnímu poznávání stavu situace, tuto srovnávat s požadovanými výsledky a včas předkládat odpovídající návrhy na jejich úpravu ke zlepšení projednávané a sledované problematiky.

Posoudit účinnost stávajících směrnic a NAŘÍZENÍ v rámci čs. rozvědky a předložit návrhy na jejich úpravu, zrušení nebo přepracování.

Zvýraznit využívání výpočetní techniky v podmínkách I. S-SNB nejen a nebo převážně pro statistické údaje, ale zejména v oblasti agenturně operativní činnosti – rozpracování zájmových objektů a budování sítě TS

Odpovídá: vedení I. S-SNB
podklady zpracuje 10. odbor[33]

5. Řídící organizátorská práce

V rámci I. S-SNB zvýraznit v řídící práci koncepčnost, cílevědomost, náročnost a reálnost. K tomu využívat analyticko kontrolní orgán náčelníka I. správy SNB zejména:

- navrhovat řešení v oblasti koncepce a normotvorné činnosti rozvoje hlavních směrů agenturně operativní práce, řízení rezidentury, uplatňovaných metod a forem práce;
- plánovací a kontrolní opatření směrovat na soustavné zvyšování efektivnosti rozvědné práce a odstraňování zaostávajících úseků.

Zkvalitnit a konkretizovat řídící činnost v rámci centrály, k OO S-StB, k pracovníkům v dlouhodobých a trvalých legalizacích a k rezidenturám, zejména vícelinijním s cílem zajistit vzestupnou úroveň na odpovídající a požadované kvalitě, efektivnosti a zaměření rozvědné výslednosti. Zkvalitnit a zkonkretizovat činnost v součinnosti a spolupráci s kontrarozvědnou správou SNB[34], GŠ MNO[35] a v rámci mezinárodní spolupráce se spřátelenými rozvědkami.

Zvýšit a zkvalitnit úroveň kontrolní činnosti plnění stanovených úkolů a to zejména na úseku hlavních a rozhodujících úkolů. Pozornost zaměřit především na provádění průběžné kontroly, která by zajišťovala možnost provádění dodatečných opatření k plnění stanovených úkolů a to zejména v odpovídající kvalitě a zaměření.

33 Náčelníkem odboru plánování a analýz (10. odbor) byl do 31. 5. 1989 plk. Karel Šimůnek, krycím jménem ŠENER.

34 Po reorganizaci v srpnu 1988 Hlavní správa kontrarozvědky SNB, krycím názvem II. správa SNB.

35 K vyhodnocení spolupráce se zpravodajskou správou Generálního štábu ČSLA srv. ABS, f. I. S-SNB, kr. 475, sl. 1.

V období roku 1989 posoudit dosavadní systém hodnocení informační produkce uplatňovaný čs. rozvědkou /úkol pro 17.[36], 74.[37], 26, odbor/.

Změnit systém hodnocení a přejít od dosavadního známkovacího systému k hodnocení, ve kterém by bylo možno důsledněji posuzovat zda čs. rozvědka reagovala včas a v dostatečné míře na rozhodující události, zejména těch[!], které se bezprostředně dotýkaly ČSSR a ZSS.

Zajistit vyhodnocení úkolů stanovených střednědobým plánem I. S-SNB na období 1986–1990 a provést aktualizaci úkolů pro období let 1989–1990 /úkol stanovený MV ČSSR/.

Zodpovídá: 10. odbor
Termín: 2. pol. 1989

Provést rozbor účinnosti provedených racionalizačních změn v organizační struktuře I. S-SNB a navrhnout opatření k dalšímu zkvalitnění.[38]

Připravit materiál o spolupráci mezi rozvědkou a kontrarozvědkou při rozpracování vnějšího a vnitřního protivníka k projednání na OP MV ČSSR s náměstky.[39]

Zodpovídá: 80. a 10. odbor
Termín: červen 1989

6. Kádrově výchovná práce

Ve všech oblastech kádrové a personální práce soustavně vytvářet příznivé podmínky pro neustálé třídní politické upevňování I. správy SNB, prohlubování morálně politického stavu příslušníků, růst jejich politické, odborné a jazykové kvalifikace. Zajistit podstatné zkvalitnění výběru a získávání nových vhodných příslušníků čs. rozvědky, jejich přípravy a rozmisťování.

K dosažení tohoto záměru:

- zvážit a navrhnout účinnější systém výběru a přijímání nových příslušníků čs. rozvědky;
- posoudit školský systém využívaný čs. rozvědkou vzhledem k potřebám a specifikám zaměření I. S-SNB;
- dopracovat komplex opatření k podstatnému zkvalitňování procesu výchovy a přípravy příslušníků pro práci v centrále i na rezidenturách, jejich působení na čs. rozvědce jako celoživotního poslání;
- propracovat systém hlubokého, trvalého poznání příslušníků a jejich rodiny.

36 Náčelníkem odboru informačního (17. odbor) byl mjr. JUDr. Karel Suchopár (nar. 1949), krycím jménem MÍŠEK.

37 Náčelníkem odboru analyticko-informačního VTR (74. odbor) byl pplk. Ing. Pavel Chaloupka (nar. 1946), krycím jménem HOZMAN.

38 Srv. Dokument č. 5.

39 Srv. ABS, f. I. S-SNB, kr. 479, sl. 6.

Pozornost věnovat výběru, výchově a přípravě kádrových rezerv pro řídící činnost. Do kádrových rezerv zařazovat politicky vyspělé, služebně zkušené, morálně pevné a zdravotně způsobilé příslušníky, v procesu přípravy ověřovat jejich schopnosti ukládáním náročných, konkrétních úkolů, na úrovni funkcí, pro které jsou připravováni.

Pro jednání Rady obrany státu /ROS/ zpracovat a navrhnout nové tabulky počtů pro práci v zahraničí a využívání legalizačních institucí v ČSSR pro období do r. 1995.

Zodpovídá: 27. a 10. odbor
Termín: 2. pol. 1989

7. Součinnost a spolupráce

Součinnost a spolupráci směřovat na posílení a prohlubování jednotného úsilí při plnění bezpečnostní politiky KSČ a při zabezpečování a ochraně socialistického společenství.

a/ v oblasti mezinárodní spolupráce

Realizovat závěry z porady spřátelených rozvědek v Berlíně v r. 1988 a zabezpečit plnění úkolů vyplývajících z dvoustranných jednání. Ve spolupráci s rozvědkou SSSR a dalšími spřátelenými rozvědkami zabezpečit plnění operativních a informačních úkolů.[40]

Zvyšovat aktuálnost rozvědných informací předávaných v rámci vzájemné výměny, zdokonalovat systém jednotné evidence poznatků o protivníkovi /SSEP/[41] a provádět systematické shromažďování poznatků k pracovníkům stanovených rozvědných objektů. Diferencovaně na základě dvoustranných dohod plánovat rozvědnou činnost, posilovat součinnost při rozpracování důležitých objektů protivníka a při agenturním pronikání do těchto objektů, provádění společných a koordinovaných rozvědných akcí, včetně akcí vlivového a aktivního charakteru.

b/ s kontrarozvědnými útvary SNB, ZS HS PS OSH

Součinnost a spolupráci I. S-SNB s HS kontrarozvědky, ZS HS PS OSH, ZS GŠ MNO všestranně rozvíjet a prohlubovat ve smyslu dosavadního RMV ČSSR č. 36/75 a uzavřených součinnostních dohod. Podílet se na novelizaci tohoto RMV. Aktualizovat dokument ke stanovení koncepce spolupráce čs. rozvědky a útvarů kontrarozvědky v činnosti proti vnějšímu a vnitřnímu protivníku a k projednání na operativní poradu MV ČSSR připravit dokument.

c/ v rámci I. správy SNB

V činnosti jednotlivých linií a odborů I. S-SNB nepřipouštět teritoriální zájmy.

40 Srv. ŽÁČEK, Pavel: *Za mír a socialismus*, s. 340–345, 351–365.

41 Srv. TOMEK, Prokop: *Systém sjednocené evidence poznatků o nepříteli v československých podmínkách.* ÚSTR, Praha 2008, s. 155–162; RENDEK, Peter: *Systém zjednotenej evidencie poznatkov o nepriateľovi.* In: *Pamäť národa* č. 2, 2005, s. 62–74.

Naopak využívat možností KP a TS pro potřeby a úkoly celé čs. rozvědky na hlavních a rozhodujících směrech. V tomto směru zkvalitnit připravenost a chápání KP v centrále, na OO S-StB, v legalizacích i na rezidenturách. Zejména toto vyžadovat od rezidentů, aby v řídící práci na rezidenturách sledovali a využívali všech možností KP a TS.[42]

Odpovídá: NS, ZNS, NO 10. odb.

III. V oblasti stranicko politické práce

Důsledně uvést do života požadavky na zvýšení úlohy ZO KSČ ve smyslu směrnic pro práci ZO KSČ v ozbrojených složkách:

- přehodnotit dosavadní formy a metody činnosti, oprostit se od konzervatismu, starých přístupů a vytvářet základy vysoce ofenzivní politické práce;
- prohlubovat metodu jednotného úsilí s cílem prosazovat do života a praxe úkoly přestavby tak, jak jsou vyjádřeny v usneseních 7., 9., 10. a 12. plenárního zasedání ÚV KSČ;
- služební funkcionáři ve spolupráci se ZO KSČ, ZO SSM musí zvyšovat vliv na vytváření potřebných podmínek pro otevřená jednání, kritiku a sebekritiku, informovanost a kontrolu a prohlubování dobrých soudružských vztahů, náročných kritických i sebekritických přístupů, politickou angažovanost, morální vyspělost, kázeň a disciplínu. Osobní příkladnost musí stát v popředí jednotného úsilí.

IV. Kontrola plnění plánu práce

Kontrolu plnění plánu práce orientovat zejména na hlavní a rozhodující úkoly, kvalitu, efektivnost a potřebné zaměření rozvědné činnosti.

Hlavní a rozhodující úkoly projednávat na úrovni vedení I. S-SNB /na OP NS/, ve štábech ZNS a náčelníků odborů.

Objektivně posuzovat dosaženou úroveň projednávaných problematik a přijímat závěry, které zajistí další rozvoj a kvalitu rozvědné činnosti a výslednosti.

Zvýšit rozsah využívání výstupných sestav projektů zahrnutých v automatizovaném informačním systému.[43] V období r. 1989 zahájit sledování úrovně rozpracování zájmových objektů čs. rozvědky.

42 K rezidentům a rezidenturám v roce 1989 viz ŽÁČEK, Pavel: *Poslední reorganizace*, s. 219–227; MIKLOVIČ, Michal – SLÁVIK, Martin: *Obsadenie rezidentur rozviedky v roku 1989*. In: *Paměť a dějiny* č. 2, 2010, s. 83–93.

43 Srv. RENDEK, Peter: *Agentúrno-operatívne zväzky v informačnom systéme československej rozviedky*. In: *Pamäť národa* č. 2, 2006, s. 68–73; KESZELI, Tomáš: *Záujmové osoby v evidenci I. správy ZNB*. In: Tamtéž, s. 73–77.

Z podkladů získaných výpočetní technikou provádět analýzy a přijímat účinná opatření ke zlepšení rozvědné práce.

Termíny:

a/ výslednost informační produkce – měsíčně vždy do 10. dne následujícího měsíce;
b/ budování sítě TS a pohyb v síti stávající – čtvrtletně 10. 4. 1989, 10. 9. 1989/;
c/ vyhodnocení plnění plánu práce za I. pololetí k 31. 5. 1989;[44]
d/ vyhodnocení plnění plánu práce za rok 1989 k 31. 12. 1989.

Odpovědnost:

a/ měsíční a čtvrtletní vyhodnocení zpracovávat 10. odborem na základě podkladů z odborů 17, 26, 74 a 55 a předkládat náčelníkovi I. správy SNB.
b/ pololetní a celoroční vyhodnocení zpracovat 10. odborem z písemných hodnocení odborů a podkladů zpracovaných 55. odborem[45] jako souhrnný materiál k projednání na operativní poradě náčelníky I. správy SNB.

Náčelník I. správy SNB […][46]
genmjr. K. SOCHOR

[…][47]

/Archiv bezpečnostních složek, f. I. správa SNB, kr. 478, sl. Plán práce I. S-SNB rok 1989 (10/11). Originál strojopisu./

44 Srv. Dokument č. 4.

45 Náčelníkem odboru automatizace a evidence (55. odbor) byl mjr. Miroslav Žilka (nar. 1949), krycím jménem ŠKODA.

46 Vlastnoruční podpis náčelníka I. S-SNB genmjr. Karla Sochora.

47 U kopie Plánu práce I. S-SNB na rok 1989 jsou navíc přiloženy čtyři Přílohy (1/ Politická produkce, 2/ Vědecko technická produkce, 3/ Zpravodajská, 4/ Projekt 24 N – viz s. 245–254) společně s rozdělovníkem, podepsaným I. zástupcem náčelníka I. S-SNB plk. RSDr. J. SKOŘEPOU, zástupci náčelníka plk. J. Nekolným a plk. Ing. J. SLAVÍČKEM a předsedou CÚV KSČ F-16 plk. Karlem Zalabákem (nar. 1917), krycím jménem DOBIÁŠ. ABS, f. I. S-SNB, kr. 478.

PŘÍSNĚ TAJNÉ

Příloha č. 1 k čj.: A-00142/10-88

1/ Politická produkce

Ukazatel	I. S-SNB		PR		18		23		26		69		80+00S-StB	
	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989
kvalita	3,5	3,4	3,5	3,4	3,7	3,6	3,0	3,0	3,5	3,4	3,5	3,5	3,6	3,6
INN	820= 13,6%	780= 13%	700= 15%	630= 13,7%	2= 6,6%	5= 8,3%	3= 2%	-	35= 5,4%	40= 5%	50= 22,7%	65= 30%	30= 15%	40= 18%
HN-USA	700= 11,6%	600= 10%	630= 13,5%	515= 11,2%	3= 10%	10= 16,6%	6= 4%	20= 20%	20= 3%	30= 3,7%	31= 14%	20= 9%	10= 5%	5= 2,3%
EKON		180= 3%		70= 1,5%		-		2= 2%		18= 2,2%		50= 22,7%		40= 18,2%
exter. využ.	4500= 75%	4500= 75%	3424= 73,6%	3360= 73%	25= 83%	40= 66,6%	140= 93%	80= 80%	545= 84%	680= 85%	170= 77%	180= 81,8%	86= 43%	160= 72,7%
VC + C	420= 7%	300= 5%	300= 6,4%	210= 4,5%	-	-	60= 40%	20= 20%	40= 6,1%	60= 7,5%	15= 6,8%	5= 2,3%	5= 2,5%	5= 2,3%
Dokumenty	720= 12%	600= 10%	450= 9,7%	415= 9%	2= 6,6%	5= 8,3%	10= 6,6%	10= 10%	94= 14,4%	100= 12,5%	42= 19%	40= 18%	22= 11%	30= 13,6%
TS	3300= 55%	3000= 50%	2555= 55%	2230= 48,5%	10= 33,3%	10= 16,6%	20= 13,3%	10= 10%	495= 76,1%	550= 68,7%	70= 32%	50= 22,7%	150= 75%	160= 72,7%
"A"	1740= 29%	1320= 22%	1300= 28%	950= 20,6%	-	-	5= 3,3%	-	385= 59,2%	320= 40%	10= 4,5%	10= 4,5%	40= 20%	40= 18,2%
množství	6000	6000	4750= 79%	4600= 76,7%	30= 0,5%	60= 1%	150= 2,5%	100= 1,6%	650= 10,8%	800= 13,3%	220= 3,6%	220= 3,6%	200= 3,3%	220= 3,6%

PŘÍSNĚ TAJNÉ
Příloha č. 2 k čj.: A-00142/10-88

2/ Vědecko technická produkce

Ukazatel	I. S-SNB		PR		18		23		26		69+74		80 +00 S-StB	
	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989
kvalita	3,00	3,00	3,10	3,10	3,00	3,00	3,00	3,00	3,25	3,25	2,95	2,95	3,30	3,30
k voj. probl.	191= 27%	190= 27%	15= 25%	10= 20%	2= 40%	-	12= 70%	5= 62,5%	5= 42%	5= 55,5%	151= 28%	160= 28,5%	6= 8,5%	10= 12,5%
VC + C	84= 12%	85= 12%	6= 10%	3= 6%	-	-	2= 12%	2= 25%	1= 0,8%	2= 22,2%	72= 13,3%	73= 13%	4= 5,7%	5= 6,2%
TS	286= 41%	308= 43,4%	-	-	-	-	-	-	-	-	286= 53%	308= 55%	-	-
množství	704	710	60	50	5	3	17	8	12	9	540	560	70	80

Příloha č. 3 k čj.:A-00142/10-88

3/ Zpravodajská

Ukazatel	I. S-SNB		PR		18		23		26		69		80+00S-StB	
	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989
kvalita	3,35	3,20	3,30	3,30	3,40	3,40	3,50	3,40	3,15	3,15	3,40	3,40	3,40	3,30
VC + C	95 = 12 %	77 = 9,7 %	10 = 9,9 %	5 = 4,5%	1 = 10 %	-	1 = 10 %	-	80 = 13,5%	70 = 11,6%	-	-	3 = 5,4%	2 = 3,6%
dokumenty	54 = 7 %	40 = 5 %	5 = 4,5%	5 = 4,5%	-	-	-	-	41 = 7 %	30 = 5 %	-	-	7 = 12,7%	5 = 9 %
TS	384 = 48,3%	396 = 50 %	-	-	-	-	-	-	384= 65 %	396= 66 %	-	-	-	-
množství	793	793	110	110	10	5	10	5	590	600	10	10	55	55

PŘÍSNĚ TAJNÉ

Příloha č. 4 k čj.: A- 00142/10-88

4/ Projekt 24 N

Ukazatel	I. S-SNB		PR		18		23		26		69		80+00-S-StB	
	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989	1988	1989
kvalita	3,35	3,30	3,25	3,40	3,30	3,10	3,30	3,30	3,35	3,30	3,40	3,40	3,40	3,70
množství	440	400	70	70	140	130	30	20	55	50	5	5	140	125

Dokument č. 2
1989, 25. ledna – Praha. Plán informační činnosti Hlavní správy rozvědky Sboru národní bezpečnosti na rok 1989, čj. A-00295/17-89[48]

I. USA

1. Včasné zjišťování příprav Spojených států severoamerických a jejich spojenců k nenadálému raketojadernému napadení zemí Varšavské smlouvy. Získávat, analyzovat a využívat informace k NRJN ve sledovaných oblastech – politické, vojenské, ekonomické, civilní obrany a speciálních služeb.[49]

Odhalovat strategické a taktické postupy USA a jejich spojenců ke kontrole zbrojení, k otázkám odzbrojení a k realizaci uzavřených odzbrojovacích dohod mezi USA a SSSR.

2. Odhalovat strategické a taktické záměry administrativy USA ve formulování další koncepce vztahů USA vůči SSSR a ZSS, cíle a taktiku oficiální a neoficiální americké politické reprezentace v rámci politiky vůči SSSR a ZSS. Problematiku HN–USA chápat z pozice země působení.

Přístupy americké administrativy k úsilí zemí Varšavské smlouvy o odvrácení vojenské konfrontace a o celkovou normalizaci mezinárodní situace. Dopad iniciativ SSSR a zemí Varšavské smlouvy na americké vládní, monopolistické a společenské kruhy a jejich reakce.

Rozsah vlivu sociálně ekonomické přestavby v SSSR a v ZSS na potenciální změny postojů politiky USA ve výše uvedených souvislostech.

Vývoj národní strategie, vojenskopolitických doktrín USA, vliv nových vědeckých, technických a technologických poznatků na tento proces. Konkrétní kroky USA a jejich spojenců, které směřují k vytvoření strategické převahy USA nad SSSR a ZSS. Záměry USA v oblasti využití kosmického prostoru pro vojenské cíle, zejména v dané etapě SDI. Přípravy Spojených států na vedení konvenční války proti SSSR.

Záměry Spojených států při ovlivňování procesu západoevropské integrace, realizace záměrů přerozdělené sil a prostředků mezi USA a jejich západoevropskými partnery v rámci politiky „neoglobalismu".

Záměry a akce vládnoucích kruhů USA zaměřené na zajištění dominantního postavení Spojených států ve světě, postupné vytváření nových politických a ekonomických mocenských center a regionálních uskupení.

3. Činnost „vojsk zvláštního určení" USA a jejich spojenců z hlediska příprav a realizace rozvědně-diverzních akcí a „speciálních operací" v rámci „zvláštních metod vedení války" proti SSSR a ZSS, pokrokovým režimům a národně osvobozeneckým hnutím ve světě.

48 Prvopis plánu informační činnosti byl náčelníkem 17. odboru mjr. JUDr. Karlem Suchopárem-MÍŠKEM postoupen 10. odboru I. S-SNB.

49 K operaci NRJN (nenadálé raketojaderné napadení – NRJN) srv. ANDREW, Christopher – GORDIJEVSKIJ, Oleg: *Důvěrná zpráva o zahraničních operacích od Lenina ke Gorbačovovi*. East Art Agency Publisher, Praha 1990, s. 469–487.

Plány, přípravy a opatření speciálních služeb USA, jejich spojenců či jiných mocností, antikomunistických a dalších nepřátelských organizací sloužící diverzním a teroristickým akcím proti občanům a objektům ZSS na jejich území i v zahraničí.

4. Příprava a realizace americké koncepce „konfliktů nízké intenzity" v krizových oblastech a proti ZSS, odhalovat příznaky přerůstání vývoje v krizových oblastech v ozbrojený konflikt mezi USA a SSSR.

Politika státního terorismu USA a Izraele – zadržování cizích lodí, letadel a osob mimo státní území USA, únosy cizích státních občanů do USA. Teoretické koncepce doktríny a praktické legalizace tohoto postupu, jejich vztah k otázce lidských práv. Obdobné akce spojenců USA.

Opatření USA a jejich spojenců přijímaná pod záminkou boje s mezinárodním i vnitřním terorismem. Zakládání fiktivních a průnik do stávajících teroristických, extremistických a nacionalistických organizací ve světě. Snahy o unifikaci postupu VKS, její formy, současný stav a cíle. Utajená i polooficiální jednání. Podíl Interpolu na těchto aktivitách. Snahy o zapojení ZSS v těchto souvislostech.

5. Koordinace činnosti imperialistických center v USA, západní Evropě a Japonsku v politické, ekonomické a vojenské oblasti. Vzájemné rozpory, projevy odstředivých tendencí a jejich důsledky pro postoje a taktiku USA v řešení základních otázek vztahů Východ – Západ. Jednání summitů „7" VKS a jejich přímé dopady na zájmy ZSS.

II. NATO

6. Postoje jednotlivých členských států vyjadřované na jednání vrcholných politických, vojenských a dalších významných orgánů NATO a jejich vliv na politiku USA, rozpory vznikající v této souvislosti. Vývoj doktrín NATO vůči VS a ZSS v politické, vojenské a ekonomické oblasti, aplikace aktualizované Harmelovy doktríny.[50]

Modifikace strategie „pružné reakce" v důsledku omezení nebo likvidace některých tříd zbraní a systémů. Rozpracování jednotlivých strategicko operačních zásad „pružné reakce" /přední obrany, údery do hloubky, směrnice pro použití JZ/.

Postoj NATO a jednotlivých států paktu k problematice kontroly zbrojení a odzbrojení, taktika Západu na příslušných dvoustranných a mnohostranných jednáních, reakce na odzbrojovací návrhy a iniciativy států VS. Regionální odzbrojovací iniciativy. Ochota NATO zapojit nové JZ do odzbrojovacích negociací s SSSR. Formování tzv. globální koncepce NATO.

Vývoj situace na jižném křídle NATO, jeho úloha ve středomořské oblasti a na Blízkém východě. Dopady nepřátelství mezi Řeckem a Tureckem na globální zájmy paktu. Začleňování Španělska do vojenské organizace NATO. Koncepční záměry a praktická opatření směřující k posilování severního křídla NATO. Stanoviska a odstředivé tendence Norska a Dánska k této otázce. Pokusy o zapojování Švédska a Finska do plánů NATO.

50 Programový dokument, zpracovaný belgickým ministrem zahraničí Pierrem Harmelem, byl Severoatlantickou radou schválen v prosinci 1967. LUŇÁK, Petr: *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce.* Libri, Praha 1997, s. 228.

7. Snahy NATO o kompenzaci RSD a OTR v Evropě. Perspektivy dalšího výzkumu, vývoje a výroby JZ. Rozhodnutí z Montebello 1983, přesné znění jeho současného rozpracování a následné naplňování.[51] Upřesňování „jaderných závazků" členských zemí NATO.

Realizace dlouhodobých vojenských programů paktu, přípravy válčišť, konkrétní obsah dokumentů „cíle ozbrojených sil", „plány OS NATO", klasifikovaný roční plán infrastrukturálních projektů NATO, projekty vrchních velitelství NATO. Akce přesahující rámec pravidelného plánovacího procesu NATO.

Finanční zajišťování nárůstu zbrojního potenciálu, problémy a rozpory mezi členskými státy ve vojenskoekonomické sféře. Otázka tzv. spravedlivějšího rozdělení nákladů /„burden-sharing"/. Formování zbrojního trhu NATO.

Rozvoj jaderných sil Francie a V. Británie; možnosti prohloubení spolupráce obou zemí při posilování jaderného potenciálu; možnost vytvoření evropských jaderných sil; otázka rozšíření jaderných záruk Francie na území NSR.

Vojenskopolitická integrace západní Evropy, úloha a význam ZEU v oblasti vojenské spolupráce ZE států. Rozšiřování ZEU. Zasedání rady ZEU. Postoje ZEU k hlavním vojenskopolitickým aspektům vztahů V. Z. Stav a vývoj vojenské spolupráce Francie a NSR. Postoje ke zřizování společných vojenských orgánů a jednotek na bilaterálním či regionálním základě. Hodnocení výslednosti nezávislé evropské programové skupiny /IEPG/. Úloha vojenskoprůmyslové spolupráce Francie – NSR – V. Británie v rozvoji ZE integračního procesu. Dopad ZE integračních procesů na bezpečnostní zájmy VS – oblasti ohrožení a jeho naléhavost.

Podíl členských zemí NATO na SDI, využití výsledků SDI k realizaci projektu protiraketové obrany /PRO/ západní Evropy. Politické aspekty vývoje a realizace projektu Eureka, možnosti jeho vojenských aplikací. Konkrétní kroky k realizaci projektu PRO západní Evropy, postoje USA k Eurece a PRO ZE. Možnosti přístupu ZSS k projektu Eureka.

8. Plány a opatření NATO vytvářející předpoklady pro činnost paktu mimo zónu jeho geografické působnosti jednorázově i trvale.

Rozhodovací a výkonný mechanismus společného zabezpečování operací vojsk NATO a USA, zvláště sil rychlého nasazení, mimo evropské válčiště; závazky a opatření spojenců USA pro případ přesunu části amerických jednotek mimo Evropu.

Vojenská a vojenskopolitická spolupráce NATO s Japonskem a Izraelem.

III. JAPONSKO

9. Prohlubování americko-vojenské spolupráce /včetně podílu Japonska na vojenském využití kosmu a získání moderní japonské techniky a technologie pro vojenské účely/, plány USA na posílení vojenské přítomnosti v zemi a na využití japonského území pro své vojenské záměry v přilehlých oblastech.

51 K zasedání Skupiny pro jaderné plánování v Montebellu stručně: FIEDLER, Jiří – MAREŠ, Petr: *Dějiny NATO.* Paseka, Praha – Litomyšl 1997, s. 190.

Rozpory mezi Japonskem a USA ve významných vojenskopolitických a ekonomických otázkách.

Pokusy vládních kruhů o remilitarizaci země, koncepce a postup budování vojenských sil a rozpracování vojenskopolitických doktrín.

Plány a kroky vládních i monopoli[s]tických kruhů k posilování politického a ekonomického postavení země ve světě. Přístup Japonska k integračním procesům v ZE.

Současná politika a dlouhodobé záměry japonských vládních, politických a monopolistických kruhů vůči SSSR a ZSS, stanovisko k jejich mírovým návrhům a ke snahám o rozvoj vzájemných vztahů. Realizace tzv. diferencované politiky Japonska vůči jednotlivým ZSS. Japonské hodnocení politických a ekonomických přeměn probíhajících v ZSS.

Cíle japonské politiky vůči ČLR a k ostatním asijským zemím a místním regionálním seskupením.

IV. Č L R

10. Akce čínského vedení směřující k posílení politického, vojenského a ekonomického postavení ČLR jako světové velmoci a k realizaci svých velmocenských cílů v regionálním i v globálním měřítku. Zapojování ČLR do činnosti mezinárodních organizací, její aktivita v nich a cíle, které sleduje. Vývoj koncepce tzv. samostatné a nezávislé zahraničněpolitické linie ČLR, změny a úpravy postojů čínského vedení k hlavním mezinárodněpolitickým otázkám.

Narůstání vojenskostrategického potenciálu ČLR, koncepce budování a modernizace armády, vojenskopolitická doktrína a strategie nasazení ozbrojených sil; stupeň jejich připravenosti k vedení války.

11. Současná politika ČLR vůči ZSS. Koncepce čínského vedení v otázce rozvoje politických a znovuobnovení stranických styků se SSSR. Vývoj čínsko-sovětských vztahů a jeho dopady na relaci ČLR se ZSS a USA. Cíle čínského vedení v rozvoji vojenské a bezpečnostní spolupráce se ZSS.

Vývoj a úloha tzv. diferencované politiky ČLR vůči ZSS. Cíle a záměry ČLR vůči jednotlivým ZSS včetně RSR, SFRJ a ALSR; čínské hodnocení politických a ekonomických přeměn probíhajících v ZSS.

Postoje čínského vedení k návrhům VS směřujícím k celkové normalizaci mezinárodní situace, odvrácení militarizace kosmu a radikálnímu snížení jaderné výzbroje.

Nové momenty v politice KS Číny vůči jednotlivým komunistickým a dělnickým stranám a MKDH jako celku, vůči národním a mezinárodním odborovým organizacím a mírovým hnutím.

12. Cíle a kroky čínského vedení v rozvoji vztahů s USA a ostatními VKS v politické, ekonomické a vojenské oblasti; možnosti dalšího posilování politických vztahů ČLR s VKS v rámci její tzv. nezávislé a samostatné zahraničněpolitické linie, plány a konkrétní opatření ČLR k modernizaci svého ekonomického a vojenského potenciálu za pomoci vyspělé západní techniky a technologie, zejména dvojí použití. Rozvoj

vojenské spolupráce ČLR s USA a ostatními VKS, dosažené výsledky a překážky v této oblasti. Koncepce čínského vedení v otázce vojenského využívání kosmu, možnosti Číny participovat na příslušných programech.

Dopad snah USA, Japonska a dalších VKS o ovlivňování čínského vedení a řídících hospodářských kruhů v prozápadním duchu. Formy a metody působení Západu na čínskou společnost.

13. Globální cíle a konkrétní kroky ČLR v jihovýchodní a jižní Asii, zejména postoje a přístupy čínského vedení k řešení kampučské otázky a afgánské otázky po stažení sovětských vojsk ze země.

Politika ČLR vůči asijsko-tichomořské oblasti /ATO/, postoj čínského vedení k záměrům USA získat v oblasti vojenskou převahu nad SSSR, včetně koordinace akcí imperialistických center USA, Japonska a Jižní Koreje, případně Tchaj-wanu. Postoj ČLR k posilování japonského vojenského potenciálu, perspektivy čínsko-japonských vztahů v politické, ekonomické a vojenské oblasti. Postoje čínského vedení k sovětským návrhům na vytvoření systému bezpečnosti v ATO.

Záměry ČLR vůči dalším zemím oblasti, zejména Indii po indicko-čínském summitu v Pekingu v prosinci 1988, Pákistánu a členským státům sdružení ASEAN.

Cíle, záměry a praktické kroky ČLR k posílení svých pozic a oslabení vlivu ZSS v oblastech Asie, Tichomoří, BSV, Afriky a Latinské Ameriky. Jak se k diplomatické iniciativě ČLR v dané oblasti staví USA z hlediska svých globálních zájmů.

V. N S R

14. Perspektivy zahraniční politiky NSR vůči Západu. Vývoj vztahů s USA, oblasti shody a rozporů. Posilování vojenskopolitické spolupráce s Francií. Koncepce posilování Bundeswehru, záměry NSR v NATO. Snahy o přístup NSR k jaderným zbraním a rozhodování o jejich použití. Politika NSR v krizových oblastech a rozvojových zemích.

15. Záměry zahraniční politiky NSR vůči ZSS, zejména ČSSR. Naplňování dohod, diferencovaná politika vůči jednotlivým ZSS, specifické zájmy vůči NDR. Cíle multilaterálního a bilaterálního dialogu, především snahy o liberalizaci života v ZSS, snižování významu hranic, prosazování neformálních kontaktů parlamentů, politických stran a obyvatelstva, orientace na mládež a věřící, využívání tzv. německých menšin, kulturní a ideodiverzní vlivová politika, posilování hospodářských pozic NSR, ekologická politika.

Postoje k poválečnému uspořádání v Evropě, naplňování tzv. základních smluv, k otevřenosti tzv. německé otázky a roli tzv. německých menšin. Shodné momenty postupu vlády NSR s aktivitou revanšistů, zejména Sudetoněmeckého landsmanšaftu. Tzv. německá politika, evropské řešení „německé otázky", role přisuzované oběma částem Berlína. Záměry v oblasti tzv. vládní i nevládní regionální spolupráce v Evropě.

Koordinace zahraniční politiky NSR vůči ZSS s USA a VKS.

Záměry SPD a Strany zelených vůči ČSSR, KSČ.

Podíl ideodiverzních a revanšistických center na organizaci a provádění vládní linie a podvratné činnosti vůči ČSSR a dalším ZSS.

16. Stanoviska a záměry NSR vůči mírové a odzbrojovací politice ZSS. Reakce na příslušné postoje a návrhy ZSS, včetně ČSSR, směřující k zabránění militarizace kosmu, snížení jaderného a konvenčního zbrojení, upevnění důvěry a spolupráce států s odlišným společenským zřízením. Koordinace politiky NSR s linií USA a Západu, snahy o prosazování vlastních vojenskopolitických a ideodiverzních cílů.

Stanoviska a návrhy opozice, zejména SPD.

VI. KRIZOVÉ OBLASTI

17. Koncepční a praktické změny v konfrontační politice USA a jejich spojenců vůči SSSR a ZSS v krizových oblastech:

Obecné postoje vůči stávajícím i potenciálním iniciativám SSSR směřujícím k vytvoření bezpečnostních systémů a upevnění mezinárodní bezpečnosti v mimoevropských částech světa.

Postoje vůči otázce mírového urovnání regionálních krizí, snahy o převzetí iniciativy, poškozování zájmů ZSS a jejich diskreditaci; snahy o legalizaci vojenské přítomnosti a budování vojenských seskupení ve stávajících krizových oblastech.

Možnosti eskalace trvajících konfliktů a vzniku nových ohnisek napětí, nebezpečí jejich vývoje ve střety ohrožující stabilitu v globálním měřítku či bezpečnost a zájmy ZSS a států pokrokové orientace.

Snahy o zvrat situace v Afghánistánu, Kampučii[52], Nikaragui, Angole, Etiopii, Mozambiku a v dalších státech pokrokové orientace cestou nevyhlášených válek, ekonomického nátlaku a podpory kontrarevolučních sil; snahy o destrukci národně osvobozeneckého hnutí na Blízkém východě, v Africe a Latinské Americe. Eskalační prvky v politice jednotlivých zemí – přímých účastníků regionálních konfliktů; snahy jednotlivých rozvojových zemí o vybudování či získání jaderného a raketového potenciálu a chemických zbraní.

Vliv procesů probíhajících v ZSS na utváření záměrů rozhodujících rozvojových zemí v zahraniční politice s důrazem na problematiku regionálních konfliktů a krizí.

18. Vývoj postojů USA a jejich spojenců vůči sovětským bezpečnostním iniciativám v Asii a Tichomoří; možnosti a limity jejich spolupráce s ČLR v této souvislosti.

Vývoj v řešení kampučské otázky.

Vývoj stanovisek ASEAN a jeho členských zemí vůči nejdůležitějším otázkám regionu – k vojenské přítomnosti USA a úloze Japonska v asijsko-tichomořské oblasti; k problematice bezjaderných zón. Charakter vojenské spolupráce v rámci ASEAN a jeho potenciální změny.

Politika Indie a její orientace v kontextu vztahů s USA, ČLR, ZSS a dalšími významnými zeměmi.

52 V letech 1979–1990 oficiální název Kambodži.

Vývoj v Afghánistánu, jeho perspektivy, cíle a záměry zemí regionu v této souvislosti.

Perspektivy vývoje izraelsko-arabské konfrontace, palestinské otázky a mezinárodní mírové konference o BV, změny pohledů na její formu a obsah; strategická spolupráce a vztahy USA s Izraelem; izraelská zahraniční politika v otázkách války a míru a její vnitropolitické předpoklady; arabsko-izraelské vztahy.

Perspektivy vývoje v Perském zálivu; možnost obnovení konfliktu Írán – Irák či agresivní politiky jeho účastníků vůči sousedním zemím; ozbrojená přítomnost USA v regionu.

Zneužívání islámu proti ZSS a zemím pokrokové orientace; snahy o „vývoz islámské revoluce". Organizace islámské konference. Kurdská otázka; problematika arménského nacionalismu.

Terorismus na BSV.

Politika USA v Africe; postoje USA vůči JAR, představy o řešení situace na jihu kontinentu a jejich realizace.

Latinská Amerika – nepřátelské akce proti Kubě, Nikaragui, snahy o paralyzování pokrokových tendencí v politice jednotlivých latinsko-amerických států; vývoj integračních tendencí zemí LA v rozporu se zájmy USA. Postoje hlavních zemí a seskupení oblasti k problémům regionu, mezinárodního uvolnění a vztahů se ZSS /Mexiko, Venezuela, Brazílie, Argentina, Kolumbie, Peru/. Zásadní změny ve vnitropolitické situaci v Chile.

19. Vývoj vztahů USA s arabskými zeměmi, Íránem a Organizací pro osvobození Palestiny.

Meziarabské vztahy na bilaterální i multilaterální úrovni. Vztahy arabských zemí a Organizace pro osvobození Palestiny se ZSS. Izraelské záměry v otázce urovnání vztahů se ZSS.

VII. Mezinárodní ekonomické otázky, západoevropská integrace, nepřátelské působení VKS a jejich organizací proti RVHP a ZSS v ekonomickopolitické oblasti a ochrana československé ekonomiky

20. Vývoj a výsledky koordinace tří imperialistických center /USA – západní Evropa – Japonsko/ v mezinárodní ekonomické, měnové a finanční oblasti.

Příprava a výsledky jednání USA – západní Evropa – Japonsko o řešení problémů deficitů státních rozpočtů, nevyrovnanosti obchodní a platební bilance a stoupajícího vnějšího zadlužení hlavních VKS jako základních příčin destabilizace mezinárodního ekonomického, měnového a finančního systému. Připravovaná vnitřní opatření hlavních VKS v uvedených oblastech. Dohody o opatřeních k regulaci negativních průvodních jevů základních příčin destabilizace, jako jsou pohyby kursů hlavních měn, úrokových sazeb, inflačních tlaků, spekulativních burzovních operací, protekcionistických tendencí a případných dalších ekonomických jevů.

Efektivnost dohod o indikátorech společného usměrňování ekonomického, měnového a finančního vývoje hlavních VKS. Dopady vládních a mezinárodních opatření na vývoj kapitalistické ekonomiky, zejména z hlediska zostření krizových jevů. Vývoj názorů na perspektivní úlohu zlata. Možnosti reforem mezinárodního ekonomického, měnového a finančního systému.

Rozdílnost v postojích hlavních VKS, specificky USA – NSR – Japonska, k těmto problémům, jejich příčiny a důsledky. V těchto souvislostech sledovat zejména jednání G 5, G 7 a OECD. Vývoj bilaterálních vztahů mezi USA – NSR – Japonskem v uvedených oblastech.

Perspektiva vedoucího postavení USA v mezinárodní ekonomické, měnové a finanční sféře a americká opatření na mezinárodní a vnitřní úrovni k zachování vedoucího postavení. Proces zesilování vlivu Japonska a NSR na mezinárodní ekonomické, měnové a finanční problémy a možnosti zahaleného vzniku triumvirátu s úlohou USA „prvý mezi rovnými". Pokles úlohy dolaru v mezinárodních ekonomických, měnových a finančních operacích a jeho nahrazení blokem amerického dolaru – japonského jenu – ECU /s dominantní úlohou DEM/.

Příprava /včetně v mezinárodních ekonomických organizacích typu OECD, MMF/, průběh jednání a závěry summitu „7" VKS a jejich realizace z hlediska meziimperialistických rozporů, vztahů Východ – Západ, problému zadluženosti. Role vojenskopolitického faktoru v jednáních summitů „7" VKS.

Vývoj zadluženosti a záměry USA a VKS na její řešení, na její využití pro posílení politických a ekonomických pozic vůči dlužnickým zemím a na ovlivnění jejich politického kursu a ekonomické politiky včetně mezinárodněpolitických a ekonomických vazeb. Formy a metody úvěrových postupů VKS vůči zadluženým zemím. Způsoby zajišťování návratnosti úvěrů poskytovaných zadluženým zemím.

Možnosti společného postupu dlužnických zemí, jejich skupin a nejdůležitějších dlužnických zemí. Možnosti vzniku krizových situací v nejdůležitějších dlužnických zemích.

21. Vývoj přestavby Evropských společenství /ES/ na Evropskou unii v politické a ekonomické oblasti. Problémy s realizací „Acte unique" a DELORSova plánu.[53] Vývoj Evropského měnového systému a možnost jeho přechodu do druhé fáze do roku 1992.

Koordinace ES v zahraničněpolitické a bezpečnostní oblasti v hlavních mezinárodních otázkách zajímajících ZSS a vůči ZSS.

Vývoj vztahů mezi ES – USA – Japonskem v obchodní oblasti. Perspektiva dialogu mezi ES a členskými zeměmi Evropského společenství volného obchodu.

Vývoj představ hlavních zemí ES /NSR, Francie, Velká Británie/ o obsahové a institucionální náplni výstavby Evropské unie. Podstata rozporů mezi nimi. Problematika tzv. dvojí rychlosti při prohlubování integračního procesu v ES.

53 K vizím Jacquese Delorse, prezidenta Komise Evropského společenství stručně LUŇÁK, Petr: *Západ*, s. 333–334.

22. Obsah jednotné koncepce ekonomického a finančního postupu vůči ZSS vypracované VKS na základě jednání summitů „7" VKS, NATO, COCOM, MMF, OECD a GATT. Opatření VKS na specifické využití COCOM, MMF a OECD /úvěry/ vůči ZSS. Postoj k případným žádostem o vstup jednotlivých ZSS, zejména SSSR, do MMF.

Reakce VKS a ES na možné změny v integračním procesu RVHP a pokusy o jejich ovlivnění. Reakce VKS a ES na probíhající ekonomické a strukturální reformy v jednotlivých ZSS a její odraz v praktickém a ekonomickém přístupu k jednotlivým ZSS; diferenciační politika.

Plán, konkrétní opatření, nové prvky v taktice, formách a metodách činnosti summitů „7" VKS, vládních orgánů, podnikatelských kruhů, nadnárodních společností, mezinárodních finančních a ekonomických organizací VKS k různým formám ekonomické a finanční spolupráce se ZSS se zaměřením na zjišťování a odhalování jak nepřátelských ekonomických diverzních záměrů, tak rozporů mezi VKS využitelných ve prospěch ZSS.

Plány VKS na narušení různých forem hospodářské spolupráce ZSS a RZ.

Vývoj vztahů ES – RVHP a ES – jednotlivé ZSS po podepsání různých forem dohod a konsolidaci diplomatických vztahů. Spolupráce ES – USA v této oblasti.

23. Komerčně-technické problémy vztahů s VKS se zaměřením na získávání tajných a nezveřejněných konjunkturních zpráv a prognóz, poznatky o tzv. antidumpingových řízeních proti ČSSR a zemím RVHP, o zneužívání tendrových řízení, o poškozování československé ekonomiky v oblasti smíšených majetkových účastí, o cenových tendrech a kalkulaci jednotlivých firem VKS vůči konkrétním československým PZO.

Poznatky a dokumenty o již podepsaných JOINT-VENTURES se ZSS.

Informace o vývozních režimech a jejich vývoji ve VKS, jejich využívání proti ČSSR a zemím RVHP.

Kontrarozvědné poznatky k zájmovým objektům v zahraničí pracujícím proti československé ekonomice, k poškozování vnějších ekonomických zájmů ČSSR a zemí RVHP československými i zahraničními občany v oblasti zahraničního obchodu a informace o cenovém „podbízení" československých výrobků v zahraničí.

Různé formy deblokací československých pohledávek s prošlou lhůtou splatnosti.

Informace a dokumenty, které by napomáhaly zajišťovat odolnost, ochranu a přípravu národního hospodářství pro případ krizových, katastrofických a mobilizačněválečných událostí a informace a dokumenty o metodice a technice používané v zahraničí při ochraně zájmových objektů.

VIII. Ideodiverzní působení Západu a využívání československé politické emigrace proti ČSSR, ZSS a MKDH

24. Strategické a taktické cíle /doktríny/, opatření a koordinace činnosti USA, NATO a Japonska v oblasti nepřátelského, zejména ideodiverzního působení k narušení jednoty zemí socialistického společenství a vůči jednotlivým ZSS. Podřízenost obsahu, metod a forem a taktických cílů militarizaci zahraničněpolitického působení USA, zejména úkolům a činnosti speciálních služeb. Nové prvky jejich diferencovaného

přístupu k jednotlivým ZSS, zejména vůči ČSSR, snahy o vyvolání nových „reformních a liberalizačních" hnutí v ČSSR. Priorita zájmu USA a jejich spojenců o jednotlivé ZSS.

Plány a akce na destabilizaci v jednotlivých ZSS, snahy o zneužití specifik vývoje v MLR, NDR, PLR a RSR, snahy o zneužití procesu přestavby v ZSS, pokusy o obnovení podmínek pro kontrarevoluční vystoupení a pro případnou změnu politického kursu v některé ZSS.

Realizace REAGANova „projektu demokracie" a aplikace politiky státního terorismu vůči ZSS a MKDH, odhalování mechanismu řízení a provádění ideodiverzní činnosti USAa dalších zemí proti ČSSR a dalším ZSS, propojení politických míst, ideodiverzních center a speciálních služeb. Rostoucí role Pentagonu v ideodiverzním působení.

Snahy o formování opozičních skupin v ZSS podle jednotlivých oblastí činnosti /pacifismus, tzv. nezávislé mírové hnutí, ekologické hnutí apod./ a podle sociálního a dalšího složení. Jejich organizační a programové sjednocování /zejména v ČSSR/ na otevřené antikomunistické platformě.

Plány na využití ideodiverzní báze v ZSS k plnění špionážních, sabotážních či teroristických úkolů, včetně válečných podmínek.

25. Nepřátelská činnost hlavních ideodiverzních center Západu proti ČSSR a ZSS, příprava důležitých kampaní, jejich obsahové zaměření, cíle a časování.

Konkrétní formy a metody působení nejdůležitějších západních ideodiverzních center, jejich taktické cíle, využívání RZ a různých hnutí pro ideodiverzní akce Západu.

Nepřátelská činnost USIA, National Endowment for Democracy, amerického Úřadu pro mezinárodní vysílání, Svobodné Evropy a dalších významných vysílaček a HSP v důležitých kapitalistických zemích, předních „vědeckých" ústavů pro problematiku ZSS a antikomunismu, Amnesty International, Internacionály odporu, Mezinárodní demokratická unie, důležitých kulturních a vědeckých fondů a odborových centrál, specializovaných na ideodiverzní činnost a podporujících antisocialistické síly v ZSS, především v ČSSR.

Zneužívání problematiky lidských práv v ideodiverzní činnosti proti ČSSR a ZSS – záměry a konkrétní akce USA, NATO a ideodiverzních center v této oblasti.

Možnosti ofenzivní politiky socialistických států v oblasti lidských práv – utajované a nezveřejňované informace o porušování lidských práv na Západě. Rozvědné poznatky týkající se uměle vykonstruovaných obvinění bojovníků za občanská práva z trestné činnosti; všech forem potlačování odlišných politických názorů v západních zemích, fakt o pronásledování občanů kvůli politickému přesvědčení; porušování závazků ze smluv a dohod o lidských právech; rasové a národnostní diskriminace; porušování svobody vyznání, útlaku kněží za politické názory a aktivitu; odhalování činnosti FBI, CIA a dalších západních speciálních služeb v oblasti porušování ústavních norem a potlačování občanských práv.

26. Agresivnější působení Vatikánu vůči ČSSR a ZSS, modifikace jeho tzv. východní politiky. Polarizace sil v rozhodujících orgánech Vatikánu, pozice papeže a státního sekretáře, jejich vliv a kompetence při tvorbě „východní politiky".

Snahy Vatikánu a dalších sil o přeměnu církve v ČSSR v politický faktor. Organizování nátlakových akcí, maximalistické požadavky /odluka církve od státu a z toho

vyplývající prostor pro její působení/, snahy o propojení „oficiální" a nelegální církve. Ofenzívnost Rádia Vatikán, příčiny zostření tónu, útoky proti čs. státnosti, podpora klerofašismu. Hlavní úsilí Vatikánu zaměřeno na ovlivnění situace na Slovensku. Podpora poskytovaná katolickými strukturami na Západě „laickému" opozičnímu hnutí v ČSSR /Nezávislé mírové sdružení – OPUS BONUM atd. v NSR/. V oblasti nekatolických církví – snaha o svolání tzv. konvokace, kongresu usmíření, za účasti všech církví.

Koordinace působení USA a Vatikánu proti ČSSR a ZSS. Snahy USA a dalších západních zemí o zneužití náboženské ideologie a legální platformy působení církve v ČSSR k ideodiverznímu působení proti ČSSR. Finanční a materiální podpora náboženským ideodiverzním centrům, církvím a Vatikánu pro působení do ČSSR a ZSS. Snahy USA vytvářet v katolické církvi v ČSSR vlastní vlivovou bázi.

Možnosti využívání některých sil uvnitř církví a křesťanského hnutí k podpoře mírových iniciativ ZSS a mírového hnutí.

Akce Vatikánu v koordinaci s USA proti pokrokovým zemím a silám ve světě.

Působení nekatolických církví proti ZSS, zejména ČSSR, a jejich mezinárodních center – Světová rada církví, Ekumenické centrum v Ženevě, Víra v druhém světě ve Švýcarsku, Konference evropských církví, Národní rada církví v USA, CAREE a Institute for Religious Democracy v USA, Keston College ve Velké Británii. Vliv USA v těchto církvích a centrech a pomoc poskytovaná jim pro působení do ČSSR a dalších ZSS.

Možnosti rozvoje styků a spolupráce ZSS a SI a jejími členskými stranami v oblasti mezinárodního uvolnění a omezení nebezpečí války a zbrojení. Iniciativy a akce SI v souvislosti s posledním vývojem sovětsko-amerických vztahů. Polarizace sil v SI, konkrétní stanoviska jednotlivých křídel SI v kontextu vývoje vztahů Východ – Západ.

Akce SI proti revolučním silám a NOH v Asii a Latinské Americe a na omezení vlivu ZSS v těchto oblastech.

Ovlivňování linie a aktivity SI a jejích stran USA a NATO, vývoj rozporů USA a SI.

28. Plány a opatření USA, NATO, Japonska a dalších důležitých zemí na zanášení rozkolu do MKDH. Akce na podporu nacionalistických, revizionistických a oportunistických tendencí v MKDH a jeho členských stranách a zaujímání stejného odstupu od USA a SSSR v klíčových otázkách mezinárodního vývoje.

Plány USA a západních ideodiverzních center na zneužití negativních tendencí v MKDH proti ZSS. Postoj hlavních komunistických stran k politice USA a NATO a Japonska.

29. Cíle, taktika a činnost hlavních sionistických organizací a nátlakových seskupení působících proti ČSSR a ZSS. Projevy diferencovaného přístupu vůči jednotlivým ZSS. Koordinace činnosti s USA.

30. Formování dlouhodobých záměrů hlavních center čs. politické emigrace, cílů a taktiky proti ČSSR. Jejich ovlivňování a využívání státními ideodiverzními institucemi. Napojení na západní politická místa, ideodiverzní centra a špionážní služby; výsledky a problémy koordinace. Vazby skupiny LISTY na SI, některé západní KS a exilovou sociálně demokratickou stranu; spolupráce s emigrací z dalších ZSS. Spojení, kanály a konkrétní akce do ČSSR.

Přímý podíl emigrantských a dalších center /TIGRID, OPUS BONUM, Svobodná Evropa, atd./ na formování opozičních skupin v ČSSR.

Formování dlouhodobých záměrů, cílů a taktiky TIGRIDa[54] a Svědectví. Vliv USA a CIA na řízení redakce Svědectví; jeho obsahovou náplň, kanály spojení a distribuce časopisu v ČSSR.

Spolupráce TIGRIDa a Svědectví s dalšími silami a ideodiverzními centry na Západě.

Působení dalších emigrantských seskupení a důležitých jednotlivých představitelů emigrace proti ČSSR, jejich vazby na speciální služby, politická a ideodiverzní centra USA a dalších západních zemí. Jejich kontakty a kanály do ČSR. Jde zejména o Světový kongres Slováků, Společnost pro vědy a umění, emigrantská nakladatelství.

IX. DALŠÍ HLAVNÍ ÚKOLY

33. Včas odhalovat a analyzovat vnitropolitické změny v důležitých kapitalistických, rozvojových a dalších vybraných zemích, které mohou vyvolat zásadní krizové situace a mít vliv na jejich zahraniční politiku, zejména změny, které odrážejí zájmy USA, NATO, Japonska a ČLR, vliv těchto změn na aktivitu komunistických a dělnických stran v uvedených zemích.

34. Akce sloužící porušování a zneužívání ZA KBSE proti ZSS v rámci procesu KBSE.

Postoje USA, zemí NATO a N + N k dodržování ustanovení Závěrečného dokumentu I. fáze stockholmské KOPDBO a výsledného dokumentu vídeňské následné schůzky. Stanoviska Západu a N + N k návrhům ZSS, zejména k návrhu na vytvoření Komplexního systému mezinárodního míru a bezpečnosti /KSMMB/, nepoužití vojenské síly, k souboru opatření na posílení důvěry, určení zóny aplikace těchto opatření, k omezení vojenské činnosti v Evropě, notifikaci vojenských cvičení, přesunů a přepravy vojsk /včetně amerických jednotek rychlého nasazení/ na úplnou likvidaci chemických zbraní, k metodám a formám kontroly, k návrhům na vytváření pásem bez jaderných a chemických zbraní apod.

Zahájení II. fáze stockholmské konference a jednání „23" o konvenčním odzbrojení, záměry Západu a N + N zneužít tato jednání proti zájmům ZSS, jejich cíle a celkové perspektivy těchto jednání.

Stanovisko USA a dalších zemí NATO k otázkám prohlubování hospodářské spolupráce mezi členskými zeměmi KBSE, role EHS v hledání a prosazování nových forem této spolupráce. Následné akce rozvoje hospodářské spolupráce v rámci procesu KBSE, cíle a záměry Západu a N + N.

Nové západní pojetí otázky „lidských práv" v kontextu probíhající přestavby a rozvoje demokratizace v ZSS, příprava USA, zemí NATO a N + N na předpokládané schůzky k humanitárním otázkám, jejich taktika vůči ZSS, činnost a aktivita tzv. monitorovacích skupin.

54 Pavel Tigrid (1917–2003), vl. jménem Schönfeld, dlouholetý šéfredaktor revue *Svědectví*, patřil mezi nejvýznamnější představitele protikomunistického exilu. Čs. rozvědkou byl sledován od roku 1951 až do počátku roku 1990. Srv. ABS, f. I. S-SNB, sv. 12572/300.

Záměry, cíle a taktika západních zemí, N + N ve vztahu k diskreditaci ZSS při hodnocení realizace ustanovení ZA KBSE a výsledných dokumentů následných schůzek, jejich představy o dalším pokračování procesu KBSE a jeho perspektivách.

35. Strategie, praktické kroky a metody působení USA, jejich spojenců a ČLR směřující k ovlivnění situace a celkové orientace Hnutí nezúčastněných zemí.

Pozice pravicového křídla HNZ a jeho úsilí o získání většinové skupiny středu HNZ, jeho snahy o oslabení přirozeného spojenectví HNZ se ZSS a prosazování teze o stejné odpovědnosti USA a SSSR za zostřování napětí a zbrojení. Úloha SFRJ jako potenciálního předsedy hnutí.

Pozice pokrokového křídla HNZ a jeho akce proti záměrům pravice.

Postoj hlavních zemí HNZ k vývoji sovětsko-amerického dialogu, k hlavním světovým problémům a k prosazování požadavku nového ekonomického pořádku. Jejich přístupy k tezi „odzbrojení pro rozvoj".

Příprava nového summitu a dalších jednání v rámci HNZ a jejich dopad na aktivitu hnutí.

36. Perspektivy vývoje, orientace a akceschopnost mírového a protiválečného hnutí v západní Evropě jako celku, v jednotlivých západoevropských hnutích a v USA; dopad politiky SSSR a dalších ZSS na jeho aktivitu a orientaci. Změny cílů a posuny v prioritách tohoto hnutí, v návaznosti na probíhající odzbrojovací proces. Možnost vzniku široké nadnárodní organizace. Předpoklady zvýšení vlivu mírového a protiválečného hnutí, působení jeho hlavních organizací a činitelů. Pozice a činnost pokrokových sil a stoupenců; spolupráce se ZSS. Boj o vliv mezi reakčními a pokrokovými silami v hnutí. Pozice a vliv reakčních a antisovětských skupin a jejich hlavních představitelů, jejich záměry a možnosti využít rozporů v mírovém a protiválečném hnutí k jeho ovládnutí.

Akce USA, NATO a jejich speciálních služeb na ovlivnění a paralyzování hnutí a jeho zaměření proti ZSS, v souvislosti s procesem přestavby a rozvojem demokratizace podněcování pacifistických myšlenek v ZSS, využívání emigrantských center ze ZSS na Západě, „disidentských" skupin v ZSS a podpora tzv. nezávislého mírového hnutí v ZSS.

Příprava a průběh 8. konventu ve Španělsku, záměry organizátorů a pravicově orientovaných skupin a jednotlivců zneužít této akce k ovlivňování ZSS. Diferenciace postojů jednotlivých ZSS vůči pacifistickým organizacím.

Rozmach ekologického hnutí, jeho spojení s protiválečným a mírovým hnutím a negativní tendence v tomto hnutí, orientované vůči ZSS.

Záměry uvedených kruhů orientovat prioritní pozornost protiválečného hnutí na otázky týkající se lidských práv v ZSS s cílem odsunout stranou problematiku odzbrojení a boj za mír. […][55]

/Archiv bezpečnostních složek, f. I. správa SNB, kr. 475, sl. INFO-PRODUKCE, 1989 (10/6/INFO). Originál strojopisu./

55 U plánu INFO činnosti je uložen rukou psaný komentář: „– *znovu pojat a zpracován do přílišné šíře, – rozptyluje síly a neodpovídá reálným možnostem čs. rozvědky, – důraz není položen na kvalitu, ale na kvantitativní ukazatele, – pozornost třeba orientovat na hlavní a rozhodující úkoly, – při hodnocení info činnosti pak důsledněji posuzovat, zda čs. rozvědka reagovala včas a v dostatečné míře na rozhodující události, zejména těch, které se bezprostředně dotýkaly ČSSR a ZSS. ŠENER* [?]*25/1.*"

Dokument č. 3
1989, 6. dubna – Praha. Doplněk k plánu informační činnosti Hlavní správy rozvědky Sboru národní bezpečnosti na rok 1989, čj. A-0060/17-89[56]

Zpracování doplňku k plánu informační činnosti vychází ze zhodnocení stanovisek generálního tajemníka ÚV KSČ s. M. JAKEŠe[57] a FMV s. F. KINCLa[58] k plánu informační činnosti čs. rozvědky v roce 1989.[59]

Schválený a platný plán informační činnosti z něhož vychází zaměření rezidentur rozpracovává uvedený doplněk zejména z hlediska zvýraznění plnění úkolů pro informování a rozhodování čs. stranického a státního vedení, jakož i hlavních úkolů vyplývajících z dohod s rozvědkou SSSR a rozvědkami dalších ZSS. Zpracovaný doplněk zdůrazňuje i nezastupitelný podíl čs. rozvědky na rozkrývání neplnění závěrečného dokumentu VNS ze strany Západu. Stává se tak organickou součástí plánu informační činnosti a zpřesněním orientace čs. rozvědky po linii info.

V této souvislosti je nezbytné orientovat informační činnost zejména na tyto úseky:

EKONOMIKA /oblast VII./ k úkolům č. 21 až 23[60]

a) Hodnocení průběhu restrukturalizace výrobního, obchodního a finančního systému v ČSSR politickými, hospodářskými a finančními kruhy Západu. Odraz tohoto hodnocení zejména v úvěrových podmínkách.

b) Od 18. 7. 1988 začaly v ES práce na analýze komplexních vztahů ES – Východ jako alternativy ve vztahům USA – SSSR. Sledovat tento proces, který by měl vyústit ve vypracování globální koncepce vztahů ES – Východ v ekonomické, politické a bezpečnostní oblasti. Stanoviska zemí ES k jednotlivým aspektům vypracovávané koncepce a v kterých případech se prosazují jejich vlastní zájmy. Specificky sledovat přístup ES a členských zemí k myšlence „evropského domu". Názory na možnosti ZSS

56 Prvopis doplňku byl náčelníkem 17. odboru mjr. Karlem Suchopárem-MÍŠKEM postoupen 10. odboru I. S-SNB.

57 Generálním tajemníkem ÚV KSČ byl Miloš Jakeš od 17. 12. 1987 do 24. 11. 1989.

58 Genpor. Ing. František Kincl (nar. 1941) byl ministrem vnitra ČSSR od 13. 10. 1988 do 3. 12. 1989.

59 Doplněk byl operativním odborům předán s úvodním slovem náčelníka I. S-SNB genmjr. Karla Sochora: *„S plánem informační činnosti rozvědky byl cestou MV ČSSR seznámen generální tajemník ÚV KSČ. Na základě jeho stanoviska uložil ministr vnitra zvýraznit v plánu a především v činnosti čs. rozvědky plnění úkolů pro informování a rozhodování čs. stranického a státního vedení, jakož i hlavní úkoly, vyplývající z dohod s rozvědkou SSSR a rozvědkami dalších ZSS. Do plánu výrazněji zahrnout i podíl čs. rozvědky na rozkrývání neplnění závěrečného dokumentu VNS ze strany Západu.*
17. odbor rozpracoval úkoly vyplývající pro zaměření infočinnosti /příloha/.
Ukládám, aby po linii operativního řízení rezidentur byla přijata příslušná opatření k zabezpečení stanovených úkolů."

60 Srv. Dokument č. 2.

ovlivňovat jejich zbrojní programy prostřednictvím mírových návrhů. Stupeň obav vládních garnitur z ovlivňování vlastního obyvatelstva mírovými návrhy ZSS a jakým způsobem tomu míní čelit.

c) Obsahy konzultací mezi USA a ES k bodu 2.

d) Vývoj postojů zemí ES k TINDEMANSově a DELORSově iniciativě koordinovat úvěrovou politiku zemí ES vůči Východu. Pozadí TINDEMANSova postoje.[61]

e) Sledovat tendenci prosazující se v ES spojovat jednání se ZSS s problematikou lidských práv. Hlavní nápor se bude soustřeďovat na RSR, ČSSR a NDR /v případě NDR bude hrát patrně hlavní úlohu NSR/. Nevylučují se pokusy stavět proti sobě ZSS v problematice lidských práv. V tomto procesu bude využíváno zejména MLR a PLR.

f) V případě ČSSR se nyní v ES hledají vhodné formy ekonomického tlaku. Zjišťovat podrobnosti úvah v ES o zaměření tohoto tlaku.

g) Rozpory mezi hospodářskými a vládními kruhy na rozsah spolupráce s ČSSR.

h) Stupeň zájmu západních hospodářských kruhů na společném podnikání v ČSSR.

IDEODIVERZE /oblast VIII./ k úkolům č. 24 a 25

VATIKÁN k úkolu č. 26[62]

I d e o d i v e r z e

Zaměřit se na získávání informací k podněcování tzv. občanských iniciativ v ČSSR k politickým akcím, občanské neposlušnosti a ke snahám o legalizace opozice. Na úsilí o dosažení politické plurality včetně snah o vznik politických stran.

Konkrétní kroky k internacionalizaci opoziční činnosti v rámci ZSS.

V a t i k á n

Získávat informace:

a) k cílům a taktice Vatikánu vůči ČSSR. O jeho záměrech k řešení aktuálních problémů ve vztazích mezi státem a církví, zvláště obsazování biskupských míst a aktivitách k realizaci závěrů o náboženských svobodách ze Závěrečného dokumentu VNS KBSE.

b) k postoji Vatikánu k hlavním mezinárodním problémům, zejména války a míru, ostatním všelidským globálním problémů[m] a procesu evropské bezpečnosti a odzbrojení.

61 Ke zprávě belgického premiéra Lea Tindemanse z roku 1975 stručně LUŇÁK, Petr: *Západ*, s. 323.

62 Srv. Dokument č. 2.

DALŠÍ HLAVNÍ ÚKOLY /oblast IX./ k úkolu č. 34[63]

Ofenzivní podchycování konkrétních případů porušování lidských práv v jednotlivých západních zemích i v NNZ, jejich monitorování a sledování přístupu vlád a příslušných institucí zabývajících se problematikou lidských práv k jejich řešení. Přístup západních zemí a NNZ k otázce úpravy právních vnitrostátních aktů v souladu se závěry vídeňské následné schůzky.

/Archiv bezpečnostních složek, f. I. správa SNB, kr. 475, sl. INFO-PRODUKCE, 1989 (10/6/INFO). Originál strojopisu./

Dokument č. 4
1989, 18. června – Praha. Hodnocení činnosti Hlavní správy rozvědky Sboru národní bezpečnosti za první pololetí 1989, čj. A-0061/10-89

[…][64]

Při hodnocení činnosti I. S-SNB za 1. pololetí 1989 je třeba vycházet z následujících skutečností:

- v současné době probíhá přehodnocování systému plánovací činnosti v rámci FMV i I. S-SNB,
- ministrem vnitra ČSSR nebyl, a již ani nebude schvalován plán práce I. S-SNB na rok 1989,
- pro rok 1989 nebylo vydáno Nařízení náčelníka I. S-SNB,
- přijaté plány operativních odborů I. S-SNB vychází z ukazatelů kvality, využitelnosti a orientačně i kvantity stanovených pro rok 1988,
- na plnění úkolů 1. pololetí měl bezprostřední dopad komplex opatření realizovaných v rámci přestavby na I. S-SNB, zejména změna struktury, snížení počtu řídících článků, jakož i kádrové změny v náčelnickém sestavu,[65]
- výslednost v agenturně operativní práci zvláště na rezidenturách negativně ovlivnila zrada KP PANT.[66]

63 Srv. Dokument č. 2.

64 Hodnocení na jednání operativní porady náčelníka I. S-SNB předložil 28. 6. 1989 náčelník 10. odboru pplk. PhDr. Z. Tomíšek-GRUS.

65 Srv. ŽÁČEK, Pavel: *Poslední reorganizace*, s. 186–195.

66 Srv. BĚLOUŠEK, Daniel: *Akce PANT. Příběh Vlastimila Ludvíka, posledního defektora komunistické rozvědky*. In: *Sborník Archivu bezpečnostních složek* č. 6, ABS, Praha 2008, s. 243–260.

Agenturně operativní činnost byla orientována na plnění hlavních úkolů – tj. rozpracování objektů, budování sítě TS a zabezpečení kvalitní výstupní informace pro stranické a státní orgány.

Hodnocení činnosti I. správy SNB za 1. pololetí 1989 zahrnuje výsledky za období od 26. 11. 1988 do 17. 5. 1989 pokud jde o informační produkci, a za období od 1. 1. 1989 do 31. 5. 1989 pokud jde o budování sítě TS.

1/ Rozpracování objektů a budování sítě TS

Úkoly v této oblasti byly orientovány na rozpracování objektů HN–USA a další prioritní objekty nejbližších spojenců HN–USA, tj. NATO a Japonska.

Důraz byl položen na získávání TS s přímou orientací do hlavních a rozhodujících objektů, se záměrem vytvořit pro čs. rozvědku přístup k utajovaným, rozvědně zajímavým dokumentům a informacím.

Dosažené výsledky však ukazují, že převážná část nově získaných TS nemá možnost získávat rozvědné informace z těchto objektů.

Nedaří se realizovat přímé průniky do hlavních a rozhodujících objektů, ve skluzu jsou i přípravné ukazatele pro rok 1990, stanovené Střednědobým plánem I. S-SNB na léta 1986–1990.

Budování sítě TS za I. pololetí 1989

ODBORY	TS	TYPY	STYKY
PR	5 A, 4 DS	14	29
26.	1 A	4	21
69.	3 DS	2	7
80. + OO-StB	–	12	45
NR	–	–	1
Celkem	6 A, 7 DS	32	103
Srovnání s I. pol. roku 88	13 TS	38 ET	135 ES

dle priorit:

ODBORY	HN–USA			NATO, Japonsko			Ostatní objekty		
	TS	Typy	Styky	TS	Typy	Styky	TS	Typy	Styky
37.	–	1	8	2	3	4	1 A, 1 DS	2	2
47.	–	–	–	–	–	–	1 A	3	7
52.	1 A	5	8				2 A, 1 DS	–	–
PR celkem	1 A	6	16	2 DS	3	4	4 A, 2 DS	5	9
26.	–	2	2	–	–	–	1 A	2	19
69.	1 DS	1	1	1 S	–	–	1 DS	1	6
80.+ OO-StB	–	3	8	–	3	14	–	6	23
NR	–	–	–	–	–	–	–	–	1
Celkem	1 A, 1DS	12	27	3 DS	6	18	5 A, 3DS	14	58

2/ Řízení stávající sítě TS

Odbory	Ze stávající sítě TS /A+DS/ I. S-SNB se podílelo		
	na informační činnosti	na vyhledávací a reprodukční činnosti	na námětové a realizační činnosti
37.	45	10	8
47.	počet neuvádí [67]	neuvádí	neuvádí
52.	15	–	6
PR	60	10	14
26.	38	11	12
69.	23	2	–
80.	15	1	3
NR	4	1	1
Celkem	140	25	30

Podíl TS na informační produkci /politické, materiálové a zpravodajské/ je srovnatelný s minulým obdobím r. 1988. K podstatnému poklesu však došlo ve využívání TS v oblasti reprodukce sítě. Nedostatečně je tato metoda využívána u všech operativních odborů, až snad s výjimkou odboru 26 a 37.

Opatření ke zkvalitnění řízení TS a rozšíření rozvědných možností byla provedena u 40 TS, nejvíce na odboru 37 /u 13 TS/.

3/ Informační produkce I. S-SNB

Hodnocení pokrývá období od 26. 11. 1988 do 17. 5. 1989 a zahrnuje produkci politickou, vědeckotechnickou a zpravodajskou /ZKR/.

a/ Politická informace

aa/ Výslednost politické produkce I. S-SNB celkově

	Plnění 1. pol. 1989	Plnění 1. pol. 1988
kvalita	3,5	3,5
externí využitelnost	77,4 % /1652 IP/	77,3 % /1990 IP/
dokumenty	10,1 % /216 IP/	8,8 % /227 IP/
VC + C	3,5 % /76 IP/	4,7 % /122 IP/
informace k INN	9,7 % /208 IP/	12,4 % /319 IP/
informace k USA	8,8 % /189 IP/	11,0 % /283 IP/
celkové množství	21311 IP	2575 IP
podíl TS na produkci	42 % /897 IP/	49,2 % /1267 IP/
podíl agentů	18,3 % /391 IP/	22,4 % /579 IP/

67 Zde je vepsána poznámka: *„(slovně bylo)“.*

ab/ Podíl odborů na politické informaci

	kvalita	exter. využitel.	tajné dokumenty	množství
I. S-SNB	3,51	77,4 %	10,1 %	2131
26. odbor	3,38	80,5	9,6 /40/	416
37.	3,42	81,0	12,3 % /98/	795
47.	3,58	81,0	5,1 /19/	372
52.	3,76	66,3	10,5 /29/	276
69.	3,50	75,0	19,2 /20/	104
18.	3,69	46,1	–	13
23.	3,21	100,0	7,1 /1/	14
80. + OO	3,68	70,6	7,7 /9/	116
80.	3,85	57,1	14,2 /1/	7
17.	4,60	20,0	–	5

ac/ Tématická struktura politické informace

	počet	exter. využitel.	kvalita
ideodiverze	507	79,2	3,4
vnitřní polit.	305	74,4	3,6
krizová situace	269	71,0	3,6
ES/EKON	241	83,8	3,3
INN	208	87,0	3,6
USA	189	75,6	3,5
NATO	99	72,7	3,5
mírové hnutí	76	81,5	3,4
KBSE	68	70,5	3,6
ČLR	61	85,2	3,6
atd.	–	–	–

Komentář:

1. Ukazatelé kvality a externího využití IP zůstávají celkově na stejné úrovni jako za srovnatelné období r. 1988. K poklesu došlo při plnění problematiky HN–USA a INN. Dále se snížil podíl TS na politické produkci.

2. K podstatnému snížení kvality produkce došlo na rezidenturách odborů 47 a 52. Nejlepší výsledky byly dosaženy na rezidenturách Bonn a Vídeň.

3. Nedaří se plnit úkol v získávání VC + C infopodkladů.

4. V získávání tajných dokumentů dosahuje nejlepších výsledků odbor 37, což se odráží současně v kvalitě i vysoké využitelnosti.

5. Ze získaných informačních podkladů bylo zpracováno pro GT ÚV KSČ 58 výstupních informací, ostatní součásti ÚV KSČ – 48, prezidenta ČSSR – 10, vládu ČSSR – 64, ministra vnitra ČSSR – 82, FMZV – 70, FMZO – 77, ZS GŠ MNO – 47, atd.

b/ Produkce vědeckotechnické rozvědky

ba/ Výslednost materiálové produkce I. S-SNB celkově

	Plnění 1. polovina 1989	Plnění 1. polovina 1988
kvalita	2,9	2,9
využitelnost	100 %	100 %
mat. do voj. problematiky	27,4 % /75/	32,9 % /84/
počet VC + C	10,5 % /31/	7,9 % /22/
množství	339	255
podíl sítě TS	53,6 % /147/	61,9 % /158/

bb/ Podíl odborů na vědeckotechnické produkci

	Počet	Kvalita
18. odbor	–	–
23.	5	3,0
26.	3	3,0
37.	2	3,3
47.	2	3,0
52.	4	3,0
80. + OO	49	2,9
Celkem	65	2,9

bc/ Tématická skladba vědeckotechnické produkce

vojenská a bezpečnostní problematika	75 materiálů
energetika, včetně jaderné	67
chemie, zdravotnictví a zemědělství	60
elektronika a výpočetní technika	49
strojírenství a metalurgie	18
ostatní problematiky	5

Komentář:

1. Na dobré úrovni jsou plněny úkoly v průměrné kvalitě, počtu materiálů, podílu materiálů do vojenské problematiky a podílu TS na produkci.

2. I když nebylo dosaženo požadovaného podílu VC a C materiálů, je proti minulému období podstatně vyšší vyčíslený finanční přínos vyhodnocených materiálů, který činí za I. pololetí 1989 43 miliónů Kčs /v r. 1988 – 4,5 miliónů Kčs/.

c/ Zpravodajská produkce ZKR

Zahrnuje období 1. 12. 1988 – 22. 5. 1989

ca/

	Plnění 1. pol. 1989	Plnění 1. pol. 1988
kvalita	3,22	3,10
externí využitelnost	71,2 %	77,4 %
dokumenty	5 % /10/	3,8 % /12/
VC + C	9,6 % /19/	11,0 % /34/
množství	242 IP	310 IP
podíl TS na produkci	28,0 % /56/	33,5 % /104/

cb/ Podíl operativních odborů na zpravodajské produkci

Odbor	Počet	Kvalita	Exter. využitelnost
23. odbor	4	3,0	–
37.	8	3,5	–
47.	4	4,0	–
52.	8	3,0	28,5 %
80. + OO	20	–	–

Komentář:

1. Stabilní trend v kvalitě i počtu IP.

2. Nižší využitelnost IP. Ze získaných vstupů nebylo možno zpracovat souhrnnější informace. Nadále přetrvávají problémy v podílu sítě TS na produkci a množství získaných VC a C materiálů.

3. Používaný název „Zpravodajská produkce" nevystihuje plně reálnou výslednost rozvědky po linii ZKR. Je třeba odlišit poznatky o zasahování speciálních služeb do politické, ideologické i ekonomické oblasti a:

- tyto integrovat do systému vypracovaného 17. odborem. Od informací bezprostředně sloužícím boji proti nepřátelským speciálním službám, tzn. operativním poznatkům.
- pro které zpracovat jiný hodnotící systém.

d/ Aktivní a vlivová opatření

Plán práce v oblasti aktivních opatření zdůraznil prioritu v dosahování vysoké účinnosti aktivních a vlivových opatření. Pozornost byla věnována zejména speciálním službám a ideodiverzním centrům, dále problematice hlavního nepřítele USA, NATO, oblasti ekonomiky, hnutí nezúčastněných zemí a ČLR. Bylo započato s rozpracováním problematiky lidských práv s ohledem na jejich rostoucí význam v budoucnosti. Poprvé byl v praxi odboru uplatněn zdokonalený systém vyhodnocování aktivních opatření.

V prvním pololetí roku 1989 bylo předloženo celkem 87 námětů, což je opticky o 58 méně než za stejné období v roce 1988 /pokles o 40 %/. Na tento nižší počet přijatých námětů mají, mimo již zmíněného úsilí o zvyšování kvality, vliv i zpřísněná kritéria při oponentuře námětů. Realizováno bylo v tomto pololetí 33 námětů. Pokud jde o podíl vlastního pracoviště /36. odboru/, stanoví plán práce podíl na námětové činnosti 25 %. V hodnoceném období se podílel na již realizovaných AO 66,6 %, na akcích v realizaci 37,1 %. Z hlediska kvality se na AO hodnocených velmi účinné – podílel 40 %, na AO hodnocených účinné – 41 % oproti 21 % podílu málo účinných. To odpovídá požadavku, aby námětová činnost odborného pracoviště patřila z hlediska kvality k nejlepším.

V globálním pohledu na námětovou činnost odborů I. správy je nutno konstatovat, že řada nedostatků konstatovaných v minulých hodnoceních přetrvává. Z hlediska kvality i kvantity celosprávový průměr převyšuje jen odbor 37 /16 námětů/, v jehož působnosti k nejlepším rezidenturám patří Vídeň, Londýn a Paříž. Z hlediska realizace AO u odboru 37 patří k nejlepším rezidentury Vídeň, Brusel a Bonn. Dobrou úroveň si zachoval odbor 47 a jím řízené rezidentury /14 námětů/. V námětové činnosti se v nejlepším světle jeví rezidentura Damašek a v realizační činnosti rezidentura Peking. Podstatně je třeba zvýšit zapojení zejména severoamerických rezidentur odboru 52 do námětové i realizační činnosti. Námětová činnost oblastních odborů zůstává nadále na nízké úrovni /12,6 %/. Důvod lze částečně spatřovat v limitovaných realizačních možnostech prostřednictvím kvalifikovaných kanálů. Mezi lepší OO S-StB patří České Budějovice.

Celkem bylo v hodnoceném období realizováno 33 akcí – z toho 5 AO velmi účinných, 12 AO účinných, 11 AO uspokojivě účinných a 5 málo účinných. V námětové a realizační činnosti se výrazně odrazily tyto skutečnosti:

- přechod odboru 36 na nová kritéria hodnocení. Za zcela ukončenou akci je považováno jen AO, které bylo realizováno, včetně získání ohlasů a stanovení dopadu, umožňující závěrečné vyhodnocení kvality. Tento náročnější přístup zamezuje převod realizovaných akcí do následujících období.

- pokračující tlak vedení odboru i vedení I. správy na komplexnost a kvalitu předkládaných námětů, se kterým se dosud řada příslušníků obtížně vyrovnává.

- případ PANT, v jehož rámci byla pozastavena operativní činnost většiny rozhodujících rezidentur a u každého AO musela být individuálně posuzováno zda povolit či pozastavit realizaci.

Aktivní opatření byla realizována v 7 operacích, z nichž 4 byly stanoveny jako prioritní:

- V oblasti politické rozvědky byly plněny úkoly diskreditace USA pro jejich podíl na podněcování lokálních konfliktů, odhalování podvratné činnosti USA v LA a diskreditace SDI. Neplněny zůstaly úkoly podpory mírových jednání, prohlubování rozporů mezi KS ZE a USA, diskreditace US konzervativních politiků. Tento stav je zaviněn zejména slabou činnosti rezidentur v USA a Kanadě. Bylo realizováno 7 akcí, 2 AO vyhodnocena jako velmi účinná a 4 jako účinná.

- V oblasti speciálních služeb byly plněny úkoly v odhalování činnosti speciálních služeb USA a VB, diskreditaci konkrétních KP služeb protivníka, v odhalování podílu USA na mezinárodním terorismu. Neplněny zůstaly úkoly v odhalování a kompromitování speciálních služeb NSR a Francie. Realizováno bylo 5 akcí, 2 vyhodnoceny jako účinné. K námětové činnosti se dosud nepodařilo zaktivizovat odbor 25 a i když se zintenzivnila spolupráce s II. správou, nepřinesla dosud výsledek.

- V oblasti ideodiverze byly plněny úkoly k diskreditaci Nadace CH 77, rozvíjeny akce pro ztížení sjednocování církevních nelegálních struktur, zejména s CH 77; pokračováno v diskreditaci představitelů slovenského nacionalismu a klerofašismu. Neplněny zůstaly úkoly k činnosti části špiček nepřátelské čs. emigrace. Celkem realizováno 6 akcí, jedno AO vyhodnoceny jako velmi účinné, dvě AO účinná. Na dobré úrovni probíhala součinnost s II. správou na území ČSSR.

- V oblasti ekonomiky byl plněn úkol objasňování problému zadluženosti rozvojových zemí, jako důsledek ekonomické politiky KS. Neplněny zatím zůstaly úkoly na vytváření příznivých podmínek při prosazování ekonomických záměrů ČSSR /otázka, zda jsou jasné/, ovlivňování integračních procesů v ZE v souladu se zájmy ZSS a v efektivním čelení hospodářským sankcím VKS vůči ZSS a rozvojovým zemím. Námětová činnost rezidentur /zejména odboru 69/ je stále nízká, vleklé jsou i problémy s realizací námětů.

e/ Odbor ZKR, ideodiverze a emigrace – kontrarozvědná činnost

Hlavní speciální služby protivníka pokračovaly v činnosti proti ČSSR přibližně ve stejném rozsahu a úrovni jako v minulém období roku 1988. Výraznější aktivita byla zaznamenána u amerických a britských speciálních služeb a speciálních služeb Holandska. Ve Španělsku byla přijata opatření k omezení pohybu cizích diplomatů v některých oblastech země, což se plně vztahuje i pro pracovníky čs. zahraniční služby.

Z hlediska celkového zaměření činnosti, forem a metod práce speciálních služeb protivníka byly podchyceny snahy o průniky do čs. objektů, typování a kontakty s pokusem získání pracovníků čs. zahraniční služby k agenturní spolupráci nebo emigrací spojených s psychologickým nátlakem i různých forem zastrašování. Mimo využívání technických prostředků zůstává jednou z hlavních metod v činnosti těchto služeb práce s řízeným podstavem.

Rozvědná služba NSR – BND přijala opatření k přehodnocení dosavadního zaměření činnosti ve směru intenzifikace práce, přičemž důraz je kladen na agenturní

rozvědku a v rámci toho na získávání agentury schopné předávat informace z nejvyššího stranického a státního vedení socialistických zemí včetně ČSSR.

V hodnocením období nebyly zaznamenány pokusy speciálních služeb protivníka o kontakty kádrových příslušníků čs. rozvědky. Závažnou skutečnostní s negativním dopadem pro čs. rozvědku však byla emigrace LUDVÍKA zařazeného na rezidentuře Dillí, který se dal k dispozici britským speciálním službám a má se nacházet ve Velké Británii.

Na úseku práce po linii ideodiverzních center a emigrace bylo v hodnoceném období zaznamenáno zvýšení intenzity jejich nepřátelské činnosti se zaměřením na ovlivňování veřejného mínění, nabádání k projevům hromadné neposlušnosti obyvatelstva, zejména mládeže a na podporu činnosti nelegálních struktur v ČSSR.

Z hlediska působení proti ČSSR se ideodiverzní centra a emigrace zaměřují na „využití" prostoru a všech možností daných procesem přestavby a demokratizace i závěrů přijatého dokumentu VNS zejména v oblasti lidských práv. Do popředí vystupuje jejich zájem o zvýšení angažovanosti čs. disidentů a opozičních skupin především v politické a ekonomické oblasti a nalezení vhodné osobnosti, která by sjednotila i zvýšila autoritu opozičního hnutí a mohla se ucházet o vysoké státní funkce včetně politické moci.

K výraznějším změnám v zaměření činnosti IDC a emigrace v hodnocením období nedošlo, trvá jejich úsilí a snahy o narušování výstavby socialismu v naší zemi. Byly podchyceny tendence k aktivizaci vzájemné spolupráce emigrace ze socialistických zemí /PLR, MLR/.

Charakteristika činnosti i aktivity speciálních služeb protivníka, IDC a emigrace proti čs. ZÚ a čs. občanům v zahraničí vyplývá z níže uvedených případů:

- 3 pokusy o získání čs. občanů ke spolupráci, z nich 2 provedly holandské služby, 1 americký FBI /pracovník ZS/GŠ zadržen při operativní akci, která zadokumentována a po odmítnutí spolupráce došlo k jeho vyhoštění/,
- 2 pokusy o kontakt pracovnic čs. ZÚ v Paříži a v Athénách,
- 4 čs. diplomaté /3 KP a TS čs. rozvědky/ vyhoštěni z Velké Británie bez uvedení důvodů, nesouviselo s operativní činností, šlo výhradně o politický záměr, provedeno recipročním opatření ve stejném rozsahu,
- 4 případy emigrace čs. občanů dlouhodobě vyslaných do zahraničí, v 1 případě bylo včasným opatřením již připravené emigrace zabráněno, 116 čs. občanů emigrovalo v Kanadě s využitím leteckého spojení Praha – Havana,
- 18 demonstrací před čs. ZÚ v různých zemích z nichž 13 na podporu propuštění Havla, ostatní za náboženskou svobodu, proti výstavbě vodního díla na Dunaji atd., akce byly organizovány emigrací a IDC,
- 5 pokusů o průnik do objektů čs. ZÚ,
- 10 případů krádeží spojených s průnikem do bytů a vozidel pracovníků čs. zahraniční služby z toho 2 případy loupežného přepadení,
- 2 případy provokace, zneužití firemního názvu Strojimportu v Bogotě a poštovní zásilky do Španělska k zaslání drogy /heroin/, široká publikace pašování čs. zbraní přes Itálii kolumbijským partyzánům.

Mimo uvedených případů došlo při demonstracích k postříkání barvami i dalšímu znečištění budov několika čs. ZÚ a úmyslnému poškození vozidel, prostřelení okna na čs. ZÚ Tirana a k dalším násilným akcím.

Pro porušování obranného režimu, obohacování, použití alkoholu při řízení vozidla s následnou havárií, obvinění z krádeže v obchodě a pro přípravu emigrace bylo 5 pracovníků čs. zahraniční služby odvoláno do ČSSR včetně přijetí dalších opatření.

Po linii odboru ZKR, ideodiverze a emigrace jsou průběžně přijímána opatření s cílem dalšího zkvalitnění a zefektivnění práce odboru v činnosti proti hlavním speciálním službám protivníka, center ideodiverze a emigrace, vytváření předpokladů pro průnik do zájmových objektů i z hlediska zvyšování bezpečnosti a ochrany čs. ZÚ, čs. kolonií i dalších čs. institucí v zahraničí.

Závěry a návrhy opatření

Změny organizační struktury, kádrového sestavu, jakož i nové podmínky pro práci I. S-SNB vyžadují:

1. Na základě rozboru přehodnotit rozmístění sil a prostředků čs. rozvědky a upřesnit její hlavní zaměření:

- v agenturně operativní činnosti se orientovat na vytváření podmínek k realizaci přímých průniků do hlavních a rozhodujících objektů s důrazem na objekty speciálních služeb;
- posoudit a připravit racionální zúžení činnosti po linii politické rozvědky včetně selektivního rozsahu teritoriálního působení;
- zvýšit účinnost práce po linii zahraniční kontrarozvědky a ideodiverzních center v úzkém propojení s útvary kontrarozvědky v boji proti vnitřnímu i vnějšímu protivníkovi, při ochraně ekonomických zájmů a plného rozvinutí rozvědné činnosti z vlastního teritoria;
- po linii VTR zvýšenou pozornost věnovat zlepšování podílu VC + C materiálů, které mají rozhodující význam z hlediska kvality a efektivnosti rozvědné výslednosti;
- po linii NR upevnit pozice nelegálního aparátu v zahraničí zejména na teritoriu Západní Evropy /země NATO/ a vytvářet podmínky pro zabezpečení úkolů pro případ MBO;
- aktivní a vlivová opatření prioritně orientovat na podporu nových prvků zahraniční politiky ČSSR a ZSS včetně aktuální problematiky KBSE.

2. Zvýraznit obranu aparátu rozvědky, zásadně zvýšit úroveň konspirace v centrále i na rezidenturách.

Přijmout opatření ke zkvalitnění výběru a komplexní přípravy příslušníků pro práci na rozvědce.

[…][68]

68 Z prostorových důvodů není editována stručná příloha s názvem „Informace o naplňování Závěrečného dokumentu porady náčelníků rozvědek ZSS v Berlíně v r. 1988".

Příloha k čj. A-0061/10-89

Morálně politický stav v 1. pololetí 1989

Pro formování morálně politického stavu příslušníků čs. rozvědky v hodnoceném období byl určující vývoj společnosti na cestě přestavby a demokratizace, dopady strukturální přestavby na I. správě SNB a snaha o změnu stylu a metod práce, ale také důsledky zrady v akci PANT.

Úsilí náčelníků, pracovních a stranických kolektivů bylo orientováno na rozvoj pracovní iniciativy a aktivity orientované ke splnění plánovaných úkolů. Podstatnou podporou této iniciativy jsou právě probíhající besedy se členy strany. Převažuje v nich otevřenost, kritický a sebekritický přístup a snaha realizovat rozpracované závěry 7. pléna ÚV KSČ na naše podmínky a aktivizovat každého pracovníka.

Hlavním kritériem pro posouzení a hodnocení úrovně morálně politického stavu je současný stav plnění stanovených služebních úkolů. Přetrvávají i nadále problémy v nerovnoměrném plnění hlavních úkolů na rezidenturách, ale i na jednotlivých odborech.

Ze zpráv, ve kterých hodnotí jednotliví náčelníci odborů morálně politický stav z pohledu dosažených pracovních výsledků je možno učinit tyto obecné závěry:

1. Vážnou objektivní příčinou dočasného poklesu výslednosti a narušení rytmu na rezidenturách a částečně i na operativních odborech centrály jsou důsledky zrady v akci PANT. Situace si vyžádala mimořádné úsilí při eliminaci negativních dopadů na operativní činnost pracovišť v centrále i v zahraničí. Celá řada náčelníků a KP prokázala morální odpovědnost při důsledné analýze následků zrady a aktivní přístup k zabezpečení nezbytných opatření bez ohledu na čas. Některé dopady budou mít bezesporu dlouhodobý charakter.

2. Ze subjektivních příčin, které převládají je rozpor mezi verbální podporou politiky KSČ a úkolů přestavby a mezi adekvátním odrazem v plnění služebních povinností, což se často projevuje v rutinérství, ve vykonavatelském a netvůrčím přístupu k práci a v čekání pokynů ze shora. Pozitivní tendence, jako je novátorský pohled na řešení rozhodujících úkolů, vysoká pracovní morálka, nápaditost, zdravé riziko a vysoká osobní odpovědnost mají v pracovních kolektivech často menšinové zastoupení.

3. U určité části KP i náčelníků se nadále projevuje netečnost, lhostejnost, pohodlnictví a malý zájem o řešení aktuálních problémů. Někdy převládá pocit sebeuspokojení s průměrem. Mezi jednotlivými rezidenturami i KP v centrále existují nezdůvodnitelné rozdíly, třebaže podmínky mají stejné. Rozdílné jsou individuální předpoklady, úroveň řídící a organizátorské práce, úroveň kontroly a často i reálnost postavených úkolů. Mezery jsou v profesionální zdatnosti, ve znalostech předpisů a nařízení, mnohdy je neuspokojivý stav v odborné a legalizační přípravě. Doposud malou úlohu při řízení a hlavně při výchově mladých KP sehrávají VSRS /viz podklady náčelníků odborů 26, 69, 18, 27, 23/.

4. Na některých rezidenturách se projevují nežádoucí tendence trvalejšího poklesu ve výslednosti /PEKING, AMMÁN, JAKARTA/. Pro dlouhodobě negativní přístup k plnění operativních úkolů na rezidenturách museli být odvoláni nebo budou odvoláni někteří KP /BOROVICA/[69], rezidentura Dillí, HAMPL[70], rezidentura Washington.

Nekoncepční a málo sebekritický přístup k plnění úkolů je vytýkán rezidentuře Alžír. Rozpory osobního rázu a nežádoucí vztahové problémy se objevily na rezidentuře Mexiko. Tyto okolnosti nutí k zamyšlení nad současnou úrovní kádrové práce a odpovědnosti za výběr, přípravu a vyslání KP do zahraničí.

K dokreslení celkového morálně politického stavu patří některé statistické údaje. V hodnoceném období odešlo z I. S-SNB 43 KP. Z toho 21 přemístěno k jiným součástem MV,

14 uvolněno do důchodu,

8 uvolněno bez závažných důvodů nebo propuštěno.

Závažné jsou případy propuštění s. GOLÍKA[71] z 80. odboru z morálních důvodů, dále pak řešené případy uvolnění s. ŽÁKOVSKÉHO[72] z organizačního odboru z politických důvodů, propuštění s. HYNKA[73] z 50. odboru pro krádež v obchodním domě v zahraničí a řešení případu s. VAVROŠE[74] pro opakované hrubé nedostatky v chování.

Pro porušení zásad bdělosti a ostražitosti, pro nedbalé plnění služebních povinností nebo pro porušení rozkazů a nařízení bylo uloženo 10 kázeňských trestů.

Závažný je případ hrubé nedbalosti KP VAJDY[75] z 28. odboru, při kterém došlo k odcizení speciálního spojovacího zařízení, čímž došlo ke značné materiální škodě a případ ztráty vnitřního telefonního seznamu KP BARNETEM[76] z 26. odboru, který byl naštěstí amnestován.

Nezanedbatelné jsou i další negativní jevy, které ovlivňují život pracovních kolektivů. Je to např. falešné kamarádství, neupřímnost a nezdravé vztahové záležitosti. Na mnoha místech, kde je malá náročnost náčelníků a malá odvaha řešit nepopulární problémy jsou i náznaky uvolnění kázně a pracovní morálky. Opět je možno již v ranních hodinách, vidět vysedávat řadu KP v kantině. Nadále rostou případy rozvodů /odbor 37, 28 a 50/.

---

69 Pod krycím jménem BOROVICA působil starší referent specialista mjr. Josef Prievozník (nar. 1948).

70 Pod krycím jménem HAMPL působil starší referent rezidentury Washington npor. Ing. Vít Jech (nar. 1954).

71 Starší referent specialista mjr. JUDr. Milan Golík (nar. 1951) do 31. 3. 1989 působil na 80. odboru I. S-SNB pod krycím jménem RAMEŠ.

72 Starší referent npor. Jiří Žákovský (nar. 1960) opustil 30. 6. 1989 organizační odbor I. S-SNB.

73 Starší referent mjr. Pavel Hynek (nar. 1947), který na 50. odboru I. S-SNB působil pod krycím jménem SRNKA, byl uvolněn 30. 9. 1989.

74 Starší referent specialista mjr. Ing. Václav Pomikálek (nar. 1947), který na 37. odboru I. S-SNB působil pod krycím jménem VAVROŠ, byl propuštěn 31. 1. 1989.

75 Starší referent mjr. Michal Molnár (nar. 1950), který na 28. odboru I. S-SNB působil pod krycím jménem VAJDA, byl 1. 7. 1989 přemístěn na XIII. S-SNB.

76 Starší referent specialista kpt. Ing. Pavel Prokop (nar. 1951), který na 26. odboru působil pod krycím jménem BARNET, byl 1. 3. 1989 převeden do 1. zálohy I. S-SNB.

Posuzujeme-li morálně politický stav v celém komplexu je třeba konstatovat, že absolutní většina příslušníků a náčelníků plnila své úkoly odpovědně. Oproti hodnocenému období na konci minulého roku nedošlo ke zhoršení. Ke Dni SNB bylo uděleno 653 finančních odměn, z toho na operativních úsecích 418.

Významný podíl při upevňování morálně politického stavu mají stranické organizace, „Vzorné kolektivy SNB" a kolektivy usilující o tento titul. Socialistická soutěž a závazkové hnutí mají pozitivní dopad na kvalitativní rozvoj služební, stranické i společenské činnosti.

Do konce roku čeká všechny pracovníky I. S-SNB ještě mnoho práce ke splnění náročných úkolů. K jejich zabezpečení je nezbytné udržet vysokou pracovní morálku a uvědomělý vztah k práci v centrále i v zahraničí. V jednotném úsilí stranických organizací, náčelníků a pracovních kolektivů bude třeba zaměřit pozornost na realizaci úkolů vyplývajících z přestavby a na odstraňování a předcházení uvedených negativních jevů.

/Archiv bezpečnostních složek, f. I. správa SNB, kr. 478, sl. Hodnocení činnosti I. S-SNB za I. pol. 1989 (10/13). Originál strojopisu./

Dokument č. 5
1989, před 1. zářím – Praha. Účinnost provedených změn v organizační struktuře Hlavní správy rozvědky Sboru národní bezpečnosti k 1. říjnu 1989, čj. A-0099/10-89[77]

I. Situace[78]

Na mimořádné poradě ministra vnitra ČSSR s jeho náměstky, konané dne 18. 4. 1988, byla přijata opatření k realizaci usnesení ÚV KSČ a vlády ČSSR k přestavbě v rezortu FMV dotýkající se i I. správy SNB.

V souladu s úkoly vyplývajícími z této porady a vydanými osobními pokyny ministra vnitra ČSSR[79] náčelníku čs. rozvědky, byla stanovená opatření i z pohledů závěrů 7. a 9. pléna ÚV KSČ rozpracována na podmínky I. správy SNB. Postupně byly vypracovány dvě varianty na řešení uloženého úkolu.

77 Dokument zpracovaný plk. Ludvíkem Prošvicem-PODSKALSKÝM pro operativní poradu náčelníka I. S-SNB nakonec nebyl náčelníkem 10. odboru pplk. PhDr. Zdeňkem Tomíškem-GRUSEM předložen.

78 Srv. ŽÁČEK, Pavel: *Poslední reorganizace*, s. 186 an.

79 Ministrem vnitra byl od 20. 6. 1983 do 12. 10. 1988 JUDr. Vratislav Vajnar (nar. 1930).

První varianta návrhu předložená ministru vnitra ČSSR k 25. 5. 1988 vycházela z těchto předpokladů:

- snížení řídících článků v rozsahu o 1 ZNS a 21 ZNO, což představovalo 31,4 % z celkového stavu náčelníků,
- posílení přímého výkonu služby racionální přestavbou činnosti jednotlivých úseků a problematik,
- zachování početního stavu odborů I. správy SNB.

Návrh této varianty nebyl s. ministrem přijat a striktně uloženo její rozšíření o sloučení vybraných odborů a úseků I. správy SNB.

Druhá varianta návrhu zpracovaná k 7. 6. 1988 pod čj. A-0070/10-88 již zahrnovala:

- sloučení odborů 37 a 42, 26 a 31, 28 a 14. oddělení a spojení organizačního odboru s odborem KAHAN,
- snížení řídících článků v rozsahu o 1 ZNS, 3 NO, 19 ZNO a 1 náčelníka oddělení, což představovalo 34,3 % stavu náčelníků,
- postupné snižování systemizovaných míst I. správy SNB do 30 osob ve prospěch objektu KAHAN.

Návrh této varianty byl s. ministrem bez připomínek schválen.

Po seznámení služebně-politického aktivu i další nutné přípravě byly na základě RNS č. 21 a 22 ze dne 22. 8. 1988[80] realizovány výše uvedené změny v organizační struktuře I. správy SNB k 1. 10. 1988 včetně nového rozmístění jednotlivých odborů v objektu „Š" a stanovení nové podřízenosti v řízení čs. rozvědky.

II. Průběžné hodnocení účinnosti provedených strukturálních opatření

Při současném pohledu a hodnocení provedených změn v organizačních struktuře nelze vzhledem k relativně krátkému období jejich trvání plně a objektivně posoudit skutečnou účinnost a přínos těchto opatření pro zefektivnění celkové činnosti jednotlivých odborů a tím i pro zkvalitnění dosahované výslednosti čs. rozvědky.

Lze však již ukázat na některé zatímní zkušenosti i průvodní jevy, klady i nedostatky či zápory, které se dají obecně shrnout:

a/ - průvodním jevem uskutečněných strukturálních opatření byl jejich mechanický způsob a nedostatečná politická příprava ve stranických a pracovních kolektivech odborů. Svoji roli sehrál i faktor času. Toto se odrazilo v převážně negativním postoji příslušníků odborů, které byly sloučeny k daným skutečnostem, který přetrvává i v současné době.

b/ - ustavením nových odborů 26 a 37 byla vytvořena značně rozsáhlá operativní pracoviště, a to jak z hlediska celkového pracovního zaměření, tak i početního stavu kádrových příslušníků centrály i počtu řízených rezidentur a pracovníků na rezidenturách, což se promítá v náročnosti i složitosti řídící, organizátorské i kontrolní činnosti.

80 Srv. Rozkazy náčelníka I. S-SNB č. 21 „Změny v organizační struktuře I. S-SNB" a č. 22 „Organizační struktura a podřízenost I. S-SNB" in: http://ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/orstb71-89/rns_21_1988.pdf

Řízení ztrácí operativnost, rozhodovací procesy jsou zdlouhavé, stoupá administrativní náročnost práce a celková zatíženost náčelnického sestavu odborů.

Náročnost úkolů vede k tomu, že problémy se řeší neosobně a papírově, není čas na osobní projednání. Velikost pracovních kolektivů ztěžuje přímý styk vedení odboru s řadovými příslušníky, což má dopad na poznávací činnost i na uplatnění neformální autority náčelníka odboru.

Dosud získané zkušenosti v oblasti řízení nejsou příliš dobré a je obtížné najít v tomto směru výraznější klady, které by změna organizační struktury přinesla.

Na druhé straně však lze předpokládat, že i přes rozdílnost zaměření 26. a 37. odboru se při delším časovém využití strukturální opatření zřejmě pozitivně projeví v daleko efektivnějším využití sil a prostředků obou odborů. Dále v koordinovanějším teritoriálním rozpracování hlavních objektů rozvědného zájmu a tím ve vyšší a kvalitnější výslednosti agenturně operativní a rozvědné činnosti.

Z hlediska srovnání je lepší situace na odboru 37 a značně složitější u odboru 26, vzhledem ke specifice a různorodosti zaměření jeho činnosti, což není na odboru 37.

c/ - spojení organizačního odboru s odborem KAHAN v současný organizační a operační odbor nepřineslo, jak potvrzují zatímní zkušenosti, žádné pozitivní výsledky a ukazuje se jako zcela formální a ztěžující řídící a kontrolní činnost. Vzdálenost pracoviště KAHAN do centrály, jeho vysoce specializovaný charakter, samostatné vedení administrativy a evidence, skutečnost, že nelze realizovat vzájemnou zastupitelnost vedení odboru, nutnost přijímat opatření a rozhodnutí při různých odborných jednáních souvisejících s výstavbou objektu bez účasti náčelníka odboru i řada dalších záležitostí potvrzující nutnost ustavení objektu KAHAN jako samostatného pracoviště na úrovni odboru I. správy SNB, tedy návrat ke stavu před 1. 10. 1988. Tento závěr potvrzují i výsledky a závěry operativní porady NS ze dne 7. 6. 1989.[81]

Jediným, doslova administrativním „kladem" uvedeného spojení bylo snížení funkce náčelníka odboru na ZNO a tím ušetření místa ZNO organizačního odboru, které mohlo být nahrazeno VSRS bez tohoto způsobu „přestavby".

d/ - vytvoření nového 28. odboru sloučením se 14. oddělením pro AOP se ukazuje jako vhodné a reálné bez podstatnějších komplikací. Odbor má předpoklady k dobrému plnění úkolů, což se kladně projevuje v praktické činnosti při zabezpečování potřeb operativních odborů. Strukturální opatření přineslo zlepšení v celkové dělbě práce jednotlivých úseků odborů a to i za situace nedostatku vhodné operativní techniky a jejího zdlouhavého vývoje a se značnou závislostí na garantech vývoje a výroby potřebné techniky.

Ukazuje se potřeba zvýšení „klíče" funkcí pro platové zařazení některých specialistů a kádrového posílení úseku AOP, což je nutné postupně řešit a je doporučováno i ZNS[82], který odbor řídí.

81 Srv. ABS, f. I. S-SNB, kr. 479, sl. 09. Zápis z operativní porady náčelníka I. správy SNB dne 7. 6. 1989, 12. 6. 1989, bod 1/.

82 Náčelník 80. odboru I. S-SNB byl podřízen zástupci náčelníka I. S-SNB pro vědeckotechnickou rozvědku.

e/ - v souvislosti s provedenými změnami v organizační struktuře I. správy SNB a snížení řídícího aparátu, nebyla do současné doby vyřešena otázka delegace pravomocí na nižší stupně řízení zejména ZNO a VSRS tak, aby to odpovídalo nové situaci. Současný stav vede ke zcela zbytečnému přetěžování náčelníků odborů, kterým pak nezbývá čas na skutečnou koncepční, organizátorskou, kontrolní a řídící práci.

Od 1. 10. 1988 došlo ke snížení počtu náčelníků od ZNS až po ZNO o 24 a na druhé straně k vytvoření nových 29 funkcí VSRS s klíčem 40 a 41, celkový počet VSRS je 46. Bylo by zřejmě zajímavé seriozně spočítat a doložit i skutečnou finanční úsporu, která snížením počtu řídících funkcí a vytvořením jiných funkcí vznikla.

Po zrušení ZNO na početně menších odborech převzali v řadě případů jejich povinnosti VSRS avšak v podstatě bez pravomocí. Dochází tak k podceňování úlohy VSRS i snižování jejich autority v pracovních kolektivech neboť nemají potřebnou formální podporu.

Vzniklou situaci je třeba urychleně řešit. K tomuto 10. odbor již 4. 7. 1989 připravil a NS[83] předložil RNS č. 25/1989 „Dočasný přehled pravomocí při řízení I. správy SNB".[84]

f/ - pozitivním jevem je skutečnost, že přes počáteční obtíže se podařilo do jisté míry sjednotit a stmelit nově vytvořené pracovní a stranické kolektivy na sloučených odborech. Určité negativní momenty, které v tomto směru ještě existují se zřejmě dají v dalším období odstranit.

III. Závěry a opatření

1/ Předložený materiál nepředstavuje celkovou analýzu provedených změn v organizační struktuře z hlediska jejich dopadu a účinnosti na další zkvalitnění a zefektivnění činnosti čs. rozvědky. Jeho záměrem je ukázat jak byla strukturální opatření přijata a pochopena příslušníky nově vytvořených odborů, co je v tomto směru pozitivní, co negativní a co je nutné dále řešit. Jde pouze o průběžné hodnocení, které si neklade za cíl odpovědět na všechny aspekty provedených změn.

2/ Na úrovni vedení čs. rozvědky v časově krátkém období vyřešit otázku delimitace pravomocí a odpovědnosti na nižší řídící články a urychleně vydat připravený RNS č. 25/1989 – „Dočasný přehled pravomocí při řízení I. správy SNB".

3/ Znovu posoudit a rozhodnout zda ponechat spojení organizačního odboru s odborem KAHAN s přihlédnutím k závěrům OP NS ze dne 7. 6. 1989.

4/ Ve struktuře nových odborů 26 a 37 zvýraznit vazbu na rezidentury důsledným uplatněním teritoriálního principu, což se především vztahuje na odbor 26. Na těchto odborech věnovat pozornost upevňování vztahů a vazeb v pracovních a stranických kolektivech.

83 Po odvolání gen. Karla Sochora (1. 5. 1989) a úmrtí náčelníka I. S-SNB plk. Karla Vodrážky (30. 6. 1989) byl vedením I. S-SNB pověřen 1. 7. 1989 pplk. PhDr. Vilém Václavek, krycím jménem KAINAR.

84 Dočasný přehled pravomocí byl vydán až rozkazem náčelníka I. S-SNB č. 28 z 15. 9. 1989. Viz http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/1sprava/rozkaz28-1989.pdf

5/ Posoudit možnosti přímé podřízenosti odboru 26 náčelníku I. správy SNB.

6/ Pro završení provedených změn v organizační struktuře je nezbytné vydání nového Organizačního řádu I. správy SNB a na jeho základě zpracovat zaměření a náplň funkcí jednotlivých odborů I. správy SNB.[85]

7/ K 30. 6. 1990 provést opětné vyhodnocení účinnosti provedených změn v organizační struktuře I. správy SNB.

/Archiv bezpečnostních složek, f. I. správa SNB, kr. 479, sl. Operativní porada náčelníka správy. Originál strojopisu./

Dokument č. 6
1989, 19. září – Praha. Současný stav a návrh koncepce I. správy SNB, čj. A-00114/10-89[86]

Motto:

…Čs. rozvědka plnila zpravodajské úkoly především v politické, vojenské a vědeckotechnické oblasti a získávala poznatky pro informování našich vedoucích stranických a státních představitelů a pro potřeby národního hospodářství. Dále plnila úkoly po linii aktivních opatření a k podpoře zahraniční mírové politiky ČSSR.

Trvalým úkolem čs. rozvědky je podstatně aktivizovat a zkvalitnit cílevědomou zpravodajskou práci tak, aby nejvyšší stranický orgán byl informován o akcích, které proti ČSSR připravuje vnější protivník v součinnosti s vnitřními nepřáteli. Poskytovat našemu vedení nejen často snadno dostupné informace o rámcových záměrech protivníka, ale především o konkrétních nepřátelských akcích, připravovaných jeho nepřátelskými službami.

Je potřebné pokračovat v plnění dlouhodobého cíle – v efektivnějším rozpracování rozhodujících objektů a především proniknutí do nich. V prvé řadě jde o proniknutí do objektů speciálních služeb, které by mohlo podstatně přispět i k odhalování nepřátelské agentury v ČSSR.

Dalším důležitým úkolem, který zvýrazňují závažné případy selhání příslušníků rozvědky a provaly v agenturní práci v posledních letech, je zabezpečit konspiraci pracovníků rozvědky a jejich činnosti, zkvalitnit jejich výběr a přípravu…

(z materiálu PÚV KSČ – Bezpečnostní situace v ČSSR, cíle a hlavní úkoly služební činnosti SNB, PS a vojsk MV – 1989)

85 K návrhu nového organizačního řádu I. S-SNB viz *První správa*, s. 141–164.

86 Návrh koncepce zpracovaný VSRS pplk. Ing. Janem Štochlem-BROUSILEM předložil na jednání operativní porady náčelníka I. správy SNB konané dne 5. 10. 1989 (původní termín 27. 9. ve 14.00 hod.) náčelník 10. odboru I. S-SNB pplk. PhDr. Z. Tomíšek-GRUS.

Současná situace:

Od vzniku československé rozvědky nedošlo v koncepci její práce k podstatným změnám. Československá rozvědka zejména v uplynulých letech nebrala příliš v úvahu měnící se podmínky ve světě a těmto se nepřizpůsobovala.

Systém práce čs. rozvědky v zahraničí zůstal po léta nezměněn a pro krytí zpravodajské práce je dosud převážně využívána legalizace FMZV a FMZO. Byly sice vyvíjeny snahy o využití tzv. netradičních legalizací, ale tento perspektivní způsob vedení rozvědné práce se významnější měrou nerozšířil.

Od krizových let 1968–69 došlo na I. správě SNB k řadě zrad kádrových příslušníků centrály, od FROLÍKA[87] až po PANTA. Způsob organizace práce čs. rozvědky a koncepční činnost můžeme tedy považovat za známé nepřátelským speciálním službám. I přes tyto zásadní negativní skutečnosti byly z hlediska koncepce práce čs. rozvědky podnikány pouze drobné úpravy, které spočívaly ve změně organizační struktury odborů apod., ale podstata rozvědné práce, způsob krytí KP, zůstaly nezměněny.

Na počátku 80. let byla provedena změna kritérií pro obsazování řídících funkcí na centrále. Bylo stanoveno, že do řídící funkce počínaje ZNO až po ZNS může být zařazen jen KP se zahraničními zkušenostmi. Starší zkušení soudruzi upozorňovali na nebezpečnost tohoto přístupu, právě s ohledem na měnící se podmínky ve světě a možnost případného průniku nepřátelských služeb do centrály čs. rozvědky. Na čs. rozvědce se počaly vytvářet vzájemné vztahy (vazby) mezi KP v řídících funkcích a následně došlo k tomu, že do vedoucích funkcí na ZÚ v zahraničí začali vyjíždět ZNO, NO a po ukončení pobytu v zahraničí se opět do těchto funkcí vraceli. Motivaci těchto přístupů lze zřejmě spatřovat v upřednostňování osobních zájmů těchto soudruhů.

Uvedený příklad ukazuje, že na současné čs. rozvědce zřetelně chybí strategický obranný přístup k její další činnosti v blízké i vzdálenější budoucnosti.

Postupně převládl administrativně byrokratický přístup k řízení práce na rozvědce, což vytváří ideální možnosti pro činnost nepřátelských služeb proti nám. Současně s tímto přístupem došlo ke zřetelnému ústupu od profesionálního chování rozvědčíka (pohodlnost, nepozornost, formálnost) v celém sestavu I. S-SNB.

Z hlediska ofenzivního fungování čs. rozvědky v 90. letech a později se ukazuje jako nezbytná zásadní změna stylu práce. Nepřebírat mechanicky zkušenosti 50-tých, 60-tých nebo 70-tých let, ale současně využít osvědčených poznatků. Otázka uspořádání konkrétního odboru se v tomto rozboru jeví pouze jako druhořadá. Je třeba se zabývat změnou struktury vzniklé v 60-tých letech, kdy celé pojetí takto strukturované správy odpovídalo a bylo funkční. V současné době však již nevyhovuje situaci a vývoji v obou hlavních světových společenských soustavách.

Životně důležitým se pro renesanci čs. rozvědky jeví návrat k základním pravdám agenturně operativní praxe (učíme je ve škole!). Jedná se o tyto základní priority:

87 K osudům defektora Josefa Frolíka-FLORIÁNA srv. TOMEK, Prokop: *Josef Frolík – muž na nepravém místě*. In: *Securitas Imperii* č. 8, ÚDV, Praha 2001, s. 183–202; ŽÁČEK, Pavel: *Causa Josef Frolík*. In: *Reflex* č. 34, 2006, s. 54–56.

- základem zpravodajské činnosti je agenturně operativní činnost (rozpracování osob, objektů, AO, znalost AOP);

- bez agentury v objektu nelze úspěšně rozvíjet rozvědnou činnost (upouštění od objektového principu v RČ je nepřípustné; mám-li do objektu proniknout, musím jej trvale sledovat, znát lidi v objektu).

Výslednost v této oblasti je rovnocenná jiné agenturně operativní činnosti!;

- využívat a nepodceňovat ani další informace od spolupracovníků nižší kategorie (IS, DS);[88]

- analytika centrály musí být schopna potvrdit pravdivost, věrohodnost zprávy a současně být kontrolou agenturního aparátu.

Pozn.: Ve snaze maximálně uspokojit poptávku po informacích se KP často učili „psát info", namísto zásady předávat informace od agentury v nezměněném stavu tak, aby jejich věrohodnost mohla být kvalifikovaně posouzena analytickou skupinou na centrále, eventuálně ověřena na kontrolní schůzce (jiný ŘO!). To však současně nevylučuje možnost kvalifikovaného komentáře KP, který informaci zasílá.

Jedním ze základních principů úspěšné činnosti čs. rozvědky je zajištění konspirace pracovníků rozvědky a jejich činnosti. Současně organizační uspořádání a dislokace všech útvarů v objektu „Š" nedovoluje docílit zásadní obrat v této otázce. Přes řadu očekávaných obtíží (event. i nároků na finanční zabezpečení), které s tím budou spojeny, je třeba tuto otázku začít řešit principiálně a bezodkladně. Přitom nepostupovat lavinovitě a neuváženě, v praxi odzkoušet všechna negativa i pozitiva na menším celku (odbor). Z hlediska naléhavosti řešení lze stanovit toto pořadí redislokace:

1. Nelegální rozvědka
2. Vědeckotechnická rozvědka
3. Politická rozvědka + ZKR

Je třeba zdůraznit, že přestěhování operativních odborů samo o osobě nemůže zajistit lepší konspiraci pracovníků rozvědky. Souběžně se musí upevnit kázeň, profesionální chování rozvědčíka, ale i legalizační zabezpečení objektů i KP. S tím úzce souvisí nezbytné změny ve finančním, hospodářském i sociálním zabezpečení, ve kterém došlo v uplynulých cca 20 letech k hromadění chyb, způsobených formálním přístupem zodpovědných pracovníků či aplikací nevyhovujících celoresortních norem na podmínky rozvědky.

Výrazně se musí posílit zodpovědnost náčelníků za kázeň podřízených!

Cílem je dosažení stavu, kdy pracovníci rozvědky budou rozmístěni v převážné většině v I. a II. záloze[89]; budou mít pouze omezenou znalost o sestavu rozvědky. Z I. zálohy budou vyjíždět do zahraničí, provádět agenturně operativní a legalizační činnost a do I. zálohy se budou opět vracet. Rozmístění do netradičních legalizací si vyžádá mnohdy delší přípravu kádrů a je ho třeba chápat jako dlouhodobý proces. Znovu je třeba zvážit možnost využívání žen v operativní práci ve vybraných legalizacích.

88 K agenturní terminologii I. S-SNB viz ŽÁČEK, Pavel: *Registrace, vedení a archivace svazků ve směrnicích čs. komunistické rozvědky*. In: *Pamäť národa* č. 2, 2006, s. 57–68.

89 K I. a II. záloze srv. ŽÁČEK, Pavel: *Poslední reorganizace,* s. 209–211.

Řídící sestav centrály mající komplexní přehled o činnosti celé rozvědky nebo jejích částí, musí být vybírán obzvláště pečlivě, jak z hlediska odborných znalostí, politické úrovně, tak ORA.

Důležitým krokem bude budování informačně analytického úseku rozvědky. Anachronismem je, že čs. rozvědka nemá fakticky vybudovanou vlastní analytiku, jako základní předpoklad k odhalování nedostatků v rozvědné síti, prověrkám agentury apod. Nové pracoviště („Institut"?) by mělo integrovat dosavadní dílčí činnost po všech liniích (17 + 74 + 26). Za samozřejmé je třeba považovat využívání výpočetní techniky.

K naplnění naznačených cílů je třeba zásadně[90] změnit kádrovou práci a výběr nových příslušníků rozvědky. Pokud jde o vysokoškolsky vzdělané specialisty, je třeba jejich výběr zahájit již v ranném údobí studia na VŠ, sledovat a prověřovat jejich osobnost, včetně ovlivňování ve prospěch služby v čs. rozvědce. K tomu si kádrový odbor musí vytvořit odpovídající předpoklady (spolupracovníci, kvalitní KP výběru).

Významnou bazí pro výběr do čs. rozvědky jsou osvědčení pracovníci ostatních součástí StB (omezit věkově!) s operativními schopnostmi. Nezbytnou se jeví dohoda, na úrovni vedení FMV, o přelévání kádrů.

Rozvědka se musí systematicky zbavit podprůměrných kádrů (z jejího pohledu), kteří se mohou uplatnit v méně náročné práci v rámci FMV.

Služební postup v rozvědce vázat na pracovní výslednost (viz četné připomínky odborů)!

Přehodnotit bude třeba i školský systém rozvědky. Systém přípravy kádrů formou studia ve zvláštní skupině I. S-SNB na VŠ SNB se ukázal jako málo přínosný a odporující zásadám konspirace KP. Učební plány ostatních forem studia bude nutno ještě více zaměřit na očekávanou praxi 90-tých let a dále. Kromě základní výuky jednoho neslovanského jazyka v základním kursu operativní přípravy je třeba znovu posoudit účinnost rozšiřování jazykových znalostí při zaměstnání (pro orgány centrály) a využívat i možnosti v legalizačních úřadech (pro orgány v I. a II. záloze).

V zaměření čs. rozvědky po XVIII. sjezdu, ve světle shora uvedených faktů, musí (v souladu s Poradou spřátelených rozvědek v Berlíně – listopad 1988) převládnout stanovení jasných záměrů a cílů:

- agenturní průnik do hlavních objektů protivníka podle jednotlivých linií práce čs. rozvědky (včetně spec. služeb);
- posílení a zkvalitnění spolupráce s čs. kontrarozvědkou;
- získávání kvalifikované informace pro státní a stranické vedení zejména o záměrech vnějšího protivníka proti ČSSR;
- celkově vyšší úloha NR a VTR;
- činnost čs. rozvědky orientovat více na evropské teritorium, aniž bychom omezovali boj proti HN–USA ve 3. zemích.

90 U tohoto slova byl rukou dopsán otazník.

Varianta strukturálních změn v čs. rozvědce

Navrhovaná struktura odráží požadavek na zvýšení přímosti a účinnosti řízení; na zabezpečení konspirace mezi jednotlivými články i navenek. Tomuto evidentně správnému požadavku na zpravodajskou práci I. správy lépe odpovídají menší uzavřené celky.

Navrhovaná varianta je pouze pracovní a předpokládá se její dopracování na základě výsledků OP NS (27. 9. 1989).[91]

Dělení z hlediska prováděné činnosti:

A Centrála
B Nelegální rozvědka
C Vědeckotechnická rozvědka
D Rozvědná práce v zahraničí
E Rozvědná práce z a na domácím teritoriu (DT)[92]

Členění čs. rozvědky:

A CENTRÁLA - NS (sekretariát)
přímo řídí: - Inspekce NS
- Obrana RA (25)
- Analytický a kontrolní orgán NS (10)
- Kádrový odbor (27)
- Odborná škola (4)
- I. ZNS – řízení rozvědné práce v zahraničí a dalších svěřených pracovišť
- ZNS – řízení nelegální rozvědky a dalších svěřených pracovišť
- ZNS – řízení VTR a dalších svěřených pracovišť
- Evidence a výpočetní technika (55)
- Hospodářské zabezpečení (59)
- Zdravotní zabezpečení
- Informační institut (analytika + info po 17, 74, 26)
- Organizační odbor.

B NELEGÁLNÍ ROZVĚDKA
- Odbor výběru, výchovy a řízení (23)
- Odbor dokumentace (18)
- Odbor OT a AOP (28)
- Odd. analytiky a ekonomického zabezpečení

Pracuje samostatně svými specifickými metodami. Dislokace bezpodmínečně mimo pracoviště centrály. To umožní lepší konspiraci a KR ochranu, která je nezbytně nutná.

91 Vedení I. S-SNB se na operativních poradách náčelníka správy již k tomuto tématu nestačilo vrátit.
92 Do určité míry jde o návrat k organizačnímu členění z let 1969–1971. Srv. *První správa*, s. 57.

C VĚDECKOTECHNICKÁ ROZVĚDKA
- Odbor operativního výkonu v zahraničí, vč. PERA (69)
- Odbor operat. výkonu na DT (74)
- Oddělení tech. zabezpečení

Pracuje samostatně svými specifickými metodami, za využití specifických legalizací.

D ROZVĚDNÁ ČINNOST V ZAHRANIČÍ
- Odbory politické rozvědky (37)
  (47)
  (52)
- Odbor aktivních opatření (36)
- Odbor spojení (50)

E ROZVĚDNÁ ČINNOST NA A Z DT
- Výkon rozvěd. činnosti na a z DT (80)
- Trvalé legalizace a I. záloha
- Oblastní odbory (řízení)
- Odbor ZKR a IDC (26)

Úsek pracuje v těsné spolupráci s čs. kontrarozvědkou!

KP v legalizacích (řízení DT) v případě kontaktu ze strany nepřátelských spec. služeb není nutno stahovat. Lze rozehrát zpravodajské hry v daleko širším měřítku. Přitom není ohrožena ani centrála, ani rezidentura. Další výhodou je, že se lidé v rozvědce, po vybudování systému, nebudou znát, nebo jen velmi omezeně (komplikace pro event. zrádce). Řízení KP v legalizacích (včetně KP rezidentur nacházejících se t. č. v ČSSR) probíhá pouze konspirativní formou (v KB)! Důležitou zásadou pro práci legalizovaného rozvědčíka na DT je, že v legalizačním objektu pracuje pouze rozvědně – jeho úkolem není dokumentování kriminální nebo jiné trestné činnosti. O způsobu využití takových informací může rozhodnout výhradně NS.

<u>Komentář k fungování nového aparátu rozvědky</u>

<u>Činnost zahraniční rezidentury</u>
- vyhledávací a typovací činnost
- budování pomocné agentury (PA)
- rozpracování objektů
- podpůrná činnost pro čs. KR, ZKR, IDC (prověrky apod.).

Postupně je třeba přecházet na nové legalizační krytí (viz příprava kádrů). Personální obsazení stávajících rezidentur je nepříteli známo, tudíž velmi zranitelné. Legální rezidentury nepracují proti IDC a spec. službám přímo, podílejí se však na obsluze příslušné agentury řízené z DT.

Očekávaný efekt – ztížení až znemožnění likvidace TS i KP na rezidenturách. Cenná agentura je řízena zásadně ve 3. zemích. Verbovky realizují specialisté centrály (i z legalizací).

Činnost rezidentury na území ČSSR

- vyhledávací, typovací a získávací činnost zejména v řadách VC
- těsná součinnost s čs. KR (vnější nepřítel)
- budování sítě IS
- výchova a příprava nových KP pro činnost po linii PR, ZKR, IDC.

Pozn.: Rozbory původu TS, využívaných v zahraničí, ukázaly na vysoké procento TS, kteří mají původ v RČ z domácího teritoria (60–70 %!). Zaverbovaná a prověřená agentura by byla předávána k řízení úseku práce v zahraničí.

Činnost centrály rozvědky

Počet pracovníků centrály by se měl výrazně snížit. Operativa je oddělena od štábních a zabezpečovacích útvarů. Zaměření politické rozvědky se mění více ve směru orientace na vnějšího nepřítele (viz úkoly PÚV KSČ a Hlavní směry činnosti I. S-SNB po XVIII. sjezdu KSČ).

Články řídící jednotlivé rezidentury pracují pouze ve směru rozpracování objektů a VC v zahraničí a zajišťují příslušnou analytickou činnost. Organizují opatření k pokrytí požadavků čs. kontrarozvědky na příslušném teritoriu.

Odborná příprava kádrů rozvědky (dílčí pohled)

Kádry přijaté z ostatních součástí StB absolvují nástupní praxi na úseku práce z DT k ověření operativních schopností a vhodnosti k práci na čs. rozvědce. Teprve potom jsou zařazováni do OŠ k rozšíření teoretických znalostí. Co nejdříve jsou vysazeni do legalizací (zásadně dlouhodobých), kde příprava v operativní činnosti pokračuje.

Podmínkou je důsledné řízení a úkolování úsekem práce z a na DT!

Specialistům ve vybraných civilních oborech (zejména VTR) je umožněn odborný růst a mezinárodní styk.

Výjezd KP do zahraničí

Řízení přebírá linijní odbor zahraniční rozvědky. KP navazuje na styky vytvořené již na domácím teritoriu a rozšiřuje je. Předpokládá se výrazné zlepšení v oblasti operativních informací (k osobám, objektům rozpracovávaným ve svazcích – jejichž získávání bylo v posledním období podceňováno). KP plní úkoly dané zjednodušeným a kontrolovatelným výjezdovým dokumentem, je zabezpečena kontinuita práce. Dokument uvádí konkrétní akce a objekty, za jejichž rozpracování KP zodpovídá. Navazuje na výsledky KP, kterého střídá! V co nejširším měřítku je uplatňována specializace KP. (Universální KP neexistuje! Universálnost vede k povrchnosti a nízké profesionalitě. Dále vede k trendu, že se plní řada snadnějších úkolů a ztrácí se nápor na hlavní cíl – úkol.) Profesionální úroveň KP však zajišťuje všímavost k signálům do problematik ostatních KP. Spolupráci na rezidentuře koordinuje rezident.

Návrat KP ze zahraničí

Důsledně do legalizačního úřadu! To sebou automaticky nese možnost pokračovat v řadě operativních styků, dále je rozpracovat, event. postupně předat.

Dlouhodobým zařazením v legalizaci se řeší i otázka profesionálního růstu po linii legalizační práce, stírá se rozdíl mezi KP rozvědky a kmenovými pracovníky organizace. V optimálním případě klesají i finanční náklady na KP, které nese legalizační úřad (jde o plnohodnotného zaměstnance). Postupným obsazením vyšších funkcí v legalizačním podniku (organizaci) lze docílit stavu, že budou přijímáni další KP rozvědky bez jejich rozkrytí civilním osobám. Výhledově je třeba dosáhnout stavu 2/3 sestavu rozvědky v I. a II. záloze, 1/3 řídící sestav centrály.

Průnik nepřítele do centrály rozvědky bude tímto opatřením výrazně omezen.

Námitku o postupném odcizování KP od příslušnosti k rozvědce a plnění jejích úkolů lze odmítnout při zajištění skutečně kvalitního řízení KP v legalizacích ze strany centrály.

Prameny:

- Berlínská porada spřátelených rozvědek – listopad 1988
- Rozvědka 90. let (A-0049/10-88)
- Zaměření R po XVIII. sjezdu KSČ
- Zásady spolupráce s čs. kontrarozvědkou
- Úkoly z porady NS – 28. 6. 1989 potvrzené s. KAINAREM

/Archiv bezpečnostních složek, f. I. správa SNB, kr. 479, sl. Operativka 5. 10. (XV). Originál strojopisu./

Ničení agenturně-operativní agendy v rámci Vojenské kontrarozvědky po 17. listopadu 1989

Daniel Běloušek

Vznik a organizační začlenění VKR

Vojenská kontrarozvědka (VKR) vznikla na základě obranného zpravodajství (OBZ) vytvořeného ještě za druhé světové války v lednu 1945 v rámci československých jednotek v Sovětském svazu. V letech 1945 až 1951 působila VKR v rámci ministerstva národní obrany (MNO). V roce 1951 došlo k jejímu začlenění pod nově vzniklé ministerstvo národní bezpečnosti (MNB). Po zániku MNB v roce 1953 byla Vojenská kontrarozvědka převedena k Hlavní správě VKR (HS VKR) pod ministerstvo vnitra; stává se tak součástí Státní bezpečnosti (StB) pod označením **VI. správa MV**. Dne 1. ledna 1963 byla HS VKR přejmenovaná na Správu vojenské kontrarozvědky. O rok později, 1. března 1964, byla v rámci reorganizace VI. správa přečíslována na **III. správu MV**. V organizační struktuře MV byla takto VKR zařazena až do roku 1990. Jako součást StB byl od března 1966 používán pro VKR i název III. správa HS StB.[1]

Na rozdíl od ostatních operativních součástí StB vycházela struktura VKR z organizace armády, a nikoli státní správy. Pod řízením ministerstva vnitra prošla VKR postupnou stabilizací a dosáhla rozmachu své činnosti. Pro ilustraci lze uvést, že zatímco v období velkých represí na počátku padesátých let 20. století tvořilo její agenturní síť kolem 600 osob, na počátku let šedesátých to bylo již zhruba 8000 tajných spolupracovníků (TS), na konci osmdesátých let pak klesl počet na přibližně 4000 tajných spolupracovníků.

Činnost VKR probíhala v rovině informační a vyhledávácí (ochrana nositelů státního tajemství, odhalování nepřátelské propagandy, odhalovaní příprav zběhnutí vojáků apod.), ale také v rovině represivní. VKR byla k plnění svých úkolů oprávněna zatýkat podezřelé osoby a vést jejich vyšetřování.

1 POVOLNÝ, Daniel: *Organizační vývoj Vojenské kontrarozvědky v letech 1945 až 1990*. Vojenský historický ústav, Praha 2009, s. 51.

Struktura VKR v roce 1989[2]

Náčelník HS VKR resp. III. správy MV
1. zástupce náčelníka správy
Zástupce náčelníka správy
Organizačně operační odbor
Inspekce náčelníka
Kádrový odbor
Organizačně mobilizační oddělení
Analyticko-informační a plánovací odbor (AIPO)
I. odbor – pro FMNO a GŠ ČSLA
II. odbor – pro řízení a koordinaci
III. odbor – pro ofenzivně zpravodajskou práci
IV. odbor – vyšetřování StB ve VKR
V. odbor – pro určené útvary, ústavy a zařízení ČSLA

Podřízené útvary:
Správa VKR ZVO
Odbor VKR 10. letecké armády
Odbor VKR Velitelství PVOS a VVO
Odbor VKR HS PS a OSH
Určená oddělení a referáty VKR

Z hlediska tématu našeho příspěvku byl klíčovým Analyticko-informační a plánovací odbor (AIPO), který měl na starosti vedení a správu svazkové agendy. Někdy se lze setkat rovněž s termínem SEO (Statisticko-evidenční oddělení) AIPO (Analyticko-informačního a plánovacího odboru).

Posledním náčelníkem HS VKR, který měl z titulu své funkce na starosti i realizaci skartačního procesu na podzim roku 1989, byl generálmajor Ing. Josef Červášek.

Fotografie, která je součástí osobní evidenční karty gen. Josefa Červáška, pochází z roku 1989. (ABS)

- Narozen 8. března 1937 v Tochovicích.
- V září 1959 přijat za důstojníka z povolání.

2 Cit. podle http://www.vzcr.cz/Kapitolavkr/126.aspx. Srv. POVOLNÝ, Daniel: *Organizační vývoj Vojenské kontrarozvědky*, s. 84–85.

- V šedesátých letech vystudoval VAAZ Brno, v sedmdesátých letech absolvoval Vojenskou akademii GŠ ozbrojených sil SSSR.
- V letech 1968 až 1986 vykonával různé funkce na zpravodajských odděleních nižších velitelských stupňů, včetně náčelníka Zpravodajské správy ZVO Tábor.
- V letech 1986–1987 zástupcem náčelníka ZSGŠ.
- Od 1. září 1989 až do 30. června 1990 byl náčelníkem HS VKR.
- Od 18. listopadu 1990 do 27. listopadu 1991 působil v KLDR jako vedoucí československé delegace v tzv. Dozorčí komisi neutrálních států.
- 31. července 1992 byl generál Josef Červášek propuštěn do zálohy.

Skartace v období listopad–prosinec 1989

Skartace v období listopad–prosinec 1989 probíhaly ve třech hlavních etapách:

V první etapě do 1. prosince 1989 probíhalo ničení materiálu divoce, bez jakéhokoliv oprávnění.

Druhou etapu lze vymezit na základě dvou pokynů I. NMV Alojze Lorence z 1. prosince a 8. prosince 1989.

Třetí fáze probíhala od 8. prosince 1989, kdy byl v odpoledních hodinách rozeslán třetí Lorencův pokyn zakazující ničení veškerých materiálů z produkce ministerstva vnitra. Pokud v některých složkách ke skartacím docházelo i po tomto datu, dělo se tak v rozporu s tímto oficiálním nařízením.[3]

Reakce náčelníka HS VKR na pokyny I. NMV Alojze Lorence

Dne 4. prosince 1989 vydal náčelník HS VKR Červášek pokyn k vytřídění operativních svazků. Materiály mající vztah k operativní a státobezpečnostní situaci měly být až na výjimky zničeny. Nařídil rovněž znečitelnění některých ustanovení ve směrnicích o vedení svazkové agendy a pozastavil činnost SEO AIPO. Tento pokyn náčelníka HS VKR pod č. j. 0036/01-89 byl komisionálně zničen 11. prosince 1989.

O dva dny později, 6. prosince 1989, vydal náčelník AIPO HS VKR z Červáškova rozkazu nařízení, aby byly mimo jiné skartovány tyto dokumenty:

- Vybraná čísla *Sborníku zkušeností a informací VKR*.
- Přednášky „Kontrarozvědná ochrana ozbrojených sil ČSSR před ideologickou diverzí protivníka. Boj orgánů VKR proti ideologické diverzi v ozbrojených silách ČSSR".
- Dokument „Pokyn ke kontrarozvědnému rozpracování nezávislého mírového sdružení a opatření VKR k akcím vnitřního nepřítele ve druhé polovině roku 1989".

3 Podrobnosti k tématu srv. ŽÁČEK, Pavel: *„Můžou přijít, jsme hotovi"*. Pamäť národa, Bratislava, 2004. Cit. dle http://www.ustrcr.cz/data/pdf/clanky/lorencova-skartace.pdf.

Dne 8. prosince 1989 odpoledne vydal I. NMV Alois Lorenc nový pokyn, č. j. NZ-00134/89, který nahrazoval č. j. NZ-00671/89. Zároveň s vydáním pokynu nařídil skartaci nařízení z 1. prosince 1989, a to údajně proto, aby podřízené složky měly jednoznačný návod, kterým se budou řídit. Ve skutečnosti se však tento nový pokyn lišil od předchozího pouze tím, že neobsahoval tzv. generální formuli o nutnosti zničit materiály kompromitujícího charakteru, vzhledem k současnému politickému uspořádání.[4]

V reakci na tento pokyn zrušil téhož dne náčelník HS VKR nařízení č. j. 0036/01-89 ze 4. prosince 1989 a vydal nové nařízení pod č. j. 0037/01-89[5]. V jeho rámci pak byly s okamžitou platností zrušeny následující rozkazy:

a/ Rozkaz náčelníka HS VKR číslo 007/1983 – „Pokyny ke zkvalitňování forem a metod používaných VKR pro získávání a zvyšování účasti vojenské veřejnosti na realizaci bezpečnostní politiky KSČ a socialistického státu".

b/ Rozkaz náčelníka HS VKR číslo 0019/1985 – „Zabezpečení úkolu na úseku nepřátelské činnosti církví a náboženských sekt".

c/ Rozkaz náčelníka HS VKR číslo 0032/1985 – Zabezpečení celostátního projektu PAVOUK při kontrarozvědné ochraně bojeschopnosti ozbrojených sil ČSSR.

d/ Příloha číslo 2 k Rozkazu náčelníka HS VKR číslo 0029/1983 – „Směrnice ke zpracování výstupních informací HS VKR".

e/ „Výpis ze směrnice k vedení evidencí pasů a víz FMV" – přiloženo k Rozkazu ministra vnitra ČSSR číslo 4/78, č. j. 03447/181-79.

f/ „Změny ve využívání evidence cest československých občanů do nesocialistických států" – přiloženo k Rozkazu ministra vnitra ČSSR č. 4/78, č. j. 0217/17-80.

Náčelník HS VKR zároveň s okamžitou platností až do odvolání zrušil jakoukoli další registraci nových svazků a spisů ve smyslu směrnice A-oper-II-1.[6] Zároveň pozastavil odevzdávání agenturně-operativních materiálů do archivu SEO AIPO a vyžadování zápůjček z tohoto archivu. Dále v souladu s Lorencovým pokynem zakázal vytřiďování a ničení všech písemností vzniklých v oboru písemností Federálního ministerstva vnitra (FMV) s odůvodněním, že by toho mohlo být využito proti FMV. Tento zákaz platil do odvolání.

Dne 12. ledna 1990 vydal náčelník HS VKR nařízení k provedení fyzické kontroly úplnosti počtu svazků a spisů, včetně jejich náležitostí. Zároveň zakázal jakkoliv obnovovat ztracené nebo zničené svazky a spisy. V nařízení se objevil požadavek, aby výsledek prověrky s uvedením konkrétních zjištěných nedostatků, k nimž byly řazeny ztráty a zničené svazky či spisy, byl zaslán do 22. ledna 1990. V nařízení se rovněž objevila hrozba kázeňských sankcí, pokud budou po provedené kontrole zjištěny závažné nedostatky.[7]

---

4 Podrobnosti k tématu srv. ŽÁČEK, Pavel: *„Můžou přijít, jsme hotovi"*. Cit. dle http://www.ustrcr.cz/data/pdf/clanky/lorencova-skartace.pdf.

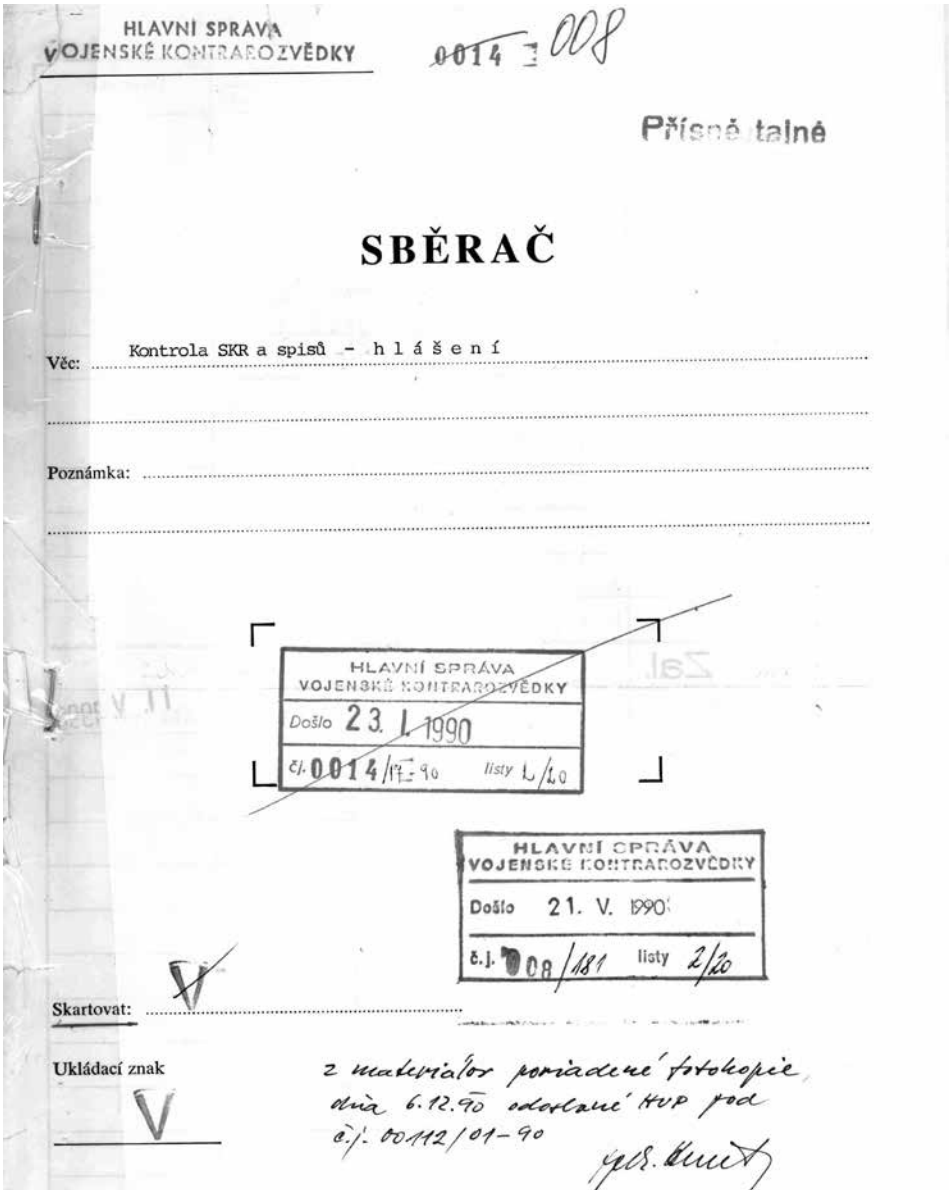
5 ABS, f. HS VKR, Deníky spisů, kr. 6.

6 Šlo o „Směrnici pro evidenci, statistiku a administrativu při kontrarozvědné činnosti", která byla vydaná Rozkazem ministra vnitra ČSSR č. 4 z 25. 1. 1978.

7 ABS, f. HS VKR, Deníky spisů, kr. č. 6.

Kontrola skartovaných materiálů – ukázky z hlášení jednotlivých útvarů VKR[8]

Příloha 1

HLAVNÍ SPRÁVA
VOJENSKÉ KONTRAROZVĚDKY

0014 = 008

Přísně tajné

SBĚRAČ

Věc: Kontrola SKR a spisů - h l á š e n í

Poznámka:

HLAVNÍ SPRÁVA
VOJENSKÉ KONTRAROZVĚDKY
Došlo 23. I. 1990
č.j. 0014/17-90 listy 1/20

HLAVNÍ SPRÁVA
VOJENSKÉ KONTRAROZVĚDKY
Došlo 21. V. 1990
č.j. 008/181 listy 2/20

Skartovat: V

Ukládací znak V

z materiálov poriadené fotokopie
dňa 6.12.90 odoslané HVP pod
č.j. 00112/01-90

8 Všechny ukázky ABS.

Příloha 2

NATO

Pořadové číslo 60
Přijato dne 22 ledna 1990 hod. 13.50
Zpracováno dne 1990 hod. 13.50

prisne tajne
cj.: 0034/2-90

nacelnik
h s v k r

p r a h a
---

vec: vysledek fyzicke kontroly uplnosti poctu svazku, spisu a jejich nalezitosti - p r e d l o z e n i .

na zaklade vaseho nazizeni cj. 008/17-90 ze dne 12.1.1990 predkladam vysledek fyzicke kontroly uplnosti poctu svazku, spisu a jejich nalezitosti, kterou provedli osobne nacelnici podrizenych ovkr.

1. odb. svkr zvo

Kontrolou materialu provedla vase inspekce ve dnech 15. - 16. 1.1990, proto k jejimu vysledku nedokladuji. pokud jde o financni casti svazku agentury v ramci odboru, jsou tyto uplne.

3. odb.svkr zvo
---

az na vyjimku nebyly v ramci odboru zjisteny nedostatky. u pb ''zuzana'', r.c. 026852 (ovkr vs praha) byl skartovan obsah svazku vzhledem k tomu, ze se jedna o agitacni stredisko a drzitelem pb byl angazovany clen narodni fronty.

odbor vkr 1. armady
---

u rvkr 104. msp (ovkr 19. msd) v dusledku nezkusenosti mjr.ing. totha igora (ve vkr od roku 1987) doslo ke zniceni svazku ts krome slibu ke spolupraci a z desek skl.c. 712 byla odstrihnuta cast obsahujici jmeno a prijmeni, foto, bydliste a rodne cislo.

u ovkr 20. msd byl ve 3 pripadech omylem znicen navrh na zavedeni objektoveho svazku (skartaci a vytridovani pisemnosti provadel jiny op, nez op kmenovy).

odbor vkr 4. armady
---

u dvou agentu v ramci odboru (1.odd. a ovkr 15. msd) byly na zaklade jejich zadosti skartovany sliby o spolupraci.

u 22 agentu a 13 duverniku vkr u ovkr 15. msd byly skartovany jejich lustracni listy.

u 69 agentu u ovkr 9. td byly skartovany jejich lustracni listy a 3 duverniku vkr byla skartovana veskera jejich dokumentace a ponechany pouze desky.

Příloha 3

77

Pořadové číslo
Přijato dne 24. ledna hod. 1405
Zpracováno dne 1990 hod. 1405

prisne tajne
pilne
cj.: 008066/90

hlavni sprava vkr
aipo

p r a h a
---

vec: nedostatky v uplnosti poctu svazku a spisu a jejich
nalezitosti - hlaseni.

v navaznosti na hlaseni vam zaslane cj. 008055/90 dne 22.ledna 1990 uvadim dle veseho ustniho pozadavku tyto doplnujici udaje:

oddeleni pro stab a primo podrizene utvary:
---
u tohoto oddeleni nedoslo ke zniceni zadnych materialu.

ovkr 1.sld:
---
u tohoto oddeleni bylo zniceno celkem u:
- 28 ts - navrh na ziskani
- 1 ts - slib
- 7 ts - doplnky memorand

konkretne viz. priloha od ovkr 1.sld.

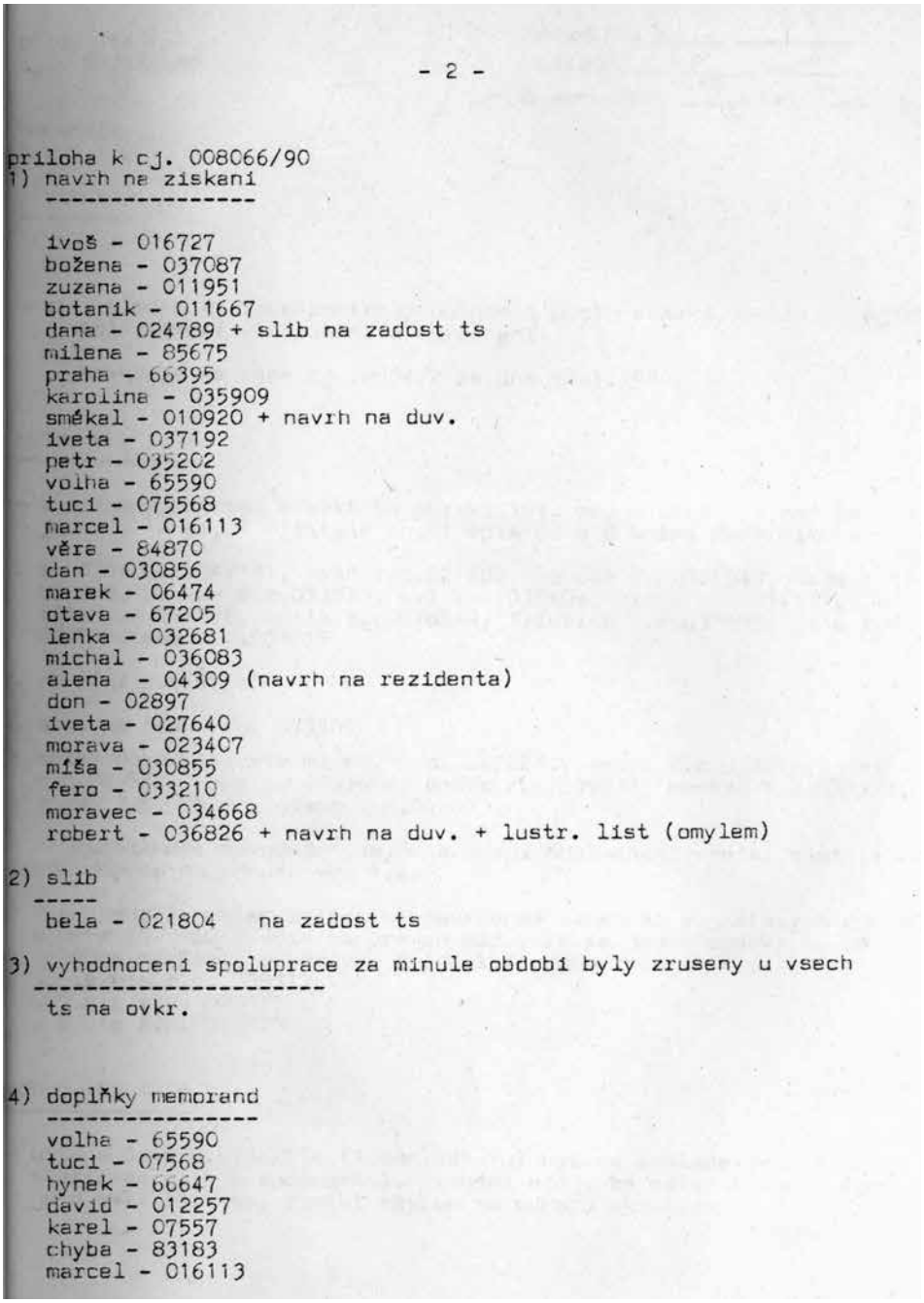
ovkr 34.sbold:
---
doslo ke zruseni navrhu na ziskani a memoranda u ts ''jindřich'', reg.c. 6560. po prehodnoceni moznosti jeho dalsiho vyuziti bylo rozhodnuto spolupraci s timto ts ukoncit. materialy byly odeslany do archivu dne 19.1.1990 pod cj. 005007/2.

ovkr vvls snp :
---
u ts ''michal'', reg.c. 07705 - pred ts na jeho zadost je znicen slib a ukoncena spoluprace. materialy byly odeslany do archivu dne 23.1.1990 pod cj. 0011/10-90.

nacelnik odboru vkr 10.la
pplk.judr.jaroslav j a r k a /55+++

HLAVNÍ SPRÁVA VOJENSKÉ KONTRAROZVĚDKY
Došlo 24. 1. 1990
listy 1/1

Příloha 4

- 2 -

priloha k cj. 008066/90
1) navrh na ziskani
---

ivoš - 016727
božena - 037087
zuzana - 011951
botanik - 011667
dana - 024789 + slib na zadost ts
milena - 85675
praha - 66395
karolina - 035909
smékal - 010920 + navrh na duv.
iveta - 037192
petr - 035202
volha - 65590
tuci - 075568
marcel - 016113
věra - 84870
dan - 030856
marek - 06474
otava - 67205
lenka - 032681
michal - 036083
alena - 04309 (navrh na rezidenta)
don - 02897
iveta - 027640
morava - 023407
míša - 030855
fero - 033210
moravec - 034668
robert - 036826 + navrh na duv. + lustr. list (omylem)

2) slib
---
bela - 021804 na zadost ts

3) vyhodnoceni spoluprace za minule obdobi byly zruseny u vsech
---
ts na ovkr.

4) doplňky memorand
---
volha - 65590
tuci - 07568
hynek - 66647
david - 012257
karel - 07557
chyba - 83183
marcel - 016113

Výsledky administrativní kontroly skartovaných materiálů

Administrativní kontrola z ledna 1990 ukázala, že skartace probíhala u různých součástí VKR s odlišnou intenzitou. Rovněž úroveň pečlivosti, s jakou byla jednotlivá hlášení pro náčelníka HS VKR zpracována, je rozdílná. Některé útvary nahlásily, že nedošlo ke zničení žádných materiálů, nebo ve své zprávě podrobně vysvětlovaly zničení několika jednotlivostí, a to často s poukazem na chybně zvolený administrativní postup. Jiné složky VKR neváhaly přiznat značný rozsah zničených materiálů a ke svému hlášení přiložily seznamy materiálů, jichž se skartace dotkla.

Materiály nebyly v souladu s příslušnými předpisy zpravidla ničeny jako celek, ale z archivovaných i živých (rozpracovaných) svazků byly vyskartovány jejich vybrané části. Největší objem skartovaných archiválií se týkal rozpracovaných svazků, z nichž byly vyjímány určité typy dokumentů. Šlo o návrhy na získání tajných spolupracovníků, závazky k agenturní spolupráci, vyhodnocení spolupráce, prohlášení mlčenlivosti, záznamy ze schůzek, zprávy o ukončení spolupráce apod.

Významným faktorem zůstává, že v rámci Vojenské kontrarozvědky byly z velké většiny zachovány evidenční pomůcky, jako jsou registrační protokoly, deníky spisů náčelníka HS VKR a náčelníka SEO AIPO, které umožňují rekonstruovat administrativní tok nařízení vy-mezujících podobu skartačního procesu.

Je zřejmé, že jedním z výsledků administrativní kontroly z ledna 1990 bylo zjištění o *„přetrvávajících nedostatcích v oblasti vedení agenturně-operativní agendy"*. V únoru 1990 proto nechal náčelník HS VKR všem podřízeným složkám rozeslat přednášku náčelníka AIPO VKR pplk. Milana Švarce, která obsahovala pokyny, jak nedostatky odstraňovat. Řešení spočívalo v pečlivém dodržování platné směrnice A-oper-II-1 z roku 1978.[9]

Záznamní listy VKR

Hovoříme-li o struktuře informační produkce VKR, je nutno upozornit na specifický prvek, jímž se činnost VKR lišila od ostatních složek StB, a to je existence záznamních listů prověřovaných osob k určení pro styk se státním tajemstvím. V prosinci 2008 bylo Vojenským zpravodajstvím (VZ) předáno Archivu bezpečnostních složek (ABS) kolem osmdesáti tisíc záznamních listů. Obecně se tyto materiály týkaly všech osob, vojáků z povolání i občanských zaměstnanců, kteří k výkonu své činnosti potřebovali osvědčení z hlediska své bezpečnostní způsobilosti. Informační hodnota záznamních listů se liší; zpravidla obsahují vyjádření VKR pro styk se státním tajemstvím a lustrační přílohy. V některých případech však byly do těchto složek vkládány i významné prověrkové materiály – jako agenturní záznamy, informace o provedených preventivně-výchovných opatřeních (PVO), poznatky o formě

9 ABS, f. HS VKR, Deníky spisů, kr. č. 6, č. j. 0027/03-90.

spolupráce jednotlivých osob se zpravodajskými službami komunistického Československa, služebně-politická charakteristika zájmových osob apod. V tomto směru představují záznamní listy VKR významný informační zdroj a v praxi jsou využívány jak pro potřeby badatelské veřejnosti, tak pro potřeby státních institucí.

Skartace po únoru 1990

Skartace materiálů probíhala i po únoru 1990; ve srovnání s koncem roku 1989 však nešlo již o masovou akci. Dokumenty byly ničeny selektivně, často dokonce na základě žádosti jednotlivých tajných spolupracovníků, což byl určitý fenomén, který se objevil i v rámci hlášení z administrativní kontroly skartovaných materiálů z ledna 1990.

Dovolte mi uvést jeden ilustrativní příklad. Týká se vojáka z povolání, který byl v roce 1975 získán ke spolupráci s VKR v kategorii A (agent). Zároveň se tento člověk stal příslušníkem Zpravodajské správy Generálního štábu (ZSGŠ) a v osmdesátých letech působil služebně (mimo jiné) při úřadu vojenského leteckého přidělence v Londýně jako šifrový důstojník. Ke spolupráci s VKR přistupoval aktivně a iniciativně, předával využitelné informace z prostředí ZSGŠ a za svou činnost byl několikrát finančně odměněn. Začátkem roku 1990 požádal Vojenskou kontrarozvědku o ukončení spolupráce a projevil obavy z jejího možného zveřejnění. Na základě této své žádosti byl pozván na HS VKR, kde byl jeho slib, složky vlastnoručních zpráv a kores-pondence za jeho osobní přítomnosti zničeny. Jak vidno, VKR byla ještě v roce 1990 ochotna poskytnout lidem, kteří jí mnoho let věrně sloužili, takovéto nestandardní, resp. nadstandardní služby. (Alespoň, že o této skartaci vedli – v rámci příslušného svazku – evidenci v souladu s platnou metodikou…)

Zánik VKR

Na základě „Usnesení předsednictva vlády ČSSR ze 4. ledna 1990 č. 3" a dohody mezi FMV a FMNO byla dnem 31. května 1990 Vojenská kontrarozvědka a jí podřízené útvary zrušeny. Dne 1. června 1990 bylo z FMV převedeno do FMNO celkem 1060 tabulkových míst (bez příslušníků pohraniční stráže a občanských zaměstnanců).[10]

Vojenská kontrarozvědka přestala fakticky existovat k 30. červnu 1990 a podle usnesení 1. schůze Rady obrany státu z 22. května 1990 byla nahrazena Vojenským obranným zpravodajstvím (VOZ). Nutno ovšem podotknout, že alespoň v počátečním období byla činnost VOZ z hlediska personálního i administrativního výrazně poznamenána stínem minulosti zaniklé VKR.

10 Cit. dle http://www.vzcr.cz/Kapitolavkr/126.aspx. Srv. POVOLNÝ, Daniel: *Organizační vývoj Vojenské kontrarozvědky,* s. 85. Autor zde uvádí, že z FMV bylo do FMNO převedeno celkem 1056 tabulkových míst (895 míst pro vojáky z povolání, 154 míst pro vojáky základní služby, 6 míst pro občanské pracovníky a 1 místo pro absolventa katedry Vojenské vysoké školy).

BIOGRAFIE

Adolf Hrubý a Národní souručenství

Andrea Ponecová

Vznik Národního souručenství (NS) byl bezprostřední reakcí na německou okupaci z 15. března 1939. Jako jediné povolené politické hnutí zbudované na autoritativních základech si kladlo za cíl sjednotit a povzbudit český národ. Zároveň mělo zlepšit hospodářské i sociální postavení Čechů a Moravanů na území protektorátu. Úkol zjevně nesnadný, který obnášel značnou míru zodpovědnosti a neméně dovedností organizačních i politických. Vedoucí funkce si tak žádala silnou osobnost. Zakladatel a vůdce Národního souručenství prezident Emil Hácha jmenoval na tento post Adolfa Hrubého.

Adolf Hrubý nebyl v politických vodách žádným nováčkem. Po vzniku Československa vstupuje do agrární strany (Republikánská strana venkovského a malorolnického lidu), záhy je zvolen do funkce starosty v rodné obci Mláka u Třeboně a později do okresního zastupitelstva v Třeboni.[1] Své schopnosti dále uplatňuje v odborové organizaci při agrární straně – v Domovině domkářů a malorolníků, kde od roku 1932 zastává post předsedy Župní domoviny domkářů a malorolníků v Českých Budějovicích.[2] Hrubého politické ambice se výrazněji projevily kandidaturou za agrární stranu v parlamentních volbách roku 1935, jež mu vynesly jedno z křesel v poslanecké sněmovně. Funkci poslance zastával až do přijetí zmocňovacího zákona v prosinci 1938, kterým byl parlament vyřazen z politického života v zemi, respektive do oficiálního rozpuštění parlamentu prezidentem Háchou v březnu 1939. Po redukci politických stran v období druhé republiky vstupuje Hrubý do Strany národní jednoty, v jejímž čele stál bývalý předseda agrární strany Rudolf Beran. Právě v tomto období změn, které se nevyhnuly ani hlavní zemědělské organizaci v republice, jmenoval Adolfa Hrubého ministr zemědělství Ladislav Karel Feierabend předsedou správního výboru České zemědělské rady, stalo se tak 30. října 1938.[3] Hrubý tedy zastával jednu z nejvýznamnějších funkcí v oblasti zemědělské problematiky; pod Českou zemědělskou radou bylo soustředěno kolem třiceti zemědělských organizací v zemi.[4]

Adolf Hrubý tak v sobě spojoval jisté politické zkušenosti i organizační schopnosti a zároveň šlo o politika veřejnosti vcelku neznámého, bez výraznější kontinuity

1 KVAČEK, Robert – TOMÁŠEK, Dušan: *Obžalována je vláda*. Themis, Praha 1999, s. 9.

2 Národní archiv (dále jen NA), f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Kniha zápisů Župní domoviny domkářů a malorolníků v Českých Budějovicích 1926–1941.

3 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Dopis ministra zemědělství L. K. Feierabenda se jmenováním A. Hrubého do funkce správního výboru České zemědělské rady, ze dne 30. 10. 1938.

4 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Prohlášení A. Hrubého o spolupráci České zemědělské rady a zemědělských organizací s úřady civilní správy, ze dne 16. 3. 1939, dále Dopis A. Hrubého ministerskému předsednictvu o telegramu E. Háchovi, ze dne 18. 3. 1939.

s minulým prvorepublikovým režimem. Byl Adolf Hrubý správnou volbou na post vedoucího Národního souručenství? Jak se organizace vyvíjela v době jeho několikaměsíčního předsednictví?

Situace před vznikem Národního souručenství

Adolf Hrubý.
(NA)

Události 15. března 1939 byly pro české obyvatelstvo i politickou garnituru nepříjemným překvapením, ačkoliv existovaly jisté indicie, jež smutný vývoj událostí předem avizovaly. Když státní prezident Emil Hácha s ministrem zahraničí Františkem Chvalkovským odjížděli 14. března 1939 do Berlína, doufali, že budou s Adolfem Hitlerem jednat o novém uspořádání ve vztahu k Říši. V ten samý den totiž Slováci na Hitlerův nátlak vyhlásili Slovenský stát. Vláda ani prezident si nechtěli připustit možnost okupace i zbytku území, ačkoliv je na tuto skutečnost upozorňovaly vojenské zpravodajské služby v čele s Františkem Moravcem.[5] Na soustředění německých vojsk k českým hranicím měl premiéra Rudolfa Berana upozornit i vůdce Národní obce fašistické gen. Radola Gajda, Beran však jeho zprávy považoval za neprověřené.[6] Adolf Hitler postavil prezidenta Háchu před hotovou věc: buď Hácha a vláda zajistí hladký průběh obsazení českého území německým vojskem, nebo bude země obsazena násilnou cestou bez možnosti autonomní správy. Prezident i Beranova vláda se tak snažili zajistit pokojné odzbrojení české armády, aby obsazování Čech a Moravy probíhalo bez krveprolití.[7] Dokument byl Háchou podepsán 15. března 1939 ve 3 hodiny 55 minut ráno, tedy pouhé dvě hodiny před oficiálním vstupem německé armády na české území.[8] Druhorepublikové Česko-Slovensko se tak během dvou dnů proměnilo v německý protektorát a samostatný Slovenský stát.

5 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české XV.a, 1938–1945*. Paseka, Praha, Litomyšl 2006, s. 170.

6 ROKOSKÝ, Jaroslav: *„Rudolfe, hlavu vzhůru…" Osudný 15. březen 1939 a premiér Rudolf Beran*. *Paměť a dějiny*, 2009, č. 1, s. 12.

7 PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou Říše*. Práh, Praha 1998, s. 25.

8 PASÁK, Tomáš: *Emil Hácha (1938–1945)*. Rybka Publishers, Praha 2007, s. 69.

Dne 16. března 1939 byl vydán „Výnos Vůdce o zřízení Protektorátu Čechy a Morava". Ústavní předlohu navrhl státní tajemník říšského ministerstva vnitra Wilhelm Stuckart.[9] Výnos odůvodňuje vznik Protektorátu Čechy a Morava velkoněmeckou koncepcí, tedy tím, že české země po tisíc let náležely k životnímu prostoru německého národa a jedině násilí a nerozum vytrhly je svévolně z jejich starého historického okolí zapojením do umělého útvaru Československa, čímž se vytvořilo ohnisko stálého neklidu.[10] Výnos zmiňoval, jak má vypadat správní uspořádání nového zřízení. Protektorát měl být autonomní, avšak tato samospráva musela být v souladu s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše.[11] Německo dále převzalo kontrolu nad zahraničními záležitostmi a obranou.[12] Nad samosprávou měl dozírat přímý zástupce Vůdce – říšský protektor.

Říšský protektor Konstantin von Neurath převzal veškerou výkonnou moc oficiálně až 15. dubna 1939.[13] Pro svou znalost české problematiky pomáhal Neurathovi státní tajemník K. H. Frank. Před nástupem Neuratha do funkce bylo české území podřízeno vojenské správě, výkonnou moc zastával na Hitlerův rozkaz Walter von Brauchitsch, který měl pod sebou své zástupce: na Moravě byl šéfem vojenské správy Sigmund List, civilní správy Josef Bürckel, v Čechách měl vojenskou správu na starosti Johannes von Blaskowitz, zatímco civilní správa spadala pod kompetence Konráda Henleina.[14]

Henleinova civilní správa měla na starosti kontrolu veřejných úřadů, vláda nesměla bez povolení vojenských a civilních úřadů svolat ministerskou radu nebo sestavit programové schůze, u jednání ministerské rady musel být vždy přítomen vedoucí Henleinova štábu.[15]

Adolf Hrubý měl na situaci 15. března 1939 zareagovat okamžitým svoláním vedoucích úředníků zemědělské rady, aby je na schůzi upozornil, že by *„měli být opatrní ve svých výrocích a do ničeho se nemíchat,*" tak to měl sám Hrubý po letech říci.[16] Druhý den, 16. března 1939, kdy byl vydán již zmíněný Hitlerův výnos, píše A. Hrubý z pozice předsedy České zemědělské rady šéfovi civilní správy K. Henleinovi prohlášení, podle kterého jsou zemědělská rada i jejích třicet jedna zemědělských organizací ochotny spolupracovat dle pokynů daných rozhodujícími činiteli.[17] V téže době měli Hrubého oslovit čeští fašisté v čele s Radolou Gajdou, kteří chtěli získat vedení

9 MASTNÝ, Vojtěch: *Protektorát a osud českého odboje*. Eurolex Bohemia, Praha 2003, s. 53.
10 PASÁK, Tomáš.: *Pod ochranou Říše*, s. 45.
11 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české XV.a,1938–1945*, s. 178.
12 MASTNÝ, Vojtěch: *Protektorát a osud českého odboje*, s. 54.
13 GEBHART Jan – KUKLÍK, Jan: Velké *dějiny zemí Koruny české XV.a, 1938–1945*, s. 187.
14 BRANDES, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939–1945*, Prostor, Praha 2000, s. 31.
15 Tamtéž.
16 KVAČEK, Robert – TOMÁŠEK, Dušan.: *Obžalována je vláda*, s. 10.
17 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Prohlášení A. Hrubého o spolupráci České zemědělské rady a zemědělských organizací s úřady civilní správy, ze dne 16. 3. 1939.

zemědělské rady pro svůj připravovaný převrat; Adolf Hrubý se však měl nechat před Gajdou zapírat, aby získal čas na zhodnocení situace.[18]

Část českých fašistů z organizací Vlajka, Akce národní obrody (ANO), Národní obce fašistické (NOF), Národního tábora fašistického (NTF) chtěla využít krize v zemi a vytvořila Český národní výbor (nazývaný také Český výbor svatováclavský), do jehož čela se postavil právě Radola Gajda. Český národní výbor měl podporu i některých členů bývalé agrární strany a Národní strany práce[19] a podal dokonce návrh na sestavení nové vlády, jejímž předsedou měl být Gajda. Nacisté se však přiklonili k Beranově vládě, která přes svou demisi, podanou 14. března 1939, zůstala na Háchovo přání i nadále v úřadu. Okupanti chtěli zajistit v protektorátu relativní klid, který by mohl být vnitropolitickými půtkami o moc narušen a případně aktivizovat protiněmecký odpor.[20] Proto bylo již 17. března 1939 vydáno prohlášení, že vměšování kohokoliv – krom vlády a okupačních orgánů – do veřejné správy je nepřípustné. O den později přijal gen. Blaskowitz Rudolfa Berana a přednostu Háchovy kanceláře Jiřího Havelku k jednání, na kterém byly stanoveny základní normy spolupráce mezi českými a německými úřady.[21] Navíc byla Gajdovi nabídnuta prezidentem Háchou jiná alternativa. Prezident a jeho okolí přišli již 16. března 1939 s názorem, že by bylo vhodné utvořit novou politickou

Adolf Hrubý během svého projevu.
(NA)

18 KVAČEK, Robert – TOMÁŠEK, Dušan.: *Obžalována je vláda*, s. 10.
19 PASÁK, Tomáš: *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*. Práh, Praha 1999, s. 260.
20 Tamtéž, s. 261.
21 Tamtéž.

organizaci: politické hnutí, které by v sobě zahrnovalo všechny Čechy bez rozdílu politické příslušnosti.[22] Dne 17. března 1939 tedy nastínil Hácha Gajdovi svou vizi jednotného politického hnutí s tím, že do vedení nového hnutí budou jmenováni i někteří členové Gajdova Českého národního výboru. Naděje českých fašistů na převzetí vlády se tak pro tento okamžik rozplynuly.

Adolf Hrubý v této chvíli asi skutečně vyčkával, jak se daná situace vyvine. To by také vysvětlovalo fakt, proč poslal E. Háchovi telegram, v němž se prezidentovi dává *„zemědělská rada i její předseda v každém směru k dispozici,"* až 18. března 1939, tedy o dva dny později nežli Konrádu Henleinovi.[23] V telegramu bylo vyjmenováno celkem dvacet osm organizací, které měla Česká zemědělská rada zastupovat u kompetentních úřadů.[24] Tímto telegramem tedy Adolf Hrubý vyjádřil loajalitu prezidentu Háchovi. O svém telegramu vzápětí informoval také oficiální protektorátní vládu v čele s Rudolfem Beranem.

Vznik Národního souručenství

Myšlenku vzniku celonárodní organizace naznačil Hácha veřejnosti již ve večerním rozhlasovém projevu 16. března 1939. Projev měl prezidentovi sestavit Jiří Havelka.[25] Sjednocení českého národa považoval za nutnost jeho budoucí existence. V tomto projevu se nechal prezident mimo jiné slyšet: *„Nikdy v minulosti neměl náš lid tak vážnou dějinnou povinnost, aby byl naprosto svorný a jednotný. Rozhodl jsem se proto, jako odpovědná hlava národa českého, že učiním co nejrychleji rozhodné kroky, které povedou k naprostému sjednocení národa, neboť jedině toto sjednocení zabezpečí*

22 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: Velké *dějiny zemí Koruny české XV. a, 1938–1945*, s. 206.

23 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Dopis A. Hrubého ministerskému předsednictvu o telegramu E. Háchovi, ze dne 18. 3. 1939

24 Jednalo se o tyto organizace: Stálá delegace zemědělských rad, Ústřední domovina československých domkářů a malorolníků, Ústřední jednota řepařů, Ústřední jednota československých malozemědělců, domkářů a živnostníků, Zemědělská jednota, Hospodářské družstvo statkářů a nájemců, Zemský svaz chovatelů vepřového bravu, Kooperativa, Ústřední jednota hospodářských družstev, Ústřední lnářský svaz, Společnost pro zpeněžení lihu, Družstvo hospodářských lihovarů, Ochranný svaz hospodářských lihovarů soukromých, Jednota československých rafinérií lihu, Svaz československých průmyslových lihovarů, Ústřední svaz pěstitelů zemáků, Spolek československých zemědělských inženýrů, Ústřední svaz družstevního průmyslu bramborářského, Svaz sušáren zemáků, Zemský svaz okresních sdružení chovatelů hospodářského zvířectva, Svaz spolků absolventů škol zemědělských v zemi české, Zemědělské družstvo pro prodej mléka, Mlékařská jednota, Svaz mlékařských družstev, Stálá delegace oblastních organisací pěstitelů chmele, Sdružení absolventů táborské akademie, Ústřední svaz pěstitelů zeleniny a raných zemáků, Spolek československých podniků šlechtitelských. Ve výčtu organizací chybí tři, které byly na seznamu prohlášení A. Hrubého o spolupráci pro úřady civilní správy: Zemka, Centrokooperativ, Svaz českých statkářů.

25 PASÁK, Tomáš: *Vznik Národního souručenství*. Dějiny a současnost, 1969, č. 7, s. 39.

jeho blaho a štěstí."[26] Již v tomto rozhlasovém projevu E. Hácha naznačil, že vzhledem k situaci nebude přípustná existence několika politických stran a zároveň varoval před nepředloženými akcemi některých z českých fašistických skupin, odmítal trpět jakékoliv odstředivé tendence.[27]

V politických kruzích se rozhořely debaty o konkrétní podobě a personálním složení nové organizace. Háchův politický referent Josef Kliment a přednosta Háchovy kanceláře Jiří Havelka zdůrazňovali, že vedoucí pozice by neměli zastávat lidé, kteří se v předchozím období významně politicky angažovali.[28] Kliment neopomněl při debatě zdůraznit, že podobnou vizi měl již v říjnu 1938.[29] Háchu ovlivnila také jednání s představiteli Strany národní jednoty a Národní strany práce Rudolfem Beranem a Antonínem Hamplem, kteří částečně souhlasili s Havelkou a Klimentem, avšak zastávali názor, že by mělo jít o osoby, které oplývají určitou politickou zkušeností. Konečný seznam padesáti kandidátů předložili Havelka s Klimentem prezidentovi ke schválení dne 21. března 1939. Členy výboru nové organizace se tak stali zástupci všech vrstev českého obyvatelstva, aby se tímto zdůraznila jednota bez sociálních rozdílů. Ve výboru tak zasedlo 10 zemědělců, 9 státních zaměstnanců, 8 soukromých úředníků, 7 obchodníků a řemeslníků, 3 advokáti, 2 profesoři, 2 lékaři, 2 průmyslníci, 2 učitelé, 1 kněz, 1 architekt a 1 soukromník.[30] Členové nově sestaveného výboru byli vybráni z politického spektra bývalých demokratických stran první republiky: agrární, sociálně demokratické, lidové, národně demokratické, národně socialistické i živnostenské. Zároveň Hácha dodržel slovo, které dal Gajdovi a jmenoval do výboru některé zástupce českých fašistů z ANO, Vlajky, NTF a NOF. Dalším kritériem, na které brali zřetel při sestavování výboru NS, byl spíše mladší věk členů. V dobovém tisku zdůrazňovali, že průměrný věk členů výboru je čtyřicet jedna let.[31]

Mezi padesáti vybranými členy výboru figurovalo i jméno Adolfa Hrubého. Do funkce vedoucího Národního souručenství ho doporučoval Rudolf Beran. Jako další alternativu pak navrhoval Oldřicha Suchého – právníka a bývalého poslance za agrární stranu nebo agrárníka Josefa Nebeského – předsedu Ústřední jednoty řepařů. Jiří Havelka si přál na post předsedy nové organizace Jana Lobkowicze, funkcionáře českého fašistického hnutí Akce národní obrody, což kvůli námitkám neprošlo.[32] Nakonec se všichni shodli jmenovat do funkce vedoucího Adolfa Hrubého. Důvodů, proč byl na post jmenován právě on, se nabízí několik. Hrubý v sobě spojoval požadavky Klimenta, Havelky, Hampla i Berana: šlo o muže s určitou politickou praxí,

26 NA, f. Národní souručenství, karton č. 21, sign. 301, Kronika NS, s. 21.

27 NA, osobní fond Adolfa Hrubého – neuspořádáno, brožura *Rok Národního souručenství*, 1940, s. 9.

28 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české XV.a,* 1938–1945, s. 207.

29 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství*. *Český časopis historický* (ČČH), 1993, č. 3, s. 419.

30 NA, f. Národní souručenství, karton č. 21, sign. 301, Kronika NS, s. 30.

31 Tamtéž.

32 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české XV.a, 1938–1945*, s. 210.

zároveň však o politika, který nebyl výrazněji zapsán do povědomí veřejnosti. Jistou organizační schopnost předvedl v uplynulých měsících ve funkci předsedy České zemědělské rady. Také jeho nejbližší spolupracovník a osobní tajemník Hugo Palma se o Hrubém vyjádřil jako o osobě velmi ctižádostivé,[33] což v danou chvíli jistě nebylo na škodu. Adolf Hrubý byl zároveň přítelem premiéra Berana; tak je alespoň jeho jmenování osvětleno v „Kronice Národního souručenství"[34]: *„Bylo to právě* přá*telství Hrubého s R. Beranem a důvěra, kterou k Hrubému měl státní president, co ho povolalo v čelo organisace NS.* "[35] Hrubý s Beranem se skutečně často scházeli, o čemž svědčí Hrubého osobní diář se záznamy schůzek, které se měly odehrávat nejčastěji v Obecním domě,[36] dále Palmova výpověď, kde uvedl, že v období 1938 až do března 1939 Hrubý velice často navštěvoval Berana v Kolovratském paláci.[37] Jmenování Adolfa Hrubého vedoucím Národního souručenství měl podpořit také Josef Kliment.[38] Zástupcem vedoucího byl pověřen Josef Nebeský. Prezident Hácha novou organizaci pojmenoval „Národní souručenství", čímž chtěl dát najevo její ideovou náplň a smysl.[39] Původně se také uvažovalo o názvu „Národní a sociální pospolitost".[40] Tisk informoval o zřízení výboru hned 22. března 1939. V novinách *Venkov* ke vzniku Národního souručenství poznamenali, že nové poměry si vyžadují nové politické zastoupení českého lidu a že úkolem organizace má být přebudování politických složek v jedno hnutí, které bude schopné vytyčit nové cesty politického života.[41]

V tentýž den, kdy byl ustanoven výbor NS, vydal prezident Hácha rozhodnutí o rozpuštění parlamentu. Jednalo se o čistě formální záležitost. Vzhledem ke zmocňovacímu zákonu z 15. prosince 1938, kdy parlament pozbyl svého vlivu, a zvláště po Hitlerově „Výnosu o zřízení Protektorátu Čechy a Morava" z 16. března 1939, bylo zřejmé, že by v nových poměrech nemohl fungovat. Politické kruhy kolem E. Háchy počítaly s tím, že nově utvořené politické hnutí bude vystupovat jako jediný oprávněný reprezentant národa a bude svým způsobem nahrazovat i národní shromáždění.[42]

První ustavující schůze NS se konala 23. března 1939 v 16. hodin na pražském Hradě za přítomnosti prezidenta Emila Háchy i předsedy vlády Rudolfa Berana. Z padesáti členů výboru se nedostavil pouze jeden.[43] Jako první promluvil prezident

33 NA, f. Národní soud, karton 33, sign. TNS 10/46, poř. č. 164, Výpověď Hugo Palmy z 27. 11. 1945.

34 Kronika Národního souručenství, psaná strojopisem, byla vedena do počátku června 1939. Zapisovaly se zde události vztahující se k soudobé politické situaci ve spojitosti s touto organizací, citace z článků o NS z dobového tisku a stanoviska, která k dané problematice zaujímali členové NS.

35 NA, f. Národní souručenství, karton č. 21, sign. 301, Kronika NS, s. 32.

36 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Plánovací kalendáře A. Hrubého.

37 NA, f. Národní soud, karton 33, sign. TNS 10/46, poř. č. 164, Výpověď Hugo Palmy z 27. 11. 1945.

38 Tamtéž.

39 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, brožura *Rok Národního souručenství*, s. 10.

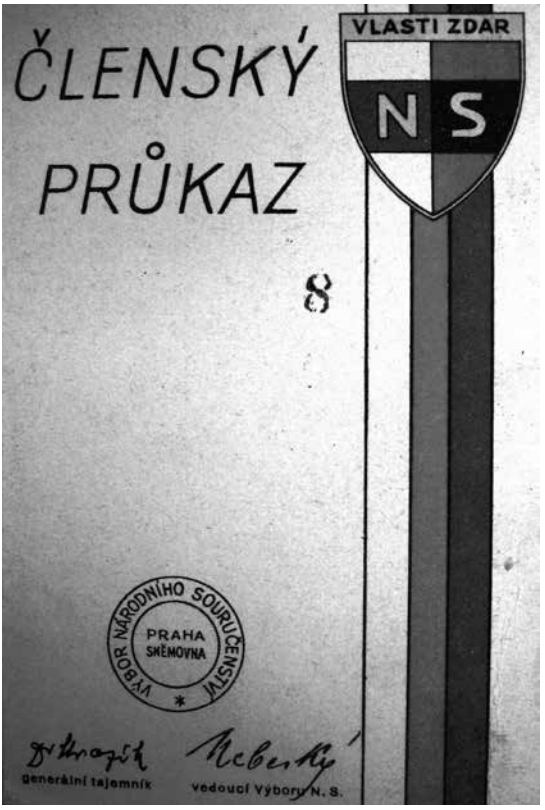
40 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství*. ČČH, 1993, č. 3, s. 421.

41 ČTK, *President Hácha zřídil Výbor Národního souručenství. Venkov*, 22. 3. 1939.

42 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství*. ČČH, 1993, č. 3, s. 421.

43 ČTK, *Venkov*, č. 71, 24. 3. 1939, *Presidentův projev k Výboru Národního souručenství. Není doba k diskusi, nýbrž pro činy prací.*

Hácha. Uvedl, že záleží na členech výboru Národního souručenství a na českém obyvatelstvu, aby si udrželi svůj národ a zamezili jeho rozkladu. Vzhledem k vývoji událostí je prý zřízení politických stran již překonáno a bude třeba je likvidovat. V této složité situaci je dle prezidenta třeba jednotného postupu národa, proto se také rozhodl jmenovat do výboru Národního souručenství osoby ze všech sociálních vrstev, které neměly v minulosti vedoucí funkce v politickém životě. O novém vedoucím Hácha pronesl:

Ukázka členského průkazu organizace NS. (NA)

„Za vedoucího výboru Národního souručenství určil jsem pana předsedu Hrubého, kterému jako svému zástupci svěřuji až na další vedení výboru. Bude jeho úkolem, aby v dohodě s Vámi určil co nejdříve jednotlivé pracovní výbory a snad jakýsi výbor pro věci všeobecné, aby vytvořil sekretariát potřebný k obstarání všech prací s použitím stávajících politických organismů, které samozřejmě vytvořením opravdové jednoty národa musí přestat existovat.“[44]

Prezident se poté dostává k samotnému fungování organizace: Hácha bude mít kompetenci měnit složení výboru, aby fungoval co nejlépe. Zdůrazňuje hlavní úkoly výboru Národního souručenství, kterými jsou: stmelení lidu bez ohledu na dosavadní politickou příslušnost, péče o mládež, zajištění hospodářské a kulturní svébytnosti národa a dobré styky s NSDAP.[45] Zmínce o spolupráci a kladném vztahu s nacisty se zřejmě, s přihlédnutím k době, Emil Hácha nemohl vyhnout. V závěru prezident upozornil přítomné: *„Není doba k diskusi, nýbrž pro činy a práci.“*[46]

Jako druhý se řeči chopil předseda vlády Rudolf Beran, který přislíbil snahu o co nejbližší spolupráci vlády s výborem NS. Také uvedl, že sekretariátům a komisím NS budou dány k dispozici uvolněné budovy rozpuštěné poslanecké sněmovny.

44 ČTK, *Venkov*, č. 71, 24. 3. 1939, *Presidentův projev k Výboru Národního souručenství. Není doba k diskusi, nýbrž pro činy prací.*

45 Tamtéž.

46 NA, f. Národní souručenství, karton č. 21, sign 301, Kronika NS, s. 37.

Po Beranovi k členům výboru krátce pohovořil nový předseda Adolf Hrubý: *„Kamarádi! Dovolte, abychom se takto nazývali, neboť jsem přesvědčen, že dnešní situace musí vytvořit mezi námi onen kamarádský duch, který jest mezi vojáky a bojovníky, to jest, abychom byli navzájem sobě oddáni, spolu svázáni na život a na smrt.“*[47] Poté Hrubý apeluje na členstvo, že výbor musí splnit to, co řekl prezident ve svém projevu, anebo *„musíme padnout“*.[48] První pracovní schůzi svolal předseda Hrubý hned na druhý den – 24. března 1939 v 8 hodin ráno do poslanecké sněmovny.

V pátek 24. března 1939 měl Hrubý dva projevy. K veřejnosti promluvil prostřednictvím rozhlasu. Vznikem NS prý končí období vnitropolitické nejistoty, a tedy i soustava politických stran. Podobně jako prezident Hácha zdůrazňuje, že hlavním úkolem organizace je *„vytvořit jednotu národa tak pevnou jako nikdy předtím,“* kdy nově vzniklé hnutí chce být vytvořeno *„nikoliv násilím, ale prací, sebeobětováním, poctivostí, láskou a bratrstvím.“*[49] Jako příklad jednoty národa uvedl Německo. V projevu se ani Hrubý nemohl vyhnout otázce vztahu k Říši, ovšem eliminoval přímé výroky o spolupráci s Němci. Zřejmě si byl dobře vědom, že aktivistickými postoji k Německu by české obyvatelstvo do NS získával jen velmi těžko. Pouze uvedl, že proto, aby se český národ udržel v evropském prostoru, bude se muset přizpůsobit dané situaci. Dále se odvolává na Hitlerův výnos: *„Věřím ve slova říšského kancléře Adolfa Hitlera, který prohlásil na pražském Hradě: Protektorát Čechy a Morava je autonomní a spravuje se sám.“*[50] V rozhlase promluvil i o své funkci vedoucího Národního souručenství: *„Ujímám se tohoto úkolu s odpovědností muže a z historické nutnosti naší národní budoucnosti.“*[51] V závěru zdůrazňuje, že výbor NS je jediným představitelem politického života v Čechách a na Moravě. Projev uzavírá slovy: *„Nastupujeme novou cestu, na níž přeji šťastnou a slunnou budoucnost svému národu a prosím o pomoc patrona země české knížete Václava svatého.“* [52] Tento Hrubého projev byl hned druhý den, 25. března 1939, uveřejněn v tisku. V novinách *Venkov* napsali k této příležitosti krátký článek: *„Pozdravujeme starého přítele a spolupracovníka. Ceníme si u Adolfa Hrubého jeho praktický smysl pro život politický i hospodářský, jeho rozvahu i rozhodnost […] V čelo národní organisace byl vybrán člověk hroudy, malorolník, prošlý tvrdou prací stavu, činný v politice i v hospodářské práci veřejné.“*[53]

Dalším projevem dne byla Hrubého řeč k výboru NS. Jako vedoucí zde apeloval na zodpovědnost jednotlivých členů výboru. Zmínil, že spíše věří na hospodářskou činnost organizace a jejich činitelů: *„Promyšlená politika hospodářská může nás nyní*

47 NA, f. Adolf HRUBÝ, Sešit zápisů tiskových zpráv a schůzí vedoucího Národního souručenství A. Hrubého.

48 Tamtéž.

49 *Venkov* r. 34, 22. 3. 1939. *Předseda výboru Národního souručenství Adolf Hrubý: Úkol 7,5 miliónů Čechů* (anonym).

50 Tamtéž.

51 Tamtéž.

52 Tamtéž.

53 Tamtéž, s. 1.

převésti přes zlé doby."[54] Poté zdůraznil, že nesmějí usilovat o sjednocení čistě mechanické, nýbrž že je třeba vyzdvihnout státní a národní myšlenku, aby národ neztratil víru sám v sebe.

Krátce po jmenování vedoucím NS si Adolfa Hrubého (hned po jedné z jeho prvních audiencí u Emila Háchy) pozval přednosta prezidentské kanceláře Jiří Havelka, aby mu do nové funkce udělil následující radu: „*Musíš to tak kroutit, aby to šlo na všechny strany dobře. Nezapomeň při tom nikdy, že jsi Čech.*"[55] Před prvním vedoucím Národního souručenství tak ležel nesnadný úkol.

Počátky a organizace Národního souručenství

V následujících jednáních výboru přistoupili členové ke konkrétním krokům. Na plenární schůzi 25. března 1939 projednávali dva zásadní body: problematiku židovského majetku a rozpuštění politických stran. Výbor se usnesl podat vládě návrh, podle něhož by vládní činitelé vydali nařízení, dle kterého by se zakazovaly jakékoliv dispozice s majetkem židů.[56] Národní souručenství dále rozhodlo, že do 15. dubna 1939 by měl být proveden soupis veškerého židovského majetku na území Protektorátu Čechy a Morava.[57] Hrubý přislíbil o této záležitosti jednat s vládou. Výbor se dále shodl navrhnout vládě likvidaci všech politických stran a hnutí. Strany si měly určit ústředního likvidátora schváleného výborem NS, zároveň by výbor jmenoval speciální komisaře, kteří by na likvidaci dohlíželi v praxi.[58] Oficiální politické strany Národní strana práce (NSP) a Strana národní jednoty (SNJ) byly skutečně likvidovány. Vedoucí činitelé NSP v čele s A. Hamplem vyzvali své členy, aby se podíleli na budování Národního souručenství a v této souvislosti provedli likvidaci dosavadní NSP.[59] Podobné přípravy k likvidaci probíhaly i v organizační struktuře SNJ. Obě strany učinily svá veřejná provolání 1. dubna 1939. Činitelé Strany národní jednoty v prohlášení upozornili, že si nové poměry vynutily ještě autoritativnější soustředění národa, a to vedlo ke vzniku Národního souručenství.[60] Národní strana práce ve svém provolání uvedla, že v důsledku nových událostí a v opětně změněných poměrech dochází k politickému soustředění českého lidu v jednotném politickém útvaru, a proto dobrovolně likviduje své organizační hnutí a doporučuje svým stoupencům vstup do NS.[61] Horší situace nastala u českých fašistických stran, které se přes prohlášení o spolupráci

54 *Lidové noviny*, 23. 3. 1939. *První pracovní den Národního souručenství (*Ks*)*.
55 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství*. ČČH, 1993, č. 3, s. 422.
56 NA, f. Národní soud, karton 29, sign. TNS 10/46, poř. č. 164, č. sv. 991, Adolf HRUBÝ, Židovská otázka ve výboru NS.
57 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 46.
58 Tamtéž.
59 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství*. ČČH, 1993, č. 3, s. 424.
60 *Lidové noviny*, 2. 4. 1939. *Strany se rozešly* (n).
61 Tamtéž.

s Národním souručenstvím snažily i nadále posilovat mezi obyvatelstvem odstředivé tendence vůči NS. Národní souručenství a jeho výlučná činnost jako jediného politického hnutí českého národa byla potvrzena Beranovou vládou na schůzi dne 6. dubna 1939. Na území protektorátu tak bylo povoleno k politickému organizování obyvatelstva české národnosti výhradně Národní souručenství.

V prvních dnech existence bylo nutné stanovit organizační kostru, proto byl vytvořen organizační a jednací řád výboru NS, kde byla ustanovena základní platforma jeho činnosti. Dle vypracovaného řádu je vůdcem NS státní prezident, který může kdykoliv odvolávat i jmenovat činovníky a zasahovat do usnesení či zásad všech složek NS.[62] Výkonným orgánem je výbor NS. Prezident také jmenuje svého zástupce: vedoucího (předsedu) výboru NS. Vedoucí řídí veškeré práce a úkony v rámci výboru NS. Poté jsou v jednacím řádu stanoveny kompetence vedoucího, podle nichž Adolf Hrubý jmenuje užší výkonnou komisi a předsednictvo z členů výboru NS, stanoví počet dalších jednotlivých komisí, jmenuje a odvolává předsedy komisí a jejich členy, svolává schůze, řídí je, pečuje, aby byl zachován jednací řád a pořádek při schůzích, uděluje a odnímá slovo, stanoví řečnické lhůty i pořad a způsob jednání o podaných návrzích, klade otázky při jednání, vyhlašuje jejich směrnice a rozhodnutí.[63]

Na popud A. Hrubého bylo ustanoveno několik komisí. Na počátku vzniku NS komise dělnická, finanční, hospodářská, komise pro mládež, komise soustředění odborových organizací, kulturní, iniciativní, lesnická, organizační, programová, průmyslová, samosprávná, sociální, soukromozaměstnanecká, správní, tisková, veřejnozaměstnanecká, zdravotní, zemědělská, živnostenská, soustřeďovací, výkonná; později byla založena komise pro styk s NSDAP.[64] V průběhu vývoje NS se počet komisí i jejich zaměření různě měnily. Také k činnosti komisí byl vypracován jednací řád, který stanovil kompetence náležející předsedovi dané komise. Jednací řád informuje, že úkol jednotlivých stanovených komisí vymezí právě vedoucí NS, jmenuje také členy komise, které však může kdykoliv odvolat a jmenovat nové, jak bylo zmíněno výše. Rovněž může zvětšit či zmenšit počet členů v komisi. Podle směrnic Národního souručenství byl každý člen povinen přijmout členství v dané komisi a pravidelně se zúčastňovat všech schůzí. Absence se omlouvá pouze v případě onemocnění nebo neodkladné zaměstnanosti v oblasti veřejného zájmu. Jednotliví členové výboru, kteří nebyli jmenováni členy daných komisí, se mohli zúčastnit schůzí v případě, pokud si předseda Hrubý nebude přát důvěrnou schůzi pouze mezi členy dané komise. Komise měla zasedat pravidelně jednou do týdne. Jednotlivé programy komisí musely být před zasedáním předloženy ke schválení Adolfu Hrubému minimálně tři dny předem. Komise mohly svolat i mimořádné schůze, avšak potřebovaly svolení vedoucího NS. Program jednání tedy buď určoval předseda komise, nebo byl přímo nařízen A. Hrubým. Každá komise měla svého referenta, který měl na schůzi informovat

62 NA, f. Národní souručenství, karton 8, sign. 301, Organisační řád Národního souručenství.

63 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Sešit zápisů tiskových zpráv a schůzí vedoucího Národního souručenství A. Hrubého.

64 Tamtéž, Zápis ze schůzí výboru Národního souručenství ze dne 4. 5. 1939.

ostatní členy o dané záležitosti. Usnesení komise muselo být do jednoho dne předloženo vedoucímu NS, který jej buď schválil nebo předal k dalšímu jednání celému výboru NS. Až poté nabyla jednotlivá usnesení komisí platnost. Pokud se jednalo o závažnější problém, mohl předseda komise požádat vedoucího Hrubého o svolení k jednání s odborníky z ministerstev. Nejvýznamnější byla výkonná komise, která měla zasedat každý den a udržovat vzájemný styk ve všech organizačních složkách.[65]

Správní výbor Národního souručenství se v následujících měsících dále rozrůstal. Již 17. května 1939 jmenoval prezident Hácha sedmdesátičlenný výbor: dvanáct členů bylo odvoláno a třicet dva nově jmenováno. O měsíc později – 24. června 1939 došlo k dalším personálním změnám a výbor NS tak čítal sedmdesát osm členů.[66] Již na první schůzi výboru NS dne 24. března 1939 bylo rozhodnuto, že každý člen výboru NS musí složit před Adolfem Hrubým slib:

„Sloužiti národu je první povinnost každého Čecha. Slibuji na svou čest a svědomí, že budu plniti jak tuto povinnost, tak i vůli Vůdce našeho národa, státního prezidenta Emila Háchy. Budu se říditi nařízeními platnými na území Protektorátu Čechy a Morava. K tomu mi dopomáhej Bůh."[67]

V tentýž den zavedli i vzájemné oslovení členů. Pro oslovení „kamarádi", které navrhoval sám A. Hrubý, hlasovalo méně přítomných, členové se shodli na oslovení „bratři". Mezi členy taktéž zavedli tykání. Ve výboru NS se dále debatovalo o způsobu, jakým by se měli zdravit. Odsouhlasili formuli „Vlasti zdar". Heslo mělo vyjadřovat, že úkolem NS je prospěch vlasti.[68] Tento pozdrav používala již dříve Strana národní jednoty. Členové z českých fašistických stran jako František Sekyra z Akce národní obrody či Stanislav Sousedík z Vlajky dále navrhovali pozdrav se zdviženou pravicí po vzoru Říše. To jim však rozmlouval Vladimír Grégr, člen NS a známý architekt zapojený do odboje, jehož činnost gestapo odhalilo; roku 1943 byl Němci odsouzen a popraven. Ironicky zdůvodňoval, proč je tento pozdrav nevhodný: *„Takové honosné pozdravy si mohou dovoliti vládnoucí národy, my jsme poslušným národem druhého řádu a Říše německá by v tom mohla vidět zásah do svých výsostných práv, kdybychom chtěli napodobit její pozdrav."*[69]

Také členové Jan Lobkowicz, Jiří Kameníček, Miroslav Kavalír byli pro jiný pozdrav, nežli je zdvižená pravice. Sám vedoucí A. Hrubý byl natolik soudný, že souhlasil s většinou návrhů, aby se případně zavedlo salutování.

Krom výboru Národního souručenství a jednotlivých komisí bylo nutné vytvořit síť organizací NS po celém protektorátu. Mimo ústředí NS tak začala vznikat krajská, okresní i místní vedení. Zástupci krajských a okresních vedení museli být do své funkce schváleni vedoucím Adolfem Hrubým.

---

65 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství*. ČČH, 1993, č. 3, s. 426.

66 NA, f. Národní souručenství, karton 8, sign. 301, Plenum výboru NS, 28. 3. 1940.

67 *Venkov*, č. 73, 23. 3. 1939, *Národní souručenství bude jediným nositelem politické moci* (R. K.).

68 NA, f. Národní souručenství, karton 8, sign. 301, Návrh organisačního řádu NS.

69 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůzí výboru Národního souručenství ze dne 4. 5. 1939.

Na počátku svého působení si Národní souručenství stanovilo svůj hlavní program, který obsahoval tři hlavní části: národně-politickou, ve které se zabývali národní pospolitostí a vztahem k Říši, hospodářsko-sociální, v níž chtěli usilovat o sociální spravedlnost, a část kulturní, kde kladli největší důraz na výchovu mládeže.

Členem Národního souručenství se nemohl stát každý. Striktně se dbalo na „árijský" původ žadatele. Do NS nesměl vstoupit žid, ani člen zednářské organizace, proto bylo při vstupu nutné doložit doklad o rodovém původu až do třetí generace. Problematika zednářské organizace se řešila na první schůzi výboru 24. března 1939. Řada členů výboru v zednářských organizacích byla, proto se přítomní společně s Adolfem Hrubým shodli, že minulost členů ohledně zednářství prověřovat nebudou, když z této organizace vystoupí. Každý člen NS musel podepsat prohlášení, že není členem zednářské lóže:

„Zavazuji se čestně, že nejsem a nebudu členem žádné zednářské lóže či podobného útvaru a že nebudu poslouchati příkazů takových organisací. O jakémkoliv pokusu tohoto druhu vyrozumím předsedu výboru Národního souručenství."[70]

V počátcích nemohly do Národního souručenství vstupovat ani ženy. V organizačním řádu NS se k této problematice psalo:

„Ženy nebudou zásadně politicky organisovány, mohou tvořiti dobročinná nebo jiná sdružení při skupinách, s povolením vedoucího."[71] Do výboru chodila řada stížností proti eliminaci žen z politického života Protektorátu Čechy a Morava. K tomu Adolf Hrubý poznamenal, že ženy nejsou vylučovány z kulturních, hospodářských a sociálních činností.[72] To mělo být pro ženy zřejmě dostačující. Změna nastává až v březnu 1940.[73]

Věková hranice pro vstup mužů byla 21 let. Mladší zájemci mohli vstupovat do tzv. Mládeže Národního souručenství, kde byla věková hranice stanovena v rozmezí 17 až 24 let. Členy Mládeže NS mohly být zároveň i dívky. Dále nesměli být přijati občané, kteří byli soudně trestáni pro činy nebo skutky spáchané z pohnutek nízkých a nečestných.[74]

Každý člen Národního souručenství musel pochopitelně platit příspěvek, jehož výše byla odstupňována dle finančních poměrů dotyčného. Člen vydělávající ročně do 10 000 K[75], platil 5 K ročně, pokud se výdělek pohyboval mezi 10 000 až 15 000 K, byl poplatek 12 K, v případě 15 000 až 20 000 příspěvek 18 K a nad roční příjem 20 000 K se poplatek počítal z jedné promile ročních příjmů.[76] Sociálně slabým mohl

70 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 24. 3. 1939.

71 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 81.

72 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru NS ze dne 14. 4. 1939.

73 Tamtéž, brožura *Rok Národního souručenství*, 1940, s. 9.

74 Tamtéž, Pokyny pro náborovou akci členstva NS od A. Hrubého.

75 Od počátku roku 1939 změněno označení měny z Kč na pouhé K; stejné označení se zachovalo i po vzniku Protektorátu Čechy a Morava.

76 NA, f. Národní souručenství, karton 8, sign. 301, Návrh organisačního řádu NS.

být roční poplatek snížen na 1 K.[77] Příspěvek se měl platit v budoucích letech jedenkrát ročně během měsíců ledna až února. Později se výbor NS rozhodl platbu rozdělit: první polovina příspěvku se platila v lednu až únoru a druhá kdykoliv do 15. listopadu téhož roku.[78]

Organizace Národního souručenství ovládla také tisk. Na schůzi výboru NS bylo vydáno usnesení, podle něhož byl tisk zavázán službou NS – každé noviny tak musely mít od 1. dubna 1939 v podtitulu označení „List Národního souručenství".[79] Židé byli odstraněni z pracovních pozic v redakcích, vydavatelstvích a z dalších míst, týkajících se administrativní činnosti v novinách. Výbor NS také deníkům určil hlavní obsahové směrnice, tedy na jakou oblast zájmu se bude daný deník orientovat.[80] *Lidové noviny* byly zaměřené převážně na zahraniční záležitosti, *Národní politika* na věci programové a ideové, *Venkov* na zemědělskou problematiku, *Národní noviny* a *Národní listy* na průmysl a obchod, *České slovo* na otázky dělnické a *Lidové listy* na věci katolické.[81] Do ženských časopisů nechtělo NS příliš zasahovat, avšak stejně jako další noviny a časopisy podléhaly kontrole. Samotné Národní souručenství vydávalo od června 1939 *Věstník NS*, v němž byly publikovány pokyny a informace o činnosti NS, provolání ke krajským a okresním vedoucím i vhodné pracovní náměty. *Věstník* byl podepsán vedoucí osobou NS. Podpis Adolfa Hrubého jako vedoucího se tak ve Věstníku objevil pouze v prvních dvou číslech 7. června 1939 a 14. června 1939 – tedy v době, kdy Hrubý tento post zastával.[82]

Náborová akce do Národního souručenství

Náborová akce byla v prvních týdnech existence NS jejím nejdůležitějším úkolem. Emil Hácha hovořil již ve svém projevu 16. března 1939 o nutnosti naprostého sjednocení národa. Tento úkol začal Adolf Hrubý řešit okamžitě po ustanovení výboru NS. Hned 27. března 1939 měl proslov pro předsedy jmenovaných komisí NS, ve kterém zdůraznil, že vstup do NS není pouhým politickým záměrem, ale jakýsi *„projev národní manifestace."*[83]

Oficiálně byla náborová akce zahájena v neděli 2. dubna 1939 rozhlasovým projevem prezidenta Emila Háchy a provoláním výboru NS.[84] V projevu Hácha apeloval na občany, aby si dobře uvědomili dobové události, které jsou pro všechny mezníkem

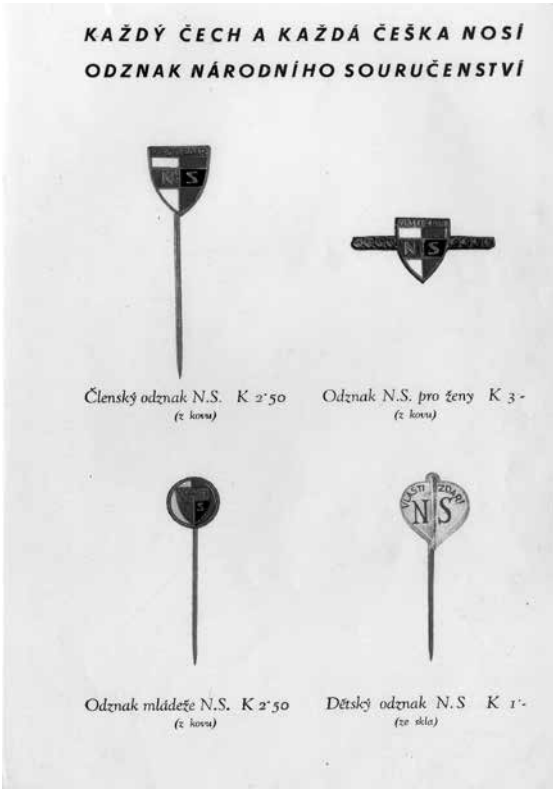
77 NA, f. Národní souručenství, karton 8, sign. 301, Návrh organisačního řádu NS.
78 Tamtéž.
79 Tamtéž, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 65.
80 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství.* ČČH, 1993, č. 3, s. 426.
81 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 65.
82 Tamtéž, karton 8, sign. 301, Věstník NS ze 7. 6. 1939, dále Věstník NS ze 14. 6. 1939.
83 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Projev Adolfa Hrubého na schůzi výboru Národního souručenství z 27. 3. 1939.
84 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství.* ČČH, 1993, č. 3, s. 427.

v českých dějinách, zanechali všeho, co je rozděluje a seskupili se do jednoho národního hnutí, protože rozštěpení národa by nepřineslo nic jiného, nežli jeho záhubu.[85] Podobně jako Adolf Hrubý v projevu z 24. března 1939, dává i Hácha jako vzor sjednocení národa Německa. Za výbor NS přednesl provolání Adolf Hrubý, který lidu vyložil, na jakých základech bude hnutí Národního souručenství vybudováno – tedy na národní pospolitosti, křesťanské morálce a sociální spravedlnosti.[86] V provolání také varoval proti podvratné činnosti rozkolníků a tříštění sil národa, čímž měl zřejmě na mysli české fašisty.[87]

Na schůzi 4. dubna 1939 se výbor NS zabýval konkrétními záležitostmi náborové akce. Adolf Hrubý navrhl dát této akci jméno „Plebiscitní řád", s čímž však většina z členů nesouhlasila. Podle nich by tento název mohl budit v obyvatelstvu špatný dojem.[88] Poté vedoucí upozornil na nutnost vydat pro okresní a obecní úřady informační letáky s pokyny, jak mají při náborové akci postupovat. Dle slov předsedy propagační komise Oldřicha Suchého bude nutná široká informovanost českého lidu, proto navrhuje hovořit o náboru alespoň třikrát denně v rozhlase a vytvořit koncepci letáků, které by byly rozhozeny letadlem.[89] Členové výboru s předsedou Suchým souhlasili, přesto se však akce s prezentací letáků z letadla nepodařila uskutečnit.[90] Náborové letáky, formuláře i legitimace byly tištěny v tiskárnách Melantrich, Němec, Tempo, Čechie, Novina, v Akciových tiskárnách Národních listů a v Českých akciových tiskárnách na Karlově náměstí. Celkem mělo být vytištěno 2 240 000 přihlášek a 2 250 000 letáků, výdaje činily 304 000 K a tiskoviny měly být vyhotoveny nejdéle do dvou týdnů.[91] V závěru schůze 4. dubna 1939 Hrubý zdůraznil, že při hovorech o náborové akci nesmí být na schůzi výboru a komisí žádný cizí člověk, pokud jeho přítomnost on sám neschválí. Na jedné z následujících schůzí – 14. dubna 1939 – Suchý oznamuje, že část letáků a plakátů je již vytištěna a náklad bude zvýšen na celkový počet tří milionů.[92] Letáky byly tištěny ve dvou typech: všeobecné a dále letáky určené jednotlivým stavovským skupinám – učitelům, duchovenstvu, dělnictvu apod.

Pro větší propagaci Národního souručenství dal Adolf Hrubý také souhlas k ražbě 50 000 odznaků NS: jeden kus měl být prodáván za 2,50 K.[93] Cena se zřejmě o 50 haléřů snížila, protože v dobovém tisku byla avizována cena 2 K za kus.[94] Odznak ve tvaru erbovního štítu byl emailový, plocha štítku vyplněna červenou, bílou, modrou a černou barvou, ve středu nápis „N. S." a v horním okraji heslo „Vlasti zdar".

85 *Venkov*, 4. 4. 1939. *Pro vnitřní sjednocení národa* (anonym).
86 Tamtéž.
87 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství*. ČČH, 1993, č. 3, s. 427–428.
88 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 4. 4. 1939.
89 Tamtéž.
90 Tamtéž, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 14. 4. 1939.
91 Tamtéž.
92 Tamtéž.
93 Tamtéž.
94 *Venkov*, 19. 4. 1939, TNS, *Symbolika odznaků Národního souručenství.*

Ukázky odznaků organizace Národní souručenství. (NA)

Tvar erbovního štítu měl nést symbol *„mužné síly, osobní statečnosti a zodpovědnosti.“* [95] Později existovaly celkem čtyři typy odznaků NS: již zmíněný členský odznak NS pro muže, odznak pro ženy, odznak pro mládež NS a dokonce bylo možné zakoupit i skleněný odznak pro děti, který byl prodáván za 1 K.[96] Národní souručenství nabízelo svým příznivcům ke koupi i další propagační předměty jako nálepky s emblémem NS, stolní vlajku s odznakem NS, těžítko nebo 16 cm vysokou sošku „Matka vlast“ se štítem NS od sochaře Josefa Znoje.[97]

Během dubna 1939 probíhala reklamní kampaň NS také v novinách, kde byly otištěny agitační plakáty. Na stránkách dobového tisku se objevovala i různá propagační hesla. Například na stránkách *Lidových novin* se tak čtenáři mohli setkat s hesly jako:

„Celek vše, osobnost nic v NS“, *„Svornost v NS zachrání národ“*, *„Národ soběv hnutí NS“*, *„Co Čech, to člen NS“*, *„NS není strana, nýbrž národ“*, *„NS slouží jen českému národu“*, *„Všichni za jednoho a jeden za všechny v NS!“*, *„NS – jediná cesta pro náš národ“*.

Těsně před zahájením přihlašovací akce do Národního souručenství se 21. dubna 1939 konala schůze výboru s krajskými a okresními vedoucími v zasedací síni bývalé poslanecké sněmovny. Přítomni byli také Emil Hácha, Josef Kliment i Jiří Havelka. Prezident přednesl vlasteneckou řeč, ve které zdůraznil, že hlavním cílem je:

„Dokázati, že český národ dosud roztříštěný podle skupin a směrů, zůstává stále národem, který má své dějinné poslání a má také úplné právo na vlastní život. My, dnešní lidé, jsme budoucnosti národa povinni tento důkaz podat, neboť jinak by mohly naše příští generace právem a trpce na nás žalovat, že jsme nesplnili úkol, který nám doba ukládala.“[98]

95 *Venkov*, 19. 4. 1939, TNS, *Symbolika odznaků Národního souručenství.*
96 NA, f. Národní souručenství, karton 8, sign. 301, Propagační předměty NS.
97 Tamtéž.
98 *Lidové noviny*, 22. 4. 1939, *Beze zbytku do posledního muže* (Ks).

Z projevu je cítit atmosféra doby. Jak by se vyvíjel osud českého obyvatelstva v protektorátu, jestliže by se nábor setkal s naprostým neúspěchem? Tuto otázku si zřejmě položila většina členů výboru Národního souručenství i dalších lidí, kteří stáli u zrodu organizace. Nejeden z těchto představitelů tak musel prožívat obrovské chvíle napětí. Také Adolf Hrubý, jehož projev bezprostředně následoval, mimo jiné vyzýval k jednotě: „*Dnes největší moudrostí je síla, která se nemůže projevit v síle jedince, ale v síle celku. Vedle sjednoceného národa německého musí zde být jednotný národ český – se kterým se počítá a jedná.*“[99]

Samotná přihlašovací náborová akce trvala od neděle 23. dubna 1939 od osmé hodiny ranní do šesté hodiny večerní neděle 1. května 1939.[100] V denním tisku byly pravidelně zveřejňovány pokyny, jak se mají zájemci přihlásit. Odpovědnými za úspěšné provedení náborové akce byli okresní a krajští vedoucí NS. Přihlášky měly být doručeny k rukám starostů obcí nebo okresních vedoucích do 19. dubna 1939 a během následujícího dne museli okresní vedoucí zkontrolovat, zdali je přihlášek dostatek a vše připraveno k vylepení plakátů.[101] Okresním vedoucím se mělo posílat o 10 až 15 % více tzv. zálohových přihlášek.[102] Pro samotný nábor byly ustanoveny tzv. náborové skupiny. Dle pokynů A. Hrubého mělo jít o skupiny v počtu pět až dvacet osob, složených ze zástupců osvětových, tělovýchovných a kulturních organizací, učitelů, hasičů a dalších veřejných činitelů.[103] Od 23. dubna 1939 doručovaly náborové skupiny přihlášky kandidátům vhodným pro vstup do Národního souručenství přímo do domu, zároveň zájemci mohli vyplnit formuláře i v tzv. informační kanceláři.[104] Informační kancelář, jak z názvu vyplývá, sloužila k zodpovězení dotazů zájemců. Lidé se sem mohli obracet v případě nejasností či problémů souvisejících s náborem. Informační kanceláře byly zřizovány na obecním úřadě, pokud byl v dané obci nedostatek místností, mohly se využít i sekretariáty bývalých stran SNJ a NSP.[105] V Praze se poskytovaly informace k náboru ve všech místnostech, kde byla vyvěšena tabulka „Národní souručenství“; patřily mezi ně i různé kavárny nebo restaurace.[106]

O týden později – 1. května 1939 – chodili členové náborových skupin opět po domech a vybírali zpět vyplněné formuláře. Pokud by se někdo z vhodných kandidátů za člena NS přihlásil až po tomto vyhlášeném náboru, mohl být přijat, měl však projít tříměsíční čekací lhůtou a až poté se rozhodovalo o jeho členství.[107] Každému muži,

99 *Lidové noviny*, 22. 4. 1939, *Beze zbytku do posledního muže* (Ks).

100 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Pokyny pro náborovou akci členstva N. S. od Adolfa Hrubého.

101 *Venkov*, 19. 4. 1939, *Nábor do Národního souručenství* (R. K.).

102 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Pokyny pro náborovou akci členstva N. S. od Adolfa Hrubého.

103 Tamtéž.

104 *Venkov,* 19. 4. 1939, *Nábor do Národního souručenství* (R. K.).

105 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Pokyny pro náborovou akci členstva N. S. od Adolfa Hrubého

106 TNS, *Venkov*, 25. 4.1939, *Všem Čechům ve Velké Praze.*

107 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 130.

který odevzdal vyplněnou přihlášku, bylo vydáno potvrzení o převzetí. Pokud náborová komise nezastihla dotyčného doma, mohl po celý týden odevzdat svou přihlášku v informační kanceláři. Po skončení náboru měl být v každé obci zapálen oheň a uspořádána oslava s českou hymnou.[108]

Samotné přihlášky obsahovaly tři stejné části, v nichž se vyplňovalo jméno, příjmení, datum narození, doporučen / nedoporučen, přihláškové číslo a pořadové číslo přihlášky, při čemž se tato dvě čísla musela shodovat.[109] Na každé přihlášce do NS bylo vytištěno prohlášení, které každý nově vstupující člen potvrdil svým podpisem:

„Hlásím se za člena Národního souručenství a prohlašuji na svou čest, že vstupuji do Národního souručenství po zralé úvaze a v přesvědčení, že jen bratrským semknutím všech Čechů dobré vůle je možno zachrániti naši národní svébytnost. Prohlašuji dále na svou čest, že nebudu tuto jednotu národa ničím rušiti."[110]

Adolf Hrubý ve svých pokynech pro nábor členstva dále popisuje, jak se má se třemi částmi přihlášky nakládat. První exemplář si ponechal místní vedoucí, zbylé dvě zaslal okresnímu vedoucímu, který s konečnou platností zkontroloval, zdali se jedná o vhodného člena do Národního souručenství. Okresní vedoucí si nechal druhou část formuláře, aby poslední poslal na krajské vedení, odkud tuto přihlášku poslali přímo výboru NS do Prahy. O celém průběhu náborové akce byl výbor NS informován telefonickou či telegrafickou cestou.

V řadě venkovských obcí se lidé do NS přihlásili hned v prvních dnech náboru, proto mohl tisk již během náborového týdne přinášet průběžné výsledky. Noviny informovaly, že v řadě míst zaznamenala organizace NS až stoprocentní úspěch. Sám prezident Hácha podepsal přihlášku do NS ve středu 26. dubna 1939 v přítomnosti Adolfa Hrubého.[111] V mnoha okresech se stalo, že počet přihlášek přestoupil hranici 100 %. Důvodem byl fakt, že seznamy mužů oprávněných ke členství v NS se pořizovaly na podkladě posledních voličských seznamů, kde nebyli zapsáni vojáci a četnictvo, kteří však mohli vstupovat do NS. Počet vstupujících se také zvýšil vlivem českých imigrantů ze Sudet, Slovenska a Podkarpatské Rusi.[112]

Po skončení náboru byl zveřejněn celkový výsledek náborové akce na území protektorátu. Výsledky z různých zdrojů se mírně rozcházejí. Autoři Gebhart a Kuklík uvádějí v článku *Počátky Národního souručenství* v *Českém časopise historickém* (ČČH) a v knize *Velké dějiny zemí Koruny české XV.a 1938–1945*, že dle Tiskové služby NS ze dne 3. května 1939 činil výsledek pro Čechy 99,2 %, pro Moravu 98,4 % a celkově 98,4 % přihlášených.[113] V novinách *Venkov* ze 4. května 1939 se píše, že pro podání členské přihlášky bylo oprávněno celkem 2 133 427 osob a do organizace jich vstoupilo

108 *Venkov*, 19. 4. 1939, *Nábor do Národního souručenství* (R. K.).

109 TNS, *Lidové noviny*, 22. 4. 1939, *Každý do Národního souručenství*.

110 Tamtéž.

111 ČTK, *A-Zet*, 27. 4. 1939, *Do Národního souručenství. Presidentova přihláška.*

112 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 128.

113 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství.* ČČH, 1993, č. 3, s. 428; GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké* dějiny zemí *Koruny české XV.a 1938–1945,* s. 217.

Oblastní rozdělení Národního souručenství.
(Periodikum *Večer* z 28. dubna 1939)

2 079 185: v Čechách 1 416 658 a na Moravě 662 527, což procentuelně činí pro Čechy 96, 9 %, pro Moravu 98,5 % a celkově 97, 4 %.[114] Úhrnný počet 2 079 185 přihlášených mužů uvádí také Leoš Nikrmajer v publikaci *Činnost a vývoj Národního souručenství v Českých Budějovicích v letech 1939–1942*[115] i Tomáš Pasák v článku *Vznik Národního souručenství*.[116] V brožuře vydané organizací NS k prvnímu výročí své existence však Propagační komise NS uvádí počet přihlášených o něco vyšší – 2 094 235.[117]Adolf Hrubý v proslovu na schůzi výboru NS shledává, že celkový výsledek je *„přes 99 %"*.[118] Lze tedy konstatovat, že do organizace Národního souručenství vstoupilo téměř 100% českých mužů starších 21 let. K těmto konečným výsledkům promluvil vedoucí Adolf Hrubý v dopolední schůzi výboru NS dne 4. května 1939, kde uvedl, že nábor *„skončil nad očekávání dobře, skoro lépe, než můžeme potřebovat."*[119]

114 *Venkov*, č. 103, r. 34, 4. 5. 1939, s. 1. *Důkaz národní kázně Čechů. 2 080 00 mužů v Národním souručenství* (anonym).

115 NIKRMAJER, Leoš: *Činnost a vývoj Národního souručenství v Českých Budějovicích v letech 1939–1942*. Jihočeské muzeum, České Budějovice 2006, s. 16.

116 PASÁK, Tomáš: *Vznik Národního souručenství. Dějiny a současnost*, 1969, č. 7, s. 40.

117 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, brožura *Rok Národního souručenství,* 1940, s. 22.

118 Tamtéž, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 4. 5. 1939.

119 Tamtéž.

Dále podotkl, že ve střední Evropě v posledních letech takového úspěchu nebylo. Výsledek byl jistě ohromující a pro členy výboru NS zřejmě nečekaný. Otázkou však zůstává, do jaké míry šlo skutečně o spontánní reakci českého vlastenectví, a do jaké míry o obavy z možných důsledků v případě nevstoupení. Během několika týdnů po březnových událostech lidé denně slýchali i četli v médiích o důležitosti národního sjednocení, což každý vlastenec přivítal. Zároveň však zazněla i kritika těch, kteří by do nového hnutí nevstoupili: *„Kdo by zaváhal a se rozmýšlel, staví se mimo národní svazek a je nutno dle toho s ním jednati,"*[120] nechal se slyšet Hrubý.

V den přihlašovacího náboru vyšel v tisku článek *„Přece je třeba koncentračních táborů. Ostře proti národním rozkolníkům"*. Byl primárně zaměřen proti českým fašistům, kteří nepřestávali na NS útočit, avšak v pohnuté době si člověk zřejmě nemohl být jist ničím. Článek zveřejnil projev A. Hrubého, v němž uvádí, že pro jednotu národa je nutné použít i ty nejostřejší prostředky, aby byly potlačeny rozvratné skupiny, které nemají pochopení a nepracují pro národní soustředění.[121] Obavy občanů se mohly ještě znásobit, když se dočetli, že bude vedena evidence mužů, kteří do NS nevstoupí. V dobovém tisku se k této záležitosti psalo:

„Zároveň se shromážděnými přihláškami bude odevzdán místnímu zmocněnci také seznam těch, kteří odepřeli se přihlásiti do Národního souručenství. Tento seznam bude obsahovati jméno, příjmení a zaměstnání osoby, jež se nepřihlašuje."[122]

Při hodnocení výsledků s takto vysokým procentem přihlášených do organizace NS by se proto mělo přihlížet i k těmto okolnostem.

Výsledek náboru povzbudil Adolfa Hrubého natolik, že podává na schůzi návrh, zda by nebylo vhodné založit kartotéku členů NS také pro Čechy na Slovensku a v Sudetech, popřípadě by mohli být sdružováni všichni Češi žijící v zahraničí. Podotýká, že dostal řadu dopisů od Čechů z USA, Německa i Itálie, kteří by se do Národního souručenství také rádi přihlásili. Člen výboru NS Jiří Kameníček však namítá, že by Sudety vynechal. Obává se, aby na území Sudet, vzhledem k *„jiným tlakům"*, nebyl výsledek náboru jen 30 %, a poté by se mohlo snadno stát, že by se historická pravda o tom, že české země ztratily 800 000 Čechů z pohraničí, zkreslila na pouhých 20 000.[123]

Adolf Hrubý se tedy rozhodl, že bude alespoň u prezidenta Háchy žádat pro Čechy v Sudetech oficiálního zástupce, podobně jako to mají Němci v protektorátu. Ani tentokrát se nesetkal s pochopením ostatních členů. Tento návrh svědčí o jisté iluzornosti Adolfa Hrubého, který zřejmě skutečně věřil v rovnocenný vztah Čechů s Němci v rámci nového státního uspořádání.

120 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství.* ČČH, 1993, č. 3, s. 428.

121 *Venkov*, 23. 4. 1939, *Přece je třeba koncentračních táborů. Ostře proti národním rozkolníkům* (anonym).

122 *Venkov*, 19. 4. 1939, *Nábor do Národního souručenství* (R. K.).

123 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 4. 5. 1939.

Problematika sdružování Čechů, žijících v cizině, do NS se nadále neřešila. Na pořad se dostala až na schůzi 16. května 1939. Hrubý hovořil o této záležitosti s Háchou, který mu předložil dopis z redakce *Newyorských listů,* periodika vydávaného českými krajany ve Spojených státech amerických. Naléhali zde, aby byla organizace Národního souručenství ustanovena i pro Čechy z USA. Členové výboru NS se však shodli, že vzhledem ke vztahům USA a Říše by se NS jen velice nerado nechalo zatáhnout do problémů s Německem.[124] Zástupce vedoucího Josef Nebeský i většina členů se shodli, že krajané v zahraničí by se měli i nadále organizovat při Národní radě české.[125] Předseda Hrubý uzavřel debatu s tím, že se ještě téhož dne setká s ministrem školství a národní osvěty Janem Kaprasem, aby s ním prodiskutoval, zda by nebylo možné dosadit do Národní rady alespoň zástupce z Národního souručenství.[126] Na následující schůzi výboru NS dne 17. května 1939 informoval Hrubý, že ministr Kapras proti jeho návrhu neměl žádné námitky. Na problematiku Čechů, žijících v zahraničí, a na jejich vstup do NS, Hrubý opět upozorňuje při plenární schůzi 25. května 1939, kde oznamuje, že se o situaci pokusí promluvit s vládou. Organizace Národního souručenství však působila po celou dobu předsednictví Adolfa Hrubého pouze v rámci Protektorátu Čechy a Morava.

Bez zajímavosti není skutečnost, že se v Národním souručenství mohli organizovat muži i z ostatních slovanských národů, kteří byli občany Protektorátu Čechy a Morava. Na území protektorátu pobývali zejména Ukrajinci, Jugoslávci a Bulhaři; většina z těchto cizinců údajně do hnutí NS vstoupila.[127]

Mládež Národního souručenství

O vytvoření organizace mladých lidí pod záštitou Národního souručenství výbor NS uvažoval již od počátku svého vzniku.[128] Mládež, tedy chlapci i dívky ve věku 17 až 24 let, se měla v rámci NS uplatňovat zvláště v oboru národní kultury, sportu a v sociální práci.[129] Pro mladé lidi byl založen i sňatkový fond zvaný „Mladí sobě", vycházel týdeník *List mladých*. Národní souručenství mělo mezi mládeží plnit zvláště úkol

124 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 16. 5. 1939.
Ačkoliv USA vyhlásilo v roce 1935 neutralitu, stáhlo z Berlína svého vyslance. Šlo o bezprostřední reakci na protižidovský pogrom zv. Křišťálová noc z 9. na 10. listopad 1938, kdy Američané odsoudili německý antisemitismus; prezident Roosevelt také Hitlera ve svých projevech často kritizoval a napadal.

125 Národní rada česká byla svépomocnou institucí založenou již v roce 1900. V zahraničí měla pečovat o zájmy české menšiny po stránce hospodářské, kulturní i společenské.

126 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 16. 5. 1939.

127 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 128.

128 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, brožura *Rok národního souručenství*, s. 25.

129 Tamtéž, s. 6.

politicky výchovný.[130] Výbor NS do budoucna počítal s tím, že vedoucí činitelé budou napříště vybíráni z těch, kteří prošli výchovou v Mládeži NS.[131]

Na schůzi výboru NS dne 4. května 1939 hovořil Hrubý mimo jiné o organizační síti pro mládež NS. Vznikaly totiž určité rozpory mezi mládeží a samotným vedením hnutí. Mládež si chtěla vést svou organizaci samostatně, s vlastními krajskými, okresními a místními vedoucími, kteří by nebyli závislí na místních, okresních a krajských vedoucích NS. To však Hrubý zamítl, upozornil mládež, že může být organizována pouze v rámci NS, což mělo znamenat, že Mládež NS bude mít své místní, okresní a krajské organizátory (náčelníky), kteří však budou všechny své návrhy předkládat místním, okresním či krajským vedoucím NS.[132] Adolf Hrubý své stanovisko obhajuje s tím, že mládež bude mít pod přímým vedením NS větší možnost zapojit se do politického života. Přestože člen výboru Vladimír Grégr prosazoval pro Mládež NS větší samostatnost, ostatní členové vyjádřili podporu Adolfu Hrubému. Hlavní dohled, výchova a ostatní dozorčí správa byla tak svěřena komisi pro mládež při výboru NS.[133]

Krom náboru pro české muže starší 21 let byl uskutečněn i nábor do Mládeže Národního souručenství, který se konal 21. až 29. května 1939. O náboru mládeže jednal výbor na schůzi 17. května 1939, kde zaznělo upozornění, že pro nedostatek času nebyly natištěny agitační plakáty, ale že bude využit tisk a rozhlas.[134] Adolf Hrubý proto v této záležitosti několikrát promluvil do rozhlasu. Podle slov Vladimíra Grégra neočekával výbor NS stejný procentuální úspěch jako v případě předchozího náboru.[135] Obavy však byly zbytečné. Do Mládeže NS se přihlásilo na 530 000 dívek a chlapců ve věku 17 až 24 let, což činilo 98,8 % všech mladých českých lidí.[136] Alespoň tak to uvádí brožura *Rok národního souručenství*. Toto číslo se opět rozchází s procentuálním vyjádřením uvedeným v článku *Počátky Národního souručenství*, kde autoři Gebhart a Kuklík uvádějí číslo 97,79 %[137]

Němci a organizace Národní souručenství

Organizace Národního souručenství se nacházela vůči Němcům a českému národu ve velmi složité pozici. Na jednu stranu mělo jít o hnutí sdružující český lid, na stranu druhou muselo vykazovat loajalitu vůči okupantům. Alespoň v počáteční etapě

130 NA, f. Adolf Hrubý – neuspořádáno, Zápisy ze schůzí výboru Národního souručenství ze dne 6. 4. 1939.

131 TNS, *Lidové noviny*, 19. 4. 1939, *Češi mimo protektorát.*

132 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápisy ze schůzí výboru Národního souručenství ze dne 4. 5. 1939.

133 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství.* ČČH, 1993, č. 3, s. 431.

134 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápisy ze schůzí výboru Národního souručenství ze dne 17. 5. 1939.

135 Tamtéž.

136 Tamtéž, brožura *Rok národního souručenství,* s. 26.

137 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství.* ČČH, 1993, č. 3, s. 431.

své existence se NS v prvé řadě snažilo zdůrazňovat sílu českého vlastenectví, aby tímto potlačilo germanizační vlivy okupantů a jejich příznivců. Samotný výbor NS však nebyl po ideové stránce jednotný – stáli zde vedle sebe jak členové odboje, tak horliví vyznavači fašismu.

Většina veřejnosti doufala, že vzhledem k personálnímu složení výboru NS, kde byla zastoupena značná část bývalých členů demokratických politických stran, bude využito alespoň zbytku možností, které nabízel autonomní statut protektorátu, k prosazení českých národních zájmů.[138] V podobném duchu proběhl i úvod projevu prezidenta Háchy k čerstvě jmenovanému výboru NS z 23. března 1939, kde se vracel ke své cestě do Berlína a vyslovil úvahu, že jeho podpis vedl ke zmírnění Hitlerova výnosu z 16. března 1939, a kdy českému národu zůstala *„možnost národního bytí a budoucího našeho národního rozvoje."*[139]

Samotní Němci nehleděli na snahy českého lidu upevňovat vlastenectví s přílišným nadšením. Svědčí o tom vyjádření státního sekretáře říšského ministerstva vnitra W. Stuckarta, který se na poradě státních sekretářů a organizací Protektorátu Čechy a Morava 25. března 1939 mimo jiné vyjádřil: *„Neexistuje zájem na sjednocení českého obyvatelstva v jednotné straně a v žádném případě nebudou takovéto snahy podporovány."*[140] Zároveň ale okupanti vyjadřovali i určitou podporu vznikajícímu NS jako novému orgánu na autoritativních základech.[141] Dobový názor na vztah Němců a Národního souručenství vyjádřil i jeden z krajských funkcionářů NS, novinář Jaroslav Jelínek: *„Všem nám bylo hned jasno, že hlavním a vlastním úkolem Národního souručenství je obehnat národ nepropustnou zdí tak, aby do jeho organismu nepronikl jed nacismu[...]"*[142]

Prvním rozporům mezi vlasteneckými zájmy českého národa a vyjadřováním loajality Německu musel čelit výbor NS hned při náborové akci. Agitace pro přihlášení do Národního souručenství se snažila vyzdvihnout vlastenecké hledisko a prvky stmelení národa, zatímco loajalitu k Němcům se pokoušela upozaďovat. Vztah okupační moci vůči NS se poněkud změnil po úspěšné náborové akci NS. Po prvním dni náboru zhodnotil německý tisk *Der Angriff* a *Berlínské listy* průběžné výsledky jako úspěch prezidenta Háchy.[143] *Völkischer Beobachter* se měl ke konečným výsledkům vyjádřit s tím, že NS by se v budoucnu mělo stát partnerem v česko-německých jednáních a zároveň nést zodpovědnost za česko-německé vztahy v protektorátu.[144] Jakási nevůle z německé strany byla zřejmá z vyjádření německého listu *Frankfurt Zeitung,* kde měli komentovat výsledek náboru jako *„úspěch zřejmě příliš velký, než aby mohl*

138 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství.* ČČH, 1993, č. 3, s. 423

139 ČTK, *Venkov*, 23. 3. 1939, *Presidentův projev k výboru Národního souručenství. Není doba k diskusi, nýbrž pro činy a práci.*

140 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Velké dějiny zemí Koruny české XV.a 1938–1945*, s. 219.

141 NIKRMAJER, Leoš: *Činnost a vývoj Národního souručenství v Českých Budějovicích 1939–1942,* s. 9.

142 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství.* ČČH, 1993, č. 3, s. 423.

143 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 128.

144 Tamtéž, s. 129.

přesvědčit."[145] Také v deníku *Der Neue Tag* zpochybnili úspěšný nábor NS. Byl zde uveřejněn článek pod názvem *Falešný patos,* kde kritizují Národní souručenství, že si osobuje právo nepovažovat za rozumného toho Čecha, který by snad protestoval proti tomu, když *„byl bez svého vědomí, třeba domovníkem nebo starostou"* zapsán do členské listiny NS.[146] *Der Neue Tag* dále píše, že se NS snaží vyvolat mezi českými lidmi určité „bojovnické poslání", místo aby lid nechalo věnovat se práci a výchově dětí.[147] Proti článku se postavil redaktor *Venkov*a Rostislav Korčák. Odmítl názor, že by bylo s přihláškami nějakým způsobem manipulováno, protože jsou vlastnoručně podepisovány. Na druhou část článku z *Der Neue Tag* reagoval Korčák slovy, že český lid si chce *„svou národnost ponechat a národně se vyžít"*, nejen se starat o holou existenci a práci, což má být přece zaručeno *„čestným slovem Vůdce německého národa."*[148]

O změně vztahu Němců k NS po náborové akci informoval ve své zprávě pro exil i jeden z aktérů ilegální organizace Politické ústředí, redaktor Antonín Pešl: *„Zatímco zpočátku Němci Národní souručenství podporovali, obrátili se nyní proti."* Situaci zdůvodňuje tím, že i ve městech s početnou německou menšinou jako Brno, Olomouc, Jihlava, Ostrava a České Budějovice *„ukázala se tato města jako města s velkou většinou českou"*.[149]

Po náboru a reakcích v německém tisku se členové výboru NS shodli, že nyní bude nutné střežit rozsah práv, která byla zajištěna, a dohlížet, aby docházelo k pokojnému soužití českého a německého národa.[150] O vztahu Čechů a Němců se vedoucí NS vyjádřil slovy sebevědomého českého vlastence: *„Vžijme se nejlépe do nových poměrů a přesvědčíme německý národ o tom, že ve svém nacionalismu nejsme za jeho nacionalismem o nic pozadu, a že tudíž náš nacionalismus je stejně oprávněný jako německý."*[151]

O poněkud vypjatějším vztahu mezi Čechy a Němci po náborové akci Národního souručenství svědčí téma schůze výboru ze 4. května 1939. Předseda Hrubý uvádí, že po celém území protektorátu se objevují incidenty mezi Čechy a Němci, což komentuje odvážnými slovy: *„Je to spontánní projev obnoveného sebevědomí Čechů. Toto sebevědomí je správné, nesmí ho však být tolik, aby vyvolávalo incidenty."*[152] Dále však pokračuje, že on sám i celý výbor NS chce mít *„korektní poměr k německým úřadům"*, proto navrhuje zřídit sekretariáty zaměřené na česko-německou problematiku.[153] Hrubého podpořil František Sekyra, který byl pro zřízení komise složené ze tří členů NS

145 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství*. ČČH, 1993, č. 3, s. 430.
146 KORČÁK, Rostislav: *Falešný pathos? Na okraj úvodníku „Der Neue Tag". Venkov*, 16. 5.1939.
147 Tamtéž.
148 Tamtéž.
149 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství.* ČČH, 1993, č. 3, s. 429.
150 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 175.
151 Tamtéž, s. 176.
152 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 4. 5. 1939.
153 Tamtéž.

a tří představitelů NSDAP. Tyto návrhy jsou ponechány bez větší odezvy, pouze Ferdinand Macalík upozorňuje, že 5. května 1939 bude zasedat komise NS pro styk s NSDAP, kde se chystají tyto záležitosti vyřizovat.

Po úspěšném náboru se ve výboru zvedla vlna diskuzí o vymezení politického programu Národního souručenství. Debaty byly spojené se jmenováním nové vlády Aloise Eliáše dne 27. dubna 1939, od níž si členové slibovali nové kompetence výboru NS. Nový program NS zahrnoval i vztahy mezi Čechy a okupanty. Na schůzi 17. května 1939 řešili přítomní vztah Národního souručenství s nacistickou stranou. Ferdinand Macalík, člen komise pro styk s NSDAP, referoval o svém setkání s K. H. Frankem. Státní sekretář Frank činnost NS velice bedlivě sledoval a důsledně vyžadoval předkládání jednotlivých programových návrhů NS, aby se k nim autoritativně vyjadřoval.[154] Frank zřejmě Macalíkovi nabídl, že by NSDAP mohla případně do organizace NS zasáhnout. To Macalík s díky odmítl. Zároveň se před Frankem vyslovil, že členové výboru NS by byli vděčni za jeho rady a zkušenosti s organizací NSDAP, aby je mohli aplikovat v podmínkách NS.[155] K. H. Frank tedy F. Macalíkovi slíbil zprostředkovat výboru NS styk s krajským vedoucím NSDAP Konstantinem Hössem. Macalík vyzval členy výboru NS, ať se snaží o bližší spolupráci s NSDAP a žádá, aby se na členy výboru, kteří se takto s Němci stýkají, nepohlíželo jako na agenty gestapa. Z Macalíkovy výzvy je tak možné částečně vytušit převládající atmosféru ve výboru NS, která loajalitě a proněmeckým postojům zřejmě příliš nakloněna nebyla.

Vzrůstajícímu vlivu nacismu v NS se snažil zabránit bývalý agrárník Oldřich Suchý, který na Macalíkova slova namítá, že by *„prohlubování vztahů mezi NS a NSDAP"* mělo být oboustranné a česká strana by neměla za německou *„dolézat"*.[156] Macalík reaguje na slova Suchého s tím, že by se mělo dbát na formu. Jako příklad uvádí prezidenta Háchu, který poté, co do Prahy přijel říšský protektor Konstantin von Neurath, k němu vykonal oficiální návštěvu. Neurath mu posléze návštěvu oplatil. Stejně tak by měl dle Macalíka jednat i Adolf Hrubý, tedy jako předseda výboru NS navštívit krajského vedoucího NSDAP Konstantina Hösse nebo náměstka pražského primátora Josefa Pfitznera. Oldřich Suchý opět oponuje tím, že by měl Adolf Hrubý vyčkat, až ho představitelé z NSDAP navštíví jako první. Sám Hrubý se k této debatě, dle zápisu nevyjádřil, ačkoliv měl být na schůzi přítomen.

Vedení Národního souručenství doufalo ve zlepšení svého postavení po jmenování nového sedmdesátičlenného výboru dne 17. května 1939. Takzvané „období druhé etapy" činnosti NS, jak se v tisku psalo, bylo spojené se zesílenými projevy loajality vůči Říši. Také personální složení výboru se změnilo ve prospěch pravicových extrémistů na úkor demokraticky smýšlejících členů.

Dokladem určitého obratu jsou i projevy Adolfa Hrubého, ve kterých lze pozorovat prvky aktivismu vůči okupantům. Na plenární schůzi 23. května 1939 měl Hrubý

154 GEBHART, Jan – KUKLÍK, Jan: *Počátky Národního souručenství*. ČČH, 1993, č. 3, s. 435.

155 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 17. 5. 1939.

156 Tamtéž.

úvodní proslov, ve kterém hovořil (krom části o výsledcích náboru, jež dokazuje „*opravdové sjednocení národa*“) také o vztahu k Německu:

„*Nevidím v přítomné době nebezpečí mimo nás, ale uvnitř našeho národa. Jsem přesvědčen, že bude i německému národu záležet na tom, aby vedle něho žil národ vyrovnaný a loyální, který nedá se za žádných okolností strhnouti k nepředloženostem. S chladnou myslí musíme uvažovati příčiny našeho nynějšího stavu a hledati prostředky k lepší budoucnosti.*“[157] O loajalitě k Německu hovoří Hrubý také v dalších projevech: „*Říše buduje nejenom Novou Evropu a zároveň nový společenský řád, a naší povinností jako malého národa jest, abychom se rychle přizpůsobili, sledovali pozorně celé houževnaté úsilí a dovedli se z něho učit jako naši předkové. Nejde jen o trpné přijímání zásahů, ale jest třeba, abychom sami přetvářeli a přizpůsobovali vzory německé, nikoliv abychom k tomu byli nuceni, ale sami iniciativně vyšli vstříc požadavkům Říše, neboť jedině tak si můžeme získati její důvěru.*“[158]

Po svém jmenování vydal druhý výbor Národního souručenství letáky pro obyvatelstvo, ve kterých poučuje o zřízení Protektorátu Čechy a Morava a podává instrukce, jak si počínat při styku s německými okupačními úřady. Upozorňuje, že Češi musí počítat s dvojkolejností státní správy: s autonomními úřady protektorátu a s říšskými orgány. O této letákové akci se *Venkov* zmiňuje jako o dobrém počinu výboru NS, kterým se přispěje ke klidnému vyřizování sporných otázek.[159] Letáky mimo jiné obyvatelstvo vyzývají: „*Býti ukázněným občanem Protektorátu je dnes národní povinností každého Čecha. O možnost klidného života se musí ve svém okolí vynasnažiti každý sám. Všemožně třeba se přičiňovat o navázání styků s představiteli místních Němců a pokusit se o dohovor ve vztyčných otázkách.*“[160] Intenzivnější aktivistické tendence druhého výboru NS souvisejí vedle personálních změn zřejmě i s určitým tlakem ze strany Němců. Svědčí o tom i článek uveřejněný v listu *A-Zet*. Uvádí, že mnohým z německých pozorovatelů se zdá, že někteří členové výboru NS užívají slov, která „*mohou podněcovat přání po nenávratném politickém stavu.*“[161]

Poslední schůze, kde promluvil Adolf Hrubý jako vedoucí Národního souručenství, byla svolána na 9. června 1939. Projednávala se záležitost, která se stala v Kladně v noci z 8. na 9. června 1939,[162] při níž byl zastřelen německý policista. Vyšetřovatelé došli k závěru, že za vraždou byl politický podtext, a proto K. H. Frank vyhlásil ve městě stanné právo.[163] Adolf Hrubý tento čin odsoudil a rozhodl se do Kladna poslat zvláštní delegaci, která by pachatele vypátrala. Za členy delegace určil Jiřího Kameníčka, Leopolda Vaverku, Karla Chalupu, Šimona Drgáče a Čeňka Thorna. K incidentu se A. Hrubý vyjádřil slovy za celý výbor NS: „*Poněvadž došlo k politování hodné tragické události*

157 *Venkov*, 24. 5. 1939, *Národní souručenství jediným politickým hnutím* (anonym).
158 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Proslov A. Hrubého ve funkci vedoucího NS.
159 *Venkov,* 25. 5. 1939, *Nová pracovní etapa výboru Národního souručenství* (R. K.),
160 Tamtéž.
161 *A-Zet,* 18. 5. 1939, *Kritika také prospěšná. Žádné hnutí nevyroste přes noc* (dr. K.).
162 Známá pod názvem „Smudkova aféra“.
163 KVAČEK, Robert – TOMÁŠEK, Dušan: *Obžalována je vláda*, s. 15.

na Kladně, prohlašuje výbor co nejrozhodněji, že podobné násilné činy proti orgánům Říše jsou zločinem na celém našem českém národě, a proto pokládá výbor za vlasteneckou povinnost každého Čecha přispěti k náležitému vypátrání a potrestání pachatele."[164]

Hrubý na schůzi dále hovořil o vztahu Národního souručenství a německých okupačních orgánů. Narážel na proslov K. H. Franka ze 4. června 1939 v Českých Budějovicích. V této souvislosti upozornil, že výbor NS poslal 7. června 1939 přípis prezidentu Háchovi, ve kterém potvrzuje aktivistické pozice vůči okupační moci:

„Používáme rádi příležitosti, kterou nám poskytl p. státní tajemník Frank svým projevem v Č. Budějovicích, abychom prohlásili, že nemáme vřelejšího přání, než aby v českých zemích byl klid, pořádek a právní jistota a aby byly vybudovány zdravé předpoklady spolupráce Čechů i Němců v zájmu našeho národa i Říše. Budeme proto z vlastního zájmu odstraňovati vše, co by upřímnou spolupráci kalilo, a hledati vše, co spolupráci buduje a posiluje […] Chceme pracovat pro národ jen na půdě naší vlasti a jsme proto upřímně odhodláni vysvětliti nejširším vrstvám lidovým, jaké povinnosti i jaké výhody plynou z našeho začlenění do Velkoněmecké říše […] Prohlašujeme za naši nejvážnější snahu pokračovati ve snaze o co nejbližší a nejupřímnější styk s politickým vedením německého národa, totiž se stranou NSDAP […]"[165]

Po odchodu Adolfa Hrubého z funkce vedoucího Národního souručenství se organizace i nadále pozvolna přizpůsobovala požadavkům Němců a navenek se prezentovala jako loajální spolupracovník s okupačními úřady. Tato situace se ještě více zostřila poodchodu druhého vedoucího výboru NS Josefa Nebeského.

Národní souručenství a čeští fašisté

Háchovo stanovisko k likvidaci politických stran se netýkalo pouze Strany národní jednoty a Národní strany práce, ale také ilegálních stran s fašistickou orientací seskupených kolem Českého národního výboru,[166] tedy zvláště Národní obce fašistické, Akce národní obrody, Vlajky a Národního tábora fašistického. Po dohodě prezidenta Háchy s vůdcem českých fašistů R. Gajdou dne 17. března 1939 mělo dojít k likvidaci Českého národního výboru.

Jak Hácha Gajdovi přislíbil, dosadil do padesátičlenného výboru Národního souručenství i zástupce českých fašistů, mezi nimiž byli: Antonín Došek, Jan Lobkowicz, Ferdinand Macalík, Stanislav Sousedík, Matěj Trnka, Zdeněk Zástěra, František Sekyra, Alois Mimra. Dohodu o spolupráci českých fašistů v Národním souručenství vysvětloval po válce Jiří Havelka tím, že chtěli mít podchyceny veškeré *„rušivé živly inklinující ke spolupráci s Němci*".[167]

164 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství dne 9. 6. 1939.

165 Tamtéž, Přípis výboru Národního souručenství státnímu presidentu E. Háchovi z 9. 6. 1939.

166 PASÁK, Tomáš: *Český fašismus 1922–1945 a kolaborace 1939–1945*, s. 263.

167 NA, f. Národní soud, karton 33, sign. TNS 10/46, poř. č. 164, Trestní oznámení na Jiřího Havelku z 8. 2. 1946

Část fašistů, zvláště moravských, však se zrušením Českého národního výboru nesouhlasila. Zastoupení svých soukmenovců ve výboru NS považovali za nízké a volali po zvýšení počtu vlastních lidí. Na území Čech a Moravy se začaly šířit letáky podepsané Českým národním výborem a opatřené razítkem NOF s podpisem R. Gajdy.[168] Lidem byly předkládány k podpisu formuláře, kterými by dotyční vyjádřili souhlas předání veškeré moci do rukou R. Gajdy. V letácích se dále tvrdilo, že příslušníci NOF, NTF, ANO a Vlajky se automaticky stávají členy Českého národního výboru. Oběžník udával, že Český národní výbor nikdy nepřestal se svou činností a nyní vybízí k zakládání místních Národních výborů. O této situaci informoval A. Hrubý výbor NS na schůzi 27. března 1939. K problematice českých fašistů se vyjádřil Matěj Trnka, který se jejich činnost snažil obhájit tím, že nesouhlas z fašistických řad se ozývá kvůli nedostatku zástupců z Vlajky a NOF v Národním souručenství. Situace by se dle Trnky uklidnila, kdyby byl do nové protektorátní vlády jmenován jeden člen z Vlajky a jeden z NOF. Ferdinand Macalík navrhl, že by měli být do výboru NS dosazeni další fašisté jako R. Gajda z NOF a za Vlajku J. Rys-Rozsévač a Čestmír Vetchý.

Adolf Hrubý chování českých fašistů kritizuje a upozorňuje, že tyto skupiny uznaly NS, a přesto *„vedle toho hrají ještě jinou hru“*.[169] Hrubý a výbor NS tuto akci odsuzují slovy, že: *„jde o činnost neodpovědnou a rozkladnou“* a vyzývají proto občany, aby ji *„co nejrozhodněji odmítli. Teď není doba na malichernosti a stranické sváry a pouze jediný příkaz platí pro všechny, kdo cítí opravdu národně: jíti dohromady, býti ukáznění a pracovati společně pro dobro a prospěch národa. Jedině tak si také můžeme získat úctu našich spoluobčanů, s nimiž teď žijeme ve společné říši.“*[170]

Předseda Hrubý kvůli této záležitosti navštívil R. Gajdu, ten však tvrdil, že k oběžníkům nedal souhlas a nic o nich neví, prý někdo pouze zneužívá jeho jméno, od ilegálních letáků se plně distancoval. Dne 31. března 1939 tak bylo v denním tisku vydáno provolání gen. Gajdy, že činnost Českého národního výboru končí a všichni budou spolupracovat dle pokynů v Národním souručenství.[171] Problémy s českými fašisty však neutichaly. O pár dnů později – dne 3. dubna 1939, dostal Hrubý důvěrnou zprávu, ve které se píše, že Gajda dal souhlas k organizování fašistů do NS proto, aby mohli postupně ovládnout Národní souručenství.

K problematice českých fašistů se výbor vrátil na schůzi 6. dubna 1939, kdy Hrubý prohlašuje, že čeští fašisté rozšiřují mezi obyvatelstvem tajné letáky zaměřené proti NS. V těchto letácích čeští fašisté odrazují občany od vstupu do Národního souručenství s tím, že již brzy nastanou politické změny. Tisková služba NS vydala důrazné varování před těmito *„podvratnými akcemi, které rozrušují národ“*.[172]

168 *A-Zet*, 29. 3. 1939, *Neodpovědná činnos*t (úř*).*

169 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 27. 3. 1939.

170 Tamtéž, Korespondence výboru Národního souručenství ze dne 28. 3. 1939.

171 ČTK, *Lidové noviny*, 31. 3. 1939, *Pouze Národní souručenství.*

172 TNS, *Lidové noviny*, 6. 4. 1939, *Proti rozvratníkům*.

Stejné stížnosti se opakovaly na schůzi 14. dubna 1939. Hrubý informoval o nových letácích fašistů na Moravě, které nabádají muže ve věku 21 až 45 let, aby vstoupili do fašistických gard. Vedoucí výboru dále podotkl, že prý bylo na Moravu vyexpedováno pět set kusů uniforem.[173] Situaci ve výboru NS se snažil uklidnit opět fašista Matěj Trnka, podle jehož slov jde o pouhé nedorozumění, ke kterému gen. Gajda nedal souhlas, a proto pojede na Moravu věci prošetřit a dát do pořádku. Člen výboru NS Karel Chalupa podpořil vedoucího Hrubého a předložil přítomným knihu *Hrobaři českého národa*, která se prodává v Praze a má obsahovat karikatury členů výboru NS. Chalupa dále uvedl, že existují další podobné brožury o NS a také o Beranově vládě.[174] Téhož dne přišlo předsedovi Hrubému tajné hlášení o poradě funkcionářů Národního tábora fašistického a dalších činitelů, která se měla konat 13. dubna 1939 v hotelu Zlatá husa v Praze. Zde se měli sejít K. J. Marek (osobní tajemník NTF), Antonín Pour (z NOF), Josef Karásek (generální tajemník NTF), Karel Locher (člen NTF) a František Zapletal.[175]

Programem schůze fašistů bylo bojkotování a znemožnění náborové akce Národního souručenství. Karásek měl dle tajné zprávy jít druhý den ráno do národohospodářské komise NS za Matějem Trnkou, aby se poradili o další existenci NS, které by rádi ovládli svými lidmi.[176] Hrubý ve výboru NS na toto téma pronesl, že vedení NS vykazuje první úspěchy, o čemž svědčí i mnohé kladné ohlasy obyvatelstva, a jako členové NS budou bojovat proti rozkladným tendencím. Na závěr Hrubý prohlásil, že kancelář státního prezidenta bude výbor NS informovat o případných incidentech, aby mohli včas zakročit.

O konkrétních způsobech, jak by se v budoucnu dalo zakročit proti skupinám, jež jsou v opozici vůči NS, se Hrubý rozhovořil ve svém projevu před krajskými a okresními vedoucími NS. Informoval o tom článek deníku *Venkov*. Podle článku prohlásila Tisková služba Národního souručenství (TNS), že budou zřejmě zřizovány koncentrační tábory – příklad prý si berou ze sousedních států. Adolf Hrubý k tomu uvedl:

„*Nucená práce a organisované vyřazení z lidské společnosti, když se svými činy rozkolník a rozvratník sám již ze společnosti vyřadil, je jedině možnou cestou proti nerozumným a zfanatisovaným individuím.*“[177] Podrobnějšími návrhy se však členové výboru NS za dobu předsednictví A. Hrubého na schůzích nezabývali.

K dalším významnějším protestům českých fašistů proti Národnímu souručenství došlo během náborové akce do nové organizace. K incidentům docházelo zejména v Brně a Českých Budějovicích. Zde se fašistické skupiny snažily mařit samotný nábor do NS. Šlo převážně o přívržence NOF, kteří měli vytrhávat připravené přihlášky

173 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 16. 4. 1939.

174 Tamtéž.

175 Tamtéž, Důvěrné hlášení pro A. Hrubého ze dne 14. 4. 1939.

176 Tamtéž.

177 *Venkov*, 23. 4. 1939, *Přece je třeba koncentračních táborů. Ostře proti národním rozkolníkům* (anonym).

z rukou náborových skupin a zároveň lidem nabízet své formuláře.[178] Spory musela urovnat až státní policie. Nechyběly ani hanlivé letáky, v nichž se o členech výboru NS fašisté vyjadřovali jako o „*zakuklených partajnících, snažící se pod novou firmou zachrániti se před spravedlivým hněvem a udržeti se dále při moci.*"[179]

Národní souručenství muselo i nadále obhajovat svou pozici. Po celé měsíce, kdy byl Adolf Hrubý ve funkci vedoucího NS, nepřestaly fašistické skupiny usilovat o realizaci svých mocenských ambicí. Jejich aktivita ještě více zesílila poté, kdy prezident Hácha rozšířil výbor NS o další dvě desítky členů. Nový výbor byl jmenován 17. května 1939. Po rozšíření výboru se v novém zastoupení z řad českých fašistů objevili Miroslav Hlávka a Josef Hochmann z Akce národní obrody, Jan Pecháček a Čestmír Vetchý z Vlajky a Jan Vrzalík z Národní obce fašistické. Fašistům se však i nadále zdálo jejich poměrné zastoupení ve výboru malé. Někteří z českých fašistů, jmenovaných do výboru v březnu 1939, byli nyní odvoláni, což způsobilo vlnu kritiky. Výbor NS odůvodnil obměnu členů, jež se netýkala pouze zástupců z řad fašistů tím, že tato jednání jsou v autoritativních poměrech běžná, protože se musí udržet „*bdělost a stálý neumdlévající duch*".[180] České fašistické skupiny na situaci zareagovaly zastavením likvidace NTF a NOF. Veřejně se tak potvrdilo, že obě strany i nadále existují. K dalšímu oficiálnímu prohlášení R. Gajdy o likvidaci NOF a NTF došlo 2. července 1939, kdy řekl, že tyto strany vstupují do NS, aby zde plnily českou národní fašistickou ideologii.[181]

Dne 20. května 1939 musela být odvolána schůze nového výboru Národního souručenství kvůli dalším konfliktům z řad fašistů, kteří opětně požadovali zvýšit počet členů ve výboru. Chtěli také větší počet svých zástupců do funkcí místních, okresních a krajských vedoucích NS. Dne 22. května 1939 navštívili v čele s R. Gajdou a K. Locherem na vlastní žádost prezidentskou kancelář. O svých požadavcích jednali s Jiřím Havelkou. Předložili mu v jedenácti bodech své požadavky, v nichž žádali: rozšíření výboru o dalších třicet členů – fašistů jmenovaných R. Gajdou, vytvoření nové vlády, kde by funkci ministra vnitra zastával Gajda, uvolnění cenzury pro větší propagaci českého fašismu, zřízení studijní komise pro přestavbu státu a ústavy, založení české tajné policie po vzoru gestapa, vyhlášení zákona o přezkoumání majetkových poměrů politických a hospodářských činitelů dřívějšího režimu, provedení finanční kontroly berní správy, živnostenských úřadů, zajištění revize pozemkové reformy, provedení sociálních opatření ve prospěch dělnictva a dalších zaměstnanců, zahájení budování nových nemocnic a ústavů pro matky a děti, poslední požadavek se týkal vydání židovských rasových zákonů na podkladě vzoru norimberských zákonů.[182] Stejné požadavky předložili fašisté i Adolfu Hrubému a předsedovi vlády Aloisu Eliášovi. Hrubý fašistům přislíbil, že část požadavků by mohla být splněna, což fašisté odmítli.

178 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 105.

179 Tamtéž, s. 103.

180 Tamtéž, s. 309.

181 ČTK, *Vlajka*. *Deník novodobého národovectví,* 3. 7. 1939, *NOF likviduje*.

182 GEBHART, Jan – KUKLÍK Jan: *Počátky Národního souručenství*. ČČH, 1993, č. 3, s. 436–437 .

Pro Eliáše a Havelku nebyly požadavky vůbec akceptovatelné. Alois Eliáš navíc Gajdovi připomněl, že nikdy a v ničem nedrží své slovo.[183]

Po tomto neúspěchu se ještě více rozšiřovaly plakáty, v nichž byly Národní souručenství i vláda tvrdě kritizovány. Z vládních kruhů byl nejčastějším terčem Jiří Havelka a Ladislav Karel Feierabend, a to zvláště za svou činnost v zednářské lóži. Kritiku proti sympatizantům zednářské lóže psal i jeden z členů výboru NS (a zároveň vyznavač českého fašismu) Antonín Došek Adolfu Hrubému. Došek se měl vyjádřit, že Beranova i nově jmenovaná Eliášova vláda jsou pro Říši nepřijatelní.[184] Hrubý celou věc řešil s Havelkou, který Doškovo obvinění popřel a doporučil Hrubému, aby Doškovi sdělil skutečnost, že vládu schválil sám říšský protektor Neurath. V NS byla také ustanovena komise pro zjišťování zednářského vlivu, avšak příliš se nescházela. Právě nízkou aktivitu komise kritizovali čeští fašisté a požadovali jmenovat do jejího čela Jana Rysa-Rozsévače, který ovšem nebyl ani členem výboru NS.[185]

Na veškerou kritiku reagoval výbor Národního souručenství tiskovými prohlášeními, v nichž činnost fašistů odsoudil, často je označoval za sabotéry a rozvratníky. Negativního postoje ze strany českých fašistů se dostalo také akci „Den smíření", organizované Národním souručenství. V tento den, 21. května 1939, měli občané protektorátu odhodit staré sousedské a jiné spory mezi sebou a snažit se o vzájemné přátelství.

„Den smíření" byl ostře napaden ve fašistickém tisku *V boj*: „*Žádné smíření, ale boj až do konečného vítězství zahájíme. Víme, že hnutí roste a sílí bojem. Proto do boje se vrhneme a všechny ty farizee, zrádce a čachtáře potlučeme, jak se patří a sluší, neboť nejsou hodni toho, aby česká zem je nosila na svých bedrech.*"[186]

O problematice fašistických organizací hovořil Adolf Hrubý i 6. června 1939, na jedné ze svých posledních schůzí, kdy byl ve funkci vedoucího Národního souručenství. Upozornil, že výbor NS by měl zaujmout pevný postoj k Vlajce a dalším fašistickým skupinám, které přes likvidaci politických stran i nadále existují. Slova se chopil Jan Vrzalík, aby podal rozsáhlý výklad o organizaci Vlajky. Na závěr uvedl, že činitelé z Vlajky by s Národním souručenstvím spolupracovali, pokud s nimi budou funkcionáři NS udržovat „*korektní vztah*".[187] Pojmem „korektní vztah" Vrzalík zřejmě narážel na opakovanou kritiku proti českým fašistům, která se často objevovala v oficiálním tisku NS. Tisk NS tak reagoval na útoky vedené ze strany českých fašistů, která se často objevovala v oficiálním tisku NS. Vrzalík chtěl taktéž pravděpodobně zdůraznit, že organizace NS by měla být k českým fašistům a jejich názorům vstřícnější.

183 GREGOROVIČ, Miroslav: *Kapitoly o českém fašismu*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995, s. 111.

184 NA, f. Národní soud, karton 32, sign. TNS 10/46, poř. č. 164, sv. 993, Korespondence advokáta dr. Kally, dopis A. Hrubého J. Havelkovi.

185 *Vlajka. Deník novodobého národovectví,* 22. 6. 1939, *Dejte vyšetřujícímu výboru pravomoc* (v. S.).

186 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 103.

187 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze Výboru Národního souručenství ze dne 6. 6. 1939.

Hrubý však odmítl Vrzalíkův výrok slovy, ve kterých naznačil, že jednota národa by se neměla narušovat.

Pár dní po této schůzi nastupuje Adolf Hrubý zdravotní dovolenou a na post vedoucího NS se již nevrátí. Za dobu jeho činnosti ve funkci předsedy výboru Národního souručenství se tak nepodařilo plně potlačit a eliminovat existenci české fašistické organizace. Přesto však čeští fašisté nezískali během trvání protektorátu mezi českým obyvatelstvem většího ohlasu a postavení.

Vztah Národního souručenství a vlády

Prezident Emil Hácha naznačil vzájemný vztah mezi vládou a výborem Národního souručenství již ve svém projevu 23. března 1939, kdy jmenoval padesátičlenný výbor NS. K této problematice tehdy poznamenal, že vládě náleží řešit státní záležitosti a styky s říšskými orgány, zatímco výboru NS péče o národ.[188] Výbor může zároveň požádat vládu o podporu a spolupůsobení.

Někteří členové výboru i veřejnost doufali, že s nově jmenovanou vládou by mohlo dojít na nové debaty o kompetencích výboru NS. Do sekretariátu výboru NS chodila také řada dopisů od lidí, kteří si přáli, aby v nově ustanovené vládě, jež bude po demisi Beranova kabinetu jmenována, byli zastoupeni i členové výboru NS. Adolf Hrubý hovořil o této záležitosti na schůzi 14. dubna 1939, kdy navrhl, že si o tom promluví s Emilem Háchou.[189] Prezident však neměl v úmyslu jmenovat do protektorátní vlády tytéž osoby, které pracují pro výbor Národního souručenství.

Jmenování nové vlády bylo spojeno s nástupem říšského protektora Konstantina von Neuratha do úřadu; stalo se tak 5. dubna 1939.[190] Tím bylo ukončeno období vojenské správy a očekávala se určitá politická stabilizace v zemi. Činnost Beranovy vlády skončila 27. dubna 1939, kdy ji vystřídala vláda Aloise Eliáše. Generál Eliáš se již v této době zapojil do spolupráce v odbojové organizaci Obrana národa. Byl toho názoru, že prvořadým úkolem vlády bude zajistit existenci národa a bránit jeho jednotu proti demoralizaci ze strany Němců.[191]

O vzájemném vztahu Národního souručenství a Eliášovy vlády hovořil Adolf Hrubý na schůzi s prezidentem Háchou dne 4. května 1939. Prezident Hrubému sdělil, že vláda vydá nařízení, podle něhož budou vládní orgány i vláda povinně předkládat všechny své stanovy k vyjádření výboru NS, podněty od výboru tak budou novou vládou brány na zřetel.[192] O den dříve – 3. května 1939 – jednal Hrubý také s Eliášem,

188 *Lidové noviny*, 24. 4. 1939, *Národní souručenství je jediným představitelem politické vůle národa* (vl.).

189 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 14. 4.1939.

190 PASÁK, Tomáš: *Emil Hácha (1938–1945)*, s. 133.

191 PASÁK, Tomáš: *Pod ochranou Říše*, s. 77.

192 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 4. 5. 1939.

který mu měl úzkou spolupráci s NS rovněž přislíbit. Na schůzi k této záležitosti Hrubý dodal: *„Národní souručenství je nyní vybaveno naprostou důvěrou národa* [tj. po úspěšném náboru – pozn. aut.] *a odepřelo-li by podporu vládě, nemůže se tato vláda udržeti.“*[193]

Pro vyšší účelnost v práci výboru, a to i ve vztahu k vládě, prosazuje Adolf Hrubý reorganizaci systému komisí. Dle názoru vedoucího je komisí příliš mnoho, což vyžaduje zbytečné plýtvání časem. Navrhuje zřídit tzv. studijní oddělení. Ve studijním oddělení měli pracovat ti nejzkušenější odborníci na danou záležitost: právníci, inženýři, vědci, kteří by danou problematiku odborně zpracovali a předložili členům komisí NS. V komisích by posoudili, zda se návrhy slučují s českými i německými zákony. Svůj návrh Hrubý obhajuje tím, že mu ze současných komisí nepřicházejí konkrétní závěry, což celkově snižuje intenzitu práce výboru NS. V budoucnu by se tak výbor mohl setkat s poklesem prestiže mezi obyvatelstvem.[194] Ke zřízení studijního oddělení získal Hrubý souhlas prezidenta Háchy.

Na schůzi výboru 16. května 1939 byl rozebírán dopis s vymezením kompetencí Národního souručenství vůči vládě, který za prezidentskou kancelář zaslal Jiří Havelka. Většina přítomných, kteří se zapojili do debaty, se shodla, že formulace o vymezení kompetencí je příliš obecná a nevymezuje vzájemný poměr NS a vlády. Člen výboru Oldřich Suchý podotkl, že vláda musí vydat nařízení, ve kterém budou výslovně uvedeny kompetence výboru i komisí NS. Členové výboru NS kritizovali skutečnost, že nová vláda s výborem vůbec neprojednávala znění připravovaného židovského zákona a schválila jej bez vědomí NS.[195] Vládní kruhy zase namítaly, že vláda není povinna, aby se řídila usnesením výboru NS.[196] Požadavek Oldřicha Suchého se tedy ukázal být velmi důležitým. Adolf Hrubý uzavřel debatu slovy, která se v podstatě shodují s názorem Suchého: považuje za nutnost, aby vláda vydala nařízení o kompetencích NS. Vládní návrhy by měly být předkládány výboru k projednávání a před vyhlášením by měl mít výbor NS právo kontroly.[197] Zároveň Hrubý prohlásil, že není možné dopustit rozkoly mezi vládou a výborem NS, které by mohly okupační úřady využít:

„[…] nelze proto dopustit žádných diferencí mezi vládou a výborem. Platí zde Masarykova slova: Jsme na jedné lodi. Bylo by nesmyslné, kdyby se vyčítalo vládě, že jedná špatně. To by znamenalo poskytnout důvod, že vláda je naprosto neschopná a řekne se: Projevila se naprostá neschopnost a Protektorát bude zrušen. Národní souručenství k tomu nesmí dát žádného podnětu.“[198]

193 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 4. 5. 1939.

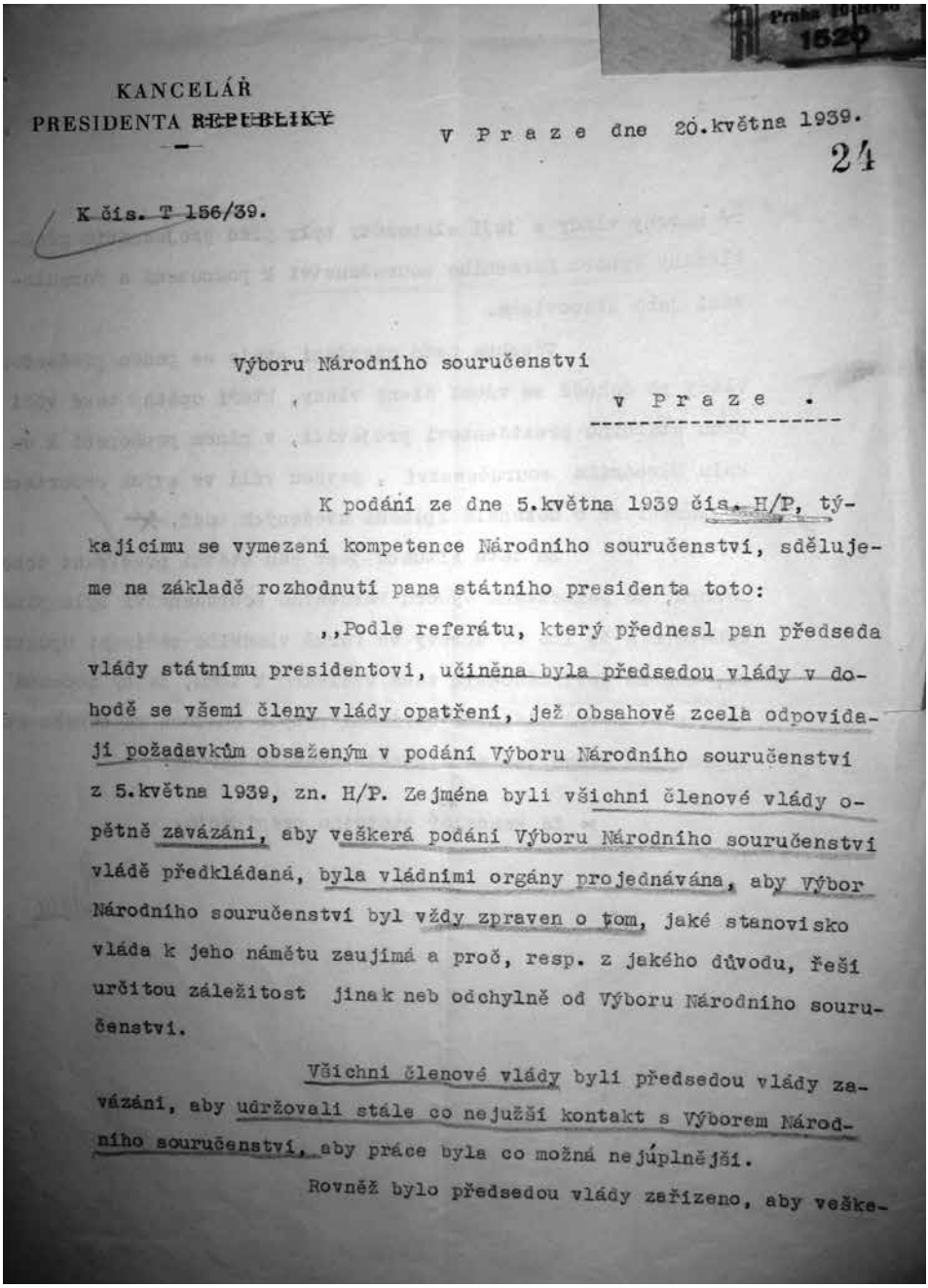
194 Tamtéž, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 16. 5. 1939.

195 Znění židovského zákona narazilo na nesouhlas okupačních úřadů, vláda tak musela zákon přepracovat. Oficiálně byl židovský zákon vydán 21. 6. 1939, vypracován byl na podkladech nacistických norimberských zákonů z roku 1935.

196 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 305.

197 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 16. 5. 1939.

198 Tamtéž.

KANCELÁŘ
PRESIDENTA ~~REPUBLIKY~~

V P r a z e dne 20.května 1939.

24

K čís. T 156/39.

Výboru Národního souručenství

v P r a z e .

K podání ze dne 5.května 1939 čís. H/P, týkajícímu se vymezení kompetence Národního souručenství, sdělujeme na základě rozhodnutí pana státního presidenta toto:

,,Podle referátu, který přednesl pan předseda vlády státnímu presidentovi, učiněna byla předsedou vlády v dohodě se všemi členy vlády opatření, jež obsahově zcela odpovídají požadavkům obsaženým v podání Výboru Národního souručenství z 5.května 1939, zn. H/P. Zejména byli všichni členové vlády opětně zavázáni, aby veškerá podání Výboru Národního souručenství vládě předkládaná, byla vládními orgány projednávána, aby Výbor Národního souručenství byl vždy zpraven o tom, jaké stanovisko vláda k jeho námětu zaujímá a proč, resp. z jakého důvodu, řeší určitou záležitost jinak neb odchylně od Výboru Národního souručenství.

Všichni členové vlády byli předsedou vlády zavázáni, aby udržovali stále co nejužší kontakt s Výborem Národního souručenství, aby práce byla co možná nejúplnější.

Rovněž bylo předsedou vlády zařízeno, aby veške-

Ukázka z rozhodnutí prezidenta E. Háchy o kompetencích výboru NS z 20. května 1939.
(NA)

Na následující schůzi 17. května 1939 Hrubý oznámil, že navštívil prezidenta Háchu, který slíbil kompetenci výboru NS upravit tak, aby se *„prolínala s prací vlády a byla upravena dekretem nebo státním nařízením."*[199]

Nesoulad mezi vládou a výborem byl upraven jmenováním druhého výboru Národního souručenství. Výbor NS navštívil na jeho plenární schůzi 25. května 1939 předseda vlády Alois Eliáš. Na úvod schůze měl premiér projev, v němž poděkoval A. Hrubému za pozvání a pohovořil o nutnosti společné práce výboru a vlády pod heslem *„Jeden za všechny, všichni za jednoho."*[200] Eliáš dále řekl, že se s Hrubým shodli na co nejužší spolupráci výboru a vlády, jejichž práce musí být věnována převážně hospodářské a sociální politice. Po Eliášově projevu navázal na předsedu vlády A. Hrubý v tom smyslu, že vzhledem k důležitým úkolům na poli hospodářském a sociálním, bude nutné zavést pracovní povinnost, protože v tomto období se musí volit zcela jiné metody než za posledních dvacet let. Poté bylo přečteno prohlášení prezidenta o vztahu a kompetencích Národního souručenství a vlády:

„Podle referátu, který přednesl pan předseda vlády panu státnímu presidentovi, učiněna byla předsedou vlády v dohodě se všemi členy vlády opatření, jež obsahově zcela odpovídají požadavkům obsaženým v podání výboru Národního souručenství z 5. května 1939. Zejména byli všichni členové vlády opětně zavázáni, aby veškerá podání výboru Národního souručenství vládě předkládaná, byla vládními orgány projednávána, aby výbor Národního souručenství byl vždy zpraven o tom, jaké stanovisko vláda k jeho námětu zaujímá a proč, resp. z jakého důvodu řeší určitou záležitost jinak, neb odchylně od výboru Národního souručenství.

[…] Rovněž bylo předsedou vlády zařízeno, aby veškeré návrhy vlády a její elaboráty byly před projednáváním předkládány výboru Národního souručenství k posouzení a formulování jeho stanoviska."[201]

Adolf Hrubý toto rozhodnutí komentoval slovy: *„Tímto rozhodnutím je funkce výboru doplněna a rozšířena a to tak, že ve své podstatě přibližuje se zákonodárnému sboru, kterého ovšem nenahrazuje."*[202]

Výbor NS se měl spokojit s pouhým prezidentovým prohlášením. Celá záležitost vztahu vlády a výboru kodifikována nebyla. Někteří členové výboru tak projevovali nespokojenost i nadále. Nutno ovšem dodat, že o některých záležitostech vedli členové vlády a výboru NS konkrétní jednání. Týkala se zvláště problematiky infrastruktury a stavby dálnice, zaměstnanosti, rekvalifikací veřejných zaměstnanců nebo daňového systému.[203]

Mezi veřejností však zřejmě panovaly dojmy, že funkce výboru NS je téměř shodná s bývalým parlamentem. Tyto domněnky byly ještě více umocňovány faktem, že výbor NS vydal návrh nové ústavy. Adolf Hrubý o její podobě hovořil na plenární

199 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 17. 5. 1939.

200 Tamtéž, Zápis z plenární schůze výboru Národního souručenství ze dne 25. 5. 1939.

201 Tamtéž.

202 Tamtéž.

203 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 141.

schůzi, kde naznačil, že nová ústava by měla být založena na stavovských principech. Navrhoval komorové zřízení, konkrétně sedm komor (živnostenskou, průmyslovou, zemědělskou, dopravy, peněžnictví, pojišťovnictví a komoru svobodných povolání). Tyto komory měly vyústit v komoru práce, kde budou *„sladěny zájmy všech složek národa na podkladě distribuce všech složek hospodářských, sociálních a kulturních, a z těchto stavů teprve má vyjíti autonomní zákonodárné těleso.“*[204]

Problematiku funkce bývalého parlamentu a soudobého výboru NS proto osvětlují i tvůrci brožury vydané roku 1940 k prvnímu výročí existence NS:

„Protože ve veřejnosti často vznikají mylné domněnky, které vedou k zaměňování funkcí bývalého Národního shromáždění (tj. parlamentu) s funkcemi výboru Národního souručenství, dlužno uvésti, že výbor Národního souručenství není náhrada parlamentu. Výboru Národního souručenství nepřísluší žádná zákonodárná moc, která mu nebyla přiznána povolaným ústavním presidentem.“[205]

Prakticky se tedy kompetence NS nijak nerozšířily, jeho výbor se etabloval na jakýsi vedlejší poradní orgán. Kabinet A. Eliáše později jen potvrdil jednání Beranovy vlády z 6. dubna 1939 vyhláškou ministerstva vnitra, v níž bylo oficiálně povoleno organizování české národnosti v jediném povoleném politickém hnutí – Národní souručenství.[206]

Péče o národ

Národní souručenství se od počátků své existence snažilo dostát stanoveným úkolům a pečovat o český národ skutečně v každém směru. Organizace NS se tak zabývala sociální, kulturní i zdravotní otázkou svých členů.

Vedle komisí vznikl při NS i spolek „Radost ze života“, jakási obměna německého spolku „Kraft durch Freude“. Radost ze života byla zaměřená na péči o pracující a jejich rekreování. Již od léta 1939 zprostředkovávala ve spolupráci s Ústřední sociální pojišťovnou a Ústřední nemocenskou pojišťovnou ozdravné pobyty a rekreace pro dělníky, zemědělce i dlouhodobě nezaměstnanou inteligenci.[207] Nejvýznamnější rekreační oblastí se stalo okolí Vlašimi a Třeboně. Krom odpočinkových pobytů spolek organizoval různé kulturní akce jako „Měsíc české písně“, kdy se v českých městech konaly různé národní koncerty a ochotnická představení, nebo akci „Každý Čech jednou v Praze“ pro chudé pracující, kteří neměli možnost navštívit hlavní město. V rámci spolku „Radost ze života“ existovaly i další odbory jako „Česká rodina“ pro podporu novomanželů a mladých rodin, „Zdravý národ“, který měl na starosti zdravotní dovolené či odbor „Radost z práce“, dohlížející na zkvalitnění pracovních podmínek v zaměstnání.[208]

204 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis z plenární schůze výboru Národního souručenství ze dne 25. 5. 1939.

205 Tamtéž, brožura *Rok národního souručenství*, s. 12.

206 Tamtéž.

207 Tamtéž, brožura *Rok Národního souručenství*, 1940, s. 56–57.

208 Tamtéž, s. 60.

Sám výbor NS vyhlašoval i další celonárodní akce, kterými byl již zmíněný „Den smíření", „Den čistoty", při němž měli obyvatelé zvelebovat svá stavení a okolí bydliště. Akce zaměřená na péči o matky a děti, snížení kojenecké úmrtnosti a propagaci povinného očkování dětí proti záškrtu nesla název „Týden národního zdraví".[209]

Vedoucí členové NS se účastnili i některých národních akcí jako bylo položení věnce se stuhou Národního souručenství k hrobu neznámého vojína v kapli Staroměstské radnice či převezení ostatků K. H. Máchy z Litoměřic do Prahy, kdy deputace NS položila věnec hnutí NS na katafalk v Pantheonu Národního muzea. Krom těchto národních manifestací se členové výboru účastnili i proněmeckých veřejných akcí jako bylo vítání říšského protektora Konstantina von Neuratha v Praze na Křížovnickém náměstí. Adolf Hrubý navíc k této události prohlásil, že protektorův příjezd znamená novou éru v naší historii, návrat k právní stabilitě naší autonomie i obnovení pořádku a bezpečnosti.[210]

Odchod Adolfa Hrubého z funkce vedoucího Národního souručenství

Důvodů, proč musel Adolf Hrubý náhle opustit funkci vedoucího, se nabízí několik. Hlavní podnět k odchodu Hrubého z postu dal zřejmě článek v pražském německém tisku *Der Neue Tag*. Počátkem června 1939 navštívil A. Hrubého redaktor Herzig se žádostí o rozhovor. Hrubý se měl nejprve zdráhat, avšak tajemník NS Jan Žejdl mu doporučil, ať interview Herzigovi poskytne. Vedoucí NS tedy navrhl redaktorovi sejít se 7. června 1939 odpoledne v pražské restauraci Savarin v ulici Na Příkopech.[211] Před schůzkou se měli Hrubý s Žejdlem domluvit, že dají Herzigovi (z blíže neobjasněných důvodů) úplatek, alespoň tak si to domýšlel Hugo Palma, osobní tajemník Hrubého. Schůzce v restauraci Savarin byli přítomni Žejdl i Palma. Hrubý pověřil Palmu, aby dal Herzigovi na konci schůzky obálku s pěti tisíci. Tajemník měl odmítnout, Hrubý však trval na svém s tím, že se to tak *„musí udělat."*[212] Palma tedy uposlechl a obálku redaktorovi předal. Herzig ji však vzápětí prostřednictvím číšníka vrátil. Hrubý i Palma poté odjeli do Drážďan na hospodářský veletrh.

Druhého dne vyšel v *Der Neue Tag* článek *Erlebnis mit einem „Anti-korruptionisten" (Příhoda s jedním „antikorupčníkem"),* v němž je vedoucí NS Adolf Hrubý viněn z pokusu o korupci. Podle článku chtěl redaktor z *Der Neue Tag* udělat s vedoucím NS rozhovor, aby ho přiblížil německé veřejnosti. Ten měl s interview souhlasit a pozvat redaktora na 7. června 1939 do luxusní pražské restaurace.[213] Diskuze Hrubého

209 NA, f. Národní souručenství, karton 21, sign. 301, Kronika NS, s. 153.

210 *Lidové noviny*, 7. 4. 1939, *Také naše Radost ze života* (Ks*).*

211 NA, f. Národní soud, karton 33, sign. TNS 10/46, poř. č. 164, Výslechy svědků, Výslech Huga Palmy, 27. 11. 1945.

212 Tamtéž.

213 *Der Neue Tag*, 8. 6. 1939, *Erlebnis mit einem „Anti-korruptionisten"*,(anonym).

s redaktorem prý probíhala v příjemném tónu. Když se redaktor loučil, měl mu tajemník Hrubého podstrčit obálku se slovy, že jde o pozvánku na příští tisková setkání.[214] Redaktor se prý do obálky ihned nepodíval, až na chodbě restaurace mu obálka upadla a on v ní uviděl pět tisíc korun.[215] List dále uvádí, že s takovou částkou by mohl některý z obyčejných členů NS vyžít minimálně půl roku. Německý redaktor se vrátil zpět do restaurace a obálku vrátil. *Der Neue Tag* pokračuje v ostrém tónu, že vedoucí osoba NS, která má mít zodpovědnost na rozvoji česko-německého soužití, je tak hloupá a má tu drzost pokusit se podplatit německého redaktora. V listu si dále kladou otázku – jak může obyčejný Čech docenit pravé hodnoty, zvyky a způsoby Třetí říše, když má v čele národního hnutí takového muže? Článek je ukončen ironickou poznámkou, že je na této zkušenosti vidět, jaké morálně čisté a rozumné muže si český národ staví do čela Národního souručenství, protože jen hlupák si může myslet, že Němec se nechá uplatit.[216] Redaktor sice Hrubého nejmenoval, avšak z kontextu bylo jasné, o koho jde.

Hrubý měl požádat Palmu, zda by celou záležitost s úplatkem nevzal na sebe, aby nepřišel o post vedoucího v Národním souručenství.[217] Palma tedy souhlasil. Společně vymysleli historku o záměně obálek, kterou sepsali a poslali jako vysvětlení vládě a Háchovi. Dle této verze měl Hugo Palma vyměnit pro Adolfa Hrubého pět tisíc korun za říšské marky na cestu do Drážďan, kam společně odjížděli na hospodářský veletrh.[218] Za říšské marky měl tajemník Palma dostat od Hrubého zpět české koruny. Ve stejný den odpoledne se konala schůzka v Savarinu. U této příležitosti měla být redaktorovi předána obálka s životopisem a fotografiemi Hrubého pro připravovaný článek. V náprsní kapse tajemníka se prý nacházely dvě stejné obálky: jedna s pěti tisíci korunami a druhá s životopisem A. Hrubého. Ve spěchu si tak Palma obálky „spletl". Redaktor Herzig poté napsal na obálku jméno A. Hrubého a poslal ji zpět ke stolu. Hrubý s Palmou spěchali na vlak do Drážďan, proto vrácenou zalepenou obálku předali Žejdlovi. Příběh vykreslili do podrobných detailů, aby zněl co nejvěrohodněji.

Adolf Hrubý toto písemné vysvětlení předložil i 9. června 1939 na schůzi výboru Národního souručenství, kde se vyjádřil slovy:

„Jako o episodě se zmiňuji o včerejším článku časopisu Der Neue Tag, o jehož obsahu dostanete písemné vysvětlení, poněvadž nepovažuji za potřebné se o něm zmiňovati." [219]

Vysvětlení však zřejmě nestačilo. Prezident Hácha si měl Hrubého zavolat na Hrad a nařídit mu, aby funkci vedoucího NS opustil. Hrubý se Háchovi podřídil, zároveň si

214 *Der Neue Tag*, 8. 6. 1939, *Erlebnis mit einem „Anti-korruptionisten"*,(anonym).

215 Tamtéž.

216 Tamtéž.

217 NA, f. Národní soud, karton 33, sign. TNS 10/46, poř. č. 164, Výslechy svědků, Výslech Huga Palmy, 27. 11. 1945.

218 Tamtéž, karton 29, sign. 10/46, poř. č 164, č. sv. 991, Prohlášení Huga Palmy ke korupční aféře, 9. 6. 1939.

219 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 9. 6. 1939.

měl od prezidenta zajistit, že bude i nadále zastávat funkci předsedy České zemědělské rady. Hácha ho měl ubezpečit, že ho má jako člověka rád a uznává jeho práci, proto na svém postu v zemědělské radě zůstane.[220] Alespoň takto měl Hrubý líčit celou záležitost Palmovi.

Oficiálním zdůvodněním odchodu Adolfa Hrubého z postu vedoucího byly zdravotní problémy. Dne 15. června 1939 píše prezidentovi žádost o zdravotní dovolenou: *„Práce při budování Národního souručenství byla tak vyčerpávající, že způsobila, že se nemůžu věnovat práci v Národním souručenství tak intensivním způsobem."*[221] Prezident na žádost odpovídá 17. června 1939 slovy, že mu *„nesmí zdravotní dovolenou odpírati"*.[222]

Od 20. června 1939 vedl schůze výboru Národního souručenství zástupce Josef Nebeský, který výboru oznámil, že A. Hrubý nastoupil zdravotní dovolenou a prosí J. Nebeského, aby se za něho ujal řízení NS. Výbor popřál A. Hrubému *„brzké uzdravení a další životní úspěch"*.[223]

Ve fondu Adolfa Hrubého se dochovala legitimace č. 2898 s datem 20. června 1939, na níž bylo vyplněné jeho jméno, co by lázeňského hosta v Poděbradech. Adolf Hrubý zřejmě skutečně v lázních pobýval. Z funkce vedoucího Národního souručenství byl oficiálně odvolán 7. července 1939. Prezident mu v této záležitosti zaslal dopis, v němž ho zprostil vedení, což je odůvodněno tím, že zdravotní stav Hrubého utrpěl jeho obětavou prací takovou měrou, že není možné, aby tuto funkci dále vykonával bez újmy na svém zdraví.[224] Josef Nebeský před výborem Národního souručenství k odchodu Adolfa Hrubého prohlásil:

„Dobrovolným rozhodnutím bývalého vedoucího bratra Hrubého, schváleného panem státním presidentem, došlo ku změně, kterou z přečteného dopisu jste seznali. Pokládám za svou povinnost poděkovat bratru Hrubému za úspěšnou činnost, kterou jako vedoucí NS vyvíjel. Nesmíme zapomínat, že bratr Hrubý byl postaven v čelo tohoto nového útvaru v dobách největšího chaosu, ve dnech pro celý náš národ nejosudnějších, ve dnech, kdy se mnohých, ne neprávem, zmocňovala malomyslnost. Z pověření pana státního presidenta stál br. Hrubý před úkolem, tuto malomyslnost potlačit a vlíti opět důvěru do našich myslí a srdcí utvořením Národního souručenství, souručenství všech Čechů bez rozdílu stavů a povolání a bez rozdílu dřívějšího politického třídění. Br. Hrubému se tento neobyčejně těžký úkol podařil. Skvěle provedený nábor, při němž na 100 % českých mužů přihlásilo se do řad NS a stejně skvěle provedený nábor mládeže dokazuje, že br. Hrubý této největší povinnosti, která kdy uložena byla českému muži, se zhostil

220 NA, f. Národní soud, karton 33, sign. TNS 10/46, poř. č. 164, Výslechy svědků, Výslech Huga Palmy, 29. 11.1 945.

221 NA, f. Národní soud, karton 29, sign. TNS 10/46, poř. č. 164, č. sv. 991, Dopis A. Hrubého E. Háchovi, 15. 6. 1939.

222 Tamtéž, poř. č. 164, č. sv. 991, Dopis E. Háchy A. Hrubému, 17. 6. 1939.

223 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Zápis ze schůze výboru Národního souručenství ze dne 20. 6. 1939.

224 NA, f. Národní soud, karton 29, sign.TNS 10/46, poř. č. 164, č. sv. 991, Odvolání A. Hrubého z funkce vedoucího NS, 7. 7. 1939.

způsobem přímo skvělým. Ale i ostatní činnost br. Hrubého byla taková, že zasluhuje, abychom jí velmi vřele vzpomínali a děkovali mu a přáli mu plného zdraví."[225]

Projev Josefa Nebeského byl odměněn potleskem přítomných.

O korupční aféře Adolfa Hrubého se zmiňuje *The New York Times* v článku *Czech Forced to Resign* (*Čech donucen k rezignaci*) ze 17. června 1939. Uvádí, že Hrubý byl donucen k odchodu z veřejného života na německý nátlak kvůli již zmíněnému článku v *Der Neue Tag*. Tisková kancelář NS prý vydala ostré dementi a sám tajemník, který na svůj post také rezignoval, měl uvést, že jeho čin byl německým redaktorem špatně vyložen, k čemuž se deník *Der Neue Tag* stavěl značně skepticky.[226]

Ve zcela jiném tónu informuje o korupčním skandálu český fašistický tisk. Vlajkaři celou záležitost hodnotí jako národní ostudu a kritizují, že veřejnosti nebylo podáno žádné vysvětlení. Úplatkářská aféra má „*všechny vady předchozí doby*", s očistou v národě by se tak mělo začít na nejvyšších místech.[227] Celý text je zakončen soudem, že Vlajkaři by změnu vedoucího uvítali jako „*vlaštovku nového jara*".[228]

Je obtížné s jistotou určit, co přesně se odehrávalo na pozadí odchodu Adolfa Hrubého. Přáli si jeho rezignaci více Němci nebo Češi?

Hugo Palma ve své poválečné výpovědi, kdy byl několikrát vyslýchán jako svědek v soudním procesu s protektorátní vládou, informuje mimo jiné také o reakci Němců. Hned druhý den po zveřejnění osudného článku v *Der Neue Tag* přišel za Hrubým a Palmou německý tiskový pověřenec Protektorátu Čechy a Morava a požadoval vysvětlení.[229] Palma mu pověděl příběh o náhodné záměně. Německé straně zřejmě postačil. Palma se ve své výpovědi již nezmiňuje, že by Němci celou tuto záležitost dále řešili. Kdyby Němci aféře přikládali větší důraz, těžko by Adolfu Hrubému dovolili odejít ze „*zdravotních důvodů*" a zároveň ho i nadále ponechali ve funkci předsedy České zemědělské rady, nebo ho dokonce v lednu 1942 jmenovali ministrem zemědělství a lesnictví.

Určité věci nasvědčují spíše tomu, že odchod Hrubého byl podporován z české strany. Opět může existovat několik variant. Hrubý nemusel být s plánem korupce vůbec srozuměn a celá aféra tak mohla být výsledkem intrik, do kterých byli zapojeni tajemníci Žejdl a Palma. Žejdl s Palmou mohli předpokládat, že Herzig úplatek nepřijme a vznikne tak skandál.

Mnohem pravděpodobnější se však jeví možnost, kterou částečně nastínil Palma. Za intrikami mohl stát sám Žejdl, kterého pověřili někteří z vyšších míst. Byl to právě Žejdl, který usiloval o to, aby byl rozhovor pro noviny *Der Neue Tag* uskutečněn.

225 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Proslov Josefa Nebeského k odchodu Adolfa Hrubého z funkce vedoucího výboru Národního souručenství.

226 Tamtéž, článek *Czech Forced to Resign* z *The New York Times* ze dne 17. 6. 1939.

227 *Vlajka. Deník novodobého národovectví*, 21. 6. 1939, *Zvěsti kolem Národního souručenství. Co je za nemocí vedoucího N. S. Mluví se o změnách* (vS).

228 Tamtéž.

229 NA, f. Národní soud, karton 33, sign. TNS 10/46, poř. č. 164, Výslechy svědků, Výslech Huga Palmy, 27. 11. 1945.

Mohl tak zároveň určitými argumenty Hrubého přesvědčit o nutnosti redaktora podplatit, ačkoliv o Herzigovi věděl, že si peníze nevezme. Pokud by se Adolf Hrubý snažil o korupci skutečně sám za sebe, chyběl by zřejmě reálný motiv jednání. Hrubý byl natolik prozíravý, aby zhodnotil, nakolik by se mu takto nepromyšlený riskantní tah vyplatil.

Je však možné, že o intriky nešlo a Žejdl s Hrubým se pouze z neznámých důvodů shodli na nutnosti podplatit Herziga. Celá aféra tak mohla vzniknout skutečně pouze ze špatného úsudku obou mužů.

S určitou jistotou lze však vyslovit názor, že úplatkářskou aféru Hrubého uvítal zástupce Háchovy kanceláře a ministr dopravy Jiří Havelka, který si již od počátku Adolfa Hrubého ve funkci vedoucího NS nepřál a navrhoval Jana Lobkowicze. Mezi Hrubým a Havelkou měla panovat jistá nesnášenlivost.[230] O ministru Havelkovi v této souvislosti psali 16. června 1939 čeští fašisté z Fašistického akčního komitétu:

„Již při poslední výměně členů výboru Národního souručenství byl vyhozen bez předchozího uvědomění velký počet členů, kteří se ve výboru vesměs osvědčili. Proč? Nepozdravili u vrbiček! Proto museli jít. Tehdy se pravilo, že tito členové byli odvoláni na přání pana ministra Dr. Havelky. […] Nyní opět „dlouhá ruka" připravuje v zákulisí pronikavé změny ve výboru Národního souručenství. Tentokráte bije hrom do nejvyšších činovníků! Jakýsi nápověda šeptá opět panu státnímu prezidentovi, že je nutno vyměnit vedoucího bratra Adolfa Hrubého […]"[231]

Čeští fašisté dále uvádějí, že na uvolněné místo by měl být díky Havelkovi dosazen Vladimír Grégr, *„zednář a velký ochránce židů, protivník národoveckých a fašistických idejí"*.[232] Jiří Havelka se tak mohl snažit zamezit vzrůstajícím vlivům nacismu v Národním souručenství. Ministr zemědělství L. K. Feierabend ve své knize *Politických vzpomínek* o Havelkovi[233] píše, že si z okruhu výboru NS vybral několik *„rozumných členů,"* se kterými udržoval pravidelný styk, aby zajistili spolupráci mezi vládou a výborem – mezi tyto členy patřili Vladimír Grégr i Josef Nebeský. Na post vedoucího NS sice nebyl jmenován Grégr, jak uváděli fašisté, ale Josef Nebeský, jeden z členů, kteří udržovali pravidelný styk s vládou, a tedy právě s Havelkou. V každém případě byla výměna předsedy výboru Národního souručenství chápána mezi demokratickými kruhy pozitivně, o čemž svědčí poznámka L. K. Feierabenda: *„Z této změny vedení souručenství jsem měl radost, poněvadž Nebeský byl nekompromisní vlastenec a osobně velmi statečný člověk."*[234]

Fakt, že právě Jiří Havelka naléhal na prezidenta Háchu, aby zprostil Hrubého funkce vedoucího Národního souručenství, potvrzuje i dopis Adolfa Hrubého ze září 1939, ve kterém uvádí, že se Jiří Havelka snaží prosadit ve vládě souhlas, aby byl Hrubý

230 NA, f. Národní soud, karton 33, sign. TNS 10/46, poř. č. 164, Výslechy svědků, Výslech Huga Palmy, 27. 11. 1945.

231 NA, f. Adolf HRUBÝ – neuspořádáno, Dopis Fašistického akčního komitétu ze dne 16. 6. 1939.

232 Tamtéž.

233 FEIERABEND, Ladislav Karel*: Politické vzpomínky I*. Atlantis, Brno 1994, s. 177.

234 Tamtéž, s. 194.

odstraněn z postu předsedy České zemědělské rady.[235] Předsednictví v České zemědělské radě si však Hrubý před Havelkou uhájil. V následujících letech tak řešil převážně odborné zemědělské záležitosti a z politického života zmizel. Dalším obdobím, kdy se Adolf Hrubý uplatňuje v politice, je vláda Jaroslava Krejčího jmenovaná Reinhardem Heydrichem 19. ledna 1942.

Organizace Národního souručenství existovala až do konce druhé světové války, kdy byla 4. června 1945 výnosem ministerstva vnitra zrušena. V jejím čele se vystřídalo několik dalších vedoucích; Josef Nebeský, který byl oficiálně jmenován do funkce vedoucího až 26. října 1939, byl v květnu 1941 vystřídán Janem Fouskem. Častými změnami v personálním zastoupení výboru NS i organizačními obměnami, postrádalo NS stále více svůj vliv v Protektorátu Čechy a Morava. Po nástupu říšského protektora R. Heydricha a následně po atentátu na jeho osobu byly kompetence Národního souručenství ještě více omezeny. Organizace se dostala pod přímý vliv ministerstva školství a lidové osvěty v čele s Emanuelem Moravcem. Ten si v říjnu 1942 prosadil do jejího čela namísto Jana Fouska jmenovat Tomáše Krejčího. Národní souručenství se tak etablovalo v organizaci naprosto loajální vůči Německu, která se snažila prosadit mezi obyvatelstvem říšskou myšlenku a aktivismus. Národní souručenství se také potýkalo s nedostatkem financí, které se snažilo řešit četnými reorganizacemi.

V březnu 1945 byl do čela Národního souručenství jmenován jeho nový a zároveň poslední vedoucí Robert Rychtrmoc. Ještě na jaře 1945 nabádalo Národní souručenství lid, aby byl opatrný a nesnažil se nikterak zasahovat proti okupační moci…

235 NA, f. Národní soud, karton 29, sign.TNS 10/46, poř. č. 164, č. sv. 991, Dopis A. Hrubého E. Háchovi, 12. 9. 1939.

Prozatímní organisační řád Národního souručenství.*)

§ 1. **Účel Národního souručenství.**

Národní souručenství sdružuje příslušníky českého národa jako jediná politická skupina. Je vybudováno na autoritativní soustavě.

Členství v Národním souručenství upraví organisační řád.

§ 2. **Vůdce Národního souručenství.**

Vůdcem Národního souručenství je státní president, který může s konečnou platností odvolávat a jmenovat kdykoliv a kterékoliv činovníky Národního souručenství; dále měniti, zastavovati a doplňovati usnesení a zásady všech složek Národního souručenství s konečnou platností.

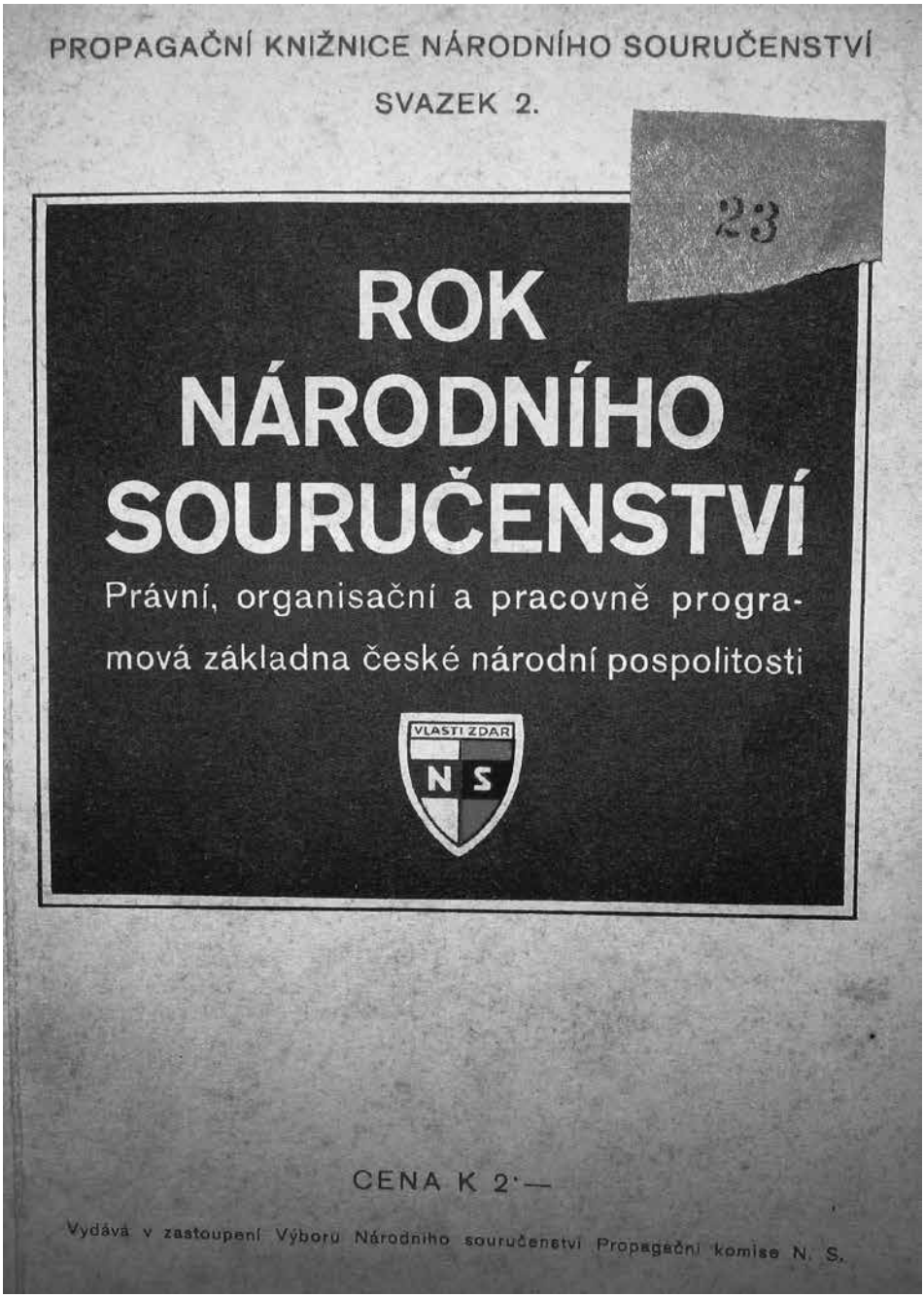
§ 3. **Vedoucí činovníci.**

Vedoucí činovníci jsou jmenováni; kandidáti se mohou přihlásiti sami. Každý z vedou-

*) Pro Prahu, Brno, Plzeň, Mor. Ostravu, Olomouc a Zlín budou vydány zvláštní organisační směrnice.

— 1 —

První strana z Prozatímního organizačního řád Národního souručenství.
(NA)

Propagační brožura vydaná u příležitosti prvního výročí existence Národního souručenství. (NA)

VĚSTNÍK

NÁRODNÍHO SOURUČENSTVÍ

Pokyny pro vydávání legitimací a vybírání příspěvků pro členstvo Nár. souručenství.

Vydávání členských legitimací.

Členské legitimace budou se vydávati každému členu, který byl doporučen místním vedoucím k přijetí za člena Národního souručenství a proti jehož přijetí žádný člen okresního vedení nevznesl námitek a který se může státi členem Národního souručenství na základě podmínek stávajících při členském náboru. U přihlášek sporných se členské legitimace nebudou vydávati a vyčká se až do doby, kdy nevyřešené otázky (židovská a trestaných osob) Ústředním vedením budou definitivně vyřešeny.

Legitimace podepíše okresní vedoucí, a to pouze ty, které tvořily součást členských přihlášek pro hnutí Národního souručenství, nikoliv pro stavovskou organisaci. Nato je rozešle prostřednictvím příslušného sekretariátu všem místním vedoucím.

Po obdržení členských legitimací rozhodne místní vedoucí s jednatelem a hospodářem o postupu doručování členských legitimací a vybírání členských příspěvků.

Oblast působnosti místní skupiny rozdělí tito činovníci na úseky a pověří vhodné osoby z řad Národního souručenství (v menších obcích provede sám hospodář) provedením celé akce. Použije se při tom přiložené výběrčí listiny, která se vyplní jménem, adresou, výší členského, případně mimořádného příspěvku, a každý člen ji vlastnoručně podepíše. Hospodář listinu uloží jako účetní doklad. Příjem členského příspěvku bude se potvrzovati na druhé straně členské legitimace, kde bude zaznamenána peněžní částka, potvrzená razítkem místní skupiny a podpisy místního vedoucího a hospodáře. Členský příspěvek budiž vybrán neprodleně, a stejně tak buďtež ihned vydány členské legitimace.

Stupnice členského příspěvku.

Výše členských příspěvků řídí se podle majetkových poměrů. Aby bylo možno postupovati podle této zásady, jest příspěvek rozvržen do pěti platových stupnic. Základní členský příspěvek činí ročně K 5.— a je vzestupný.

Zásadně se ponechává přihlášenému členu, aby si určil některou stanovenou stupnici příspěvkovou, která mu bude dána výběrčím k nahlédnutí. Toto dobrovolné zařazení přezkoumá místní vedoucí a v pochybnostech vejde v přímé jednání s členem, o jehož zařazení se jedná. Místnímu vedoucímu se přikazuje, aby projednával zařazení členů do jednotlivých stupnic s největším taktem a vždy se dovolával vlastenecké povinnosti členstva.

Příspěvkové stupnice.

I. stupnice důchod do K 10.000 . . . K 5.—
II. stupnice důchod do K 15.000 . . . K 12.—
III. stupnice důchod do K 20.000 . . . K 18.—
IV. stupnice důchod do K 25.000 . . . K 22.—
V. stupnice důchod do K 50.000 . . . K 30.—

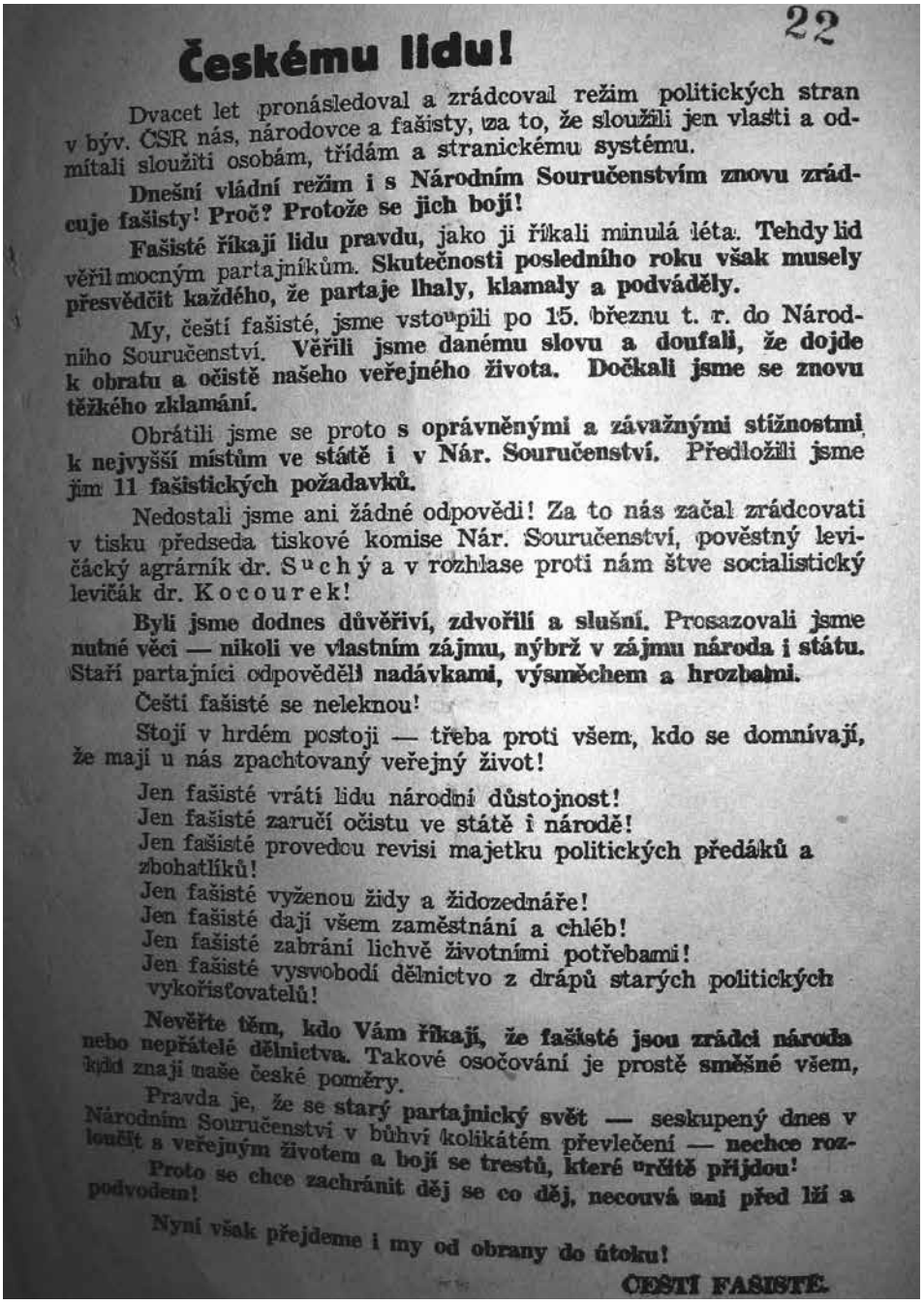
Členstvo s důchodem nad K 50.000 bude platiti členský příspěvek 1 promille z ročního důchodu.

Otcům mnohačlenných rodin, nemajetným, delší dobu nezaměstnaným a výměnkářům může býti základní členský příspěvek snížen až na K 1.— ročně, podle rozhodnutí místního vedoucího Národního souručenství, aniž by o snížení žádali.

První číslo *Věstníku Národního souručenství* ze 7. června 1939.
(NA)

Reklamní předměty: nálepka Národního souručenství, štít Národního souručenství.
(NA)

22

Českému lidu!

Dvacet let pronásledoval a zrádcoval režim politických stran v býv. ČSR nás, národovce a fašisty, za to, že sloužili jen vlasti a odmítali sloužiti osobám, třídám a stranickému systému.

Dnešní vládní režim i s Národním Souručenstvím znovu zrádcuje fašisty! Proč? Protože se jich bojí!

Fašisté říkají lidu pravdu, jako ji říkali minulá léta. **Tehdy lid** věřil mocným partajníkům. **Skutečnosti posledního roku však musely přesvědčit každého, že partaje lhaly, klamaly a podváděly.**

My, čeští fašisté, jsme vstoupili po 15. březnu t. r. do Národního Souručenství. **Věřili jsme danému slovu a doufali, že dojde k obratu a očistě našeho veřejného života. Dočkali jsme se znovu těžkého zklamání.**

Obrátili jsme se proto **s oprávněnými a závažnými stížnostmi k nejvyšší místům ve státě i v Nár. Souručenství.** Předložili jsme jim **11 fašistických požadavků.**

Nedostali jsme ani žádné odpovědi! Za to nás začal zrádcovati v tisku předseda tiskové komise Nár. Souručenství, pověstný levičácký agrárník dr. Suchý a v rozhlase proti nám štve socialistický levičák dr. Kocourek!

Byli jsme dodnes důvěřiví, zdvořilí a slušní. Prosazovali jsme **nutné věci — nikoli ve vlastním zájmu, nýbrž v zájmu národa i státu.** Staří partajníci odpověděli **nadávkami, výsměchem a hrozbami.**

Čeští fašisté se neleknou!

Stojí v hrdém postoji — třeba proti všem, kdo se domnívají, že mají u nás zpachtovaný veřejný život!

Jen fašisté vrátí lidu národní důstojnost!
Jen fašisté zaručí očistu ve státě i národě!
Jen fašisté provedou revisi majetku politických předáků a zbohatlíků!
Jen fašisté vyženou židy a židozednáře!
Jen fašisté dají všem zaměstnání a chléb!
Jen fašisté zabrání lichvě životními potřebami!
Jen fašisté vysvobodí dělnictvo z drápů starých politických vykořisťovatelů!

Nevěřte těm, kdo Vám říkají, že fašisté jsou zrádci národa nebo nepřátelé dělnictva. Takové osočování je prostě **směšné** všem, kdo znají naše české poměry.

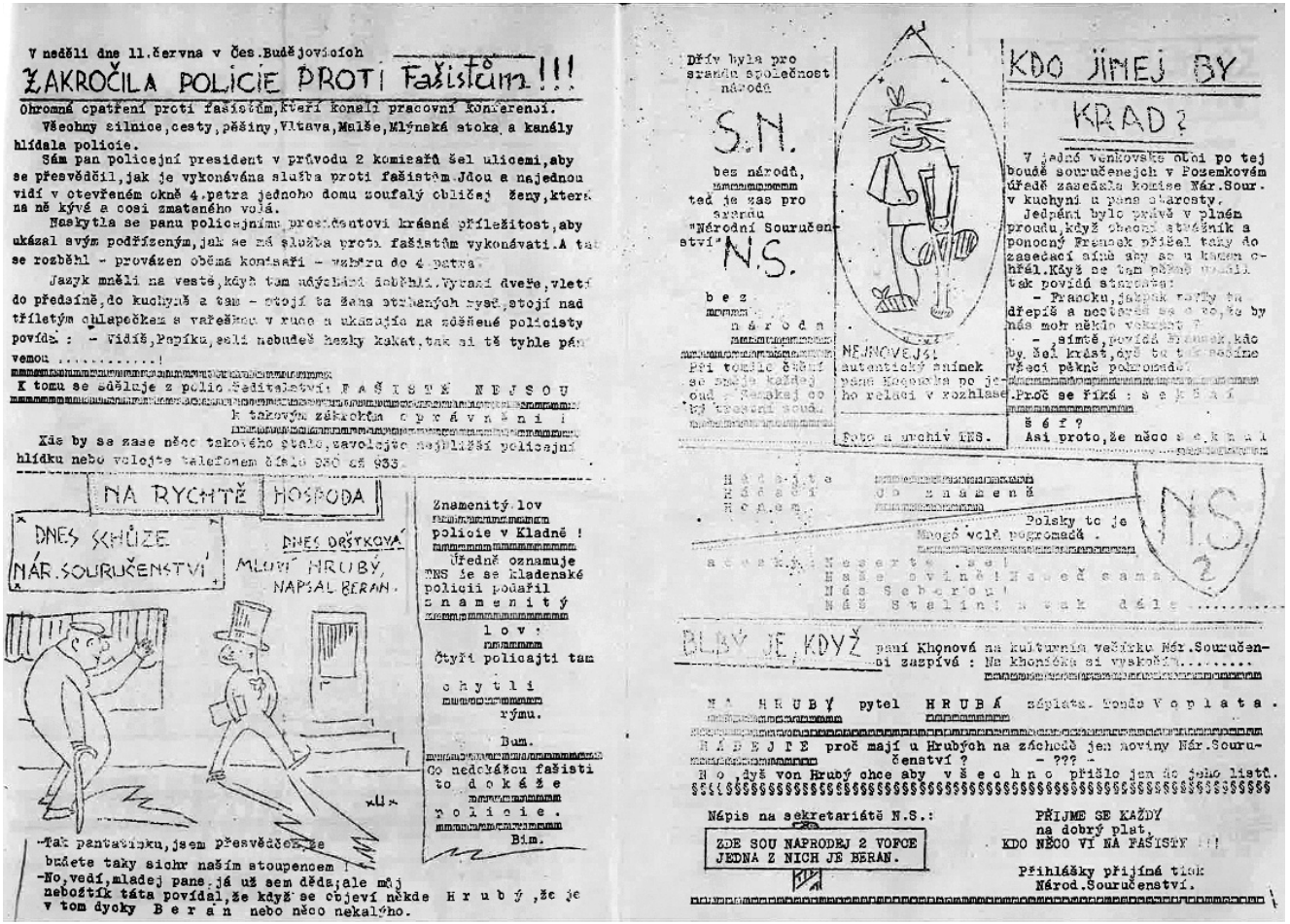
Pravda je, že se **starý partajnický svět** — seskupený dnes v Národním Souručenství v běhu kolikátém převlečení — **nechce rozloučit** s veřejným životem a **bojí se trestů, které určitě přijdou!**

Proto se chce zachránit děj se co děj, necouvá ani před lží a podvodem!

Nyní však přejdeme i my od obrany do útoku!

ČEŠTÍ FAŠISTÉ.

Leták českých fašistů útočící proti organizaci Národní souručenství.
(NA)

V neděli dne 11.června v Čes.Budějovicích

ZAKROČILA POLICIE PROTI Fašistům!!!

Ohromná opatření proti fašistům, kteří konali pracovní konferenci.

Všechny silnice, cesty, pěšiny, Vltava, Malše, Mlýnská stoka a kanály hlídala policie.

Sám pan policejní president v průvodu 2 komisařů šel ulicemi, aby se přesvědčil, jak je vykonávána služba proti fašistům. Jdou a najednou vidí v otevřeném okně 4. patra jednoho domu zoufalý obličej ženy, která na ně kývé a cosi zmateného volá.

Naskytla se panu policejnímu prezidentovi krásná příležitost, aby ukázal svým podřízeným, jak se má služba proti fašistům vykonávati. A tak se rozběhl - provázen občmi komisaři - vzhůru do 4. patra.

Jazyk mněli na vestě, když tam nějakých dobrých. Vyrazí dveře, vletí do předsíně, do kuchyně a tam - stojí ta žena strhaných nervů, stojí nad tříletým chlapečkem s vařečkou v ruce a ukazuje na zděšené policisty povídá : - Vidíš, Papíku, sem nebudeš hezky kakat, tak si tě tyhle pán vemou .....!

K tomu se sděluje z polic. ředitelství: FAŠISTÉ NEJSOU k takovým zákrokům oprávněni!

Kdo by se zase něco takového stalo, zavolejte nejbližší policejní hlídku nebo volejte telefonem číslo 350 a 935.

NA RYCHTĚ HOSPODA

DNES SCHŮZE NÁR. SOUROZENSTVÍ

DNES DRŮTKOVÁ MLUVÍ HRUBÝ, NAPSAL BERAN.

"Tak pantatínku, jsem přesvědčen, že budete taky sichr naším stoupencem!"

-No, vedí, mladej pane, já už sem děda; ale můj nebožtík táta povídal, že když se objeví někde H r u b ý, že je v tom dyoky B e r a n nebo něco nekalého.

Znamenitý lov policie v Kladně!

Úředně oznamuje MNS že se kladenské policii podařil znamenitý lov:

Čtyři policajti tam chytli rýmu.

Bum.

Co nedokážou fašisti to dokáže policie.

Bim.

Dřív byla pro svazku společnost národů

S.N.

bez národů,

teď je zas pro svazku "Národní Souručenství"

N.S.

b e z n á r o d a

Při tomhle čtení se spolu každej oud - Benakej co by tvrdení soud.

NEJNOVĚJŠÍ autentický snímek pana Khonovka po jeho relaci v rozhlase.

foto a archiv MNS.

KDO JINEJ BY KRAD?

V jedné venkovské obci po tej boudě souručenejch v Pozemkovém úřadě zasedala komise Nár.Sour. v kuchyni u pana starosty.

Jedpání bylo právě v plném proudu, když obecní strážník a ponocný Francek přišel taky do zasedací síně aby se u kamen ohřál. Když se tam pěkně vyhřál tak povídá starostu:

- Francku, jakpak karty tu dřepíš a nestaráš se o to, by nás mohl někdo vokrást?

- Jsimě, povídá Francek, kdo by šel krást, když tu máme všecí pěkně pohromadě!

Proč se říká : s e k n u t ý š é f ?

Asi proto, že něco s e k n a l

Hádejte hádanku: Co znamená Polsky to je Mnogo volá pogromadě

N.S. 2

BLUDNÝ JE, KDYŽ paní Khonová na kulturním večírku Nár.Souručenci zazpívá : Na khonínka si vyskočil.....

MÁ HRUBÝ pytel HRUBÁ zápletka. Tomuto V o p l a t a.

HÁDEJTE proč mají u Hrubých na záchodě jen noviny Nár.Souručenství? - ??? -

N o, dyž von Hrubý chce aby v š e c h n o přišlo jen do jeho listů.

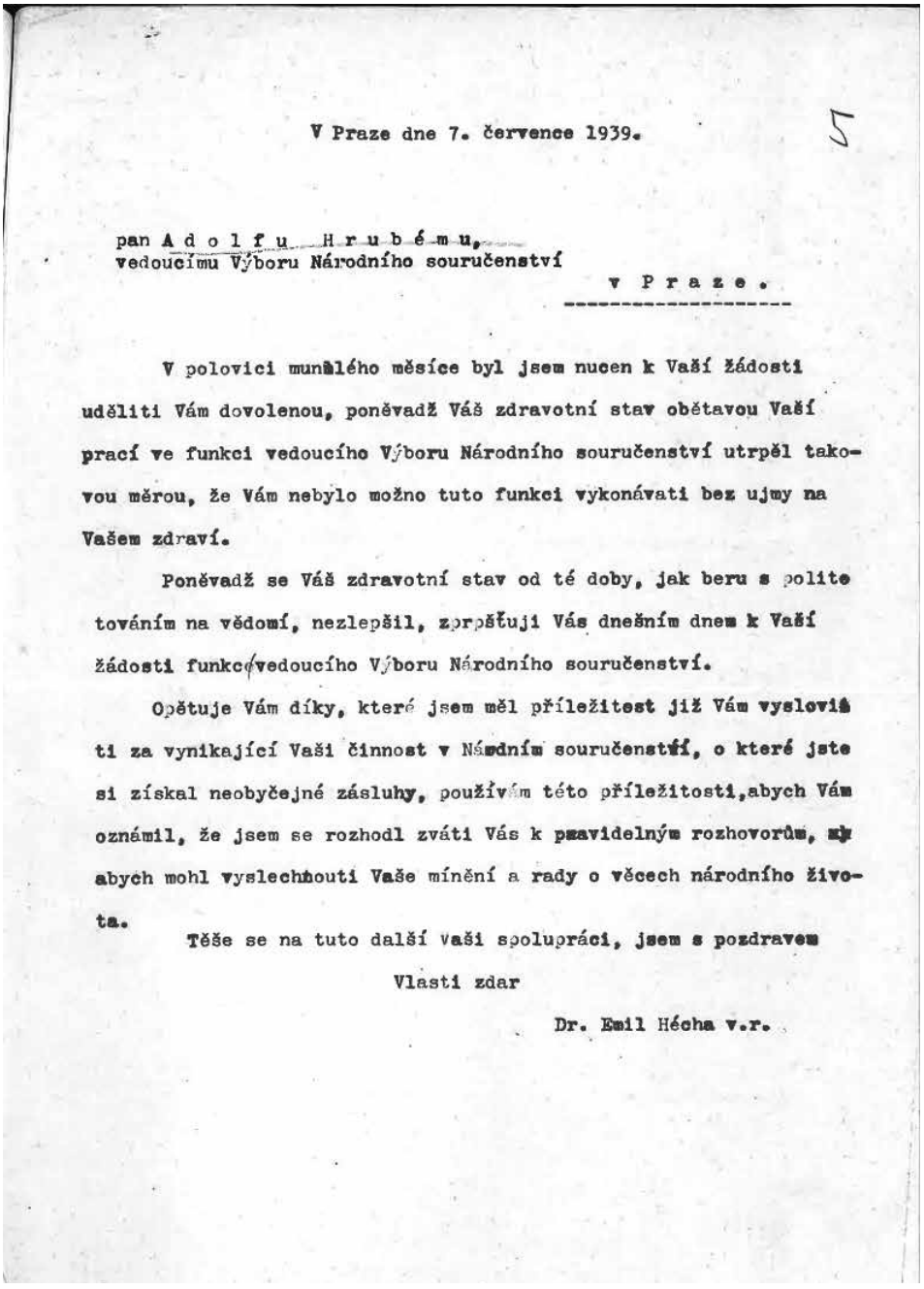
Nápis na sekretariátě N.S.:

ZDE SOU NAPRODEJ 2 VOFCE JEDNA Z NICH JE BERAN.

PŘIJMĚ SE KAŽDÝ na dobrý plat, KDO NĚCO VÍ NA FAŠISTY!!!

Přihlášky přijímá tisk Národ.Souručenství.

Dobové anekdoty o organizaci Národní souručenství. (NA)

V Praze dne 7. července 1939.

pan A d o l f u H r u b é m u,
vedoucímu Výboru Národního souručenství
v P r a z e.

V polovici uplynulého měsíce byl jsem nucen k Vaší žádosti uděliti Vám dovolenou, poněvadž Váš zdravotní stav obětavou Vaší prací ve funkci vedoucího Výboru Národního souručenství utrpěl takovou měrou, že Vám nebylo možno tuto funkci vykonávati bez ujmy na Vašem zdraví.

Poněvadž se Váš zdravotní stav od té doby, jak beru s politováním na vědomí, nezlepšil, zprošťuji Vás dnešním dnem k Vaší žádosti funkce vedoucího Výboru Národního souručenství.

Opětuje Vám díky, které jsem měl příležitost již Vám vysloviti za vynikající Vaši činnost v Národním souručenství, o které jste si získal neobyčejné zásluhy, používám této příležitosti, abych Vám oznámil, že jsem se rozhodl zváti Vás k pravidelným rozhovorům, aby abych mohl vyslechnouti Vaše mínění a rady o věcech národního života.

Těše se na tuto další Vaši spolupráci, jsem s pozdravem

Vlasti zdar

Dr. Emil Hácha v.r.

Zproštění A. Hrubého z funkce vedoucího Národního souručenství od prezidenta E. Háchy. (NA)

Rád bych sloužil pro bezpečnost našeho státu dále[1] …

Josef Gemrot – policista, parašutista a příslušník SNB (1911–1955)

Jiří Mikulka

Mezi příslušníky policejního sboru první republiky, a po skončení války důstojníky Sboru národní bezpečnosti (SNB), kteří se za druhé světové války význačně zapojili do protinacistického odboje, patří bezesporu i Josef Gemrot. Tento muž, jemuž osud nedopřál dlouhý život, byl v době německé okupace nejen vojákem československé zahraniční armády ve Francii a Velké Británii, ale v předposledním válečném roce i členem paraskupiny CALCIUM, vysazené do okupované vlasti péčí II. (zpravodajského) odboru ministerstva národní obrany naší exilové vlády v Londýně. Ačkoliv je v rámci činnosti uvedeného výsadku jeho jméno připomínáno v mnoha publikacích, jeho životnímu příběhu dosud nebyla věnována ucelená pozornost. Proto se jej v následujících řádcích pokusím přiblížit.[2]

Od narození po službu u policie v Moravské Ostravě

Narodil se 27. prosince 1911 Janu Gemrotovi, šafáři na velkostatku knížete Ernsta Rüdigera von Starhemberga v Rychvaldě (politický okres Fryštát), a jeho manželce Anně, rozené Foltýnové. Existuje však problém s určením místa Josefova narození. Ve své žádosti odeslané na Ředitelství státní policie v Moravské Ostravě roku 1937 píše, že se narodil v Loukách nad Olší, stejný údaj uvádí ve vlastnoručně psaném životopise z října 1943 a také v životopise z doby těsně po skončení druhé světové války. V návrhu na povýšení z roku 1946, stejně jako v dotazníku o rok později a v kmenovém listě, je však jako místo jeho narození zapsán polský Pogwizdów, tedy město ležící již na polském břehu řeky Olše (Olzy), v podstatě naproti původně uvedeným

1 Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), Josef GEMROT-2964/11 (Personální spis-PS). Tato slova napsal Josef Gemrot 16. srpna 1945 v dopise adresovaném 2. oddělení Hlavního štábu čs. branné moci se žádostí o přeřazení ke Sboru národní bezpečnosti.

2 Srv. např. JELÍNEK, Zdeněk: *Západní paraskupiny a spolupráce s domácím odbojem v letech 1941–1945.* In: *Odboj a revoluce – zprávy*, Praha 1970, s. 113–119; ŠOLC, Jiří: *Bylo málo mužů.* Merkur, Praha 1990, s. 133–137 nebo SLÁDEK, Oldřich: *Přicházeli z nebe.* Naše vojsko, Praha 1993, s.115–215.

Loukám.[3] Také syn Josefa Gemrota Oldřich má ve svém křestním a rodném listě uvedeno jako místo otcova narození Pogwizdów.[4] Jasno do celé záležitosti by tak vnesl pouze křestní list jeho otce, ale ten se, dle sdělení rodiny, nezachoval…

Své dětství a mládí shrnul Josef Gemrot v životopise z roku 1945:

„Vychodil jsem 5 tříd obecných a 3 třídy měšťanské v Rychvaldě. Po vyjití ze školy učil jsem se stolařem. Od roku 1926–1929 jsem byl zaměstnán jako stolař na Starhembergově velkostatku v Rychvaldě. Od roku 1929–33 jsem byl zaměstnán jako horník na jámě Michal v Michálkovicích. Po odvedení [na vojenskou základní službu – pozn. aut.] *jsem byl propuštěn ze šachty.“*[5]

Vojenskému odvodu se 4. dubna (podle kmenového listu 10. dubna) 1933 podrobil s nálezem „*schopen bez vady*“ a od 1. listopadu téhož roku nastoupil prezenční službu u 2. roty pěšího pluku 8 – „Slezského“ v Místku. Podle vojenských záznamů měl 172 cm vysoký J. Gemrot v době odvodu kaštanové vlasy, šedé oči, souměrná ústa a podlouhlý obličej. Následujícího roku prodělal tříměsíční účetní kurz a dále kurz pozorovatelů a pátračů. Do civilu odešel 13. (podle kmenového listu 14.) září 1935 v hodnosti vojína.[6]

Vrátil se do Rychvaldu a opět nastoupil jako truhlář na velkostatku ovdovělé kněžny Franzisky von Starhemberg, rozené hraběnky Larisch-Mönnich.[7] O své budoucnosti měl však pravděpodobně jiné představy, protože se rozhodl podat žádost o přijetí k tehdejší státní policii. Dne 13. července 1937 odeslal *„slovutnému policejnímu ředitelství v Moravské Ostravě“* následující dopis:

„V úctě podepsaný Josef Gemrot, dělník na velkostatku v Rychvaldě, bytem v Rychvaldě na Těšínsku č. 19, prosí tímto sl.[ovutné] *policejní ředitelství o laskavé přijetí do služeb státní policie uniformované nebo civilní a žádost odůvodňuje následovně:* (zde pokračuje v bodech 1.–6. seznámení s již výše zmiňovanými rodinnými poměry a v následujících bodech uvádí:)

7. jsem svobodný, mravně i státoprávně zachovalý a nebyl jsem nikdy soudně ani policejně trestán,

8. ovládám jazyk český zcela, polský a německý částečně ve slově i písmě,

9. otec Jan Gemrot byl šafářem na velkostatku a pro své stáří jest od roku 1930 ve výslužbě,

10. mám ještě 4 sourozence, z nichž sestra Marie jest provdána za Františka Mularčíka z Rychvaldu, sestra Jana provdána za Františka Kozáka, kolaře z Rychvaldu, bratr Alois jest hajným na velkostatku a mladší bratr Fridolín pracuje zatím na velkostatku,

3 Srv. ABS, Josef GEMROT-PS, Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (VÚA-VHA) Praha, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/41 a Vojenský archív – centrálna registratúra (dále jen VA-CR) Trnava, Josef GEMROT-1911(kmenový list–KL). Fryštát je od roku 1948 součástí Karviné, v roce 1975 byly ke Karviné připojeny i Louky nad Olší.

4 Srv. GEMROT, Oldřich: Dopis Jiřímu Mikulkovi ze 13. září 2009.

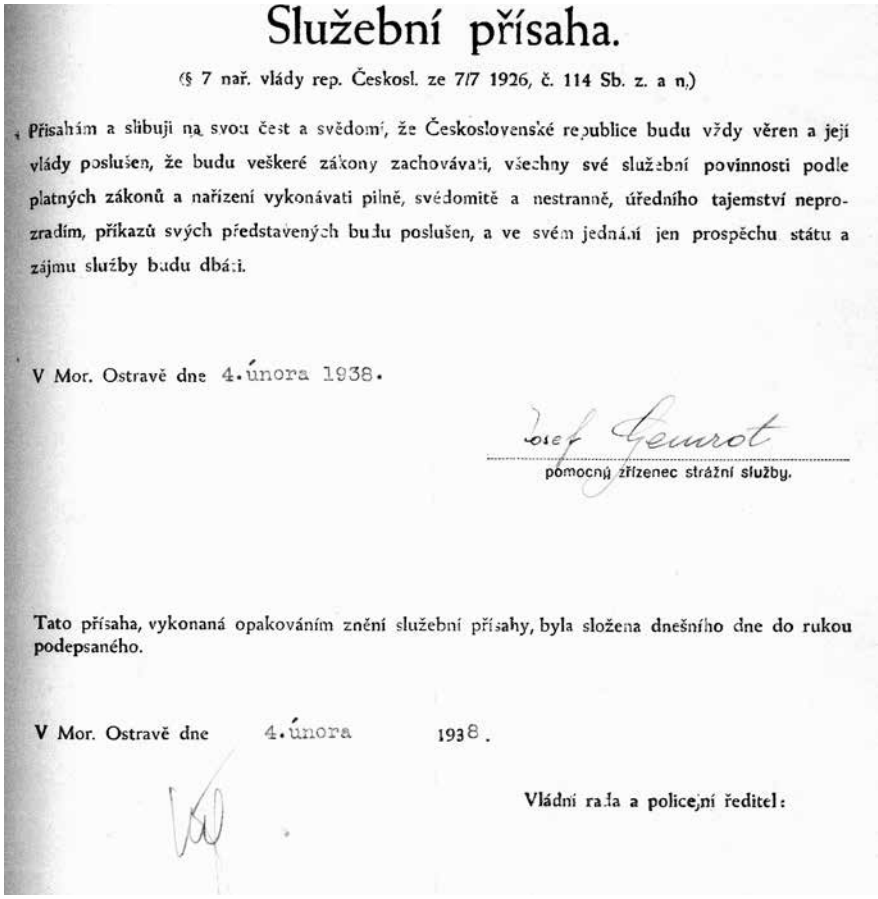
5 ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – životopis z roku 1945.

6 Srv. Tamtéž, PS – dotazník z roku 1947 a VA-CR Trnava, Josef GEMROT-1911 (KL).

7 Srv. ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – životopis z roku 1945.

11. měřím 172 cm, jsem tělesně i duševně zdráv a netrpím žádnou vadou tělesnou. Jsem ochoten zastávati služební místo i ve zněmčelém území na pohraničí v obvodu země Moravskoslezské a prohlašuji, že nejsem vázán ani rodinnými poměry."[8]

Prezidium policejního ředitelství v Moravské Ostravě postoupilo žádost Policejnímu ředitelství do Brna, ovšem její projednání ještě nějakou dobu trvalo. Kladného vyřízení se Josef Gemrot dočkal 16. září 1937, a tak mohl jako zřízenecký čekatel strážní služby nastoupit 30. ledna 1938 do Moravské Ostravy k policejnímu sboru a 4. února složit služební přísahu.[9]

Služební přísaha.

(§ 7 nař. vlády rep. Českosl. ze 7/7 1926, č. 114 Sb. z. a n.)

Přísahám a slibuji na svou čest a svědomí, že Československé republice budu vždy věren a její vlády poslušen, že budu veškeré zákony zachovávati, všechny své služební povinnosti podle platných zákonů a nařízení vykonávati pilně, svědomitě a nestranně, úředního tajemství neprozradím, příkazů svých představených budu poslušen, a ve svém jednání jen prospěchu státu a zájmu služby budu dbáti.

V Mor. Ostravě dne 4. února 1938.

Josef Gemrot

pomocný zřízenec strážní služby.

Tato přísaha, vykonaná opakováním znění služební přísahy, byla složena dnešního dne do rukou podepsaného.

V Mor. Ostravě dne 4. února 1938.

Vládní rada a policejní ředitel:

Služební přísaha, kterou složil policista Josef Gemrot dne 4. února 1938. (ABS)

8 Srv. ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – žádost o místo u policejních strážních sborů.

9 Srv. Tamtéž. PS – služební přísaha.

Zároveň nastoupil do policejní školy, kterou absolvoval 31. července 1938 s dobrým prospěchem a mohl se, coby policejní strážník, zařadit k plnění služebních úkolů. A že jich v tomto pro československý stát nelehkém období bylo! Vyhlášení „krytu a ostrahy hranic" v noci z 20. na 21. května 1938 ho, ještě jako posluchače policejní školy, zastihlo v pozicích u nádraží v Novém Bohumíně. Všeobecnou mobilizaci vyhlášenou 23. září prožil jako příslušník jednotky Stráže obrany státu (SOS) u Frývaldova (od roku 1947 Jeseník).[10]

Na stejném místě tehdy zastihly ony převratné události i jiného ostravského policistu, brněnského rodáka Františka Živělu (1914–2005). Pro ilustraci uvádím jeho vzpomínku:

„Tam jsme zažili tu nejhorší dobu. Ordneři přepadávali naše lidi a organizovali různé výtržnosti. Denně jsme chodili na hlídky v okolí města. Jednoho dne přijelo auto s bílým praporem, samozřejmě, že nechyběl ani prapor s hákovým křížem. Lidi uvnitř byli oblečeni v uniformách. Měli jsme zrovna hlídku, a tak jsme zbystřili pozornost a čekali, co bude dál. Henleinovci nám přišli předat ultimátum, že máme vyklidit prostor a stáhnout se do vnitrozemí. Nadřízení po chvíli vydali rozkaz k odchodu. Náhle bylo však všechno jinak – nikam se nejde, vracíme se do Frývaldova. Obsadili jsme tam poštu, okresní úřad a jiná důležitá místa, namátkově jsme provedli prohlídku i v nějakých chalupách, mnohde už byly připravené prapory s ‚hakenkrajcama´. Měli jsme tam i lehké kulomety. Napětí viselo ve vzduchu, čekalo se, co bude dál… […] Tehdy vypadalo okolí Frývaldova jako mrtvé."[11]

Na konci září 1938 však následovala konference čtyř velmocí v Mnichově, která připravila Československo o pohraniční oblasti. Policisté zařazení k jednotkám SOS se během několika týdnů vrátili na svá původní místa, Josef Gemrot tedy do Moravské Ostravy. Co následovalo potom?

Odchod do zahraniční armády (Polsko, cizinecká legie, čs. armáda ve Francii)

V březnu 1939 došlo k obsazení zbytku území Čech a Moravy německými vojsky. Josef Gemrot, jak je zřejmé z předcházejících řádků, zůstal dále ve službě u nyní již protektorátní policie, avšak nově nastolené poměry se mu hrubě nelíbily, proto se rozhodl, že opustí okupovanou vlast. Dohodl se s mladším bratrem Fridolínem (nar. 2. listopadu 1918, Rychvald), že odejdou do Polska a vstoupí do vznikající československé vojenské jednotky, o jejíž existenci měli jisté informace. Oba bratři vyrazili 21. června 1939 a hranice přešli na úseku Heřmanice – Rychvald, kde dobře znali terén.

10 ABS, Josef GEMROT-2964/11. Jednotky SOS byly zřízeny vládním nařízením č. 270/1936 Sb. k ochraně státních hranic, schváleným 23. října 1936. Byly tvořeny příslušníky četnictva, státní policie, finanční stráže a v případě potřeby doplňovány i vojáky.

11 MIKULKA, Jiří – KOLESA,Václav – POPELKA, Jaroslav: *František Živěla – zbrojíř Hurricanů a Spitfirů se srdcem sportovce*. Václav Kolesa, Zlín 2004, s. 6–7.

Okolnosti odchodu popsal F. Gemrot o mnoho let později následovně:

„Přechod jsme provedli v noci bez potíží, jelikož jsme se prakticky narodili v tomto úseku Rychvaldu. Pak jsme pobyli tři dny u rodičů, kteří zůstali po záboru na polské straně v Rychvaldu. Pak jsme za pomoci nejstaršího bratra [Aloise– pozn. aut.] *odjeli z Orlové do Katovic, odkud nás npor. Vrána orientoval na Krakov, kde jsme dorazili autobusem téhož dne. Při hledání konzulátu v Krakově jsme neměli celkem potíže, jelikož jsme ovládali těšínské nářečí, tak nás Poláci pokládali za lidi ze zabraného území. Po najití konzulátu jsme byli ubytováni na Hlavním rynku v Turistickém domě. Jak se tam bývalo, to snad si každý pamatuje, a pak se celá naše skupina přemístila do* [Malých] *Bronowic do zavšivených baráků a velitelem se stal pplk. Svoboda.*“[12]

Ve stejné době se v Bronowicích objevil také již zmiňovaný František Živěla, který si po letech vzpomněl na zajímavý fakt, že se tam setkal s řadou příslušníků ostravské policie, kteří uprchli z protektorátu a později sloužili v naší zahraniční armádě ve Velké Británii. Kromě Rudolfa Klegy, Antonína Marka, Karla Nestroje, Jana Novosada, Jaroslava Řehoře, Františka Zabloudila a Jaroslava Zavadila se mu jasně vybavovala i přítomnost Josefa Gemrota.[13]

Zmizení policisty respektive policistů si samozřejmě všimli jeho nadřízení a zahájili rutinní úřední postup. Ohlásili tento fakt na Prezidiu zemského úřadu v Brně, odkud neprodleně 1. července 1939 psali na ministerstvo vnitra do Prahy: *„Předkládám zprávu, že policejní strážník Josef Gemrot, služebně přidělený policejnímu ředitelství v Mor.*[avské] *Ostravě, jest od 22. června 1939 nezvěstným.*“[14]

Už 12. července následoval další dopis z Brna do Prahy, v němž se určitě mísí pravdivé údaje s úmyslným „mlžením“ zainteresovaných osob, které mělo maskovat Gemrotovo zmizení:

„Dodatkem ke zdejší zprávě ze dne 1. července 1939 číslo 25.148/pres. 1939 hlásím, že podle zprávy policejního ředitelství v Moravské Ostravě ze dne 27. června 1939 čís. osob-2/841 policejní strážník Josef Gemrot měl dne 22. června 1939 nastoupiti řádnou službu, do které se však již nedostavil. Jmenovaný je z hornické rodiny [tak – pozn. aut.] *a má v Rychvaldě, okres Fryštát, nyní na území postoupeném Polsku, své rodiče, kteří tam vlastní rodinný domek s menším hospodářstvím. Jak bylo zjištěno, odešel dne 22. června 1939 dopoledne ze své ubikace na kasárně čís. I a již se tam více nevrátil. Všechny své věci zanechal na místě v uzamčené skříni. Sebou si vzal <u>služební pistoli ‚FN´ č. 210.422 s 6ti ostrými náboji.</u>* [Podtrženo v originále – pozn. aut.]

Z výpovědi policejního strážníka Eduarda Gabriela od oddělení Slezská Ostrava, který byl důvěrným přítelem Gemrota, je patrno, že tento neměl důvodů do Polska utíkati,

12 Moravské zemské muzeum Brno, historické oddělení (MZM HO), inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota (se vsuvkou Fridolína Gemrota)*, nedatovaný strojopis. Vzpomínky jsou však, bohužel, torzovité. Zmíněná část Československa připadla po mnichovské dohodě Polsku.

13 Srv. MIKULKA, Jiří – KOLESA,Václav – POPELKA, Jaroslav: *František Živěla*, s. 8. R. Klega, A. Marek a K. Nestroj působili později u čs. pozemní armády ve Velké Británii, J. Novosad, F. Zabloudil a J. Zavadil u leteckých jednotek.

14 ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – GEMROT Josef, policejní strážník v Mor. Ostravě; nezvěstný.

ježto jeho bratr a sestra byli odtud polskými bojůvkáři vyhnáni a jemu – ježto je český policista – zakázán návrat do svého bydliště. Byl prý na ‚černé listině´ zrádců Polska a měl stále obavu, že tam bude někdy zavlečen násilně polskými agenty k potrestání. Lze v daném případě předpokládati, že se dověděl, že s jeho rodiči bylo znovu ze strany polských policejních úřadů zle nakládáno, a tudíž přesvědčiti se na místě samém, přešel ‚na černo´ demarkační čáru někde u Rychvaldu.

Výslechem provedených štábním strážmistrem Džinglem u jeho sestry [Marie Mularčíkové – pozn. aut.] *v Hrabůvce bylo zjištěno, že Gemrot byl u ní posledně asi 3 neděle před svým zmizením a tato nemá o něm žádných zpráv. Nikdy se prý úmyslem do Polska odejíti nezabýval ježto, jak již dříve uvedeno, byla ona i její mladší bratr* [Alois] *a švagr* [František] *Kozák, bytem v Hrabůvce čís. 129 s jeho manželkou* [Janou] *z postoupeného území vyhnáni a všichni mají obavu, že by při návratu byli tam týráni a uvězněni. Také snoubenka policejního strážníka Josefa Gemrota – Štěpánka Václavková, bytem v Řepištích, Na vinohradech, okres Místek – popřela, že by Gemrot někdy vyslovil přání do Polska uprchnouti a více se do Ostravy nevrátiti. Zahájené pátrání po zmizelém Josefu Gemrotovi zůstalo dosud bezvýsledné.*“[15]

Ale vraťme se do tábora čs. dobrovolníků v Malých Bronowicích. Zde bratři Gemrotovi příliš dlouho nesetrvali a na konci července 1939 odjeli do přístavu Gdyně, odkud 29. července vyrazili polským parníkem Chrobry s více než pěti sty dalšími Čechoslováky směrem k francouzským břehům. Ještě před tím však podepsali – na základě dohody mezi francouzskými úřady a čs. exilovými představiteli – předběžný závazek pětileté služby v cizinecké legii, neboť Francie nemohla v době míru organizovat na svém území cizí armádní oddíly. Československí vojáci, vstoupivší do legie po 15. březnu 1939, však měli přislíbeno, že z ní budou v případě války neprodleně propuštěni a převeleni k formující se naší zahraniční armádě. Už 1. srpna zakotvil Chrobry v přístavu Boulogne sur Mer, odkud budoucí legionáři vyrazili vlakem do Lille, kde prodělali lékařské prohlídky a 2. srpna podepsali již oficiální pětiletý služební závazek do „Légion étrangere“. Dne 5. srpna 1939 pak vyjeli přes Paříž do přístavu Marseille, kde se za nimi zavřela brána legionářského vstupního střediska v pevnosti Fort St. Jean.[16]

Bratři Josef a Fridolín Gemrotovi spolu překonávali veškeré vzniklé obtíže. První dny pobytu v cizinecké legii popsal starší z nich ve svých vzpomínkách takto:

„V ubikacích jsme měli spoustu štěnic, takže spaní bylo mizerné, celkem jsme tam byli asi 6 dnů a za tu dobu jsme tam těžce pracovali. Museli jsme v rukou nosit z nějakého pobřeží kameny až nahoru na pevnost, kde byla stavěna nějaká brána. K jakému účelu tato měla sloužit, nevím, ale vypadalo to, jako by chtěli přehradit horní nádvoří. Dle mého názoru byla to práce naprosto zbytečná, dělána snad proto, aby byli trýzněni příslušníci Cizinecké legie. Většina nižších velitelů byli Němci, kteří s námi zrovna nesympatizovali, když se dověděli, že jsme utekli z Čech.“[17]

15 ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – GEMROT Josef, policejní strážník v Mor. Ostravě; nezvěstný.

16 MIKULKA, Jiří – KOLESA, Václav – POPELKA, Jaroslav: *František Živěla*, s. 10–11 a VA-CR Trnava, Josef GEMROT-1911(KL).

17 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota*.

Dne 9. srpna 1939 se československí cizinečtí legionáři po vyřízení všech formalit a lékařských prohlídek nalodili na parník Sidi bel Abbes a kolem Baleárských ostrovů vyrazili do alžírského přístavu Oranu; na lodi nechyběli ani oba Gemrotové. „*Loď byla nákladní a bylo na ní hodně krys,*" napsal po válce Josef. „*Spali jsme ve skladištích, kde bylo veliké vedro a strašný zápach, poněvadž hodně kluků trpělo mořskou nemocí a zvraceli, kde je to právě chytlo. Proto jsme s bratrem vylezli na palubu a spali ve svinutých kotevních provazech. Mořskou nemocí jsme netrpěli. Velký rozdíl byl v plavbě s polskou lodí Chrobry a lodí Sidi bel Abbes. Na polské lodi jsme jedli velmi dobře v jídelně, kdežto na Sidi bel Abbes jsme byli v podpalubí jako dobytek a nikdo již s námi nepočítal jako s lidmi.*"[18]

Jakmile naši vojáci dorazili 11. srpna do Oranu, ihned pocítili, co obnáší služba v Africe. Opět Josef Gemrot:

„*Po vylodění v Oranu jsme byli seřazeni do trojstupu a šli do příkrého kopce. Oblečeni jsme byli v silných vojenských šatech i s pláštěm, proto nám bylo velice teplo a během několika minut jsme byli úplně propoceni. Později jsem teprve zjistil, proč nás tak silně navlečené nechali. Tam se totiž musí tak navléci z důvodu, aby pot rychle neschl, poněvadž by to člověka brzy vysílilo. V Oranu, v kasárnách Cizinecké legie, jsme se naobědvali a napili, ježto jsme měli velikou žízeň. […] Asi ve 4 hod. odpoledne jsme se seřadili a šli na nádraží a jeli vlakem do města Sidi bel Abbes. Město toto je velice pěkné, má krásné široké asfaltové ulice a evropský vzhled. V tomto městě se nachází náhradní těleso Cizinecké legie. Je to mnoho budov o několika poschodích. Přes toto náhradní těleso musí projít každý nově přijatý člen. Jsou tam dosti přísné konečné lékařské prohlídky. Odtud jsou vojáci rozesíláni do výcvikových středisek, která se nacházejí v obvodu tohoto náhradního tělesa, někdy i 100 km daleko.*"[19]

Josef a Fridolín Gemrotovi byli spolu s dalšími Čechoslováky odveleni v polovině srpna k 1. pluku cizinecké legie do El Hadjaru, odkud se po čase přesunuli do asi deset kilometrů vzdálené Saidy na úpatí pohoří Atlas. Zde je počátkem září zastihla zpráva o vypuknutí války mezi Francií a Německem; rýsovala se tak reálná možnost opuštění legie a vstupu do československé jednotky, která měla vzniknout ve Francii. Ovšem tvrdý legionářský výcvik probíhal dál, jako kdyby se nic nestalo. Až někdy v polovině září se daly události do pohybu.

„*Po 14ti denním pobytu jsme konečně byli odvezeni úzkokolejnou dráhou do Sidi bel Abbes. Cesta drahou trvala asi 48 hodin, a to ve vagonech, ve kterých na podlaze bylo na 20 cm koňského hnoje, neboť v těchto dopravováni byli arabští koně do přístavu pro Francii. Zápach ve vozech byl pro přílišné vedro nesnesitelný, ale byli jsme rádi, že se konečně dostaneme z dosahu Cizinecké legie. V Sidi bel Abbes jsme byli ubytováni na dvoře kasáren ve stanech. Každý den ráno jsme chodívali na půlhodinku. Dostali jsme každý 300 franků jako první splátku na 2000, které jsme měli dostat po 2 letech,*"[20] uváděl později Josef Gemrot.

18 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota*.

19 Tamtéž.

20 Tamtéž.

Konečně nadešel čas odjezdu z Afriky, českoslovenští vojáci vyrazili ze Sidi bel Abbes do Oranu a odtud 23. září 1939 odpluli do Francie: „*Se 4 nákladními loďmi v doprovodu jednoho torpedoborce vyjeli jsme kolem půlnoci. Jelo se nám vesele, přestože na lodi byl dost velký zápach, protože byli vezeni koně. Loď byla přeplněna Araby a ženami i dětmi. Stále jsme byli vedeni jako příslušníci Cizinecké legie, i když jsme již patřili do čsl. armády. Po příjezdu do Marseille jsme asi za 2 hodiny nasedli na vlak a jeli podél pobřeží Středozemního moře na západ, až do malého městečka Agde. Toto město leží na řece Hérault, asi 3 km od moře. Do města jsme přijeli 26. 9. 1939. Nastěhovali jsme se do baráků, které měly místo oken asi ¾ volné prostory pod střechou. Tábor tento byl postaven na poli, a když začalo pršet, měli jsme v ubikacích po kotníky bláta.*“[21]

A tak se toto nepříliš pohostinné místo stalo centrem československé armády, která se od konce září 1939 začala rodit ve Francii. Oněch téměř 700 Čechoslováků (včetně bratří Gemrotů), kteří přibyli z cizinecké legie, se stalo jejím dobrým základem. Josef, jenž byl vojínem v záloze a absolventem účetního kurzu z prezenční služby ve vlasti, našel uplatnění jako účetní rotmistr u 9. (v kmenovém listu uvedeno u 7.) roty 1. pěšího pluku. Fridolína, který „vojnu“ za sebou neměl, zařadili do kurzu pro radiotelegrafisty a od ledna 1940 pak k 1. rotě 2. pěšího pluku. Po vzniku čs. divize v lednu 1940 byl Josef Gemrot – znovu ve funkci účetního rotmistra – přemístěn k 2. rotě 3. pěšího pluku, k 1. únoru se dočkal hodnosti svobodníka, k 25. květnu pak desátníka.[22]

Když pak v květnu 1940 začaly německé armády postupovat francouzským územím a období tzv. podivné války skončilo, připravovaly se k odchodu na frontu také čs. pěší jednotky. S velitelskou rotou 1. pluku odešel do boje i Fridolín Gemrot a v červnu spolu s ostatními odolával náporu wehrmachtu na severu Francie. Josef zůstal se „svým“ 3. plukem v Agde. Země galského kohouta však nedokázala zastavit nepřátelský postup, kvapným ústupem se museli zachránit i Čechoslováci. Josef Gemrot se v Agde dočkal bratrova návratu z bojů a spolu s dalšími vojáky se odebral do přístavu Sète, vzdáleného asi dvacet kilometrů východně od Agde. Zde přistály – na základě intervence prezidenta Edvarda Beneše u britské vlády – lodě, které měly odvézt zbytky naší armády na britské ostrovy; (mnohé z nich sloužily před tím pro přepravu uhlí). Josef, který se s bratrem dostal na jednu z nich, vzpomínal na ony chvíle takto:

„*V přístavu jsme museli zanechat veškeré své zbraně, některým vojákům se však podařilo propašovat svou zbraň na loď. K protiletecké obraně jsme měli jeden lehký kulomet a 7 pušek, se kterými jsme konali hlídky. Na lodi nebylo jídla ani sladké vody. K pití pro 13 lidí bylo přiděleno na jeden den 2 litry vody. Mýti se nemohl nikdo, poněvadž naše mýdlo se v mořské vodě rozmazávalo jako kolomaz. Cesta do Gibraltaru trvala 4 dny. Na jídlo jsme dostali kousek suchého chleba nebo konservu. Nikdo však nereptal, každý byl rád, že unikl ze spárů Němců.*“[23]

21 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota*.

22 ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – parašutistická skupina CALCIUM – hlášení činnosti, 12. 5. 1947; VA-CR Trnava, Josef GEMROT-1911 (KL) a VÚA-VHA Praha, Fridolín GEMROT – Čs. letectvo-západ, osobní karta letce.

23 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota*.

Služba u československé armády ve Velké Británii

Loď dorazila do Gibraltaru, kde J. a F. Gemrotové přesedli na parník Neuralia, který vyplul 3. července 1940 jako součást velkého lodního konvoje do Velké Británie. Kvůli nebezpečí hrozícího od německých ponorek směřovala plavidla hluboko do Atlantského oceánu a často měnila směr, takže se cesta značně prodloužila. Všichni pasažéři si jistě oddechli, když 12. července kolem 18. hodiny přistáli v Liverpoolu. Následující období popsal Josef Gemrot takto:

„Po zakotvení u přístavního mola započali jsme vyloďovat asi v 19 hod. Po vylodění jsme šli na nádraží, které bylo asi 7 min. vzdálené. Tam byl již pro nás připraven osobní vlak, který nás vezl směrem k městu Chester. Na malé stanici jsme vystoupili z vlaku a přestoupili do připravených pro nás jednopatrových autobusů, které nás dovezly do zámeckého přírodního parku hraběte zvaného Cholmondeley (čti Čomly). Toto byl náš rekreační tábor, kde jsme dostávali zvýšené dávky potravin. Spali jsme pod stany, které jsme si postavili a okolí okrášlili květinami. Stany byly přímo přeplněny, místo čtyř, v jednom nás spalo osm. Ve stanech jsme leželi přímo na zemi. Léto v roce 1940 bylo v Anglii většinou sychravé a vlhké, takže nachlazením při spaní ve stanech jsem byl asi měsíc nemocen na ledviny. V tomto táboře byla ze zbytků našich armád z Francie sestavována nová armáda.“[24]

V táboře Cholmondeley ve Velké Británii se v červenci 1940 sešla i skupina bývalých příslušníků uniformované státní policie, nyní vojáků čs. zahraniční armády. Zleva stojí: 1/ Kadečka, 2/ Josef Gemrot, 3/ ?, 4/ Adolf Horák, 5/ ?, 6/ Otakar Janůj, 7/ ?, 8/ Karel Dess, 9/ Jan Novosad, 10/ Zdeněk Janda, 11/ František Zabloudil. Klečící zleva: 1/ František Živěla, 2/ ?, 3/ Jan Klimeš, 4/ Václav Rozhoň. Sedící zleva: 1/ Josef Hrůz, 2/ Ladislav Kovář. (Foto Václav Kolesa, Zlín)

24 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota.*

A skutečně – v Cholmondeley se během července a srpna začala tvořit československá pozemní armáda, postupně vznikla 1. čs. smíšená brigáda a desátník Josef Gemrot byl zařazen k 1. pěšímu praporu tohoto svazku. Zároveň se začaly konstituovat čs. letecké jednotky, jejichž stavy bylo nutno urychleně doplnit. *„Hlásil jsem se také s bratrem k letectvu,"* zavzpomínal J. Gemrot, *„ale nebyl jsem přijat, protože k letectvu byli přijímáni jen do 25 let a já měl 29. Bratra, který již byl vycvičeným radiotelegrafistou, vzali ihned. Tak jsme se s bratrem rozloučili a udržovali jsme mezi sebou jen písemný styk nebo se občas viděli na propustku."*[25]

Zde učiňme malou odbočku a povšimněme si dalších osudů mladšího z bratrů – tehdejšího svobodníka Fridolína Gemrota. V srpnu 1940 opustil Cholmondeley a dne 21. září byl přijat do Královského letectva (Royal Air Force, RAF), nadřízení ho odeslali do 2. školy pro letecké radiotelegrafisty (No 2 Signal School, SS) v Yatesbury a po jejím absolvování k No 1 SS v Cranwellu.

Fridolín Gemrot jako příslušník 68. noční stíhací perutě.
(Foto Jan Rail, Náchod)

25 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota*. Dále ABS, Josef GEMROT-29641, PS – životopis z roku 1945 a VA-CR Trnava, Josef Gemrot-1911 (KL).

V dubnu 1941 nastoupil Fridolín Gemrot ke střeleckému výcviku ve 4. bombardovací a střelecké škole (No 4 Bombing & Gunnery School, B&GS) ve skotském West Freugh, odkud vedly jeho další kroky k náhradní a výcvikové jednotce čs. letectva umístěné v Saint Athan. Poté byl převelen k 68. noční stíhací peruti, zformované v lednu 1941 na letišti Catterick u Richmondu v hrabství Yorkshire. Sgt (Sergeant – četař) F. Gemrot dorazil k jednotce 9. února 1942 a v její „B" letce se stal radarovým operátorem dvoumístného stíhacího letounu beaufighter, pilotovaného britským letcem Sgt Jenkinsonem. Krátce na to se peruť přesunula na letiště Coltishall u Norwiche v hrabství Norfolk, kde se podílela na odrážení nočních náletů německé luftwaffe. Později Fridolín Gemrot létal s československým pilotem F/Sgt (Flight Sergeant – rotný) Josefem Adamem a stali se velice úspěšnou osádkou 68. perutě. V noci 7. srpna 1942 sestřelili na beaufighteru Mk IF (AI Mk IV) X7583 (WM-G) nad Cambridge německý bombardér dornier Do 217 (vítězství uznáno jako pravděpodobné). Ještě většího úspěchu dosáhla dvojice W/O (Warrant Officer – rotmistr, praporčík) J. Adam a F/Sgt F. Gemrot o rok později, v noci 17. srpna 1943, kdy během náletu na Lincoln s beaufighterem Mk VIF V8749 (WM-G) sestřelila dva německé Do 217. V listopadu 1943 odešli oba úspěšní letci na pravidelný operační odpočinek; k aktivní bojové činnosti se vrátili 15. května 1944, kdy začalo přezbrojování „osmašedesátky" na nové stroje mosquito. I na tomto letounu byli úspěšní: v noci 30. července 1944 vzlétli F/O (Flying Officer – nadporučík) J. Adam a W/O F. Gemrot na mosquitu NF XVII (WM-A) ze základny Castle Camps u Cambridge a úspěšně zneškodnili německou bezpilotní letounovou střelu V-1.

Josef Adam (vlevo) a Fridolín Gemrot, úspěšná osádka 68. noční stíhací perutě.
(Foto Jan Rail, Náchod)

Až do zrušení 68. perutě, ke dni 20. dubna 1945, plnil Fridolín Gemrot operační úkoly, poté se odebral ze svého posledního válečného působiště v Church Fenton u Yorku k náhradní a výcvikové jednotce čs. letectva. A zde také přivítal první mírové dny.[26]

Výcvik pro nasazení v týlu nepřítele

Jaké však byly mezitím další osudy Josefa Gemrota na britském území? V říjnu 1940 se celá čs. brigáda odebrala do nového působiště v okolí lázeňského města Leamington ve střední Anglii a 1. prapor našel útočiště v Moreton Paddox. Zde setrvali českoslovenští vojáci až do léta 1942, prodělávali další výcvik a účastnili se „bojových her" s britskými jednotkami. K 1. lednu 1941 byl Josef Gemrot zařazen k 4. rotě 1. praporu a o měsíc později si mohl na své nárameníky připnout třetí „pecku" četaře. Čekaly však na něj další úkoly:

Josef Gemrot (zcela v popředí) jako příslušník československé smíšené brigády ve Velké Británii, 1941.
(Foto MZM HO Brno)

„V roce 1941 jsem byl naší zpravodajskou službou dotázán, zda-li bych chtěl letět domů jako parašutista. Souhlasil jsem a byl jsem ihned se 7 kamarády povolán do prvního kursu někde v severní Anglii. Po čtyřtýdenním pobytu v kursu jsem se vrátil k jednotce a vyčkával dalších rozkazů. Nikomu jsem nesměl prozraditi, kde jsem byl," vzpomínal po válce.[27]

A skutečně, už od konce roku 1940 začali u čs. jednotek dislokovaných v okolí Leamingtonu důstojníci 1. oddělení II. (zpravodajského) odboru exilového MNO

26 Srv. RAJLICH, Jiří – SEHNAL, Jiří: *Kočičí oči. Čs. noční stíhači v RAF 1940–1945.* Modelpres, Praha 1993; dále VÚA-VHA Praha, Fridolín GEMROT – Čs. letectvo-západ, osobní karta letce. Válečná činnost rotmistra letectva v záloze F. Gemrota byla třikrát oceněna Čs. válečným křížem 1939, pětkrát medailí Za chrabrost před nepřítelem, medailí Za zásluhy I. stupně, pamětní medailí se štítky Francie–Velká Británie a řadou dalších vyznamenání. V listopadu 1945 odešel z armády a létal u Československých aerolinií jako navigátor-telegrafista, v roce 1950 byl propuštěn a zaměstnán v dělnických profesích, pak nastoupil do ostravských dolů, do penze odešel roku 1974. Fridolín Gemrot zemřel 6. ledna 1990 v Ostravě, posmrtně byl povýšen do hodnosti plukovníka letectva.

27 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota* a VA-CR Trnava, Josef GEMROT-1911 (KL).

v Londýně s výběrem dobrovolníků, kteří se měli v budoucnu zúčastňovat operací v okupované vlasti. Mezi první vybranou šesticí se ocitl i tehdejší desátník Josef Gemrot.[28] Dne 17. července 1941 se pak stal frekventantem 1. zvláštního výcvikového kurzu zahrnujícího kurz útočného boje (Assault Course), jenž pod patronací britského Výboru pro zvláštní operace (Special Operations Executive, SOE) probíhal na STS 25 (Special Training School) na skotských farmách Camusdarrach a Garramor u jezera Morar. Československý velící důstojník nadporučík František Lopaur sem doprovodil rotmistra Jozefa Gabčíka, četaře Josefa Gemrota, desátníka Vojtěcha Lukaštíka, četaře Václava Málka, rotného Leopolda Musila, svobodníka aspiranta Františka Pavelku a svobodníka aspiranta Libora Zapletala.[29]

Absolventi 1. zvláštního výcvikového kurzu ve Skotsku v červenci–srpnu 1941.
Zleva: Václav Málek, Libor Zapletal, Josef Gemrot, František Pavelka, Vojtěch Lukaštík, Leopold Musil, Jozef Gabčík. Sedí František Lopaur.
(Foto MZM HO Brno)

28 Srv. MATÚŠŮ, Marie: *Muži pro speciální operace.* Naše vojsko, Praha 2004, s. 101 a n.

29 Tamtéž, s. 116 a 245, dále VÚA-VHA, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/2 – Přehled vojenské služby v zahraniční armádě. MAREK, Jindřich: *Pátou kartu bere smrt.* Svět křídel, Cheb 2000, s. 208 a ŠOLC, Jiří: *Bylo málo mužů.* Merkur, Praha 1990, s. 37. Z účastníků 1. kurzu byli později nasazeni v operacích v okupované vlasti J. Gabčík (ANTHROPOID), J. Gemrot (CALCIUM), V. Lukaštík (INTRANSITIVE), L. Musil (TUNGSTEN), F. Pavelka (PERCENTAGE) a L. Zapletal (BIVOUAC). Konce války se ze jmenovaných dočkali jen Gemrot s Musilem…

Budoucí parašutisty zde čekal výcvik ženijní, střelecký, topografický, spojovací, taktický a rovněž výcvik tělesné zdatnosti. Měli se naučit ničit komunikace a důležité objekty, zacházet s trhavinami, střílet ze všech možných typů zbraní a používat ruční granáty a bomby.[30] Kurz trval do 7. srpna 1941 a rotnému Leopoldu Musilovi z té doby utkvělo: *„Jeli jsme tam vlakem pod vedením poručíka Lopaura, doprovázel nás britský zpravodajec Mr. Keary, který před válkou žil v Praze a uměl celkem slušně česky. [...] U jezera Loch Morar jsme prodělali velice náročný výcvik, při kterém nezbývala chvilička volna. Bylo to tvrdé, ale my jsme měli obrovskou kázeň. Bydleli jsme všichni pohromadě na farmě Camusdarrach. [...] Jídlo zde nebylo nijak valné a bylo ho poměrně málo, ani na skleničku whisky nezbýval čas. Prováděli jsme o hladu výšlapy do kopců. Nikde jste široko daleko v této divoké krajině nepotkali člověka. Klima zde bylo drsnější a počasí na červenec dost mizerné. Oblečení jsme měli často zmáčené. To víte, Skotsko... Cvičila tam tehdy jen naše osma, nikdo jiný. Z náročných instruktorů si vzpomínám dnes jen na seržanta Yorka. Nálože bouchaly ze všech stran, cvičili jsme hodně s výbušninami, lezli jsme ‚domů' oknem. Co chvíli vám bouchla rozbuška pod zadkem. Cvičili jsme i u moře, skákali jsme do studené vody, běhali v písku, skákali a sjížděli po zadku ze srázu apod."*[31]

Kurz navštívil také major pěchoty Karel Paleček (1896–1962), příslušník Zvláštní skupiny „D" 1. oddělení II. (zpravodajského) odboru MNO v Londýně. Zachovalo se jeho hodnocení účastníků. Prospěch Josefa Gemrota z jednotlivých předmětů byl následující: a) ničení – dobrý, b) zbraně a střelba – výborný, c) čtení map, busola – dobrý, d) fyzický výcvik – dobrý, e) taktický výcvik – dobrý. Dlužno podotknout, že výborné hodnocení ze střelby měl ze všech frekventantů jako jediný. Při hodnocení jeho osobních vlastností si mjr. Paleček zapsal: *„Tichý, kamarádský, skromný, vytrvalý, spolehlivý. Hodí se pro splnění menších úkolů."*[32] V hlášení britského majora J. T. Younga, velitele výcviku na STS 25, je J. Gemrot hodnocen při výcviku se zbraněmi jako nejlepší střelec, velmi dobrý při práci s výbušninami, čtení map a kreslení náčrtů; horší to bylo, přes veškerou snahu, v radiotelegrafickém výcviku.[33] Celkový závěr po skončení kurzu zněl: *„Pracoval tvrdě a zdá se, že si osvojil všechny instrukce. Výsledky testů jsou mnohem lepší, než se předpokládalo. Je tichý, přirozeně inteligentní, dobrý voják, schopný vést menší jednotku a plnit všechny rozkazy. […] Hodnocení I."*[34]

30 Srv. ŠOLC, Jiří: *Přijdeme za svítání. Diverze v neregulérní válce československého odboje v letech 1939–1945.* Naše vojsko, Praha 2005, s. 64–65.

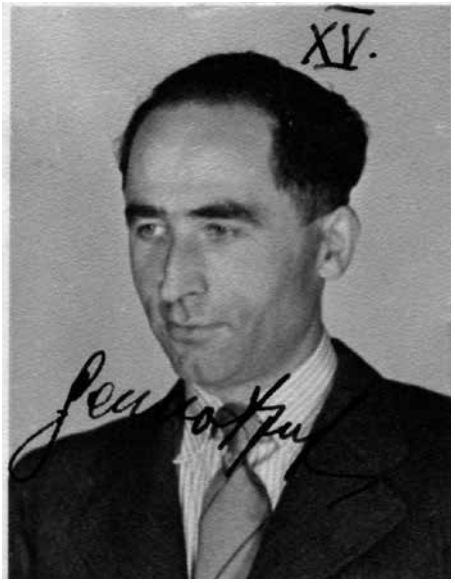
31 MAREK, Jindřich: *Pátou kartu bere smrt*, s. 9.

32 VÚA-VHA, Velitelství vojenské zpravodajské služby, Karel PALEČEK – Poznatky o výcviku zvláštního kursu sign. 37-383-3/52-61 (dostupné též na http://www.indiannet.eu/home_resistance/czpart3.html [odkaz platný k 30. 10. 2009]). V celkovém hodnocení nejlépe uspěl svob. asp. F. Pavelka před des. asp. L. Zapletalem; rtn. L. Musil a čet. J. Gemrot byli těsně za nimi. Větu: *„Lze mu svěřit provedení menších samostatných úkolů,"* má však ve svém hodnocení i rtm. J. Gabčík, účastník operace ANTHROPOID, tedy přímý aktér útoku na zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha v květnu 1942.

33 Srv. VÚA-VHA, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/2 – Hodnocení z výcviku na STS 25.

34 Tamtéž.

Po absolvování Assault Course ve Skotsku se jeho účastníci odebrali do Dunham House u Altrinchamu nedaleko Manchesteru, kde sídlila STS 51. Zde na nedalekém letišti v Ringway prodělali další část výcviku (Para Course), kde během sedmi dnů absolvovali šest seskoků padákem.[35] Poté se Josef Gemrot a jeho druhové vrátili k čs. brigádě, jejíž jednotky se v létě 1942 přesunuly do Yeovill v jižní Anglii.

Podobenka Josefa Gemrota z falešné občanské legitimace při nasazení v operaci CALCIUM. (Foto MZM HO Brno)

Koncem července 1942 pak definitivně opustil kamarády od „své" 4. roty 1. praporu – byl převelen do Londýna a odtud na STS 46 v Chicheley Hall, kde pod vedením mužů ze Zvláštní skupiny „D" prodělával další výcvik pro nasazení v týlu nepřítele. Konkrétně šlo o střelecký a konspirační kurz (26. července–30. srpna 1942) a střelecký a šifrovací kurz (24. září–18. prosince 1942). Mezitím absolvoval kurz průmyslové sabotáže na STS 17 v Brickendonbury u Hertfordu (31. srpna–23. září 1942)[36]. Dodejme také, že 1. srpna 1942 se Josef Gemrot dočkal povýšení do hodnosti rotného a od 28. října měl nárok nosit na náramenících dvě hvězdičky rotmistra pěchoty v záloze.[37] O něco později se zformovala výsadková skupina CALCIUM, která měla být vysazena se zpravodajskými úkoly na Českomoravské vysočině. Josef Gemrot v ní dostal funkci zástupce velitele, falešné protektorátní doklady měl mít vystaveny na jméno Josef JAROŠ, truhlář z Mnichova Hradiště.

Podívejme se na jednotlivé členy paraskupiny CALCIUM. Jejím velitelem byl 185 cm vysoký záložní podporučík JUDr. Jaroslav Odstrčil z Brníčka u Zábřehu na Moravě (nar. 6. listopadu 1912).

Po absolvování gymnázia vystudoval Právnickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, kde v roce 1938 promoval a posléze pracoval u Zemského soudu. Po německé

35 Srv. MATÚŠŮ, Marie: *Muži pro speciální operace,* s. 135–141 a VÚA–VHA, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/2 – Přehled vojenské služby…

36 VÚA-VHA, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/2 – Přehled vojenské služby…Tamtéž – Vlastnoruční životopis z 13. 10. 1942. V závěrečné zprávě z posledně uvedeného kurzu, stojí: *„Posluchač byl znevýhodněn nedostatečnou znalostí angličtiny. […] Byl slabý při znalosti předpisů. Jeho demoliční práce byla dobrá."* (Srv. Tamtéž – Závěrečné hodnocení z kursu průmyslové sabotáže.)

37 Srv. VA-CR Trnava, Josef GEMROT-1911 (KL) a VÚA-VHA, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/2 – Přehled vojenské služby… Tamtéž – Vlastnoruční životopis z 13. 10. 1942.

Velitel skupiny CALCIUM Jaroslav Odstrčil.
(Foto MZM HO Brno)

okupaci odešel v polovině roku 1939 do Polska, kde se přihlásil do čs. zahraniční armády. I jeho čekal přesun do Francie, služba v cizinecké legii a po příchodu k čs. armádě v Agde zařazení v hodnosti četaře aspiranta k 8. rotě 1. pěšího pluku, s nímž se účastnil bojů proti německým armádám. Spolu s dalšími vojáky se zachránil na lodi Rod el Farag odjezdem do Velké Británie. Zde byl zařazen k 1. praporu čs. smíšené brigády. Také on přijal nabídku zpravodajských důstojníků, aby se účastnil výcviku pro nasazení v týlu nepřítele, prodělal Assault Course ve Skotsku, Para Course v Ringway a byl vybrán pro operaci v okupované vlasti. Poté odešel na STS 46 v Chicheley Hall a byl určen velitelem paraskupiny CALCIUM, v protektorátu měl používat krycí jméno Jaroslav OCELKA.[38]

Dalším členem se stal vyučený řezník, rotný František Široký z Kamenice u Jihlavy (nar. 23. února 1912).

Měl za sebou vojenskou službu již v období první republiky a stejně jako jeho kolegové ze skupiny se dostal přes Polsko do cizinecké legie a posléze do Agde ke 12. rotě 1. pěšího pluku, se kterým absolvoval ústupové boje na francouzské frontě. Také on se lodí Rod el Farag přeplavil do Velké Británie, kde se u 4. roty 1. praporu setkal s Josefem Gemrotem. Spolu s Jaroslavem Odstrčilem absolvovali první kurzy připravující dobrovolníky k nasazení v týlu nepřítele a po převelení do Chicheley Hall je čekalo zařazení do CALCIA. Jeho přidělené krycí jméno znělo František ŠMÍD.[39]

Člen skupiny CALCIUM František Široký.
(Foto MZM HO Brno)

38 Srv. *Vojenské osobnosti československého odboje 1939–1945*. VHÚ Praha, VHÚ Bratislava, Praha 2005, s. 211–212.

39 Srv. REICHL, Martin: *Cesty osudu*. Svět křídel, Cheb 2004, s. 207–209. Těsně po válce odešel František Široký z armády a vykonával funkci správce Masného průmyslu v Kostelci u Jihlavy. Po únoru 1948 musel odejít a pracoval na statku své manželky. V roce 1949 byl zatčen a za přípravu protistátní činnosti odsouzen ke čtyřem rokům vězení, které prožil v Jáchymově. Po propuštění v roce 1953 pracoval jako svářeč a stavební dělník, zemřel na srdeční infarkt roku 1976.

Karel Niemczyk, CALCIUM.
(Foto MZM HO Brno)

Posledním, nejmladším a co do vzrůstu nejmenším, ze čtveřice dobrovolníků byl radiotelegrafista rotný Karel Niemczyk, civilním povoláním konstruktér, pocházející z Karpentné u Českého Těšína (nar. 15. února 1914).

I on byl již zkušeným vojákem z domova. Jako jediný přišel do Francie tzv. jižní cestou přes Slovensko, Maďarsko, Jugoslávii, Řecko, Turecko a Bejrút, odkud v dubnu 1940 připlul lodí do Francie. V čs. zahraniční armádě sloužil u dělostřelectva, bojů na frontě se neúčastnil. Do Anglie připlul na lodi Viceroy of India a zařadili ho k 1. baterii 1. dělostřeleckého oddílu čs. brigády. Kurzy ve Skotsku a v Ringway absolvoval už na podzim 1941 a přes Chicheley Hall přišel do skupiny CALCIUM. Naši zpravodajci mu vybrali pseudonym Karel NECHVÍLEK.[40]

Falešná občanská legitimace na jméno Karel Nechvílek, jíž byl vybaven pro činnost v okupované vlasti příslušník paraskupiny CALCIUM Karel Niemczyk. (Foto MZM HO Brno)

40 Srv. REICHL, Martin: *Cesty osudu,* s. 210–213 a NIEMCZYK, Karel: *Curicculum po roce 1945*, MZM HO, inv. č. S 18 729. K. Niemczyk také v roce 1945 opustil armádu a nějaký čas pracoval ve Škodových závodech v Praze. V roce 1947 ho ředitelství podniku vyslalo jako vedoucího filiálky do Afghánistánu, v roce 1949 se odmítl vrátit do ČSR a odešel do Austrálie. Tam se živil jako konstruktér a později projektový manažer. Zemřel 31. července 2005.

Ale vraťme se opět k Josefu Gemrotovi. Od 29. prosince 1942 do 19. ledna 1943 se účastnil dokončovacího kurzu na STS 31 v Beaulieu, poté tělovýchovného kurzu v Hendonu, dále si znovu zopakoval týdenní parakurz v Ringway a prodělal spojovací a konspirativní kurz a fotokurz (organizovaný britskou zpravodajskou službou Secret Inteligence Service, SIS). Dne 26. července 1943 pak dorazil do Brockhallu u Northamptonu k STS 1, kde absolvoval spojovací a sabotážní kurz.[41] Od srpna se výcviku skupiny CALCIUM ujala SIS; pod vedením jejích příslušníků čekalo budoucí parašutisty ještě konspirativní a spojovací cvičení. Koncem září 1943 byl výcvik ukončen a definitivně se přesunuli do objektu Stanhope Terrace 8 v Londýně, kde od května stejného roku sídlila Zvláštní skupina „D".[42] Před odletem do akce každý z nich napsal, komu mají být v případě jeho úmrtí dodány osobní věci. Josef Gemrot uvedl:

„Prosím, by mé osobní věci a peníze, které mně budou zde ukládány, byly v případě mého úmrtí dodány na adresu Gemrot Alois, hajný, Rychvald zámek č. 19, okr. Fryštát, [Země] *Moravskoslezská. Není-li tento adresát naživu, buďte dodány na adresu Mularčík František, Rychvald, Husitská kolonie č. 800, okr. Fryštát,* [Země] *Moravskoslezská. Londýn 23. srpen 1943."*[43] Před pplk. K. Paleček, tehdy již velitelem Zvláštní skupiny „D", také podepsal následující prohlášení: *„Jest mým úkolem, abych společně se třemi jinými příslušníky čs. armády odletěl do vlasti, zde navázal technické spojení s čs. ústředím ve V. Britanii, navázal styk s domácí organisací a podával zprávy. Prohlašuji a slibuji, že učiním podle svého vědomí a svědomí, abych tento úkol, k jehož provedení jsem se dobrovolně přihlásil, úspěšně splnil. Londýn 13. 10. 1943."*[44]

Po důkladné přípravě skupina v listopadu odletěla do Alžíru a počátkem ledna 1944 se přesunula do Itálie, do města Bari; z letiště Campo Cassale u Brindisi pak měli zamířit do okupované vlasti. A co od skupiny CALCIUM očekával II. odbor MNO? Zadání znělo: působit na Chrudimsku a Čáslavsku, spolupracovat s domácím odbojem a prostřednictvím radiostanice „Zdenka" posílat zpravodajské informace do Velké Británie a zároveň odtamtud přijímat instrukce.[45] Ovšem vysazování parašutistů do akce často provázely nejrůznější problémy, rozhodující byl především faktor počasí. Na vlastní kůži to poznala i skupina CALCIUM, na což po letech vzpomínal i Josef Gemrot:

„V únoru 1944 jsem nasedl ještě se třemi kamarády do letadla a letěli jsme až do Maďarska k jižní hranici Slovenska, odkud jsme se pro nízké mraky ve střední Evropě museli vrátit. Pilot i pozorovatel musí z letadla vidět na zem, ježto kvůli nepřátelskému zaměření

41 Srv. VÚA-VHA, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/2 – Přehled vojenské služby… MATÚŠŮ, Marie: *Muži pro speciální* operace, s. 151 a n.

42 Srv. MATÚŠŮ, Marie: *Muži pro speciální* operace, s. 151 a n.

43 VÚA-VHA Praha, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/40 – Osobní přání. Šlo o jeho bratra a švagra. Jako svědek se na dokument podepsal příslušník Zvláštní skupiny „D" npor. Gustav Loquens.

44 VÚA-VHA Praha, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/40 – Prohlášení.

45 Podrobněji srv. JELÍNEK, Zdeněk: *Západní paraskupiny a spolupráce s domácím odbojem v letech 1941–1945,* s. 113 a n. a ŠOLC, Jiří: *Bylo málo mužů,* s. 133 a n.

není vedeno radiem a přijde-li do hustých mraků, musí se vrátiti. Kromě toho musí být jasná měsíční noc, aby pozorovatel i pilot mohli vidět orientační body, jako jsou řeky, železnice, silnice, větší města, větší rybníky nebo jezera a kontury lesů."[46]

Počátky operačního nasazení s paraskupinou CALCIUM

Na počátku dubna 1944 se příslušníci CALCIA konečně dočkali. Spolu s další paraskupinou BARIUM, kterou tvořili velitel nadporučík Josef Šandera, jeho zástupce a šifrant četař Tomáš Býček a radiotelegrafista četař aspirant Josef Žižka, nasedli 3. dubna 1944 na letišti Campo Cassale do letounu halifax Mk.IILW284/GR-T, patřícímu 1586. polské letce pro zvláštní úkoly (No 1586 Polish Special Duties Flight).[47]

Na tomto místě bych také rád podotkl, že cílem této studie není mapovat činnost CALCIA na území protektorátu jako celku (což by byl námět na samostatnou knihu); chce především přiblížit osudy Josefa Gemrota. Dění kolem paraskupiny bude popsáno jen rámcově a pokud souvisí s osobou zástupce jejího velitele. Tolik pro doplnění.

Vraťme se do chvíle, kdy parašutisté dostali pokyn nastoupit do letounu: „*Oblékal jsem se sám, až na padák, který mi pomohl nasadit anglický poručík. Na letiště jsme přišli dosti pozdě, nebylo času na dobré uspořádání různých věcí, které jsem měl pod oblekem nebo kombinézou. Myslím, že jsem byl příliš vycpán prádlem, čokoládou, suchary a jinými poživatinami. Z auta, které mě vezlo k letadlu, mi museli pomoci vylézt, taktéž do letadla mně pomáhali. Během čtyřapůlhodinového letu mně trnulo celé tělo. Bylo to tím, že popruhy padáku musí být utažené, když mám tolik věcí pod oblekem. Při prvním letu jsme si padáky oblékali až půl hodiny před seskokem a po letadle se volně pohybovali.*"[48]

Bombardér odstartoval v 19.20 hodin: „*Tentokrát bylo počasí velmi pěkné, měsíc svítil a všude nad střední Evropou mrzlo. Bylo krásně vidět lesklé vrcholky zasněžených Alp. Nad slovenskými hranicemi u města Komárna začali na nás Maďaři střílet z rychlopalných kanonů. Pilot udělal jen menší zatáčku a letěl dál, aniž si toho někdo víc povšiml. V letadle nás bylo 7 parašutistů a 5* [s dispečerem šest – pozn. aut.] *členů posádky. Parašutisté byli rozděleni do 2 skupin. Naše skupina měla 4 členy, druhá byla tříčlenná. Letadlo letělo směrem na Českomoravskou vysočinu a letec nám brzy hlásil, že se nacházíme nad velkým rybníkem Velké Dářko, který je zamrzlý, abychom se připravili k seskoku.*

46 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota.*

47 Srv. CALCIUM. Dostupné na http://forum.valka.cz/viewtopic.php/title/Calcium/p/55757#55757 [cit. 22. 9. 2009]. Osádku letadla tvořili piloti F/O Jan Dziedzic, F/Sgt Henryk Gołębiowski, radiotelegrafista F/Sgt Jerzy Koper, palubní mechanik Sgt Josef Zubricki, střelec F/O Stefan Czekalski a dispečer Sgt Stefan Kulach. Desant BARIUM seskočil u Vysoké nad Labem. Velitel npor. J. Šandera (nar. 1912) se při zatýkání 16. ledna 1945 těžce postřelil a zemřel 9. března 1945 v nemocnici v Hradci Králové. Čet. asp. Josef Žižka (nar. 1913) se po zatčení oběsil 18. ledna 1945 ve věznici v Praze na Pankráci. Konce války se dočkal pouze čet. Tomáš Býček (nar. 1910), který po roce 1948 odešel do exilu; 29. listopadu 1986 zemřel ve Velké Británii.

48 MAREK, Jindřich: *Pátou kartu bere smrt,* s. 110.

Výpravčí [dispečer – pozn. aut.] *v letadle, Polák, nás zapjal k žebrům letadla, otevřel skákací díru, kterou jsme dole viděli sníh, což nám nebylo zrovna vhod. Nad cílem jednou zakroužil a za druhého průletu byl vyhozen balík s materiálem a seskočili 2 parašutisté, za třetího průletu byl opět shozen balík s vlastním padákem a zase 2 parašutisté vyskočili, takže během 5 minut jsme byli 4 parašutisté a 2 balíky dole. Bylo to u obce Deblov-Čejkovice u Chrudimi. Letadlo pak letělo dál s druhou skupinou parašutistů, která, jak jsem se později dověděl, vyskočila u Kutné Hory. Z důvodů bezpečnostních nesměla jedna skupina o druhé vědět, kde bude z letadla seskakovat.*"[49]

Jaké byly první dojmy parašutistů, když opustili polský halifax? „*Když jsme vyskočili z letadla, bylo počasí krásné, ale vál silný vítr, který je pro seskok velmi nebezpečný. Vítr mne nesl nad les, do kterého jsem padl s kamarádem i s balíkem. Dopadl jsem na strom a zůstal viset asi 4 m nad zemí. Vypnul jsem rychle zámek padáku a skočil dolů, kde bylo asi ¾ m sněhu. Po 20 minutách se členové naší skupiny sebrali dohromady a šli stahovat padáky se stromů, což se nám po delší námaze podařilo. Pak jsme se vydali hledat ztracený balík, který nám vítr odnesl na 1 km daleko od místa našeho seskoku. Hledali jsme jej od půl 12. hodiny v noci, kdy jsme provedli seskok, do 4 hodin do rána, avšak bezvýsledně. Byl již nejvyšší čas, abychom pomýšleli na odchod z místa doskoku, obzvláště když jsme nenašli padák s balíkem. Do 2 baťohů jsme vzali vysílací stanici, sebrali padáky a obaly ze stanice a vydali se na cestu. Asi po 200 m chůze jsme přišli k orientační tabuli s nápisem Čejkovice. Vstoupili jsme na okraj lesa, abychom se podle speciální mapy s pomocí baterky orientovali. Zjistili jsme, že jsme byli vysazeni z letadla asi 15 km od místa, které nám bylo určeno v Londýně.*"[50]

Parašutisté ovšem museli oželet jednu ze dvou radiových stanic „Šimandl", přijímač Mk V, šest krystalů a vysílací klíč, včetně dvou spacích pytlů, které zůstaly ve ztraceném zásobníku. Vydali se však na další cestu a zaklepali na dveře stavení v osadě Deblov, kde bydlela rodina Benadova. Otec s dcerou slíbili, že ukryjí v domě padáky a kombinézy a pokusí se najít ztracený zásobník. Navíc u sebe ukryli druhou, zachovanou radiostanici. Bohužel, po rozednění našel zásobník zemědělský dělník, který nález ohlásil četníkům, a ti přivolali gestapo. To zahájilo pátrání – bylo jasné, že se v okolí pohybují parašutisté.[51] Skupina se mezitím vydala směrem k Nasavrkům na Chrudimsku. „*Ušli jsme asi 3 km,*" vzpomínal J. Gemrot, „*a začalo se rozednívat. Z průseku jsme se dostali na cestu, a protože dělníci již jezdili do práce, museli jsme sejít*

49 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota.*

50 Tamtéž.

51 Tamtéž; dále VHÚ-VHA Praha, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/6-13 – Technický dotazník. „Zdeňka-Milada" – operace CALCIUM, 11. 7. 1945; Tamtéž, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/22-27 – Prohlášení o činnosti skupiny (1945); MZM HO, inv. č. S 12 994 – Operace CALCIUM *(Vzpomínky Karla Niemczyka)*, nedatovaný strojopis; VHÚ-VHA Praha, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Karel. NIEMCZYK, sign. 37-318-4 – Prohlášení o činnosti (1945) a KOPEČNÝ, Petr: Výsadková *skupina CALCIUM a její činnost na západní Moravě v roce 1944.* In: *Vlastivědný sborník Vysočiny*. Oddíl věd společenských, XII, Jihlava 2000, s. 193.

ze silnice a ukrýt se v malém trojúhelníku lesa, asi 200 m od vesnice. Odtud jsme měli dobrý výhled na všechny strany."[52]

Čtveřice parašutistů využila nabídky náhodně procházejícího penzisty, který jim donesl jídlo a zařídil usušení mokrých svršků. Nabízel jim také, že u něj mohou přespat, leč oni chtěli pokračovat na záchytnou adresu, kterou obdrželi v Anglii. Zněla na jméno Jan Dražil, Ochoz u Nasavrk, ale když k jmenovanému přišli, nejen že je odmítl, ale navíc je druhý den udal na četnické stanici v Nasavrkách. Odmítnuti byli také u Jana Trunce v Dolech u Skutče, i když zde již udání nenásledovalo. V okolí místa seskoku se tak začaly nepříjemně rojit německé bezpečnostní síly i protektorátní četnictvo. Velitel skupiny ppor. Jaroslav Odstrčil proto rozhodl, že na další adresy poskytnuté Londýnem již nepůjdou a vydají se k Janu Dvořákovi do Březí u Bohdalova na Žďársku, s jehož synem studoval na vysoké škole.

Kpt. Karel Veselý-Štainer, čelný představitel odbojového uskupení Rada tří, na poválečné fotografii. (Foto Jiří Mikulka)

Šest desítek kilometrů dlouhá cesta po zasněžené Českomoravské vysočině trvala čtyřem vycvičeným mužům osm dnů. Bez zvláštních příhod ji však zdárně absolvovali, v Březí si odpočinuli a nabrali nových sil. Za dva dny pak vyrazili na další pouť, tentokrát k Josefu Dvořákovi, známému rotného Františka Širokého, do Střížova u Luk nad Jihlavou. Opět je čekalo mnoho kilometrů náročného terénu, avšak nový podporovatel je nemohl vzít k sobě do stavení, proto parašutisté zůstali pět týdnů několik set metrů od vesnice v úkrytu v lese, kde je hospodář zásoboval potravinami. V té době velitel skupiny rozhodl, že svoje muže rozdělí. On a Josef Gemrot půjdou zpět do Březí, kde se „ubytují" v lese a František Široký s Karlem Niemczykem zůstanou dál ve Střížově. Budou také hledat kontakty na domácí odbojové organizace. A skutečně, za relativně krátkou dobu se o jejich pobytu dozvěděl jeden z čelních představitelů organizace JARO (dříve Přípravný revoluční výbor, pozdější Rada tří) kapitán generálního štábu (gšt.) Karel Veselý-Štainer (1906–1993), k němuž se nakonec CALCIUM dostalo prostřednictvím MUDr. Jana Motýla z Luk nad Jihlavou.

Došlo i k setkání parašutistů s pplk. Josefem Svatoněm (1896–1944) a por. Josefem Kabelem (1914–?), význačnými představiteli domácího odboje na české straně Českomoravské vysočiny. Ppor. Odstrčil a rtm. Gemrot se zakrátko přemístili k rybníku v Netíně u Velkého Meziříčí, kde je v lesním úkrytu zásoboval tamní hajný Josef Pavlas. Rotní František Široký a Karel Niemczyk poté, co se k nim od Benadů z Deblova

52 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota.*

dostala radiostanice „Zdenka“, navázali 21. května 1944 z lihovaru v Novém Městě na Moravě spojení s Vojenskou radiovou ústřednou (VRÚ) ve Velké Británii. Informovali o existenci odbojového uskupení JARO a mohli začít plnit své zpravodajské poslání. Během vysílání však museli, kvůli německému zaměřování, často měnit místa pobytu. (Do jara 1945 působili např. v Proseči, Luži u Košumberka, Čankovicích, Javorné, Běstvině, ve mlýně Psotnov u Blížňovic a v dalších místech). Na žádost domácího odboje a se souhlasem ústředí v Londýně pak stanice „Zdenka“ změnila název na „Milada“ a každý den vysílala do Anglie důležité zpravodajské informace.

V polovině června 1944 však kpt. Veselý-Štainer rozhodl, že se Široký s Niemczykem přesunou do Netína, kde byla v Pavlasově hájence ukryta amatérská radiostanice „Jarča“, kterou získal již zmiňovaný MUDr. Jan Motýl. Důležité bylo i to, že v nedaleké boudě u krmelce pobývali ppor. Jaroslav Odstrčil s rtm. Josefem Gemrotem. Plán Veselého-Štainera byl zdánlivě logický – zdvojí se radiové spojení s Anglií a přetížené „Zdence-Miladě“ se uleví. Radiotelegrafista Niemczyk sice protestoval, že CALCIUM má samo pouze čtyři krystaly, což je minimum pro jednu stanici, že on je pouze jediným vycvičeným radistou a vysílání dvěma stanicemi z jednoho místa nemá smysl a je nebezpečné, nicméně kpt. Veselý-Štainer trval na svém. Schůzka všech zainteresovaných byla svolána do Netína na pátek 23. června 1944 navečer.[53]

Střetnutí s gestapem u Netína

Od rodiny Jana Hartmana z Proseče u Skutče vyrazily k Netínu dvě skupiny – již 22. června vyšli pěšky pplk. Josef Svatoň s rtn. Františkem Širokým, druhého dne pak vyjeli na kolech por. Josef Kabele s rtn. Karlem Niemczykem. Rtm. Josef Gemrot a ppor. Jaroslav Odstrčil je měli už očekávat. Všechno ale zhatila nešťastná náhoda, přičemž se ukázalo, že tvrdošíjně prosazovaný požadavek Veselého-Štainera na spojení obou částí CALCIA mohl zapříčinit zkázu celé skupiny. Dne 22. června totiž obdrželo brněnské gestapo telefonát od jisté JULIE (jmenovala se ovšem Marie Sladká, ještě dříve provdaná Bryksová, rozená Černá, spolupracovala s olomouckým gestapem), že se u Netína, v tzv. lesní vile manželů Jebavých, dějí „podezřelé věci“. Komisař Franz Schauschütz, vedoucí referátu IV 2b (parašutisté a radiové protihry) se rozhodl celou záležitost prověřit; k uskutečnění svého plánu si vybral právě 23. červen 1944. Kolem 16.15 hod. přijelo do Netína auto s řidičem Rudolfem Krumholzem a pěti brněnskými gestapáky: Heribertem Dufkem, Rudolfem Königem, Siegfriedem

53 Srv. MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota*; MZM HO, inv. č. S 12 994 – Operace CALCIUM *(Vzpomínky Karla Niemczyka)*; JELÍNEK, Zdeněk: *Západní paraskupiny a spolupráce s domácím odbojem v letech 1941–1945*, s. 115–116; KOPEČNÝ, Petr: *Výsadková skupina CALCIUM a její činnost na západní Moravě v roce 1944,* s.133–136; ŠOLC, Jiří: *Bylo málo mužů,* s. 133–135 a NEPRAŠ, Jaromír: *Smrtí boj nekončí. In memoriam generála Josefa Svatoně.* Okresní muzea Svitavy, Chrudim, Vysoké Mýto a Okresní výbor Českého svazu protifašistických bojovníků Svitavy 1990, s. 65–70.

Pribilem, Waldemarem Richterem a Franzem Schauschützem. Zastavili u rekreačních domků u rybníka a osazenstvo se pěšky vydalo k vile Jebavých.[54]

A tehdy se jejich cesta zkřížila s cestou rtm. Gemrota: „*Došel jsem až na okraj lesa, kde byla mýtina asi 100 m široká, přes kterou bych musel projíti k našemu dennímu bydlišti v hustém lese. Z okraje lesa viděl jsem muže a ženu, kteří sušili seno, a proto, abych nebyl viděn, obešel jsem mýtinu kruhem. Asi dva dny před tím mi říkal hajný, že do weekendové chaty, která je těsně u myslivny, přijdou řezníci a velkouzenáři z Prahy a Brna. Tito si tam vždy smlouvají černé obchody, při tom hodně pijí a dělají různé hlouposti a nepřístojnosti, jako střílejí po stromech, lezou po nich i po plotě. Když jsem se vracel z okraje lesa, uviděl jsem před sebou 3 muže v civilu, kteří stáli. Šel jsem s gumákem na ruce klidně k nim v domnění, že to jsou řezníci s velkouzenáři z weekendové chaty. Přišel jsem k nim na tři kroky a zastavil se, ježto se mi zdáli podezřelí. Mezitím jeden vlezl z levé a druhý z pravé strany do houští, s úmyslem mne chytit. Pomyslil jsem si, že si mne uzenáři chtějí pro legraci chytit, proto jsem jejich špásování chtěl překazit útěkem. Když jsem se však otočil, vyšla rána, která zasáhla spodní část rukávu. Na mou obranu střelbou bylo již pozdě, protože jsem byl k útočícím mužům obrácen zády, proto jedinou záchranu jsem viděl v útěku. Druhá rána vyšla a touto jsem byl zasažen pod levou lopatku a kulka mi prolétla svalem na levé ruce. V tom okamžiku jsem byl právě na křižovatce průseků a gumák, který jsem měl na pravé ruce, se zachytil o stromek a zůstal na něm viset, a tím mne strhl doprava, takže rána, která vyšla pod paždí a skrz ruku, kdybych se nebyl otočil, byla by prošla srdcem. V tom okamžiku jsem měl již pistoli v ruce a po poranění levé ruky jsem zbraň dal do pravé ruky, protože jsem levák, ale pravou střílím také. Útočníků bylo pět a všichni stříleli až do vyprázdnění svých zásobníků. To jsem byl od nich již vzdálen asi 50 m a žádnou ránu jsem již nedostal. Domnělí řezníci byli členové brněnského gestapa, kteří obdrželi anonymní telefonní udání.*“[55]

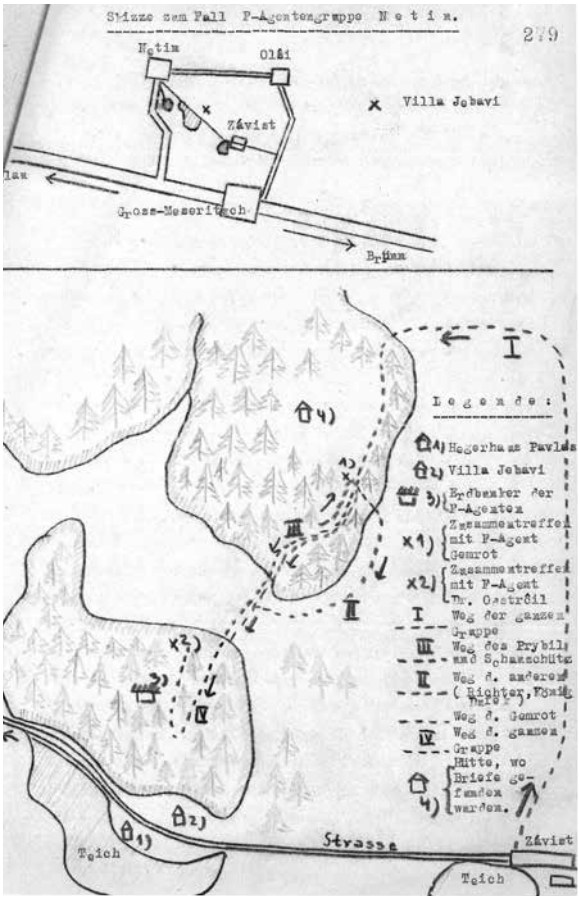
Kriminální komisař a SS-hauptsturmführer Franz Schauschütz (1912–1947), hlavní aktér netínského zásahu, k zmíněnému střetu s J. Gemrotem po válce vypověděl:

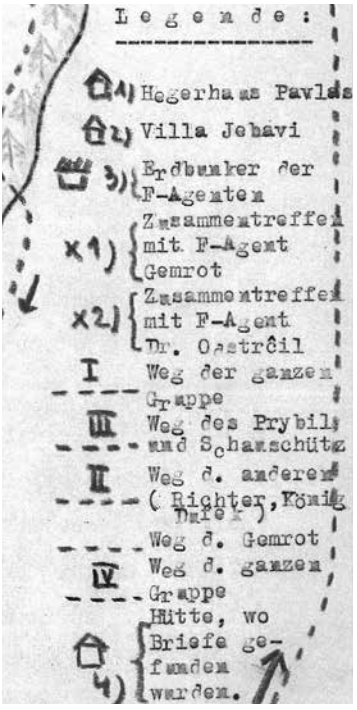
„*Chtěli jsme projít lesem za vilou* [Jebavých – pozn. aut.], *přiblížit se k ní a pozorovat, co se v ní děje. Při cestě mladým lesem jsme šli v řadě za sebou, neboť cesta byla velice úzká. Náhle se před námi objevil nanejvýš podezřelý muž. Přikázal jsem třem za mnou jdoucím úředníkům, aby se schovali v lese a obklíčili jej. Dále jsem pokračoval jen s Pribylem* [spr. Pribil – pozn. aut.], *ozbrojeni jsme byli každý jen jednou pistolí. Když se přede mnou*

54 Srv. VÚA-VHA Praha, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/17-21 – Akce gestapa u Netína, Výpis z protokolu s bývalým členem brněnského gestapa Rudolfem Königem, pořízený Oblastní úřadovnou StB v Brně 25. 11. 1946; ABS, Studijní ústav, sign. 302-1-292, Protokol sepsaný dne 6. 9. 1945 orgány OBZ velitelství V. sboru na Právnické fakultě v Brně se Schauschützem Františkem, předvedeným z vazby; KOPEČNÝ, Petr: *Výsadková skupina CALCIUM a její činnost na západní Moravě v roce 1944,* s.136.

55 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota*. Parašutista byl vyzbrojen samonabíjecí kapesní pistolí Colt 0,32 se zásobníkem na osm nábojů ráže 7,65 mm. (Srv. VHÚ-VHA Praha, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/6-13 – Technický dotazník. „Zdeňka-Milada“ – operace CALCIUM, 11. 7. 1945.)

jdoucí úředník [Pribil] *přiblížil k neznámému na vzdálenost asi 10 metrů, zvolal: ‚Ruce vzhůru, policie!´ Cizinec se ihned otočil a běžel pryč. Nyní jsme všichni vytáhli pistole a vyrazili za ním. Vpředu běžící úředník* [Pribil] *vystřelil za prchajícím ze stále se zvětšující vzdálenosti, ovšem – pokud jsme mohli zjistit – netrefil jej. Potom střílejícímu došly náboje, tak jsem v běhu ze vzdálenosti 30–50 metrů začal na uprchlíka pálit i já. Ten se však ztratil za ohybem cesty, takže jsem ho vůbec neviděl. Shromáždili jsme se tedy a pročesali les, ve kterém neznámý zmizel. Pak jsme vyrazili k vile Jebavých.*“[56]

Náčrtek střetnutí příslušníků brněnského gestapa s ppor. Odstrčilem a rtm. Gemrotem 23. června 1944 u Netína, který při poválečném výslechu nakreslil bývalý kriminální komisař gestapa Franz Schauschütz. (Výřez legendy) (ABS)

56 ABS Praha, Studijní ústav, sign. 302-1-292, Protokol sepsaný dne 6. 9. 1945 orgány OBZ velitelství V. sboru na Právnické fakultě v Brně se Schauschützem Františkem, předvedeným z vazby. Dále srv. VÚA-VHA Praha, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/18 – Akce gestapa u Netína. Výpis z protokolu s bývalým členem brněnského gestapa Rudolfem Königem, pořízený Oblastní úřadovnou Státní bezpečnosti v Br-ně 25. 11. 1946. V protokolu je, s malými odchylkami, podán podobný popis střetu gestapa s Josefem Gemrotem. Za zmínku stojí, že jak Schauschütz, tak König (1911–1947) byli na základě rozsudků Mimořádného lidového soudu odsouzeni k trestu smrti a popraveni.

Josef Gemrot tak příslušníkům gestapa se štěstím unikl a schoval se v dobře maskovaném krytu vybudovaném pro případ nouze hajným Pavlasem, proto ho pronásledovatelé nenašli. Parašutista zjistil, že jeho zranění není tak těžké, ale silně krvácel; zatím se však rozhodl zůstat ve svém provizorním útočišti. Štěstí však opustilo ppor. Odstrčila. Gestapáci totiž postupovali dále k vile Jebavých a narazili právě na něj. Velitel CALCIA neuposlechl jejich výzvy k zastavení, tak se na něj vrhli a došlo k zápasu. Přemoci urostlého Moraváka však nebylo zrovna jednoduché, a tak ho v nastalé potyčce gestapák Richter, v domnění, že parašutista sahá po pistoli, zezadu zastřelil. Tajní policisté odebrali mrtvému doklady a zbraň a odjeli do Velkého Meziříčí telefonovat pro posilu.[57] Kolem 20.00 hodin obklíčilo celé místo, kde došlo k výše popsanému střetnutí, několik desítek příslušníků gestapa a četnictva.

Nezůstalo však pouze u jejich pohybu u Netína, pátrali i v širším okolí. Za obcí Zahradiště u Radostína nad Oslavou narazila skupina příslušníků gestapa na por. Kabeleho a rtn. Niemczyka, kteří se k Netínu blížili na kolech. Gestapáci vyzvali odbojáře, aby dali ruce vzhůru, avšak radiotelegrafista CALCIA Niemczyk vytáhl pistoli a zahájil na ně palbu, přičemž jednoho německého policistu zranil a ostatní zahnal na útěk. Ačkoliv Němci v následné přestřelce, při níž použili i samopaly, zasáhli por. Kabeleho, oběma ilegálním pracovníkům se nakonec podařilo uniknout, stejně jako nedaleko postupujícím pplk. Svatoňovi a rtn. Širokému, varovanými zvukem výstřelů.[58]

Josef Gemrot v tutéž dobu prožíval velmi krušné chvíle. Nevědomky mu však pomohli právě Svatoň se Širokým:

„Došli až ke krytu, kde jsem byl schován," vzpomínal tehdy zraněný parašutista, *„zaslechli však hlasy a zjistili, že je to gestapo. Dali se pod hrází na ústup a pak zalehli do obilí. Gestapo mělo s sebou dva policejní psy, kteří šli po mé stopě až ke krytu, a tam patrně zachytili čerstvou stopu Širokého a Svatoně a dali se za nimi pod hráz. Asi po 100 m gestapo vzalo psy zpět, když zjistili, že stopa v trávě vede pryč. V té době jsem v krytu seděl a malou skulinkou jsem viděl stín, jak se míhá po podlaze. Byl jsem stále připraven ke střelbě pro případ, kdyby vchod do krytu byl objeven. Byl by to boj do posledního dechu. Tušil jsem, že dříve nebo později bude kryt prozrazen, proto jsem se rozhodl, že ještě téže noci musím kryt opustit. V půl jedenácté v noci nadzvedl jsem opatrně kryt a vylezl ven. Šel jsem až na okraj lesa velmi opatrně, ale na samém kraji lesa jsem šlápl na suchou větvičku, která zapraskala. Proto jsem ihned lehl na zem. V tom okamžiku ve vzdálenosti asi 50 m se rozsvítila silná reflektorová světla, která mne však nezachytila, ježto jsem ležel*

57 ABS Praha, Studijní ústav, sign. 302-1-292, Protokol sepsaný dne 6. 9. 1945 orgány OBZ velitelství V. sboru na Právnické fakultě v Brně se Schauschützem Františkem, předvedeným z vazby.

58 Srv. MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota*; VÚA-VHA Praha, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/18 – Akce gestapa u Netína; MZM HO, inv. č. S 12 994 – Operace CALCIUM *(Vzpomínky Karla Niemczyka)*; ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – hlášení činnosti z 12. 5. 1947; KOPEČNÝ, Petr: *Výsadková skupina CALCIUM a její činnost na západní* Moravě *v roce 1944,* s. 136–138; ŠOLC, Jiří: *Bylo málo mužů,* s. 135; NEPRAŠ, Jaromír: *Smrtí boj nekončí,* s. 70–73; PELC, Oldřich: *Parašutisté v akci.* Národní politika, Mnichov 1987, s. 71.

v trávě. Pátrač stál a osvětloval terén asi 10 minut a pak zhasl. Plížil jsem se trávou, přes louku asi 70 m širokou, do menšího lesíka, kde jsem pokračoval v cestě až k silnici, a tu najednou ve vzdálenosti asi 500–600 m se strhla střelba z pistolí a automatů."[59]

Josefu Gemrotovi se podařilo dostat k boudě, kde dříve přespávali s Jaroslavem Ostrčilem, chtěl si odtamtud vzít některé své osobní věci. Zpozorovali ho ale hlídkující četníci, tak se musel opět spasit útěkem:

„*Na polní cestě od hájovny jsem uviděl dvě dvojice německých četníků, proti sobě jdoucích. Od této cesty jsem byl asi 3 m vzdálen, proto jsem se v obilí přikrčil a poslouchal jsem 10 min. rozhovor, ze kterého jsem vyrozuměl, že na nás velmi nadávali. Když byli asi 20 m ode mne, opatrně jsem přelezl cestičku a vlezl zase do obilí. Šel jsem dále velmi opatrně, ježto v noci každé zlomení klasu je slyšitelné. Takto opatrně jsem urazil asi 1 km od místa střelby a při tom jsem div nevrazil do dvou českých četníků. Orientaci jsem ztratil, protože jsem neměl mapy a kraj jsem neznal. Měl jsem jen kompas a věděl jsem, že musím na sever do Březí, kde jsme měli sraz v případě rozprachu. Musel jsem chodit jen v noci, protože gestapo silnice ve dne projíždělo a hlídalo. První den jsem seděl pod skalou 10 m vysokou, nad níž vedla silnice na Vel. Meziříčí. Po celý den chodili po silnici nade mnou 2 čeští četníci kteří, když se setmělo, odešli, a já také vyrazil na další pouť do Březí u Bohdalova. Po delším bloudění jsem tam za tři dny, vlastně noci, došel. […] V noci jsem šel vesnicemi, abych měl lepší orientaci. Kdyby mne byl někdo zastavil, byl jsem odhodlán jej ihned zastřelit. Prošel jsem mnoho vesnic, ale vesnické hlídky civilní se mi vyhýbaly. Za celou dobu jsem snědl pouze jeden syrový hřib a napil se několikrát vody z potoka. Pro kousek chleba do některého domku jsem nemohl, protože v kraji daleko široko byl velký shon po parašutistech.*"[60]

Další odbojová činnost J. Gemrota v letech 1944–1945

V Březí přijal Josefa Gemrota spolehlivý Jan Dvořák, dal mu najíst, vybavil ho teplým kabátem a odvedl do lesa, kde už jednou s kamarády přebývali. Nocoval pod statným smrkem, jehož větve dosahovaly až k zemi, takže to byl docela bezpečný úkryt. Pomalu se mu hojilo i střelné zranění od Netína. Po týdnu přišla k Dvořákům spojka od skupiny JARO, leč měla špatné heslo, takže hospodář parašutistův pobyt v lese neprozradil. Po čtrnácti dnech se spojky opět zastavily v Březí. Tentokrát již bylo vše v pořádku, takže s nimi Josef Gemrot odešel na jiné místo, a to do Studnic u Nového Města na Moravě k bývalému lyžařskému závodníkovi Cyrilu Musilovi (1907–1977). V jeho penzionu se setkal nejen s pplk. Josefem Svatoněm a jeho pobočníkem poručíkem Eduardem Soškou (1913–1944), ale i s čelným představitelem JARA divizním generálem Vojtěchem Borisem Lužou (1891–1944), který rovněž našel ve Studnicích útočiště. Na seníku v Musilově stavení prožili tři jmenovaní příslušníci domácího odboje

59 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota*.

60 Tamtéž. Z Netína je do Březí vzdušnou čarou asi 20 km.

a parašutista skupiny CALCIUM asi jeden měsíc. Jelikož byl Jaroslav Odstrčil nezvěstný, převzal „de iure" Josef Gemrot – jako jeho zástupce – velení paraskupiny (i když v dané chvíli byl tento fakt pouze iluzorní – oba jeho kolegové K. Niemczyk a F. Široký se tehdy nacházeli u Hartmanů v Proseči). Stojí ovšem za zmínku, že v době pobytu ve Studnicích doprovázel Josef Gemrot Vojtěcha Lužu na schůzku do Bohdalova, kde se 17. července 1944 uskupení JARO oficiálně přeměnilo na Radu tří (R-3) a generál Luža se stal jejím vojenským velitelem.[61]

Někdy v první polovině srpna 1944 se J. Gemrot rozloučil s Cyrilem Musilem a odebral se do vesnice Rohozná u Nasavrk k Josefu Rohlíkovi, kde tehdy přebývali také Karel Niemczyk a František Široký s radiostanicí „Milada". O tomto místě svého pobytu J. Gemrot později uvedl: *„Bylo to na státní silnici a často tady projížděly hospodářské kontroly, kriminálka i gestapo. Byli jsme ubytováni na půdě, pod senem pod podlahou jsme měli kryt pro případ prohlídky. Vysílání tam bylo jisté, poněvadž asi 20 m od domku byl transformátor, který zaměřovací přístroje ruší vyzařováním elektromagnetických vln. U Rohlíkových jsme prožili mnohé nebezpečné chvíle. Jednou tam byla v Rohozné honička na uprchlíky z Německa, kteří v počtu 8 členů se ve vesnici potulovali, ale prohlídka k Rohlíkovi nepřišla. Jednou při návratu z procházky jsme si spokojeně všichni tři seděli na půdě, když tu v poledne vylétnou z protějšího domu plameny. Za chvíli byl celý dům v ohni a vyhořel do základů. Naše četnictvo a něm. kriminální policie přijela k ohni a zjistila, že majitelé domu odešli na pole pracovat a zanechali doma bez dozoru asi 4leté dítě. Toto si hrálo s ohněm, který vyhrabovalo z kotle, v němž se vařilo pro dobytek. Protože v blízkosti kotle byl suchý len, který se od vyhrabaných uhlíků vzňal, v několika minutách hořelo celé stavení. Rodiče dítěte byli zavřeni pro nedostatečný dozor. Pro nás opět jedna kritická situace šťastně dopadla."*[62]

Trojice parašutistů vyvíjela úspěšně zpravodajskou činnost a udržovala z různých míst východních Čech spojení s Velkou Británií. Hatila se však dřívější plodná spolupráce s Radou tří. Od červnových událostí v Netíně panovala mezi členy CALCIA a především kpt. Veselým-Štainerem značná nedůvěra, navíc násobená tím, že domácí odboj reprezentovaný tímto důstojníkem neodbytně vyžadoval, aby exilové ministerstvo národní obrany zajistilo dodání zbraní a jiného materiálu:

„Když vyžádaný materiál z Londýna nedocházel, zaslala nám organisace R 3 písemnou výzvu, abychom s Londýnem přerušili spojení, přičemž podotkli, jestliže tak neučiníme,

61 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota*. Dále KOPEČNÝ, Petr: *Výsadková skupina CALCIUM a její činnost na západní Moravě v roce 1944*, s. 139; JELÍNEK, Zdeněk: *Cyril Musil. Kapitoly z historie odboje na Českomoravské vysočině*. Nové Město na Moravě, MO Svazu bojovníků za svobodu, Nové Město na Moravě, OÚ Žďár nad Sázavou ve spolupráci s Konfederací politických vězňů pobočka Žďár nad Sázavou, 1992, s. 12–13; LUŽA, Radomír: *V Hitlerově objetí. Kapitoly z českého odboje*. Torst, Praha 2006, s. 208–209; ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – hlášení činnosti z 12. 5. 1947. Generál Vojtěch Boris Luža byl spolu se svým pobočníkem por. Josefem Korešem (1917–1944) zastřelen 2. října 1944 protektorátními četníky v Hřišti u Přibyslavi. Pplk. Josef Svatoň zahynul 1. listopadu 1944 spolu s Eduardem Soškou v Pasekách nedaleko Proseče u Skutče při přestřelce s gestapem.

62 MZM HO, inv. č. S 945 – *Vzpomínky Josefa Gemrota*.

budeme považováni za agenty pracující s cizími mocnostmi,"[63] napsal v roce 1945 Josef Gemrot. „*Toto jsme odmítli s podotknutím, že si nás organisace nevyžádala z Londýna, že jsme s organisací jen náhodou navázali spojení, že s organisací jen spolupracujeme, tudíž že budeme s Londýnem ve spojení stále. Celkem se činnost skupiny od měsíce července až do prosince více méně zakládala na korespondenci o organisování slíbených dodávek zbraní a skupin, dále politickými telegramy.*"[64]

Reprezentanti domácího odboje, tedy v tomto případě Rady tří, viděli ovšem celou záležitost ze svého zorného úhlu. Svůj názor na činnost paraskupin vyslaných z Velké Británie do protektorátu vyjádřil kpt. Karel Veselý-Štainer takto:

„*Spojovací roje nerady odesílaly jiné zprávy a žádosti, než zpravodajské. Poněvadž dostaly v zahraničí rozkaz pro zpravodajství, nechtěly se plně a bezpodmínečně podřídit domácímu odboji. Tvořily zde jakési samostatné buňky a jen proto, že byly na nás odkázány, se často snažily nám vyhovět, ale byly v rozpacích. Chtěli jsme přípravy pro boj a roje měly rozkaz dělat zpravodajství. [...] Jejich politické názory byly jiné než naše, odhadovaly jinak situaci a vývoj. Celkem měly těžké postavení – vyhovět nám a zároveň zahraničí.*"[65]

Snaha podřídit parašutisty domácímu odboji však vycházela právě od kpt. Veselého-Štainera. „*Českoslovenští parašutisté obsluhující vysílač ‚Milada' měli zanedlouho plné zuby Štainerových pokusů, podřídit si je,*"[66] uvedl o mnoho let později Radomír Luža, účastník domácího odboje a syn generála Vojtěcha Luži. Vzájemnému porozumění neprospěl ani telegram Rady tří, odeslaný radiostanicí CALCIA koncem října 1944 do Londýna, prezidentu Edvardu Benešovi. Končil větami:

„*Cítíme se zrazeni, prestiž vlády denně klesá. Žádáme výměnu osob v Londýně, odpovědných za styk s námi, pro jejich neschopnost, důkladnou prohlídku našich telegramů a jejich vyřízení, zprostředkování spojení s Ruskem a případně dodání zbraní odtud, pakli Západ k tomu není schopen, a zastavení vládních výzev k boji, dokud národ nebude vyzbrojen.*"[67] Jeden z vedoucích představitelů Rady tří, univerzitní profesor JUDr. Josef Grňa (1897–1967), k tomu pak jen poznamenal, že členové CALCIA odmítli poté vysílat další zprávy: „*Když jsme však dále naléhali, začali náhle naši telegrafisté odmítat vysílání dalších telegramů, odvolávajíce se výslovně na rozkazy, které z Londýna dostali, že prý nám nejsou podřízeni, že mají své speciální úkoly, ke kterým sem byli vysláni a že naše telegramy nemohou dodávat pro přetížení stanice zpravodajskými depešemi.*"[68]

Vzniklou situaci chtěli řešit i českoslovenští zpravodajci v Londýně. V noci 21. prosince 1944 byla u Kutné Hory vysazena (po vykorespondování stanicí „Milada") sku-

63 VHÚ-VHA, Velitelství vojenské zpravodajské služby, paraskupina CALCIUM, Josef GEMROT, sign. 37-318-2/24 – Prohlášení o činnosti skupiny (1945).

64 Tamtéž.

65 VESELÝ-ŠTAINER, Karel: *Cestou národního odboje.* Sfinx, Praha 1947, s. 132. O činnosti CALCIA na jaře 1945 zde autor na s. 183 píše, že: „*[...] ‚Milada' dále pracovala samostatně a lhostejně k potřebám celku.*"

66 LUŽA, Radomír: *V Hitlerově objetí,* s. 206.

67 GRŇA, Josef: *Sedm roků na domácí frontě.* Blok, Brno 1968, s. 245.

68 Tamtéž, s. 247.

pina TUNGSTEN pod velením kpt. Rudolfa Pernického (1915–2005); dalším členem byl rtm. Leopold Musil (1911–1997). Kapitán Pernický měl – podle zadání z Londýna – převzít pod svou pravomoc i CALCIUM, předat mu krystaly pro radiostanici „Milada" a zároveň se pokusit urovnat jeho spory s kpt. K. Veselým-Štainerem. Avšak Josef Gemrot, Karel Niemczyk a František Široký pracovali dál samostatně a s velitelem TUNGSTENU (a vlastně i svým) byli v kontaktu pouze prostřednictvím spojek. Podařilo se jim z bezpečných úkrytů na Chrudimsku vykorespondovat přijímací plochy pro shozy materiálu z Velké Británie (už k nim však pro rychlý vývoj válečných událostí nedošlo) a pro přijetí paraskupin PLATINUM-PEWTER a BAUXITE. Již na podzim 1944 navázali také spolupráci s odbojovou organizací Zpravodajská brigáda.[69]

Druhá polovina dubna 1945 zastihla trojici z CALCIA v Luži u Vysokého Mýta. *„Asi 29. dubna dostali jsme výzvu od kpt. Pernického, abychom se přesunuli do prostoru Poličko, což jsme také ihned učinili. Při přesunu byli jsme dne 3. 5. 1945 zadrženi v České Svratce ruskými partyzány mjr. Orlova* [spr. Orjola – pozn. aut.] *a drženi až do 13. 5., kdy pro nás přijel kpt. Pernický a odvezl nás do Poličky."*[70]

Služba v armádě a u SNB v letech 1945–1949

Tečku za válečným nasazením Josefa Gemrota (od 1. června 1944 měl hodnost podporučíka pěchoty v záloze) a jeho druhů pak udělala cesta do Prahy na ministerstvo národní obrany, konkrétně k likvidační skupině při 2. oddělení Hlavního štábu

69 GRŇA, Josef: *Sedm roků na domácí frontě.* Blok, Brno 1968, s. 245. Dále ŠOLC, Jiří: *Bylo málo mužů,* s. 136; JELÍNEK, Zdeněk: *Západní paraskupiny a domácí odboj*. Historický ústav Čs. armády, Vojenské muzeum Praha 1992, s. 57; ŠOLC, Jiří: *Znamení trojského koně. Životní příběh majora Jaromíra Nechanského.* Vyšehrad, Praha 2008, s. 93–102.
Skupina PLATINUM-PEWTER ve složení npor. Jaromír Nechanský (1916–1950), rotný Alois Vyhňák (1919–1994), rotný Jaroslav Pešán (1912–1972) a četař Jaroslav Klemeš (nar. 1922) seskočila v noci ze 16. na 17. února 1945 u Javorné nedaleko Trhové Kamenice. BAUXITE tvořil jediný muž, kpt. Pavel Hromek (1911–1977), jenž seskočil v noci 22. března 1945 poblíž Cyrilova u Velkého Meziříčí. Zpravodajská brigáda se zformovala v roce 1943, o rok později stál v jejím čele Veleslav Wahl (1922–1950), spojení s Radou tří zajišťoval Ladislav Mareda (1921–1997).

70 MZM HO, inv. č. S 12 995 – Josef GEMROT – Prohlášení o činnosti. Dále o této události též ŠOLC, Jiří: *Bylo málo mužů,* s. 137; ŠOLC, Jiří: *Za frontou na východě. Českoslovenští parašutisté ve zvláštních operacích na východní frontě za druhé světové války (1941–1945).* Svět křídel, Cheb 2003, s. 153 a PELC, Oldřich: *Parašutisté v akci,* s. 72.
ORJOL (tedy OREL, nikoliv ORLOV) bylo krycí jméno mjr. Nikolaje Jemeljanoviče Melničuka, velitele sovětské skupiny VPERJOD (VPŘED), do prostoru Svratka – Křižánky – Herálec vyslané NKVD. Spolu s ní zde působila i skupina STAS, vyslaná sovětskou vojenskou zpravodajskou službou GRU, jíž tvořili Slováci Štefan Bandúr, Ján Velik a Emil Šimko. (Je příznačné, že ve zprávě z 12. května 1947 o své válečné činnosti – tehdy už příslušník SNB Josef Gemrot – o zadržení sovětskými parašutisty vůbec nepíše… To tehdy již nebylo žádoucí.)

čs. branné moci, kde se hodnotila a zároveň uzavírala činnost jednotlivých paraskupin. Po několikaměsíčním „vytěžování" ho čekal mírový život. K 1. červenci 1945 se dočkal povýšení do hodnosti poručíka, za svoji činnost za okupace byl také oceněn řadou vyznamenání – na blůzu si mohl připnout dva Československé válečné kříže 1939 (první z 24. května 1944 a druhý z 18. srpna 1945), Československou medaili Za chrabrost před nepřítelem, Československou medaili Za zásluhy I. stupně (obě uděleny 18. srpna 1945) a Československou vojenskou pamětní medaili se štítky Francie–Velká Británie (od 7. března 1944). Na ministerstvu pobyl služebně do konce prosince 1945 a od 1. ledna následujícího roku se hlásil na velitelství vojenského útvaru 4672 v Praze, což bylo označení pro pěší pluk 5.[71]

Josef Gemrot – podobenka z období po skončení II. světové války. (ABS)

Poručík Josef Gemrot však svou další budoucnost neviděl v působení u armády, chtěl se vrátit k policejní službě, tedy do řad nově vznikajícího Sboru národní bezpečnosti. Už 16. srpna 1945 adresoval ministerstvu národní obrany svou žádost o schválení nástupu k této bezpečnostní složce. V žádosti se objevují i slova, použitá v titulu tohoto příspěvku, a je zakončena takto: *„Prosil bych o přidělení do Mor.* [avské] *Ostravy, kde poměry dobře znám."*[72] Vojáci nedělali s přáním bývalého parašutisty žádné problémy a 20. srpna ji 2. oddělení Hlavního štábu doporučilo ministerstvu vnitra k vyřízení.[73] Tam přípis přijali a zároveň žadatele vyzvali, aby se dostavil na II. oddělení (osobní) Hlavního velitelství SNB k informativnímu rozhovoru. Zde se však zřejmě ukázal drobný „zádrhel" – zjistilo se totiž, že Josef Gemrot není vojákem z povolání. Avšak pplk. Václav Engelmann z uvedeného oddělení si věděl rady: *„Zamýšlím navrhnouti opětné přijetí Gemrota do Sboru národní bezpečnosti jako výkonného poručíka /:III. služební třída:/, zařaditi ho k místnímu velitelství SNB v Moravské Ostravě a pohlížeti na něj tak, jakoby byl službu v SNB nikdy nepřerušil."*[74] Ministerstvo národní obrany s tímto postupem vyslovilo souhlas, takže nic nestálo v cestě brzkému přechodu k SNB. V říjnu 1945 došlo ještě k tomu, že

71 ŠOLC, Jiří: Bylo *málo mužů,* s. 272 a n.; ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – hlášení činnosti z 12. 5. 1947 a osobní dotazník.

72 ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – žádost o zpětné přijetí ke státní policii – SNB.

73 Tamtéž. *„Je v zájmu státu,"* praví se v doporučení, *„aby tento důstojník byl jmenován a převzat jako důstojník do služeb Národní bezpečnosti s určením pro Mor. Ostravu."*

74 ABS , Josef GEMROT-2964/11, PS – vyjádření ze 17. 9. 1945.

J. Gemrot odvolal své přání o služebním zařazení do Ostravy s tím, že *„[…]pan zemský velitel SNB v Praze chce, aby byl zařaděn k ZV SNB v Praze, kde pak bude použit pro výcvikové středisko SNB ve Zbirohu u Rokycan.“*[75] Dlužno dodat, že oním zemským velitelem SNB byl od 21. června 1945 jeho známý z odboje – nyní již podplukovník – Karel Veselý-Štainer.

K 1. lednu 1946 se Josef Gemrot dočkal povýšení na nadporučíka pěchoty v záloze a 14. března stejného roku dostal oznámení následujícího znění: *„Zařaďuji Vás dnem 1. dubna 1946 do Sboru národní bezpečnosti jako nadporučíka v 7. platové stupnici v kategorii výkonných důstojníků Sboru národní bezpečnosti /III. služební třída/, a to k Zemskému velitelství SNB v Praze, které Vás zařadí a kde se hlaste k nástupu služby.“*[76] Stal se tak referentem oddělení Ib při štábu Zemského velitelství pro zemi Českou, které mělo mimo jiné za úkol zřizování kurzů, škol a výcvikových středisek a určování jejich rozvrhů. Následně obdržel zařazení do funkce velitele kurzů speciální střelby pro příslušníky SNB ve výcvikovém středisku Zbiroh, kde mohl plně využít svých zkušeností z výcviku ve Velké Británii.[77]

Doplňme jen, že první čtrnáctidenní instruktorský střelecký kurz proběhl už od 15. listopadu 1945 a Josef Gemrot (ještě jako voják „zapůjčený“ k SNB) v něm měl, coby jeho velitel, přednášet nauku o střelbě a vést praktický střelecký výcvik. Ze zdravotních důvodů se však tohoto úkolu zhostit nemohl. Více než dobře ho jistě zastoupil bývalý velitel paraskupiny TUNGSTEN, nyní důstojník 2. oddělení Hlavního štábu čs. armády, major Rudolf Pernický. Další kurzy (bylo jich během jednoho roku šest) se – už pod Gemrotovým vedením – uskutečnily od konce ledna 1946.[78]

O působení bývalého člena CALCIA ve zmíněných kurzech podává svědectví i vzpomínka jednoho z anonymních účastníků, zveřejněná v dobovém periodiku: *„Velitelem kursu byl npor. Gemrot, který pro svoji klidnou a demokratickou povahu byl velmi oblíben. Npor. Gemrot je považován za nejlepšího střelce západní armády a svým střeleckým uměním uváděl nás v úžas.“*[79]

Z výše uvedených řádků se dá vyčíst, že přechod Josefa Gemrota od armády k SNB byl v podstatě plynulý, i nově budované bezpečnostní složky potřebovaly k výcviku svých příslušníků zkušené odborníky. Čas však nezadržitelně plynul dál. V září a listopadu 1946 a poté v lednu 1947 ho nadřízení navrhli k povýšení do hodnosti kapitána

75 ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – Hlavní velitelství SNB, GEMROT Josef – opětné zařazení k SNB.

76 Tamtéž. Přechod J. Gemrota k SNB je uveden i v Denním rozkazu č. 104 zemského velitele SNB z 26. 4. 1946 (ABS, Kádrové rozkazy, kart. 1/1946).

77 Tamtéž, PS – návrh na jmenování do hodnosti kapitána. O organizaci zemského velitelství SNB viz blíže KVAPILOVÁ, Iva: *Přehled organizačního vývoje Sboru národní bezpečnosti v letech 1945–1950 se zaměřením na veřejně bezpečnostní (resp. pořádkovou a kriminální) složku.* In: *Sborník Archivu ministerstva vnitra*, Praha 2003, s. 71–72.

78 Srv. ABS, Zemské velitelství SNB Praha, sign. A 14, inv. č. 354, Střelnice – zřízení; a dále A 14, inv. č. 160, Stavba speciálních střelnic pro účely SNB. Josef Gemrot v březnu 1946 také připravil pro účely výcviku manuál, nazvaný „Instrukce pro udržovací výcvik (na sucho) ve střelbě nemířené (instinktivní) z pistole a samopalu“.

79 *Bezpečnost*, roč. I, č. 20 z 1. listopadu 1946.

s tímto hodnocením: „*Npor. výk.*[onný] *Gemrot je národnostně a státně spolehlivý a vyhovuje také podmínkám ustanovení § 17, odst. 2 zák. čís. 103/1926 Sb., pokud jde o zvláštní způsobilost, schopnost, upotřebitelnost a důvěryhodnost. Nemá však minimální služební dobu 22 roků, která je v Sboru národní bezpečnosti stanovena pro jmenování kapitánem /:6. platová stupnice:/ v kategorii důstojníků výkonných.*

Jmenovaný důstojník byl od roku 1939 až do 1. 4. 1946, kdy byl opět převzat do Sboru národní bezpečnosti, příslušníkem čs. zahraniční armády. V době od 3. 4. 1944 do národního osvobození působil jako parašutista v týlu nepřítele na obsazeném území Československé republiky a všech uložených úkolů se zhostil s výtečným úspěchem.

Podle čl. III Košického vládního programu nebude jmenování a povyšování důstojníků podmíněno jen formálními pravidly, nýbrž bude podporován mimořádný rychlejší postup /:resp. jmenování:/ nejschopnějších, především těch, kteří se osvědčili na frontě v boji.

Poněvadž npor. výk. Gemrot je jedním z takových důstojníků, navrhuji ve smyslu čl. I, čís. 2 vládního usnesení ze dne 16. 4. 1946, aby mu vláda republiky Československé povolila úchylku od podmínky stanovené služební doby za tím účelem, aby mohl býti jmenován kapitánem výk. s účinností od 1. října 1946.“[80]

A skutečně, 19. února 1947 obdržel Josef Gemrot dekret o jmenování kapitánem SNB s účinností od 1. října 1946. V dotazníku, který v oné době musel vyplnit, ho tehdejší nadřízený, velitel oddělení Ib při ZV SNB v Praze, major Dominik Šimoník hodnotil takto: „*Popis po stránce mravní: vážný, klidný, dobrosrdečný. Popis po stránce odborné: má mimořádné schopnosti a zkušenosti v oboru střelby instinktivní, které získal za svého pobytu v zahran.*[iční] *armádě v Anglii. Osvědčil se jako velmi dobrý velitel v tomto oboru při výcviku na spec. střelnici ve Zbirohu. Vystupování ve službě i mimo službu velmi dobré. Vžil se rychle a úspěšně do nových poměrů.* “[81]

Uznáním válečné činnosti J. Gemrota se stal i fakt, že 29. května 1947 byl spolu s dalšími československými válečnými parašutisty ze Západu i Východu v delegaci těchto bojovníků za svobodu přijat prezidentem Edvardem Benešem. Spolu s ním se tohoto setkání účastnili i Antonín Bartoš (skupina CLAY), František Bogataj (CARBON), Pavel Hromek (BAUXITE), Jaromír Nechanský (PLATINUM-PEWTER), vůbec první parašutista vyslaný z Velké Británie do protektorátu Otmar Riedl (BENJAMIN) a Štefan Šahur, příslušník oddílu zvláštního určení při I. čs. armádním sboru v Sovětském svazu.[82]

Ještě před tím nastal pro Josefa Gemrota důležitý krok i v osobním životě. Dne 24. srpna 1946 uzavřel u farního úřadu československé církve ve Vratimově (okr. Frýdek-Místek) sňatek se Štěpánkou Václavkovou, rodačkou z Litovle, bytem v Řepišti

80 ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – návrh na jmenování do hodnosti kapitána, 27. 1. 1947. Zákon č. 103/1926 Sb. pojednával o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců, článek III. tzv. Košického vládního programu (vyhlášen novou československou vládou 5. 4. 1945 v Košicích) hovořil o čs. armádě a její výstavbě.

81 Tamtéž, PS – dotazník z 24. 2. 1947. Josef Gemrot v něm ještě uvádí, že provozuje jízdu na kole a plavání a že jeho zálibami mimo službu jsou myslivost a rybářství.

82 Srv. ŠOLC, Jiří: *Bylo málo mužů,* s. 279.

(okr. Frýdek-Místek). Pozorný čtenář si jistě vzpomene, že se o této dívce hovoří jako o jeho snoubence – v souvislosti s odchodem do zahraničí – již v roce 1939.

Zajímavým dokladem o tehdejších předpisech je žádost z května roku 1946, kdy musel npor. Gemrot žádat své nadřízené o svolení k svatbě. Došlo i k prošetřování rodinných poměrů a národní spolehlivosti příbuzných jeho vyvolené, než konečně 15. července 1946 zemský velitel K. Veselý-Štainer vyslovil se sňatkem oficiální souhlas a 31. července se pak ve stejném smyslu vyjádřil i hlavní velitel SNB podplukovník Oldřich Kryštof.[83]

V únoru 1948 došlo v Československu ke změně politických poměrů, vlády se chopila komunistická strana. Změny nastaly i v řadách SNB, mnoho důstojníků i hodnostně nižších příslušníků muselo sbor opustit, někteří hledali útočiště za hranicemi republiky. Manželé Gemrotovi však tuto variantu volil nechtěli, právě v této době totiž očekávali přírůstek do rodiny – dne 19. dubna 1948 se jim narodili synové Oldřich a Miloslav.[84]

Novomanželé na svatební fotografii z 24. srpna 1946. (Foto MZM HO Brno)

V červenci 1948 oznámil výnos ministerstva vnitra zavedení zbrojní služby u SNB, což v praxi znamenalo, že ZV SNB mělo jmenovat zbrojního důstojníka, jemuž budou po odborné stránce podřízeni zbrojíři oblastních velitelství. Nově zřízená funkce spadala pod III. oddělení zemského velitelství. Nadřízení určili 11. srpna 1948 na toto místo kapitána Josefa Gemrota, jmenování obdržel 21. září 1948.[85] Dlouho však v tomto služebním zařazení nezůstal – k 31. prosinci 1948 zaniklo v Československu zemské zřízení, a tudíž vzala za své i dosavadní organizace SNB. Od 1. ledna 1949 byl kpt. Gemrot zařazen k Obvodnímu velitelství Národní bezpečnosti (NB) 2 v Praze, spadajícímu pod nově vzniklé Krajské velitelství (KV) NB. Leč začal se rapidně horšit jeho zdravotní stav. Naposledy se objevil ve službě 14. února 1949, lékaři zjistili rakovinu levého ucha, spojenou s nedoslýchavostí.

83 Srv. ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – povolení k sňatku.

84 Srv. Tamtéž, PS – osobní list, b. d.

85 Tamtéž, PS – osobní karta, návrh na jmenování zbrojním důstojníkem.

V nemocnici Na Bulovce, kde ho od 21. června do 22. července 1949 hospitalizovali, se sice podrobil operaci, avšak musel zůstat nadále v domácím ošetřování.[86]

Jako jeho mnoho dalších kolegů, bývalých západních parašutistů, se Josef Gemrot dostal v té době do hledáčku Státní bezpečnosti. Dne 27. června 1949 totiž neblaze proslulý Bedřich Pokorný (1904–1968), druhý zástupce přednosty odboru BA (tedy StB) Jindřicha Veselého (nar. ?–1964), napsal náměstkovi ministra vnitra pro bezpečnost Josefu Pavlovi (1908–1973) a prvnímu zástupci přednosty BA Osvaldu Závodskému (1910–1954) tento úřední záznam:

„Gemrot Josef – zpráva. Podle zprávy našeho orgána 165 slouží prý někde v Praze u SNB jistý Josef Gemrot, pravděpodobně v hodnosti kapitána, bývalý anglický parašutista, který podle tvrzení našeho orgána 165, zabraňoval za okupace, spolu se skupinou R-3, ve vyhazování železničních tratí v týlu Němců od konce roku 1944 do března 1945. Tuto zprávu posílám na vědomí vzhledem na okolnost, že Gemrot je bývalým anglickým parašutistou.“[87]

Za zmínku stojí, že referent, který 29. června 1949 záznam zařazoval do spisu, si na okraj papíru poznamenal, že Josef Gemrot slouží u ZV SNB v Praze. To však v té době již bezmála půl roku neexistovalo… Je však více než pravděpodobné, že nebýt zdravotních potíží, které se nakonec ukázaly být velice vážné, skončilo by působení bývalého zástupce velitele skupiny CALCIUM u SNB zřejmě jinak. I tak však spělo k nepříliš šťastnému konci.

Dne 15. října 1949 navrhl krajský velitel Národní bezpečnosti v Praze plukovník Antonín Jahelka ministerstvu vnitra, aby se kapitán Gemrot – vzhledem ke svému onemocnění – podrobil superarbitračnímu řízení a následnému přeložení do trvalé výslužby. Z kanceláře náměstka ministra Josefa Pavla přišlo 25. října souhlasné stanovisko. Velitel NB obvodu 2 štábní kapitán Vladimír Mejsnar podal už 11. listopadu 1949 Krajskému velitelství NB návrh na zavedení superarbitračního řízení; to bylo určeno na 21. prosinec. Nález komise, držící se zjištění úředního lékaře, byl následující:

„Kapitán Josef Gemrot trpí rakovinou levého ucha a nedoslýchavostí tohoto ucha a stavem po průstřelu pod l.[evou] *lopatkou. Choroba (vada) vznikla během služby vojenské v zahraniční armádě v roce 1942 při výbuchu pumy a průstřel pod l. lopatkou dne 23. 6. 1944. Ve službě ve SNB se choroba (vada) pouze zhoršila. Choroba (vada) jest vleklá (trvalá), která ani při správném léčení nedává naděje na uzdravení nebo zlepšení v té míře, že by superarbitrovaný nabyl opět úplné schopnosti ke službě ve SNB. Superarbitrovaný jest ke službě ve SNB trvale neschopen. Navrhuji přeložiti ho do trvalé výslužby. Schopnost k přiměřenému občanskému výdělku je podle jeho celkového stavu snížena o 80 %.“*[88]

Komise však nedoporučila, aby mu bylo, jak žádal, připočteno deset služebních let při výměře výslužného podle § 7 zákona č. 153/23 Sb., neboť nebyly splněny zákonné

86 Srv. ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – návrh na zavedení superarbitračního řízení z 15. 10. 1949.

87 Tamtéž, PS – Bedřich POKORNÝ, úřední záznam z 27. 6. 1949. O B. Pokorném viz blíže DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Bedřich Pokorný – vzestup a pád*. In: *Sborník Archivu ministerstva vnitra č. 2,* Praha 2004, s. 233–278.

88 ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – rozhodnutí superarbitrační komise z 21. 12. 1949. Zmiňovaný „výbuch pumy“, který J. Gemrota měl zranit, však není v žádných materiálech uváděn.

podmínky: „*Superarbitrovaný se stal neschopným ke službě ve SNB v důsledku poruch zdraví, které však vznikly během vojenské služby v zahraniční armádě, a ne během služby ve SNB, a má nárok na zhodnocení podle vl.*[ádního] *nař.*[ízení] *čís. 164/1946 Sb.*“[89]

Plukovník Jahelka pak ještě 30. prosince odeslal přípis na ministerstvo vnitra s návrhem, aby došlo k přeložení kapitána Gemrota do trvalé výslužby. Kancelář náměstka ministra pro bezpečnost pak už pouze 6. ledna 1950 nemocnému důstojníkovi sdělila, že „*Ministerstvo vnitra dává Vás podle ustanovení § 2, písm. b) zákona ze dne 4. července 1923, čís. 153 Sb. dnem 31. ledna 1950 do trvalé výslužby a zprošťuje Vás tímto dnem činné služby ve Sboru národní bezpečnosti. Výplata aktivních služebních příjmů se Vám zastavuje dne 31. ledna 1950.*“[90]

Penzijní dekret mu byl doručen 16. ledna, zároveň musel odevzdat veškeré průkazy a jiné náležitosti související s dřívějším služebním zařazením.

Invalidní důchodce v hledáčku StB

Pro Josefa Gemrota, příslušníka československé zahraniční armády a parašutistu, který více než rok úspěšně působil v týlu nepřítele, i pro jeho blízké, nastala neradostná doba. Penzijní oddělení finančního ředitelství v Praze mu od 1. února 1950 přiznalo roční výslužné plus zvláštní přídavek, avšak uživit z těchto peněz rodinu nebylo vůbec snadné. Opět také „vystrčila růžky“ StB. Její důvěrník „EmVe“ svému řídícímu orgánu 9. ledna 1950 sděloval:

„*Gemrot, kpt. SNB, parašutista ze západu – upozornění. V Praze XIX v tomtéž domě, ve kterém bydlí stranický sekretář složky VB nadpor. SNB Bohuslav Laita, bydlí také kpt. SNB Gemrot, bývalý parašutista ze západu. Gemrot je velmi blízským* [tak!] *a naprosto oddaným člověkem plk. Štajnera-Veselého. Nyní je Gemrot asi půl roku nemocen (co je to za nemoc, nezjišťováno). S kým se stýká a čím se zabývá, není známo. Službu v SNB po tuto dobu nekoná.*“[91]

A dále pak důvěrník „EmVe“ rozvinul téměř fantasmagorickou konstrukci:

„*Když nedávno pionýrská skupina Slávy Horníka požádala s. ministra vnitra o převzetí patronátu, a patronát na pokyn s. ministra vn.*[itra] *převzalo velitelství VB na slavnosti pořádané v Praze-Košířích ve škole Pod Rokoskou, aniž zpráva o této slavnosti prošla čsl. rozhlasem, byla již druhého dne vysílána londýnským rozhlasem. Slyšel jeden z účastníků slavnosti prap. SNB Pavel Koštajn. Je domněnka, že nadpor. B. Laita, který byl této slavnosti přítomen, sdělil tuto věc kpt. Gemrotovi a tento radiotelegraficky do Londýna!!*“[92] Z těchto „povedených“ vývodů pak celkem logicky pro příslušníky StB vyplynulo, že je nutné prověřit „*důvěrné styky kpt. SNB Gemrota, oddaného člověka*

89 ABS, Josef GEMROT-2964/11, PS – rozhodnutí superarbitrační komise z 21. 12. 1949. Zmiňovaný „výbuch pumy“, který J. Gemrota měl zranit, však není v žádných materiálech uváděn.

90 Tamtéž, PS – přípis ministerstva vnitra ze 6. 1. 1950.

91 Tamtéž.

92 ABS, Studijní ústav, sign. 305-706-2, Josef GEMROT – Úřední záznam č. 9 z 9. 1. 1950.

Štajnera-Veselého, s nadpor. Bohuslavem Laitou, stranickým sekretářem složky VB, a podezření, zda ‚nemocný' kpt. Gemrot neudržuje tajné radiospojení s Londýnem nebo Hlasem Ameriky."[93]

Ze zdravotních důvodů penzionovaný důstojník Josef Gemrot se pak v srpnu roku 1950 přestěhoval s manželkou a dvěma malými synky do Ostravy-Mariánských Hor, avšak ani zde neunikl pozornosti všudypřítomné StB. V květnu 1952 odeslal poručík Jarmil Šindelář, velitel oddělení 2 sektoru I (protivýzvědná služba) z Velitelství StB Krajskému velitelství StB do Ostravy dotaz na zjištění přesné adresy a zaměstnání J. Gemrota. O několik dnů později už do Ostravy směřoval od velitele sektoru I přímo rozkaz ke Gemrotovu „rozpracování".[94] Na oba přípisy reagovali promptně pracovníci ostravského KV StB. Za několik dní velitel 2. oddělení (politického) KV StB podporučík Oldřich Goj sdělil do Prahy adresu trvalého bydliště rodiny bývalého parašutisty s dodatkem, že *„jmenovaný není nikde zařazen do pracovního procesu. Nebyl, ani v současné době není, spolupracovníkem zdejšího velitelství.*"[95] O dva týdny později

KRAJSKÉ VELITELSTVÍ STÁTNÍ BEZPEČNOSTI OSTRAVA

Čís. A-10911/1023-52. V Ostravě dne 6.6.1952

MINISTERSTVO NÁR. BEZPEČNOSTI
Velk... I. správa
Tajné!
Došlo 11. VI. 52
Čj.-A- 7399/1023
Přílohy Ref. I

Ministerstvo národní bezpečnosti
velitelství státní bezpečnosti
s e k t o r I.
P r a h a .

K č.j. A-960/1023-52.

Věc: Akce " PARA " - GEMROT Josef - hlášení.

GEMROT Josef, bývalý kpt. SNB, je toho času bez pracovního poměru, ^obírá důchod a zjistilo se, že je těžce nemocen na rakovinu. Vůbec nevycházi z domů, jedině k převazu k lekáři. Styky nebyly zjištěny žádné. Jiných poznatků dosud není.

Za krajského velitele
velitel 1. oddělení.
/ Macháček /.

Doklad zájmu Státní bezpečnosti o Josefa Gemrota, 1952. (ABS)

93 ABS, Studijní ústav, sign. 305-706-2, Josef GEMROT – Úřední záznam č. 9 z 9. 1. 1950.

94 Srv. Tamtéž – Zjištění pobytu, přípis ze 17. 5. 1952 a Akce PARA – příkaz k rozpracování, přípis z 23. 5. 1952. Překvapující je, že StB zřejmě nevěděla, že Josef Gemrot byl ze zdravotních důvodů penzionován.

95 Tamtéž – Přípis z 22. 5. 1952. O organizaci StB a obsazení jednotlivých funkcí viz DVOŘÁKOVÁ, Jiřina: *Státní bezpečnost v letech 1945–1953 (Organizační vývoj zpravodajských a státně bezpečnostních složek).* ÚDV, Praha 2007, s. 177–197.

odešlo z Ostravy do Prahy hlášení adresované sektoru I Velitelství StB. Poručík František Maceček, šéf 1. oddělení (kontrarozvědného) KV StB uvedl:

„Akce ‚PARA' – GEMROT Josef – hlášení. GEMROT Josef, bývalý kpt. SNB, je toho času bez pracovního poměru, pobírá důchod a zjistilo se, že je těžce nemocen na rakovinu. Vůbec nevychází z domu, jedině k převazu k lékaři. Styky nebyly zjištěny. Jiných poznatků dosud není."[96]

Klid však Josef Gemrot zcela určitě ještě neměl mít, dokládají to i závěry „ustanovky", kterou si vyžádalo oddělení 2 sektoru I Velitelství StB, jejíž závěry zpracovali a svěřili papíru velitel oddělení 2 (identifikace-ustanovka osob a všeobecné objekty) sektoru V (operativní) Velitelství StB poručík František Liska a šéf 2. referátu stejného oddělení podporučík František Pytela. Co se týče politického a morálního profilu, tak z jejich hodnocení bývalý parašutista nevyšel příliš dobře.

Do svého posledního bydliště v Praze-Dejvicích se sice *„[...] přistěhoval již jako člen KSČ. To znamená, že se přihlásil do KSČ ve SNB. Politického života v místní org.* [anizaci] *KSČ 14 Dejvice se nezúčastňoval. Odůvodňoval to tím, že je těžce nemocný (má rakovinu v pravém uchu). Nikdy žádnou funkci v KSČ v místě bydliště nevykonával, neměl také vůbec žádný zájem o nějakou funkci. Třebaže jmenovaný pocházel z dělnické rodiny, byl třídně neuvědomělý. Politicky byl málo vyspělý a neuvědomělý. To vyvěrá z toho, že za první republiky byl v Moravské Ostravě u uniformované policie. Po stránce politické mu členové místní org. nedůvěřovali, třebaže byl kapitánem SNB. Po stránce morální nezavdal žádné příčiny k nějakému přestupku. Byl uzavřené málomluvné povahy, ale dost vychloubačný. Když se našel někdo, kdo měl zájem o jeho pobyt v Anglii a o jeho partyzánštinu, rád o tom vyprávěl, samozřejmě to musel být člověk, kterého znal, alespoň částečně."*[97]

Dále však našli informátoři (šlo údajně o pět náhodných občanů, z toho čtyři členy KSČ) na Josefu Gemrotovi a jeho rodině i jisté, v některých případech dobově podmíněné, kladné stránky:

„Rodinné poměry jmenovaného byly vzorně spořádané. Pečlivě se staral o celou rodinu čtyřčlennou. Má dva syny Oldřicha a Miloše [spr. Miloslava – pozn. aut.]*, dvojčata. […] S rodinou obýval dva pokoje, kuchyň, s příslušenstvím. Z těchto bytů platil roční nájem 6000 Kč. Byt byl normálně, spíše chudě zařízen. Celkově si rodina nežila nějak v přepychu. Byl to normální život, bez nedostatků i přepychů. Celá rodina se normálně oblékala. Nikdy nebyl viděn některý člen rodiny, že by měl na sobě nějak zvlášť kvalitní oblečení. Gemrot byl dán do pense pro nemoc (rakovinu). Jelikož byl nemocen a neměl příjem na udržování bytu, a celá životní stránka odchodem do pense se snížila, odstěhoval se s rodinou do Ostravy dne 1. 8. 1950, kde bydlí dosud. Zda-li se zapojil, není konkrétně známo, ale vzhledem k jeho nemoci pravděpodobně nikde nepracuje."*[98]

Negativně byly pak hodnoceny nejen jeho nepřerušené styky s bývalým příslušníkem československé západní armády Aloisem Temelem (1912–?), který odešel v roce

96 ABS, Studijní ústav, sign. 305-706-2, Josef GEMROT – Přípis ze 6. 6. 1952.

97 Tamtéž – Výsledky ustanovky z 18. 6. 1952.

98 Tamtéž.

1949 do Velké Británie, ale dokonce i styky s vlastním bratrem Fridolínem, propuštěným z Československých aerolinií, neboť oba *„neměli a nemají kladný poměr k lid.*[ově] *dem.*[okratickému] *zřízení.*“[99]

K dalším krokům proti Josefu Gemrotovi však StB již nepřistoupila. Zřejmě to lze přičíst i tomu, že od roku 1954 žil odloučen od dětí a manželky u své sestry Jany Kozákové a švagra Františka v Ostravě-Hrabové. Syn Oldřich vzpomínal, že tam s bratrem a matkou jezdili pouze na návštěvy, otec nechtěl, aby ho takto – trpícího stále častějšími a silnějšími bolestmi – nejbližší viděli. Těžká nemoc však nezadržitelně postupovala a dne 11. srpna 1955 důstojník Josef Gemrot, příslušník čs. zahraničního i domácího odboje z let druhé světové války, v Ostravě zemřel. Po jeho smrti musela vdova s dětmi opustit pronajatý byt. Naštěstí se jich ujal její bratr Zdeněk Václavek a poskytl jim útočiště ve svém rodinném domku v Řepištích. Na zdejším hřbitově nalezl Josef Gemrot i místo svého posledního odpočinku...[100]

Co říci na závěr? Pokusil jsem se přiblížit životní pouť nevšedního člověka, který se jako skutečný vlastenec postavil v roce 1939 ke ztrátě státní samostatnosti a aktivně a statečně se zapojil do zápasu za její obnovení. Těžká choroba však předčasně ukončila jeho život, a přes jeho nezpochybnitelné zásluhy mu společenské zřízení nastolené po roce 1948 nebylo schopno zajistit důstojnější prožití posledních chvil života. Naopak, represivní složky komunistického režimu slídily v soukromí bývalého zástupce velitele paraskupiny CALCIUM, který pro ně byl až do své smrti podezřelou existencí. Snad se však životní osudy lidí, jako byl Josef Gemrot, nevytratí z našeho povědomí...[101]

99 ABS, Studijní ústav, sign. 305-706-2, Josef GEMROT – Výsledky ustanovky z 18. 6. 1952.

100 Srv. GEMROT, Oldřich: Dopisy Jiřímu Mikulkovi z 13. září 2009 a 17. května 2010.

101 Za spolupráci děkuji (v abecedním pořadí) PhDr. Janu Břečkovi (Brno), PaedDr. Jindřichu Markovi (Praha) a Janu Railovi (Náchod).

FONDY

Průvodce operativními svazky Hlavní správy rozvědky

Pavel Navrátil

Informace o původcích

Činnosti rozvědky by se daly v hrubých rysech definovat jako realizace bezpečnostní politiky státu ve vztahu k zahraničí. V rámci této hrubé kontury lze rozpoznat jemnější linie, jako získávání informací zejména politické, hospodářské a obranné povahy, s tím související budování sítí tajných spolupracovníků, zakládání a obsazování vlastních zahraničních expozitur (tzv. rezidentury), provádění aktivních opatření (např. vypouštění dezinformací, sabotáže, útoky), analyzování a aplikace výsledků své činnosti a podobně. Nelze zde ovšem opomenout podstatný fakt, že po převážnou dobu své poválečné existence byla československá rozvědka především důležitým mocenským nástrojem sloužícím k prosazování politiky KSČ, případně i – skrze KGB – přímo zájmů SSSR.

Příslušností rozvědka vždy patřila do podřízenosti ministerstva vnitra. V roce 1948 byla představována sektorem BAb, který se nacházel ve struktuře Státní bezpečnosti. Hlavními nepřáteli, na které byla požadována orientace, se po únorovém převratu stala protikomunistická emigrace, odsunutí sudetští Němci a západní demokratické státy. Síť spolupracovníků schopných podávat cenné informace z těchto prostředí nebyla v tomto období ještě zdaleka utažena kýženou silou, výslednost tedy nedosahovala požadovaných kvalit. V letech 1951–1953 proběhla v StB rozsáhlá politická čistka, která se nevyhnula ani tomuto útvaru, zatčen byl i samotný velitel sektoru.

S rokem 1953 přišla zásadní strukturální reforma ministerstva vnitra nařízená ministrem Rudolfem Barákem, kdy po sovětském vzoru vznikla také Hlavní správa rozvědky – I. správa MV (později FMV, SNB). Období do roku 1968 je pro rozvědku obecně pokládáno za nejúspěšnější, počet kádrových příslušníků byl vyšší než tisíc, spolupracovníků bylo rozpracováno více než pětkrát tolik.

V souvislosti s okupací armádami Varšavské smlouvy, a zvláště s následujícím normalizačním procesem, došlo i zde k zásadním personálním změnám (mimořádně závažné byly případy emigrace některých příslušníků), s tím v mnoha případech souvisela i ztráta části agenturní sítě. Proces konsolidace a obnovení činnosti v někdejším rozsahu a kvalitě tu byl ze zmíněných důvodů podstatně náročnější, než samotné mocenské ovládnutí novou stranickou garniturou. Přes nesporné úspěchy a vyvíjení značného úsilí se však již nepodařilo dlouhodobě dosahovat takové míry úspěšnosti, jako v předchozím období.

Historie Hlavní správy rozvědky končí v souvislosti se zrušením StB dne 15. února 1990.

Typy svazků

Pojmem svazek rozumíme evidovaný soubor dokumentů vzniklých v souvislosti s operativní činností dané bezpečnostní složky, ukládaných ke konkrétním problematikám či osobám.

Obsahem fondu „I. správa SNB – operativní svazky" jsou operativní svazky československé rozvědky z období 1945–1990. Rozlišujeme zde více typů svazků, což je odrazem rozmanitosti agendy rozvědky.

Pro systém těchto svazků, který platil na konci roku 1989, bylo zásadní vydání Rozkazu náčelníka I. správy č. 11/1966 nesoucího název „Instrukce pro vedení svazkové agendy, evidence a administrativy na I. správě MV a 1. odborech KSSNB"[1], kde byl stanoven od ostatních součástí StB odlišný systém kategorizace, struktury a zásad správy svazků civilní rozvědky. Zavedeny byly tři základní druhy svazků, které se dále mohou dělit na další kategorie:

osobní (zakládán k tajným spolupracovníkům, konspirativním a propůjčeným bytům)

operativní (zakládán na objekty, operativní korespondenci, aktivní opatření, dokumentační materiál)

osobní svazek kádrového příslušníka.

S tímto souviselo i přiřazení specifických řad registračních čísel (jde o desetitisícové řady, první číslice potom označuje kategorii). V rámci jednotlivých svazků dále mohly být zakládány dílčí podsvazky, které byly označovány trojmístným číslem a uváděny za vlastním reg. číslem svazku (např. 45689/020).

Číslování dílů a podsvazků

druh (pod)svazku	číselné označení
díly hlavního svazku	011–019; D01–D99
pracovní podsvazek	020–029; 050–099
finanční podsvazek	030–039; N01–N99
tematický podsvazek	100–299
podsvazek typa / zájmové osoby	300–999

V průběhu sedmdesátých a osmdesátých let byl tento systém několikrát revidován a v některých aspektech upraven, základní kostra však zůstala zachována.[2] Níže uváděné struktury jednotlivých typů svazků vycházejí z úzu nastaveného v roce 1966,

1 Viz: http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/1sprava/rozkaz11-1966.pdf

2 Podrobněji je tato problematika zpracována v článku: ŽÁČEK, Pavel: *Registrace, vedení a archivace svazků ve směrnicích čs. komunistické rozvědky*. In: *Pamäť národa č. 2*, 2006. Viz: http://www.upn.gov.sk/1-sprava/IS-b.pdf

v praxi je ale třeba počítat s tím, že vnitřní členění svazků založených před tímto rokem, či převedených z jiných správ MV, mu nemusí zcela odpovídat.

Specifikace jednotlivých druhů vedených svazků

Níže uvedené druhy svazků byly v souladu platnými interními předpisy vnitřně členěny. První rovinou členění bylo rozdělení svazků na svazek hlavní a dílčí podsvazky, kde pouze hlavní svazek sloužil k ukládání základních informací a vyhodnocení. Podsvazky byly určeny k ukládání záznamů a zpravodajských informací podle věcné charakteristiky (např. operativních záznamů, finančních dokladů, údajů o spojení apod.). Založení dalšího dílu hlavního svazku či podsvazku bylo předepsáno po dosažení stanoveného limitního stavu dokumentace v rozsahu 300 listů.

Objektové svazky – řád svazku „1"

Rozpětí registračních čísel: 10001–13106[3]

Do tohoto typu svazku byly ukládány dokumenty související s rozpracováním tzv. objektu – pod tímto termínem obvykle rozumíme instituci, organizaci, skupinu osob, či obecně řečeno problematiku, která se stala předmětem zájmu této zpravodajské služby. Mohlo se jednat například o státní instituce v zájmových zemích, zahraniční bezpečnostní složky, československé emigrantské skupiny a komunity, firmy rozpracované po linii vědecko-technické špionáže, československé zastupitelské úřady apod.

Hlavní svazek je dělen na dvě části s označením I. a II.:

I. (materiály k založení a vedení svazku, materiály zásadního významu)
- seznam dokumentů
- osobní rejstřík
- seznam podsvazků zájmových osob
- seznam podsvazků a dílů hlavního svazku
- rozhodnutí o zavedení svazku
- plán rozpracování objektu
- vyhodnocení práce na objektu
- rozhodnutí o uložení svazku.

II. (materiály získané v průběhu rozpracování objektu)
- souhrnná zpráva o objektu
- jednotlivé poznatky k objektu.

3 Číselná rozpětí vycházejí z registračních protokolů I. správy v té podobě, v jaké byly Archivem bezpečnostních složek převzaty. Viz: http://www.abscr.cz/cs/objektove-svazky-i-sprava-snb

V rámci objektového svazku se dále zakládaly tyto podsvazky:

Podsvazky typů / zájmových osob
- tyto podsvazky sloužily k shromažďování informací o jedné či více osobách figurujících v souvislosti s daným objektem zpravodajského zájmu. Byly zde evidovány osoby, o jejichž získání ke spolupráci měla rozvědka zájem (tzv. typy na tajné spolupracovníky) nebo naopak osoby označené jako nepřátelské. V případě získání vytypované osoby ke spolupráci byl podsvazek zrušen a převeden na osobní svazek tajného spolupracovníka.

Tematické podsvazky
- obecně lze tematický podsvazek charakterizovat jako prostor pro ukládání informací rozvádějících problematiku hlavního svazku do větší hloubky po více liniích.

Finanční podvazky
- obsahují evidenční list výdajů vzniklých v souvislosti s operativním rozpracováním a samotné finanční doklady .

Příklady objektových svazků:
reg. č. 10081 – *Svobodná Evropa Mnichov*
reg. č. 11661 – *Bezpečnost zastupitelského úřadu Tripolis-Libye*
reg. č. 12314 – *Operativní rozpracování USA objektů CIA a FBI v Kanadě*
reg. č. 12402 – *Emigrace ve Velké Británii*
reg. č. 12760 – *Siemens*

Archivní svazky – řád svazku „2"

Rozpětí registračních čísel: 20000–20967[4]

Tato řada byla původně zamýšlena rovněž pro registraci objektových svazků, využita však byla pro uložení starších svazků rozvědky, převážně z druhé poloviny čtyřicátých a první poloviny padesátých let. Výjimečně se zde vyskytují i dokumenty z let šedesátých.

Příklady archivních svazků:
reg. č. 20014 – *Vyřazené typy Itálie*
reg. č. 20133 – *Antonín FUCHS*
reg. č. 20961 – *Hlášení o činnosti sektoru BAb*

4 Viz: http://www.abscr.cz/cs/svazky-vyrazenych-typu-i-sprava-snb

Osobní svazky kádrových příslušníků – svazky řádu „3“

Rozpětí registračních čísel: 38301–39990; 30001–30832[5]

Svazek byl zakládán ke kádrovým příslušníkům rozvědky, vysílaným „k působení v zahraničí“. Pod tímto pojmem se obyčejně skrývalo zařazení na rezidentuře s legálním krytím, vysazení po linii nelegální rozvědky, či zahraniční cesty využívané pro provádění rozvědné činnosti. Byly zde shromažďovány materiály k přípravě na výjezd a následně i k samotnému průběhu činnosti v zahraničí.

Hlavní svazek je dělen na dvě části s označením I. a II.:

I. (materiály týkající se předvýjezdové přípravy)
- seznam dokumentů
- plán přípravy na pobyt v zahraničí
- vyhodnocení přípravy
- záznam o jednání komise hodnotící připravenost orgána
- záznam o pohovoru s manželkou před výjezdem
- návrh na vyslání / vysazení do zahraničí
- služebně kádrová charakteristika
- legalizační materiály
- přehled o osobách, se kterými orgán přišel do styku v průběhu práce na centrále i v zahraničí.

II. (materiály z operativního činnosti v zahraničí)
- osobní plán práce v zahraničí
- pravidelné pracovní hodnocení v době pobytu v zahraničí
- zpráva o činnosti na rezidentuře
- pracovní hodnocení z pobytu v zahraničí.

V případě svazku nelegálního rozvědčíka se zaváděly tyto typy podsvazků:

Finanční podsvazek

Podsvazek signálů / obranný
- rizikové poznatky, nedostatky, narušení konspirace

Podsvazek osobních náležitostí
- přehled povinností nelegálního rozvědčíka v zahraničí, dispoziční příkazy, korespondence s příbuznými, osobní finanční prostředky

5 Řada číselně vyšší je starší. Viz: http://www.abscr.cz/cs/osobni-svazky-kadroveho-prislusnika-svazky-radu-3

Podsvazek spojení

– plán spojení s centrálou, bydliště nelegálního rozvědčíka a kontakty, krycí adresy v ČSSR, dokumentace k verbovce, slib o spolupráci / mlčenlivosti, záznamy ze schůzek, evidence zásilek

Podsvazek styků

– prověrky a dokumentace styků, rozpracované osoby

Podsvazek přípravy

– materiály vztahující se k přípravě na vysazení

Podsvazek řízení

– plány pracovní činnosti, zprávy z plnění úkolů, pokyny ke schůzkové činnosti v zahraničí

Příklady osobních svazků kádrových příslušníků:

reg. č. 38921 – *Jaroslav Souček (kr. jm SLAVÍČEK)*
reg. č. 39000 – *Ladislav Bittman (kr. jm. BRYCHTA)*
reg. č. 30400 – *Miroslav Fiřt (kr. jm. PITNER)*

Svazky tajných spolupracovníků – svazky řádu „4"

Rozpětí registračních čísel: 40001–49820[6]

Tyto svazky byly vedeny k osobám, s nimiž byla navázána tajná spolupráce. U rozvědky byly používány tyto kategorie:

agent,
důvěrný styk,
ideový spolupracovník,
důvěrník,
dvojník,
krycí adresa.

Motivem spolupráce byly zpravidla tři základní aspekty, či jejich vzájemná kombinace: dobrovolná spolupráce / motivace osobním prospěchem / použití kompromitujících materiálů. Verbování probíhalo nejen jménem samotné rozvědky, ale v daných případech například pod legendou československých úřadů, nebo i cizích zpravodajských služeb (tzv. „pod cizí vlajkou").[7]

6 Viz: http://www.abscr.cz/cs/osobni-svazky-tajnych-spolupracovnik-svazky-radu-4

7 Problematika získávání a využívání tajných spolupracovníků rozvedena ve směrnicích pro rozvědnou práci, viz: http://www.ustrcr.cz/cs/hlavni-sprava-rozvedky-smernice

Hlavní svazek tajného spolupracovníka je rozdělen na dvě části:

I. (materiály zásadního významu vyhotovené při zavedení svazku, získání osoby ke spolupráci a při řízení případu)
- seznam dokumentů
- osobní rejstřík
- seznam podsvazků, pracovních svazků a dílů hlavního svazku
- přehledy o znalosti agentury
- rozhodnutí o zavedení svazku
- memorandum
- návrh na získání ke spolupráci
- slib o spolupráci, zpráva o získání ke spolupráci
- plán výchovy
- vyhodnocení spolupráce
- plán spojení
- záznam o použití spolupracovníka do akce jiného odboru nebo součásti
- rozhodnutí o uložení / předání svazku.

II. (materiály pomocného významu, získané při prověrce osoby a vlastní spolupráci)
- lustrační listy
- ustanovky
- materiály předběžné prověrky
- kompromitující materiály
- materiál zvláštní prověrky
- záznam o provedené kontrole
- další materiály získané v průběhu spolupráce.

Dále se v rámci tohoto svazku zakládaly níže uvedené podsvazky:

Pracovní podsvazky

ukládal se zde přehled o schůzkách spolupracovníka s řídícím orgánem, záznamy ze schůzek, vlastnoruční zprávy, korespondence mezi centrálou, rezidenturou a spolupracovníkem.

Tematické podsvazky

v případě spolupracovníka tyto podsvazky sloužily k ukládání materiálů vztahujících se například k spojení s řídícím orgánem, k akcím, závadové poznatky, předané materiály a jejich vyhodnocení.

Finanční podsvazky

Příklady osobních svazků tajných spolupracovníků:
- reg. č. 44503 – *Karel Köcher (kr. jm. RINO)*
- reg. č. 44947 – *Pavel Minařík (kr. jm. PLEY)*
- reg. č. 45126 – *Ervín Marák (kr. jm. HRAČKA)*

Svazky konspiračních a propůjčených bytů – svazky řádu „7"

Rozpětí registračních čísel: 70001 – 70810[8]

Tyto prostory byly primárně využívány ke schůzkám řídících orgánů se spolupracovníky. Svazek obsahuje zejména základní údaje o používané bytové jednotce či nemovitosti, přehled konaných schůzek a bezpečnostní vyhodnocení využívání konspiračního bytu. V případě propůjčených bytů obsahuje identifikační údaje majitele, či oprávněného uživatele nemovitosti (majitel / držitel propůjčeného bytu = spolupracovník získaný za účelem poskytnutí bytu pro operativní účely).

Svazek je členěn na dvě části:

I. (materiály k založení a vedení svazku)
- seznam dokumentů
- rozhodnutí o zavedení svazku
- dekret nebo smlouva o nájmu bytu
- plánek místnosti nebo situační plán a popis kategorie a použitelnosti bytu
- prohlášení osoby, která byt používá, že s bytem nemůže bez vědomí MV volně disponovat.

II. (materiály k operativnímu využívání bytu)
- seznam příslušníků a spolupracovníků docházejících do bytu
- materiály z prověrek o utajení bytu
- záznamy vztahující se k narušení konspirace a provozu bytu
- návrh na zavedení spolupracovníka do bytu.

Byl zakládán i finanční podsvazek s dokumentaci k přidělenému zařízení a provozu.

Příklady svazků konspiračních a propůjčených bytů:
- reg. č. 70173 – *PB Vila*
- reg. č. 70381 – *PB Chata*
- reg. č. 70763 – *KB Ruda*

Svazky operativní korespondence – svazky řádu „8"

Rozpětí registračních čísel: 80001–81486[9]

Tato kategorie svazku byla určena k ukládání písemné komunikace mezi rezidenturami rozvědky s jejím ústředím (tzv. centrála), nebo komunikace mezi ústředím

8 Viz: http://www.abscr.cz/cs/svazky-konspiracnich-a-propujcenych-bytu-svazky-radu-7
9 Viz: http://www.abscr.cz/cs/operativni-korespondence-svazky-radu-8

a podřízenými teritoriálními útvary (1. odbory krajských správ SNB), dale s součástmi československého bezpečnostního aparátu, s tehdejšími zahraničními partnery, či různé osobní korespondence z úrovně jednotlivých odborů I. správy.

Svazek má dvě takto strukturované součásti:

I. (materiály k založení a vedení svazku)
- seznam dokumentů
- osobní rejstřík
- seznam podsvazků a dílů hlavního svazku
- rozhodnutí o zavedení svazku
- rozhodnutí o uložení / předání svazku.

II. (vlastní korespondence)
- materiály týkající se spojení
- plány práce rezidentury
- dožádání jiných složek MV o prověrky v zahraničí
- dožádání „přátel" (myšleny spřízněné bezpečnostní složky, zpravidla sovětské)
- všeobecné informace a pokyny.

Dále byly zakládány tematické podsvazky ke konsignaci odeslané a došlé pošty, případně další podsvazky dle potřeby.

Příklady svazků operativní korespondence:
- reg. č. 81136 – Operativní korespondence (O. K.) s residenturou v Argentině
- reg. č. 81282 – Svazek O. K. Spolupráce s přáteli
- reg. č. 81451 – O. K. problematiky odboru 28

Svazky aktivních a vlivových opatření – svazky řádu „9"

Rozpětí registračních čísel: 90001–90083[10]

Tyto svazky obsahují informace o přípravě, plánování a realizaci aktivních opatření. Aktivní opatření samotné potom mohlo znamenat podporu a ovlivňování veřejných organizací či osob užitečných pro prosazování vlastních záměrů, provokace, vypouštění dezinformací, ovlivňování sdělovacích prostředků a výrobu falz za účelem diskreditace a demoralizace protivníka.

Svazek má opět dvě části:

I. (materiály k zavedení sv. a k dlouhodobému plánu ofenzivní práce v dané oblasti)
- seznam dokumentů

10 Viz: http://www.abscr.cz/cs/operativni-svazky-aktivnich-a-vlivovych-opatreni-svazky-radu-9

osobní rejstřík
seznam podsvazků
rozhodnutí o zavedení svazku
dlouhodobé perspektivní plány
vyhodnocení práce
rozhodnutí o uložení svazku do archivu.

II. (materiály k celkové problematice)
souhrnné zprávy
korespondence s jinými úseky
záznamy z jednání o jednotlivých aktivních opatřeních.

V rámci svazku byly zakládány podsvazky k jednotlivým aktivním opatřením a další tematické podsvazky podle potřeby. Veden byl rovněž finanční podsvazek.

Příklady svazků aktivních opatření:
90039 – A. O. Nacistické dokumenty, A. O. na rok 1964–65 (akce NEPTUN)
90051 – *Psychologické akce a operace*
90073 – *INFEKCE – nepřátelská ideocentra*

Materiály trvalé hodnoty – MTH

Rozpětí čísel MTH: 20969–22386

Zde se nejedná o druh svazku, ale o zvlášť uloženou skupinu dokumentů a materiálů, které byly ze svazků vyňaty před jejich přefilmováním na mikrofiše a skartací originálů. Tyto vyňaté fragmenty tvoří buď dokumenty, jejichž uchování v originální podobě bylo považováno za zvlášť žádoucí, nebo materiály, které nebylo možné z technických příčin převést na mikrofiše.

Použité zdroje

Prameny:

1. Archiv bezpečnostních složek (dále jen ABS), f. I. správa SNB, karton č. 04, RNS č. 11/1966 – Instrukce pro vedení svazkové agendy, evidence a administrativy na I. správě MV a 1. odborech KS SNB.[11]

2. ABS, f. I. správa SNB, karton č. 02, RNS /Rozkaz náčelníka správy/ č. 31/1978 – Směrnice pro evidenci a administrativu svazkové agendy na součástech nelegální rozvědky.[12]

3. ABS, f. I. správa SNB, karton č. 1, RNS č. 29/1979 – Směrnice pro evidenci, statistiku a administrativu svazkové agendy na I. správě SNB.[13]

4. ABS, f. I. správa SNB, karton č. 017, RNS č. 2/1988 – Směrnice pro evidenci, statistiky a administrativu svazkové agendy na I. správě SNB.[14]

5. ABS, f. I. správa SNB, karton č. 04 – Směrnice pro agenturně operativní práci v zahraničí – č. j. A-1-00211/010-64.[15]

6. ABS, f. I. správa SNB, karton č. 1B, Směrnice pro rozvědnou práci I. správy SNB – č. j. A-0040/10-83-ZD.[16]

Další interní akty a dokumenty bývalé I. správy jsou v elektronické podobě dostupné zde: http://www.ustrcr.cz/cs/hlavni-sprava-rozvedky

Literatura:

TOMEK, Prokop: *Rozvědka ministerstva vnitra.* In: *Securitas Imperii* č. 13, ÚDV, Praha 2006.

ŽÁČEK, Pavel: *Registrace, vedení a archivace svazků ve směrnicích čs. komunistické rozvědky.* In: *Pamäť národa* č. 2, 2006.

Bezpečnostní archiv ÚZSI: *Svazková agenda I. správy SNB (MV, FMV), soupis archiválií. Praha 2007*.

11 Viz: http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/1sprava/rozkaz11-1966.pdf
12 Viz: http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/1sprava/rozkaz31-1978.pdf
13 Viz: http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/1sprava/rozkaz29-1979.pdf
14 Viz: http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/1sprava/rozkaz2-1988.pdf
15 Viz: http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/1sprava/smernice-1964.pdf
16 Viz: http://www.ustrcr.cz/data/pdf/rozkazy/1sprava/smernice-1983.pdf

Dokumenty o exilovém sociálně demokratickém politikovi Josefu Bělinovi v britských archivech

Sylva Šimsová

Dne 21. července 1948 vzdal sociálně demokratický politik Blažej Vilím[1] na schůzi Ústředního výkonného výboru Československé sociální demokracie poctu zemřelému členovi tohoto výboru, odborovému předákovi, politikovi a redaktorovi *Londýnských listů* Josefu Bělinovi. V zápisu schůze se píše:

„Ocenil jeho práci v dělnickém hnutí, kterému zesnulý oddaně sloužil celý svůj život. Byl to statečný bojovník, vášnivý demokrat a přesvědčený socialista. Vřelý poměr k své vlasti a národu mu nezabraňoval, aby byl stejně oddaným vyznavačem myšlenek mezinárodního dorozumění a solidarity.

Jeho život, jako život každého poctivého a chudého člověka, byl vyplněn těžkou prací. Soudruh Bělina vykonal mnoho velké a záslužné práce pro věc Československa i pro věc demokratického socialismu, jehož byl výrazným představitelem. Pracujícímu lidu v Československu, mezinárodnímu socialistickému hnutí a zejména československé sociální demokracii odešel muž, jehož ztráta bude dlouho pociťována. Zejména v emigraci, kde se znovu plně zapojil do práce, zůstane po něm velká mezera.

Soudruh Bělina viděl jasně vývoj posledních let, správně předvídal a činil závěry. Jeho názory, které jsou uloženy v článcích, napsaných do jeho Londýnských listů, jsou toho jasným dokladem. Postavil se rozhodně proti nové komunistické diktatuře v ČSR, jako celou válku stál v prvých řadách proti diktatuře nacismu a fašismu, proti každému násilí a nesvobodě. Také po únorových událostech věděl, kde je jeho místo a zapojil se cele do nové práce.

Jeho předčasný odchod budeme všichni bolestně pociťovat. Jménem Československé sociální demokracie, jíž byl Bělina vynikajícím představitelem a funkcionářem, sklánímе se všichni v hlubokém smutku a vděčnosti nad jeho mrtvým tělem.

Čest jeho památce." [2]

1 Blažej Vilím (1909–1976), sociálně demokratický politik a novinář; 1945–1948 generální tajemník ČSSD ve vlasti, 1948–1950 v exilu, 1971–1974 vydavatel časopisu *Perspektivy socialismu*. (Československé dokumentační středisko)

2 VILÍM, Blažej: *K úmrtí s. Josefa Běliny*, *21. července 1948.* British Library 74983 f 52.

Co víme o Josefu Bělinovi

Informace o Josefu Bělinovi se dnes těžko hledají. S výjimkou slovníku sociálních demokratů *Průkopníci a pokračovatelé* a internetové databáze Československého dokumentačního střediska,[3] není jeho jméno uvedeno v žádných životopisných slovnících.

Ani v anglických pramenech se o něm mnoho nepíše. Publikace, které vydal za svého pobytu ve Velké Británii, jsou sice uloženy v British Library,[4] avšak sbírka jeho literární pozůstalosti neexistuje. Pouze několik dokumentů, které dostal Blažej Vilím od Bělinovy ženy po jeho smrti, je ve Vilímově fondu v British Library. Několik dokumentů nalezneme také v National Archives v Londýně[5], v Trade Union Congress archivu v Modern Records Centre university ve Warwicku[6] a v Labour History Archive & Study Centre v Manchesteru[7].

Osobní život

Informace o osobním životě Josefa Běliny pocházejí jednak z přihlášek v Czech Refugee Trust Fund,[8] kam se on i jeho žena zapsali v roce 1939 jako uprchlíci, jednak ze žádosti jeho ženy o britské občanství v roce 1950.[9]

Josef Bělina se narodil 26. prosince 1893 ve Velkém Oseku u Kolína; vyznáním byl evangelík. Po vyučení strojním zámečníkem v Mladé Boleslavi odešel na praxi do Švýcarska, kde pobýval v letech 1911 až 1919. Pracoval nejprve v továrnách ve svém oboru, později se zapojil do švýcarského odborového hnutí a sociální demokracie a přispíval i do sociálně demokratického tisku. Po vzniku Československé republiky se vrátil do vlasti a od roku 1919 spolu s Antonínem Hamplem pracoval v sociálně demokratické straně. Byl tajemníkem Svazu kovodělníků a redaktorem časopisu *Zájmy kovodělníků*.

Mezi lety 1927 a 1933 se věnoval protinacistické činnosti, se svými projevy vystupoval jako řečník v Německu a potom v Československu.[10] Do Velké Británie přicestoval Josef Bělina 8. března 1939 na československý pas č. 18371, platný do 19. července 1939.

---

3 TOMEŠ, Josef: *Průkopníci a pokračovatelé: Osobnosti v dějinách české sociální demokracie 1878–2003.* Demos, Praha 2004; www.csds.cz. Bělinovo jméno není na příklad ve slovníku TOMEŠ, J. a kol.: *Český bibliografický slovník 20. století. 3 svazky.* Paseka, Praha 1999, ani ve slovníku CHURÁŇ, Milan a kol.: *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století. 2 svazky.* Libri, Praha 1998.

4 British Library (Britská knihovna) www.bl.uk.

5 The National Archives (Národní archiv) www.nationalarchives.gov.uk.

6 Trade Union Congress (Svaz odborů); Modern Records Centre (Středisko moderních dokumentů – 20. století) modernrecords.warwick.ac.uk.

7 Labour History Archive & Study Centre (Archiv Labour Party 82.71.77.169/introarchive.htm).

8 Czech Refugee Trust Fund (lze přeložit jako Svěřenecký fond pro české – československé uprchlíky; původně British Committee for Refugees from Czechoslovakia).

9 The National Archives HO/294/543, reg. no. 5093; HO 294/543 reg. no. 5093A; HO 405/4056.

10 The National Archives HO/294/543.

Přiletěl vyjednávat emigraci československých dělníků z československých leteckých továren do zemí britského impéria.

Za stejným účelem odjel také 12. března 1939 do Paříže, kde jej zastihlo německé obsazení Čech a Moravy, takže se nemohl vrátit domů. Poté, co pro něho o povolení zažádal prezident odborového svazu Amalgamated Engineering Union[11] pan J. C. Little, doporučil British Committee for Refugees from Czechoslovakia,[12] aby Josef Bělina dostal souhlas k navrátu do Velké Británie. Tam přijel 28. března 1939 s vízem na dobu jednoho měsíce. Jeho žena za ním přijela 22. května 1939.[13]

Při příjezdu do Británie uvedl jako své povolání: *„redaktor"*. Mluvil česky, slovensky, německy, francouzsky – anglicky se asi teprve učil. Na bankovním kontě měl 120 liber. Zpočátku byl závislý na finanční podpoře, kterou mu poskytoval Czech Refugee Trust Fund. Nejprve bydlel na adrese 7 Taunton St., London WC1, po roce se odstěhoval do 13 Fernside Avenue, London NW 7. Ubytování ho stálo 26 šilinků týdně.

Jeho žena Lotty (Emilie Charlotta) Bělinová, rozená Gabertová, se narodila 20. listopadu 1893 v Trnovarech (bývalý okres Teplice); byla bez vyznání. Vystudovala učitelský ústav a do roku 1921 toto povolání vykonávala. Po příjezdu do Británie však jako své zaměstnání uvedla: *„v domácnosti"*. Za manželem přijela na český pas č. 9342 platný do 24. května 1941. Přistála v přístavu Harwich dne 22. května 1939 s vízem bez časového omezení. Po příjezdu neměla Lotty Bělinová žádné zaměstnání, pravděpodobně proto, že to bylo podmínkou jejího vstupního víza. Po Bělinově smrti (20. července 1948) si vydělávala pronájmem pokojů ve svém domě.

V její žádosti o britské občanství je napsáno, že je Bělinovou druhou ženou. Zde je vysvětlení: V roce 1921 získala místo redakční asistentky v sociálně demokratických novinách *Právo lidu,*[14] kde se seznámila s Josefem Bělinou, který v té době žil se svou první ženou v odloučeném manželství.[15] Lotta s ním žila od roku 1926, a když se konečně v roce 1928

11 Amalgamated Engineering Union – Odborový svaz technických pracovníků.

12 British Committee for Refugees from Czechoslovakia – Výbor pro uprchlíky z Československa (později Czech Refugee Trust Fund).

13 Před odjezdem do Británie bydleli Bělinovi v Praze 7, Strojnická 31.

14 *Volksrecht* (zal. 1898), časopis švýcarské sociálně demokratické strany. Není docela jasné, zda existoval také český časopis s tímto jménem. V žádosti o britské občanství je napsáno *„[…]she became the assistant editor of the Czech Social Democrat newspaper Volksrecht"* – nejspíše jde o český časopis *Právo lidu* (zal. 1893).

15 Josef Bělina se poprvé oženil se Zuzanou Engiovou pravděpodobně 9. 11. 1919. (NA)

Cestovní doklad Josefa Běliny platný do všech států, mimo SSSR.

Cestovní doklad Emilie Charlotte Bělinové.

Po svatbě Lotta Bělinová z *Práva lidu* odešla, ale dále psala články a přednášela o sociální demokracii. V roce 1930 byla zvolena tajemnicí Československé ligy pro lidská práva,[16] ale po dvou letech z ní vystoupila, neboť, jak napsala ve své žádosti o britské občanství – *„[…]tam pronikli komunisté"*.

Bělinovi byli bezdětní, děti měl Josef Bělina z prvního manželství. Jeden ze synů ho v roce 1948 navštívil během jeho léčení ve Švýcarsku.[17] Z Bělinovy korespondence vyplývá, že od ledna 1947, kdy měl vážnější operaci,[18] býval často nemocen. Během dubna 1948 se léčil v Luganu.

Není jasné, jakou nemocí trpěl. Zachovalo se několik dopisů s Blažejem Vilímem.[19] V jednom mu píše o tom, že ho navštívil mladší syn, kterému bylo tehdy devětadvacet let. V dalším dopise se zmiňuje o svém krevním tlaku. V červenci 1947 napsal: *„Už jsem se zotavil dík kyslíku a glukose a asi millionu jednotek pencilinu, ale můj krevní oběh není v pořádku. Mám problémy s pravou rukou, jak uvidíte z podpisu, za což se omlouvám."*[20]

V květnu 1948 už byl nazpět v Británii, ale nedlouho poté, dne 20. července 1948 v Londýně zemřel. Ve své poslední vůli, podepsané dne 12. října 1941 a projednané až 2. června 1956 (!), odkázal Josef Bělina svou ženu do péče Dr. Edvarda Beneše, prezidenta Československé republiky.

V rozhlase

Během války se Josef Bělina podílel na rozhlasovém vysílání pro Československo devadesáti sedmi projevy z Anglie a Ameriky.[21] Práce v rozhlase ho velice zajímala a byl by ji rád rozšířil, jak nasvědčuje písemná odpověď Jana Masaryka na jeho názory o tomto tématu: *„Souhlasím s Vámi o nevyčerpaných možnostech českého zpravodajství v rozhlase. Dalo by se dělat mnoho užitečných věcí. Víte však sám, a odpověď BBC Vám to potvrzuje, jak pomalu se zde věci rodí."* [22]

Bělinovy projevy v rozhlase byly anonymní, aby neublížil lidem doma. Ve fondu Blažeje Vilíma v British Library se zachoval jeden text Bělinova vysílání z BBC, na kterém je přípis – přísně zakázáno uvádět jméno autora.[23]

16 Založena v roce 1929 z iniciativy tehdejšího ministra zahraničních věcí ČSR Dr. Edvarda Beneše.

17 Další informace o synovi a ostatních dětech se v dostupných dokumentech nenajdou.

18 Podrobnosti této operace nejsou známy.

19 Informace jsou vybrány z následujících dopisů: Bělinův dopis Vilímovi z 11. 4. 1948. British Library 74983 f 45; Vilímův dopis Bělinovi ze 13. 4. 1948. British Library 74983 f 46; Bělinův dopis Vilímovi ze 16. 4. 1948. British Library 74983 f 47; Bělinův dopis Vilímovi z 21. 5. 1948. British Library f 50.

20 Bělinův dopis Herbertu Traceymu ze 3. 7. 1947. Trade Union Congress 292/943.7/3; Bělinův dopis Thewlisovi z 11. 7. 1947. Trade Union Congress 292/943.7/3.

21 Bělinův dopis Zdeňku Fierlingerovi (představenstvu strany) z 9. 4. 1946. British Library 74983 f 37–9.

22 Dopis Jana Masaryka Josefu Bělinovi z 31. 10. 1939. British Library 74983 f 2.

23 *Bělina script BBC Czechoslovak programme ze dne 23. června 1942*. British Library 74983 f 6–7. (V BBC se textům říkalo „scrips".)

Činnost v Czech Refugee Trust Fund (CRTF)

Josef Bělina a jeho žena Emilie Charlotta byli zaregistrováni v CRTF pod číslem 5093. V registračním záznamu se píše: *„Pan Bělina přišel do Anglie na základě dopisu Miss Layton.*[24] *Zatím není jasné, jestli za něho převezme odpovědnost Amalgamated Engineering Union nebo náš výbor."* (Tzn. CRTF.)

V březnu 1939 byl Bělina jednou ze tří osob, které předsedaly skupině českých uprchlíků v CRTF: lékař Miloš Vejchoda-Ambros (1905–?) za nezávislé, Anežka Hodinová-Spurná (1895–1963) za komunisty a Josef Bělina za sociální demokraty. Bělina si v dopise jednomu ze svých anglických přátel stěžoval, že *„komunisté tam nemají právo být, protože podléhají sudetskému komunistickému politikovi Gustavu Beuerovi* [1993–1947], *který vede komunistickou skupinu."*[25] V listopadu 1939 poukázal v dopise Williamu Gilliesovi,[26] mezinárodnímu tajemníkovi Labour Party na to, že po uzavření německo-sovětského paktu není možné, aby sociální demokraté spolupracovali s komunisty.[27] V ubytovnách pro uprchlíky šířili komunisté svou propagandu, spolupracovali s místními britskými komunisty a ovlivňovali umísťování českých uprchlíků do internačních táborů.[28]

Na začátku roku 1940, pravděpodobně po reorganizaci skupin v CRTF, vedl Josef Bělina skupinu sociálně demokratických uprchlíků z Československa.[29] Napsal o tom retrospektivně v roce 1946: *„Působil jsem jako předseda sociálně-demokratické skupiny československých uprchlíků, která čítala 327 členů."*[30]

Později jsou v dokumentech o CRTF zaznamenány dvě sociálně demokratické skupiny: česká, kterou vedl Josef Bělina, a německá, kterou vedl Wilhelm (Vilem) Sander.[31]

První dva roky měl Bělina k dispozici kancelář v Bloomsbury House, což byl dům, ve kterém byly umístěny organizace pečující o uprchlíky. Na konci roku 1940 pracoval doma, protože v kanceláři se po náletu na Londýn nedalo pracovat.[32]

V roce 1940 byli všichni *„přátelští cizinci" (Friendly Aliens)* z bezpečnostních důvodů prozkoumáni výzvědným oddělením policie, odpovědným za státní bezpečnost. V ohodnocení Bělinovy činnosti v této souvislosti se píše:

„Od příjezdu do Spojeného Království pomáhal British Committee for Refugees from Czechoslovakia a později CRTF, společně s jinými předními uprchlíky z Československa, pečovat o uprchlíky […] Trust si povšiml, že Bělina při této práci vždy vykazoval pevnou stranickou loyalitu, a právě ta ho při různých příležitostech přivedla do konfliktu se zájmy Trustu."[33]

24 Miss Layton byla jedna z pracovnic CRTF.

25 Bělinův dopis z 12. 1. 1940 příjemci, jehož nejde identifikovat. The National Archives KV2/2714 8c.

26 William Gillies (1885–1958), mezinárodní tajemník Labour Party.

27 Gilliesův dopis Bělinovi z 3. 11. 1939. Labour History Archive via CSDS.

28 Bělinův dopis z 12. 1. 1940 příjemci, jehož nejde identifikovat. The National Archives KV2/2714 8c.

29 The National Archives HO 294/39.

30 Bělinův dopis Fierlingerovi (představenstvu strany) z 9. 4. 1946; British Library 74983 f 37–9.

31 Wilhelm Sander (1895–1978), německý sociálně demokratický politik. Vilem Sander 31/1/40. The National Archives KV 2/2715 19b.

32 Bělinův dopis adresovaný *„To TUC Comrades"* z 21. 12. 1940. Trade Union Congress TUC 292/ 943.7/5.

33 Podrobnosti, o jaký konflikt jde, nejsou v záznamu udány. The National Archives HO 294/543.

Z tohoto ohodnocení vyplývá, že Josef Bělina jednal odvážně a přímě, což mu zřejmě někteří lidé zazlívali.

Činnost v exilové sociální demokracii

V červnu 1939 byl zvolen Ústřední výbor Československé sociální demokracie v exilu. Jeho členy se stali: Josef Bělina, Dr. Karol Braun (dříve předseda Svazu sociálně demokratických lékařů v Bratislavě),[34]Andreas Karolyi (dříve tajemník sociální demokracie v Užhorodě)[35] a Marie Jakerlová (dříve redaktorka týdeníku sociálně demokratických žen). Bělina napsal Gilliesovi, že je důležité, aby v ústředním výboru byly reprezentovány všechny národnosti, jako tomu bývalo v Československé sociálně demokratické straně ve vlasti.[36]

O několik měsíců později byla vytvořena reprezentace sociální demokracie v zahraničí, které předsedal Rudolf Bechyně (dříve náměstek předsedy vlády)[37]. V londýnském Ústředním výboru byli slovenský sociální demokrat Jan Bečko (1889–1972), novinář a odborový pracovník Josef Kosina (1905–1977) a Josef Bělina. V pařížském Ústředním výboru působili novinář Dr. Gustav Winter (1889–1945), sociálně demokratický politik Otto Stolz a sociálně demokratický politik Dr. Bohuslav Ečer (1893–1954).

Zároveň také vznikla reprezentace československých odborářů ve spolupráci se sudetskými odboráři. Ve výboru byli Josef Bělina (dříve ve Federaci kovodělníků v Praze), Jan Bečko (dříve člen parlamentu a redaktor časopisu *Federace horníků*), Hugo Glaser[38] (dříve ve Svazu soukromých pracovníků v Karlových Varech), Josef Kosina (dříve pracovník odborového hnutí v Praze), Andrew Karolyi (dříve redaktor časopisu karpatoruských a maďarských odborových svazů v Užhorodě), Josef Lenk[39] (dříve v Mezinárodní federaci soukromých zaměstnanců).[40]

Mezi dokumenty, které se zachovaly ve fondu Blažeje Vilíma v British Library, je záznam z konference *„skupiny bývalých funkcionárov československej sociálně demokratickej strany robotnickej a národnej strany práce,"* která se konala dne 20. srpna 1944 ve Wayfarer's Club v Londýně.[41]

---

34 Karol Braun (?–?) datum narození a úmrtí není známo.

35 Andreas/Andrew Karolyi – křestní jméno je uváděno v dokumentech v různých verzích. V seznamu uprchlíků CRTF je ještě další verze: Karoly (Carroll) Ondřej, (nar. 1906), emigroval do USA. Prof. G. Andrew Karolyi v Ohiu by mohl být jeho syn.

36 Bělinův dopis Gilliesovi z 22. 6. 1939. The National Archives.

37 Rudolf Bechyně (1881–1948), sociálně demokratický politik; 1940–1941 předsedou Státní rady v Londýně.

38 Glaser Hugo (1893?–?).

39 Lenk Josef (1902–1985).

40 Bělinův dopis Waltru Citrineovi z 10. 3. 1940. Trade Union Congress 292/943.7/5.

41 Dokument z 20. 8. 1944. Z archivu Josefa Běliny – předáno vdovou Blažeji Vilímovi. British Library 74983 f 8–18.

V Československé zprostředkovatelně práce

Na jaře roku 1941 byl Josef Bělina jmenován předsedou Československé zprostředkovatelny práce (18 Devonshire Street, London W1). Československo-britský úřad práce v Londýně byl zřízen dohodou mezi britským ministerstvem práce a československým ministerstvem sociální péče za účelem využití pracovní síly asi 13 000 československých státních občanů sídlících v Británii a jejich zapojení do spojeneckého válečného úsilí.[42]

Politická činnost během války

Během války byl Josef Bělina členem poradního sboru při exilovém ministerstvu zahraničních věcí. V říjnu 1941 byl československou vládou v Londýně vyslán jako poradce na mezinárodní konferenci práce do New Yorku a Washingtonu. Udržoval čilý styk s britskou Labour Party. Později o tom napsal:

„Ve Velké Británii jsem vykonal pro Labour Party, odborové organisace, britské ministerstvo informací i pro britskou armádu, námořnictvo a letectvo 324 přednášky, jež mne zavedly po celé zemi a do všech velkých továren a loděnic. Po 5 let účastnil jsem se vedle soudruhů Ing. Jaroslava Nečase[43] a Dr. Gustava Wintra asi 80 schůzí dvou mezinárodních poradních sborů při Labour Party, 3 mezinárodních konferencí a všech válečných i poválečného sjezdu Labour Party.“[44]

Labourističtí politikové, se kterými si psal, byli především William Gillies a Herbert Tracey, úředník v Trade Union Congress. Svěřoval se jim se svými problémy. Například v říjnu 1939 napsal Josef Bělina Gilliesovi:

„Jak si můžeme posílat poštou kritiky týkající se Dr. Beneše, když je naše pošta censurována. Naše kritika se týká toho, že exilová vláda je příliš ovliňována pravicí a že byrokracie a armáda jsou ve vládě příliš silně zastoupeny. Ale jak si to můžeme napsat, když každou řádku dostane do ruky člověk, kterého se naše kritika týká.“[45]

Bělinova korespondence byla skutečně cenzurou čtena; například v jednom z archivních dokumentů „Special Branch“ je citován jeho dopis, který byl zachycen v poště.[46]

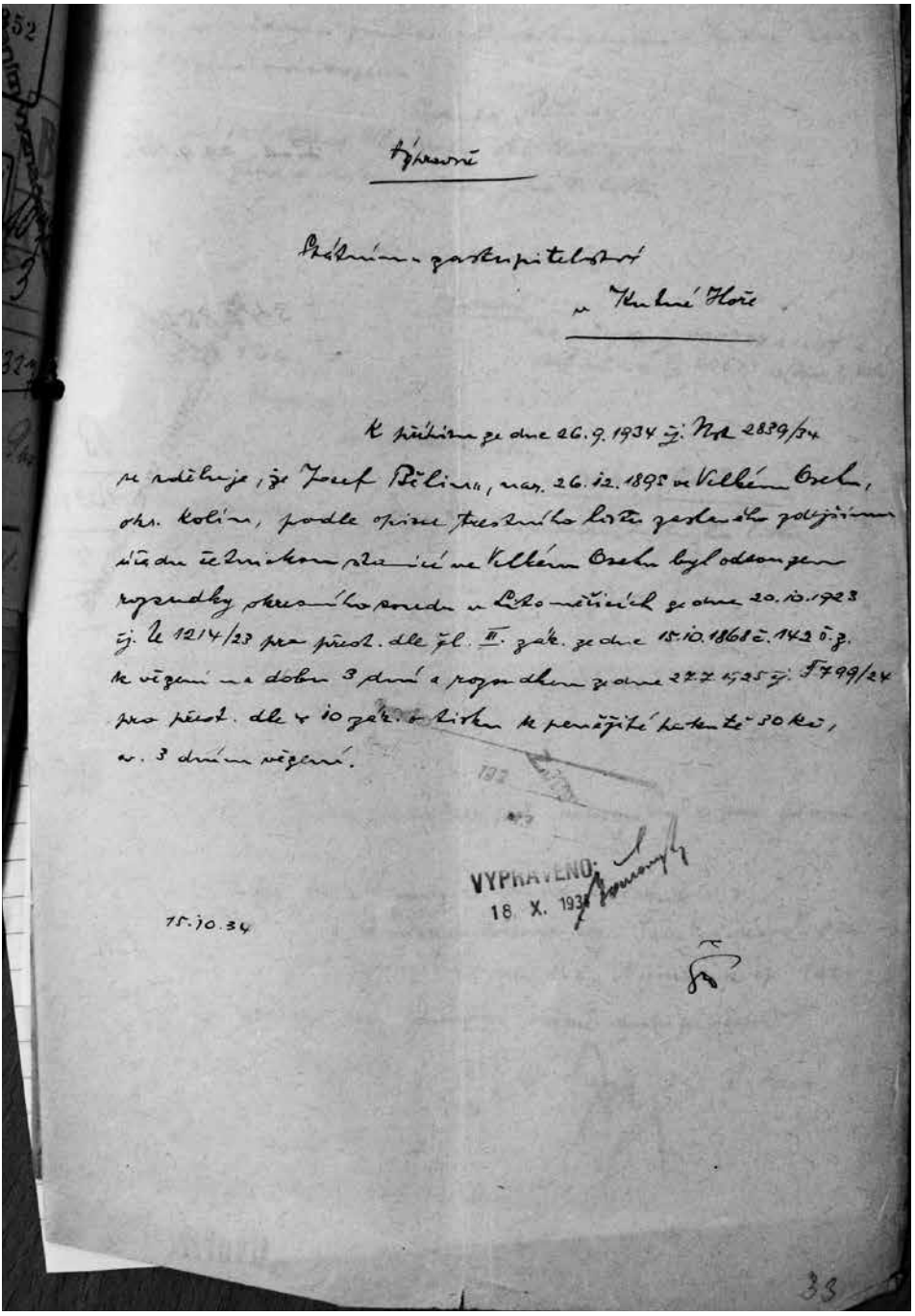
42 Dopis Ministerstva sociální péče Bělinovi z 3. 3. 1941. British Library 74983 f 3. Bělinův dopis Fierlingerovi (představenstvu strany) z 9. 4. 1946. British Library 74983 f 37–9; Bělinův dopis Vincentu Tewsonovi z 16. 2. 1941. Trade Union Congress TUC 292/943.7/5.

43 Jaromír Nečas (sic! Bělina udělal chybu, když napsal „Jaroslav”) (1888–1945), sociálně demokratický politik.

44 Bělinův dopis Fierlingerovi (představenstvu strany) z 9. 4. 1946. British Library 74983 f 37–9.

45 Bělinův dopis Gilliesovi ze 14. 10. 1939. Trade Union Congress 292/943.7/6.

46 The National Archives KV 2/2724 222a 15/4/41.

Výpravní

Státního zastupitelství
v Kutné Hoře

K přípisu ze dne 26. 9. 1934 čj. Nst 2839/34
se sděluje, že Josef Bělina, nar. 26. 12. 1895 v Velkém Oseku,
okr. Kolín, podle opisu trestního listu gesdenského policejního
úřadu účtárnou zřízeného ve Velkém Oseku byl odsouzen
rozsudky okresního soudu v Lipo-měřicích ze dne 20. 10. 1923
čj. Le 1214/23 pro přest. dle §. II. zák. ze dne 15. 10. 1861 č. 142 ř. z.
k vězení na dobu 3 dnů a rozsudkem ze dne 27. 4. 25 čj. T 799/24
pro přest. dle § 10 zák. o lístku k peněžité kauci ze 30 Kč,
na 3 dnům vězení.

VYPRAVENO:
18. X. 1934

15. 10. 34

33

Sdělení Státního zastupitelství v Kutné Hoře o rozsudku nad Josefem Bělinou, 15. října 1934.

Vztah k národnostní otázce

Z Bělinových dopisů vysvítá, že mu záleželo na spolupráci všech národností. Zdůrazňoval, že v československé sociální demokracii vždy byli Češi, Slováci a Maďaři. V plánech činnosti odborového hnutí v exilu doporučoval spolupráci se sudetskými, německými a rakouskými odboráři.[47] V jednom dopise Gilliesovi radí:[48] *„Pozvete-li německé a rakouské soudruhy, měli byste také pozvat sudetské."* A dodává: *„Z naší strany nemáme výhrady proti pozvání Jaksche[49] a Reitnera[50]".*

Vztah ke „Special Branch"

Josef Bělina spolupracoval se „Special Branch" – výzvědným oddělením policie, které mělo odpovědnost za státní bezpečnost. V jednom z jeho dokumentů – signálním svazku PF 60945 – nacházíme odkaz na jeho osobní svazek, který se však v archivu nenachází. Buď dosud nebyl otevřen, nebo byl skartován.[51]

V jiném svazku „Special Branch" je krátké Bělinovo ohodnocení z roku 1941: *„Bělinu dobře známe. Vede skupinu českých sociálních demokratů v CRTF. Už delší dobu nám dodává informace a má dobré kontakty v Transport House[52]. Jeho informace jsou většinou věcné."*[53]

Josef Bělina byl označen za „pravici" v sociální demokracii a nebylo pochyby o jeho věrnosti.[54] V lednu 1941 napsal Bělina pro „Special Branch" zprávu o komunistické činnosti v exilové organizaci Young Czechoslovakia.[55]

Na komunistickou činnost bylo v té době mnoho stížností. V dopise Gilliesovi popisuje Bělina například situaci v lesnictví, kde jsou *„uprchlíci"* nuceni komunistickými vedoucími pracovat pomalu, *„aby král nezbohatnul"* a *„aby se nepomáhalo válce."*[56]

47 Bělinův dopis Gilliesovi z 22. 6. 1939. The National Archives; Bělinův dopis Gilliesovi ze 14. 10. 1939. TUC 292/943.7/6; Bělinův dopis Citrineovi z 10. 3. 1940. Trade Union Congress 292/943.7/5. (Walter Citrine, generální tajemník *GPU,* 1887–1983.)

48 Bělinův dopis Gilliesovi ze 4. 7. 1940. Labour History Archive LSI 25/1/8.

49 Jaksch Wenzel (1896–1966), sudetský sociální demokrat.

50 Reitner (?–?) pravděpodobně sudetský sociální demokrat.

51 The National Archives KV 2/2724 232a, odkaz na sign. svazku PF 60945.

52 Transport House – londýnská budova, ve které sídlí odborový svaz Trade Union Congress.

53 Dopis policejního inspektora C. Gilla adresovaný *„To Special Branch"* z 5. 1. 1941. The National Archives KV/2720 159b.

54 [Zpráva] ze dne 26. 4. 1941. The National Archives KV 2/2724 232a; [Zpráva] ze dne 15. 5. 1941. The National Archives KV 2/2724 239a; [Zpráva] ze dne 22. 5. 1941. The National Archives KV 2/2724 259a; Transport House bylo hlavní sídlo Trade Union Congress

55 *Young Czechoslovakia* 1/1941. The National Archives KV2/2720 159a; *Three years of Young Czechoslovakia, London, Young Czechoslovakia, 1942 or 1943*; BL RF.1999.a.32. (*Young Czechoslovakia – Mladé Československo.)*

56 Bělinův dopis Gilliesovi z 27. 1. 1941. The National Archives KV2/2721 175.

MEZINÁRODNÍ ZASILATELSKÁ KANCELÁŘ

ERBEN A GERSTENBERGER, PRAHA

FILIÁLKA: BRATISLAVA, Uhorská 22.
Zastoupení: VÍDEŇ I., Helferstorferstrasse 4.

MEZINÁRODNÍ A ZÁMOŘSKÉ DOPRAVY.
SBĚRNÉ SLUŽBY
DO A ZE VŠECH PRŮMYSLOVÝCH STŘEDISEK.
PROCLÍVÁNÍ. - REEXPEDICE. - POJIŠŤOVÁNÍ.
VLASTNÍ SKLADIŠTĚ S PŘÍPOJKOU NA KOLEJE.
DOPRAVA NÁBYTKU. - VLASTNÍ POVOZY.

TELEFON:
Praha: 61257, 61258, 60034
Bratislava: 152

CLEARINGOVÉ ŘÍZENÍ:
Pražská pošt. spoř. čís. 20.835
Rakouská pošt. spoř. čís. 20.935
Uherská pošt. spoř. 2215

ŽIROVÝ ÚČET:
Živnostenská banka v Praze
Anglo-československá a Pražská úvěrní banka v Praze
Česká eskomptní banka a úvěrní ústav v Praze
Česká banka Union v Praze

ADRESA PRO TELEGRAMY:
Erbenberger Praha
Erben Gerstenberger Bratislava Uhorská

ABC Code 5th Ed.

Při odpovědi račte uvésti: Gf.

PRAHA II., dne 12. května 1939
Petrské nám. 7

Titl.

Policejní ředitelství
v Praze.

Žádáme o lask. potvrzení seznamu stěhovacích svršků paní Charlotty Bělinové, naroz. dne 20.XI.1893 v Trnovanech, příslušná do Březan, bytem v Praze VII., Strojnická 31, která se stěhuje k trvalému pobytu do Anglie/Londýna/

S veškerou úctou

Dávka sčítována

Blok č. 1684
Juxta čís. 055
Em 1936. 288.578
na dávku za úřední úkon ve věcech správních dle saz. pol. ..... sazby ..... nařízení č. 248/35.
10 Kč (deset Kč)
Malý koncepční 5a. Přímě sčítovatelné.
Z. f. ř. VI-10.769 ai 1936.
Charlotta Bělinová

Pro náš velkoobchodní styk platí výhradně zvl. spediční zvyklosti (Sp. Zl. vyhlášené ministerstvem obchodu 12. XII. 1928 a všeobecné obchodní podmínky živnosti spedičnické (VOPSp.) z 9. I. 1934. Nájemci Vám zašleme na požádání ochotně jich výtisk.

Jeden z dokumentů nutných k stěhování Emilie Bělinové do Velké Británie, 12. května 1939.

Bělinovy noviny

Během války a těsně po ní – od října 1939 do října 1945 – vydal Josef Bělina vlastním nákladem celkem devadesát čísel zpravodajských listů *Listy přátelům*. Jeho cílem bylo utužit státní a stranickou morálku.[57] Název „*Listů*" byl později poangličtěn na *Letters to Friends: Czechoslovak information (Listy přátelům: československé informace)*; některé články byly psány v češtině, jiné v angličtině. Bělina měl mezi labouristickými politiky mnoho přátel a chtěl, aby se informace šířily i mimo exil. O důvodu psát svůj zpravodajský list Gilliesovi napsal:

„*Naši komunisté nyní podle rozkazu z Moskvy podporují ‚mírovou činnost' a dělají jí propagandu. Začal jsem proto psát přátelům a na jejich žádost jsem se rozhodl posílat tři nebo čtyři stránky každý týden.*"[58]

Zároveň vydal, opět vlastním nákladem, dvacet devět čísel *Czechoslovak Labour Bulletin* (*Československý labouristický bulletin*) po 1000 výtiscích, které posílal redakcím a význačným britským, americkým a kanadským politickým a hospodářským činitelům.

Po válce začal vydávat *Zprávy z domova* (poangličtěné na *News from Central Europe: Running survey on economic and social events – Zprávy ze střední Evropy: průběžný přehled ekonomických a sociálních událostí*), které vycházely až do jeho smrti v červenci 1948. Během Bělinovy poslední nemoci mu pomáhal Blažej Vilím se svou ženou Mirkou.[59]

Od roku 1947 vydával Bělina také *Londýnské listy – London Letters: Fortnightly Review* (*Londýnské listy: čtrnáctidenní přehled.*). V prvním čísle uvedl tento čtrnáctideník slovy: „*[…] poněvadž nejsme nadáni statky pozemskými, ale zato velkou podnikavostí, tedy zatím začínáme vařit z vody […]*"[60]

Je zřejmé, že Josef Bělina časopis financoval z předplatného a svých osobních peněz. Mirka Vilímová v roce 1977, při třídění pozůstalosti manžela Blažeje Vilíma, napsala o *Londýnských listech:*

„*Josef Bělina vydával Londýnské listy skoro do své smrti dne 20/7/1948. Po jeho smrti jsme se brzo přestěhovali k jeho vdově Lotynce a můj muž začal v pokračování Londýnských listů 6/1/1949. Rozhodnutím ÚVV ze dne 21/12/1949 mu byly noviny vzaty z ruky a překřtěny na ‚Socialismus a Demokracie', jejichž první číslo vyšlo 1/1/1950.*"[61]

Sám Blažej Vilím o *Londýnských listech* uvádí:

„*Po kolegovi a příteli Josefu Bělinovi přebírám noviny již podruhé. Poprvé – po okupaci Československa Němci – Zájmy kovodělníků – a nyní po jeho smrti – Londýnské listy.*"[62]

57 Bělinův dopis Fierlingerovi (představenstvu strany) z 9. 4. 1946. British Library 74983 f 37–9.
58 Bělinův dopis Gilliesovi ze dne 14. 10. 1939. Trade Union Congress 292/943.7/6.
59 Dopis Blažeje Vilíma Josefu Bělinovi ze 13. 4. 1948. British Library 74983 f 46.
60 *Londýnské Listy,* roč. 1, č. 1 ze dne 1. 10. 1947.
61 Mirka Vilímová o Bělinovi 1977. British Library 74978 f 53.
62 Vilímův dopis MacKenzie-Gillandersiovi z 15. 11. 1948. British Library 74978 f 2.

Čtenáři *Londýnských listů* posílali do redakce svá uznání: „*Chtěl bych zdůraznit, že mne překvapila vysoká úroveň LL, které jsou zajisté hodnými následovníky velikánů české žurnalistiky, Karla Havlíčka a TGM. Ostatní československé noviny vycházející v exilu, pokud se mi dostaly do rukou, nesnesou srovnání.*"[63]

„*Jsem hrdý na to, že LL mají vysokou úroveň a jsou pro mne a mé známé krajany jako evangelium.*"[64]

Knižní publikace během války

Během války vydal Josef Bělina nákladem 45 000 výtisků (jako oficiální dokumentační publikace ministerstva zahraničních věcí) tři brožury o útlaku a odporu československého dělnictva: *Czechoslovakia: Land of freedom and democracy* (v roce 1942), *Czechoslovak Labour fights on* a *Czech Labour under Nazi rule* (v roce 1943). Předmluvu k těmto brožurám napsali britští labourističtí politikové William Gillies, George Dallas (1878–1961), David R. Grenfell (1881–1968).[65]

V roce 1944 vydává v češtině Hamplovu knihu *Z krise ven*, která původně vyšla již v předválečných letech.[66]

Vztah ke komunistům

K napětí mezi sociálními demokraty a komunisty přispívalo to, že komunisté v emigraci se dostávali do vedení uprchlických ubytoven, a po podepsání sovětsko-nacistického paktu se stavěli proti válce. Ti komunisté, kteří se stanoviskem své strany nesouhlasili, byli udáváni jako agenti gestapa.[67] Během prvního roku války napsal Josef Bělina ve svých *Listech přátelům*:

„*Komunisty nikdo nepředělá, poněvadž kdyby je předělal, přestanou být komunisty. Je to hnutí úplně cizí celé mentalitě demokratického socialismu, a proto každý pokus o spolupráci musí ztroskotat […]*

Poměr ke komunistům musí být zásadně odmítavý. Konec kompromisnictví, které komunistům skýtá možnost krýt se, v zlých pro ně dobách, pod socialistickým kloboukem

63 Dopis G. M. Lingfielda Blaženi Vilímovi z 12. 12. 1948. British Library 74978 f 9.

64 Dopis Josefa Blažíka Vilímovi ze 4. 4. 1949. British Library 74978 f 29.

65 BĚLINA, Josef: *Czechoslovakia: Land of freedom and democracy.* Lincolns Prager, 1942. Preface by William Gillies, Sec. Of the International Dept of the Labour Party (*Československo: země svobody a demokracie*). BĚLINA, Josef: *Czechoslovak Labour fights on.* Lincolns Prager 1943. Preface by George Dallas J. P: Chairman of the Int. Sub-Comm. Of the LP (*Československá pracující třída pokračuje v boji*). BĚLINA, Josef: *Czech Labour under Nazi rule.* Lincolns Prager, 1943. Preface by D. R. Grenfell, MP (*Československá pracující třída pod nacistickou vládou).*

66 HAMPL, Antonín – BĚLINA, Josef: *Z krise ven.* (Published 1935 by the Czechoslovak Metalworkers Union in Prague) Republished 1944.

67 The National Archives KV 2/2715 19b 31/1/40.

a budovat základnu pro příští rozvracení řad demokratického socialismu. Ruský vpád do Polska, a ještě více přepad Finska, podal důkaz, že ruská revoluce dala se ve svém konečném vývoji na cestu bonapartismu."[68]

Bylo to období, kdy se komunisté snažili mít v exilu co největší vliv. Pro svou přímočarost nebyl u nich Bělina oblíben. Jednou z bolestivých částí exilových dějin je exodus československých uprchlíků z Polska, při kterém docházelo k politické diskriminaci československých nekomunistů. O „záležitosti" se málo vědělo, a dodnes se o této bolavé věci málo publikuje. Doktorka Josephine Bruegelová (1914–1925) o tom vypráví ve svých vzpomínkách:

„Po 15. březnu […] mnoho uprchlíků se dostalo do Katowic v Polsku, kde bylo možno zažádat o visa […] Vznikaly problémy s výběrem a dopravou. Ti, kteří nebyli vybráni, zůstali v Polsku, a když vypukla válka, prchali na východ. V Sovětském Svazu byli tlačeni dál na východ k Sibiři. Na začátku sovětsko-německé války se některým podařilo vstoupit do československé armády, ale mnoho jich zůstalo v Rusku a zahynulo."[69]

V britském státním archivu The National Archive existují dokumenty o této problematické situaci v Katovicích, kde bylo v srpnu 1939 zaregistrováno 1019 uprchlíků z Československa. Britové si zprvu neuvědomovali, že Hermann Field[70], který se měl o uprchlíky starat, nadržoval převážně jedné politické straně – komunistické. Britskému ministerstvu vnitra, Home Office, byl dokonce z Polska poslán seznam uprchlíků, kterým nemá být vízum vydáno. Byl mezi nimi např. i novinář Rudolf Kopecký (1893–1981). Když se Kopeckému konečně podařilo dostat do Anglie, napsal o tom zprávu pro exilovou vládu.[71]

Bělina pod názvem „*Vilém Nový své odpovědnosti neunikne*" otiskl v *Listech přátelům* dopis od uprchlíků, kteří uvázli v Litvě:

„Dovídáme se, že do Londýna přijel někdejší tajemník krakovského ‚British Committee' pan F. se svým českým tajemníkem panem Novým. Nevíme sice, co tito dva páni v Londýně dělají nebo zamýšlejí, ale prosíme jménem zbytku čs. emigrace, který se po strastiplné cestě zachránil v Litvě, abyste rozhodně zabránili tomu, aby se Mr. F. a Nový vydávali za nějaké zástupce čs. emigrantů […]

Když jsme se však po velkých trampotách dostali konečně do Lvova, nebyl tam ani F., ani Nový, vůbec nic nezařídili, a jejich pomocníci dr. M. a pí N. vyhrožovali sociálně demokratickým emigrantům sovětskými úřady a GPU."[72]

68 *Listy přátelům,* 12. 5. 1940 a 15. 5. 1940.

69 BRUEGEL, Josephine assisted by ŠIMSOVÁ, Sylva: *Reminiscences – Vzpomínky.* Recorded and edited in London 1998–2001. Bruegel Josephine (1914–1925) lékařka.

70 Hermann Field (1910–?) rozporuplná osobnost; těsně před válkou pomáhal komunistickým uprchlíkům, po válce byl odsouzen v Maďarsku jako západní špion. LEWIS, Flora: *The man who disappeared.* A. Barker, 1965; HUBBACK, avid.: *No ordinary press baron.* Weidenfeld, 1985. Ch. 14 The Field Brothers; FIELD, Hermann & FIELD, Kate: *Trapped in the Cold War: The Ordeal of an American family. S*tanford Univ. P. 1999.

71 The National Archives HO 294/55; HO 294/58; HO 294/15; HO 294/56; KOPECKÝ, Rudolf: *Československý odboj v Polsku v r. 1939.* Rotterdam 1958.

72 *Listy přátelům* ze dne 20. dubna 1942, s. 12.

Útoky ze strany Wenzela Jaksche

Vztahy mezi českými sociálními demokraty, sudetskými sociálními demokraty kolem Jaksche a sudetskými sociálními demokraty kolem Zinnera byly velice složité. Neshody se táhly celou válku. Jakschův dopis Hubertu Ripkovi ze srpna roku 1940 poslouží jako příklad toho, v čem Jaksch viděl problém. Stěžoval si u Ripky, že československá vláda nasadila proti němu lidi jako byli Kögler a Zinner.[73] Odštěpení sudetské Zinnerovy skupiny od sudetské Jakschovy skupiny však nebylo způsobeno československou vládou, byla to interní záležitost sudetských sociálních demokratů. Podle hlášení v dokumentech „Special Branch" v listopadu 1940 odsoudila Zinnerova skupina Jakschovy nedemokratické diktátorské metody, jeho blízký vztah s Otto Strasserem a jeho rezervovaný postoj k Čechům.[74]

Ve své stížnosti označil Wenzel Jaksch za největšího protivníka Josefa Bělinu, který ho pomlouvá jako agenta Otty Strassera (1897–1974), německého pangermánského politika, a jako nepřítele Čechů. Jaksch také kritizoval Bělinu, že jako předák české skupiny v CRTF vzal pod svou ochranu vyloučené členy Jakschovy skupiny.[75]

Útoky za války ze strany komunistů

Ve svých publikacích Josef Bělina soustavně upozorňoval na činnost komunistů mezi uprchlíky. Pravidelně také posílal hlášení o situaci svým anglickým přátelům, z nichž se někteří zdráhali vzít jeho informace vážně. Například o tom, že členové komunistické strany se snažili dostat do uprchlické správy, aby tím získali moc.[76] Když se některý z uprchlíků nechtěl poddat, bylo mu pohroženo, že bude udán jako nacistický spolupracovník.

Exilová vláda se snažila udržet zdání politické jednoty, což poskytovalo komunistům možnosti rozšiřovat svou oblast vlivu. Lidé v protektorátě si mysleli, že exil je sjednocen. Rudolf Bechyně, jeden z ministrů exilové vlády, o tom uvedl, že *„národní jednota je jako plášť, který zakrývá nešťastné stránky exilového života."*[77]

V roce 1942 byl v exilovém časopise *Mladé Československo* uveřejněn pod šifrou „VN" útočný článek, ve kterém se píše: *„Poznal jej* [Bělinu – pozn. aut.] *totiž každý, jako systematického rozbíječe československé jednoty, neúnavného a vynalézavého původce intrik, rozporu a rozkolů, metodického organisatora protisovětských kampaní."*[78]

---

73 Hubert Ripka (1895–1958), národně socialistický politik; Franz Kögler (1891–1983), sudetský sociální demokrat; Josef Zinner (1894–1961), sudetský sociální demokrat.

74 The National Archives KV 2/2719 120ey 7/11/40.

75 BRANDES, R.: *Der Weg zur Vertreibung 1938–1945.* Oldenbourg, München 2001.

76 The National Archives KV 12714 3a 14/12/39.

77 BECHYNĚ, Rudolf: *Před návratem domů.* The British Library ADD 74983 f 19–23.

78 *Mladé Československo* z 1. 2. 1942. *Mladé Československo* (1941–1943), časopis exilové organizace stejného jména.

Mirka Vilímová zanechala na listu papíru připojenému k výstřižku z časopisu poznámku, že tento článek napsal Vilém Nový, komunistický novinář a politik, který trávil válku v emigraci v Londýně.[79] Před příchodem do Londýna byl asistentem Hermanna Fielda mezi československými uprchlíky v Polsku.

Problémy s návratem do vlasti

Už ve svém prvním dopise po návratu z nacistického vězení[80] napsal Blažej Vilím Josefu Bělinovi do Londýna:

„Byl jsem zklamán, když jsem Tě nenašel v Praze mezi ostatními, kteří se vrátili […] Víš, že jsem byl vždycky rovný, a proto také věř, že zprávy o Tobě zde jsou vesměs nepěkné. Neměl jsem ještě čas zabývati se všemi těmi drby a oddělit pravdu od špinavých pomluv.“[81]

Bělina se snažil vysvětlit, proč jeho poválečný návrat je pro některé lidi nežádoucí :

„[…] že prý jsem tady příliš načichl k anglickému fašismu, a že se proto nevrátím, a podobných řečí více. I když tu jistě je u těch, kdo je rozšiřují, přání otcem myšlenky – neboť sám jsem nikomu neřekl, že se nechci vrátit, a naopak už po měsíce o návrat usiluji – tedy je to všechno jistě příznačné. Zde by jistě byli značně překvapeni, kdyby se dověděli, že britská dělnická strana je fašistická.“[82]

Svou první poválečnou návštěvu v Československu v září 1945 popsal Bělina v *Listech přátelům*:

„Nejsem básníkem a nebudu proto líčiti pocity, jež se člověka bezděčně jímají, když po dlouholetém odstupu se opět vrací do staré vlasti. Do vlasti, která prošla peklem téměř nepředstavitelného utrpení, vystavené nejhroznějšímu teroru, ale i pokušení, ležící dnes na výspě, co bychom nazvali okruhem západního myšlení, jak politického a hospodářského, tak i kulturního.

Když jsem dne 8. března 1939 odcestoval ‚na týden' z ruzyňského letiště, netušil jsem, že zahajuji nejdelší týden svého života, a že potrvá téměř šest a půl roku, než opět zakroužím nad mezitím osvobozenou republikou.“[83]

Během návštěvy v Československu však útoky na sociálního demokrata Josefa Bělinu i po válce pokračovaly. V dopise, psaném v pražském hotelu Alcron, napsal Blažeji Vilímovi: *„[…] V. Majer*[84] *mi sdělil, že zde prý kolují pověsti o tom, že jsem se prý zúčastnil schůze, kde vystupoval posl. W. Jaksch, a že jsem se tam prý zúčastnil štvaní proti republice […] Jaksch se také v Blackpoolu vůbec ani neobjevil.“*[85]

79 CHURÁŇ, Milan a kol: *Kdo byl kdo v našich dějinách ve 20. století.* Libri, Praha 1998. Nový Vilém (1904–1987), komunistický politik.

80 Byl zatčen gestapem v únoru 1940 a vězněn až dokonce války v německé káznici.

81 Vilímův dopis Bělinovi ze dne 2. 6. 1945. British Library 74983 f 27–29.

82 Bělinův dopis Vilímovi ze dne 27. 7. 1945. British Library 74983 f 31.

83 *Listy přátelům*, srpen–září 1945, č. 89 a 90.

84 Václav Majer (1904–1972), sociálně demokratický politik.

85 Bělinův dopis Vilímovi ze dne 3. 9. British Library 74983 f 33.

Přes tyto pomluvy Josef Bělina přijel do Prahy znovu – v říjnu roku 1945.

Do Británie se vrátil 4. listopadu 1945.[86] Počátkem prosince 1945 byl zrušen Československo-britský úřad práce v Londýně. V té době měl Josef Bělina asi finanční potíže. Na jaře 1946 napsal předsednictvu strany dokument, ve kterém vypočítává svou činnost:

„Od té doby působím v Londýně jako volný novinář, vydávaje jednak dvakrát týdně anglický bulletin, obsahující hlavně nekomentované zprávy z hospodářského a sociálního života Československé republiky, jednak jako dopisovatel amerických, kanadských, belgických a švýcarských časopisů.“[87]

NOVÝ CEST. PAS — PRODLOUŽENÍ — ROZŠÍŘENÍ

Platí k cestě do (přes) .....

..... všechny státy světa ..... a zpět

na dobu do ..... 24/5 1947. ....

Podrobné uvedení účelu cesty:

Doklad o nutnosti cesty: .....

.....

Osobní doklady:

Cest. pas čís. ..... vydaný .....

Osvědčení o stát. občanství čís. ..... ze dne .....

vydané .....

Domovský list čís. ..... vydaný MNV v ..... dne .....

Křestní (rodný) list čís. ..... vydaný (far. úř.) v ..... dne .....

Oddací list čís. ..... vydaný ..... dne .....

Bytová přihláška ze dne .....

Osvědčení o národní spolehlivosti

vydané ONV (MNV) v ..... čís. ..... dne .....

Vojenské doklady:

Roč. odv. ..... voj. knížka ..... hodn. a branný poměr .....

voj. prostředník .....

Osvědčení - souhlas - doplň. okr. velit. v ..... ze dne .....

Výměna starého pasu za nový.

.....

Podpis úředníka.

Josef Bělina – výměna pasu za nový, platnost do 24. května 1947.

86 The National Archives HO 294/548.

87 Bělinův dopis Fierlingerovi (představenstvu strany ze dne 9. 4. 1946). British Library 74983 f 37–9.

Rozpolcenost nového exilu po roce 1948

Když Blažej Vilím uprchl po únorovém puči do Londýna, byli mu tam Josef Bělina a jeho žena oporou. O exilovém životě neměl Bělina žádné iluze, příteli Vilímovi napsal: *„[…] tak jste tady zítra čtvrtý den a už jsi viděl trochu té rvavosti […]“*[88]

V periodiku *Čas* se v roce 1949 píše: *„Dnes, po málo letech, kdy naše svoboda byla opět zničena, teprve markantně vychází najevo, jak Bělina přesně viděl kupředu, jak vývoj odhalil Fierlingry a Laušmany,*[89] *se kterými Bělina udatně bojoval, i když to byli vůdcové jeho strany, a jak mu, bohužel, události daly za pravdu.“*[90]

Josef Bělina.

/Fotodokumentace v příspěvku:
NA, f. Policejní ředitelství Praha II – všeobecná spisovna – 1941–1950 (PŘ 1941–1951), kar. 402, sign. B 1114/6 BĚLINA Josef; tamtéž sign. 1116/4 BĚLINOVÁ Emilie.
Výběr Patrik Virkner./

88 Bělinův dopis Vilímovi ze dne 21. 3. 1948. British Library 74983 f 44.
89 Zdeněk Fierlinger (1891–1976), Bohumil Laušman (1903–1963), sociálně demokratičtí politici.
90 *Čas* vol. 1 no. 2–3 6/49, p. 9.

Korespondence nalezená v archivech:

BL – British Library, 90 Euston Road, London NW1 2DB, United Kingdom
HAIS – Archiv české strany sociálně demokratické, Hybernská 7, 110 00 Praha 1
LHASC – Labour History Archive & Study Centre, 103 Princess Street, Manchester M1 6DD
NA – The National Archives, Kew, Surrey TW9 4DU, United Kingdom
TUC – Trade Union Congress Archive, Modern Records Centre, University Library, University of Warwick Coventry, CV4

Fotokopie některých dokumentů jsou v ČSDS[91] – www.csds.cz

Acknowledgement / Poděkování:

The British Library, 90 Euston Road, London NW1 2DB, United Kingdom
The National Archives, Kew, Richmond, Surrey, TW9 4DU, United Kingdom
Trade Union Congress Papers, Modern Records Centre, University Library, University of Warwick, Coventry CV4 7AL, United Kingdom
Labour History Archive & Study Centre, People's History Museum, Head Office 103 Princess Street, Manchester M1 6DD, United Kingdom

91 ČSDS je obecně prospěšná společnost zabývající se dějinami domácí a exilové antitotalitní rezistence v éře komunistického Československa (1948–1989).

ARCHIVNÍ A-Ž

Archivní A–Ž

Cizinci a Sbor národní bezpečnosti. Při listování protokoly událostí z archivního fondu Městská správa VB Praha, uložených v Archivu bezpečnostních složek (ABS) v Kanicích, lze narazit i na zmínky o tom, jaké měli na počátku padesátých let 20. století příslušníci SNB v hlavním městě Československa „potíže s cizinci".
Tak například 5. listopadu 1951 hlásil na Obvodní velitelství Národní bezpečnosti (OV NB) v Praze 1 jistý soudruh Mikule, takto pracovník ministerstva národní bezpečnosti, že *„[…] v Praze III stojí automobil, který má vpředu i vzadu jinou poznávací značku a značku CD."* Jelikož bylo zřejmé, že jde o diplomatický vůz, vyrazila na místo trojčlenná hlídka (podporučík Freith, vrchní strážmistr Chroust a strážmistr Kressl), která zjistila, že auto patří druhému tajemníkovi britského velvyslance Bonaru Sykesovi. Nesrovnalost s umístěním SPZ se vysvětlila tak, že diplomat právě onoho dne dostal přidělenu novou poznávací značku, *„kterou si nechal zhotoviti, ale namontoval ji pouze na zadní část vozu a vpředu dosud nechal starou."* Příslušníci SNB upozornili Brita, že si musí neprodleně namontovat i druhou značku a propustili ho. (Srov. I-1, inv. č. 3)

Zkažené Vánoce onoho roku 1951 měl však určitě vrchní strážmistr Josef Kopřiva, který se 25. prosince dostavil na OV NB Praha 6 s oznámením, že 24. prosince 1951 ve 22.45 hodin zpíval velvyslanec USA (tehdy jím byl Ellis O. Briggs – pozn. aut.) se svými hosty na balkoně své vily ve Wintrově ulici č. 3 v Praze 6 pod ozdobeným stromkem *„vánoční písně"*. Bdělý vrchní strážmistr zaznamenal, že zpívali písně anglické, ale i českou „Narodil se Kristus Pán". A že *„[…] po zazpívání této písně shromáždění kolemjdoucí občané, a přihlížející z okolních oken, tleskali. Potlesk byl dosti mohutný. Rovněž po skončení zpěvu, který trval asi půl hodiny, shromáždění občané provokativně tleskali."* Vrchní strážmistr Kopřiva výslovně také v zápise protokolu událostí uvedl, že jeho manželce se nelíbilo, že sám velvyslanec při odchodu z balkonu mával tleskajícím. Své oznámení ukončil tím, že *„tento zpěv a potlesk občanů vyzněl provokativně"*. (Srov. I-6, inv. č. 3)

Dne 18. dubna 1952 pak nejmenovaný vedoucí vinárny Slovanský hrozen a občan Miloslav K. z Prahy požádali na OV NB Praha 1 o zásah proti neznámému muži, *„[…] který v uvedeném podniku chtěl za všechny platit."* Na místo posléze dorazil štábní strážmistr Nedvěd a zjistil, že oním dobrodincem hostů, jenž bůhví proč vzbudil nelibost vedoucího podniku, je Ital Antonio Vilardi vracející se z Moskvy z hospodářské konference, který se *„chtěl bavit"*. Do věci se vložil už zmíněný občan Miloslav K., takto důstojník Československé lidové armády, a německy vysvětlil překvapenému Italovi, že *„jeho ochoty k zaplacení útraty by bylo využito různými živly"*. Po tomto vysvětlení si Vilardi zavolat taxi a odjel do hotelu Alcron, v němž bydlel. V protokolu událostí se dále výslovně uvádí, že s ním do Alcronu i odjel i uvědomělý Miloslav K. Kdoví, třeba jemu nevadilo využít Jižanovy pohostinnosti. Ale o tom již protokol událostí mlčí… (Srov. I-1, inv. č. 5)

Méně úsměvnou příhodu s cizincem zažili příslušníci SNB z OV NB v Praze 6 dne 13. června 1952. Krátce před 9.00 hodinou byli dle záznamu v protokolu událostí vysláni na blíže neurčené místo ve svém obvodě vrchní strážmist Mottys a štábní strážmist Filandr s tím, že tam vjel na chodník osobní automobil a zranil tři ženy a dítě. Příslušníci zjistili, že vůz řídil řidič čínského velvyslanectví Kao-Chi-Po a že nehodu zavinil právě on nesprávným předjížděním. Poskytli první pomoc zraněným, případ předali oddělení dopravní bezpečnosti, a tím pro ně práce končila. Diplomatická imunita a viník občanem spřátelené Čínské lidové republiky – proti těmto skutečnostem byli dva „esenbáci" z obvodu opravdu krátcí. (Srov. I-6, inv. č. 3) [JMik]

Denní přehled událostí – svodky. Policejní přehled nejdůležitějších událostí z předchozího dne („svodka") je velice důležitým dokladem o událostech ve městě, kraji či v celé zemi. I v něm se však objevují záznamy o činech, které někdy vzbudí úsměv na rtech. Nahlédněme například do fondu N 16 (Ředitelství Národní bezpečnosti v Brně), uloženém také na pracovišti ABS v Kanicích. Ve svodkách z tohoto fondu se odrážejí například potíže s příslušníky Rudé armády, kteří až do prosince 1945 přebývali na území Československa; mnohdy byli aktéry tragických událostí, někdy jejich činnost vzbuzuje spíše pousmání. Tak například:

„Dne 27. 8. 1945 o 23. hod. byl des. Vlastimil Š. od výcvikového praporu 6 z Brna dvěma vojíny v uniformách Rudé armády opit v Obřanech a svlečen ze stejnokroje čs. armády. Mimo stejnokroj mu bylo odcizeno 1000 K, náramkové hodinky a občanská legitimace."

Ani „bratření s osvoboditeli" se někdy nemuselo vyplatit: *„Dne 3. 9. 1945 v 1,30 hod. požádal František S., 63-letý invalida z Nového Lískovce, o zakročení proti dvěma ruským majorům, kteří jsou u něho v bytě a v podnapilém stavu tropí výtržnosti. Když Národní bezpečnostní stráž přišla do bytu S., ohrožovali ji majoři pistolemi. K případu byla povolána létající četa čs. vojska, ale jejího zákroku nebylo již potřebí, ježto oba důstojníci mezitím usnuli."* (Panu S. bylo, jak cituje záznam, *„rozbito nádobí za 1500 K, ovšem Sověti škodu uhradili."*)

Také hostinský František K. nedopadl dobře, když *„[…] prodával vojínům Rudé armády lihoviny. Tito se opili, rozbili K. zařízení v hostinci a rušili křikem noční klid."*

Na Brno a na sovětské vojáky určitě nevzpomínal v dobrém ani Josef J., hudebník z Kolína, jemuž *„[…] 30. 9. 1945 odcizil neznámý pachatel v uniformě Rudé armády na hlavním nádraží v Brně chromatickou harmoniku v ceně 25 000 K."* Inu, obliba tohoto nástroje u Rusů se nezapřela.

Dne 16. listopadu 1945 v 15.00 hodin přišli pak k tajemníkovi národního výboru v Brně-Obřanech Vladimíru Ř. tři příslušníci Rudé armády, kteří žádali o občerstvení a nocleh. *„[…]Vladimír Ř. jejich žádosti vyhověl a ráno dne 17. 11. zjistil, že vojíni v uniformách Rudé armády z jeho bytu odešli, přičemž odcizili různé prádlo a šatstvo v ceně 2890 K."*

Než, opusťme excesy osvoboditelů, jimž se ve „svodkách" většinou říká *„neznámý pachatel oblečený v uniformě Rudé armády"* a podívejme se naopak, co „pěkného" ztropili běžní občané Brna:

„Dne 7. 1. 1946 o 18. hod. způsobil v podnapilém stavu Konrád Š., dělník, veřejné pohoršení tím, že na Hybešově ulici z plna hrdla řval a válel se po zemi, což obyvatelstvo odsuzovalo". Den poté, o 15. hodině *„[…] ztropil Hynek S., šofér, veřejné pohoršení tím, že na České ulici nadával hlasitě Otomaru P., že mu šňupák rozbije, což obecenstvo odsuzovalo."*

O dva dny později pak *„Šimon M., dělník, v podnapilém stavu vrážel do chodců, a na tyto dělal nemístné poznámky. Byl předveden na stanici SNB, kde urazil slovy: ‚Vy jste osli!´ přítomné členy SNB."*

Nezůstalo však mnohdy jen u verbálního napadení. Svědčí o tom i přehled o událostech ze 4. března 1946, kde se píše, že *„[…] Čeněk B., dlaždič, způsobil při taneční zábavě u Ševčíků v Žabovřeskách výtržnost. Při napomenutí ke klidu napadl tam službu konajícího strážmistra Františka A., několikrát jej kopnul a udeřil, přičemž jej urážel."* [JMik]

Nespolehlivé osoby. Státně a politicky „nespolehlivými osobami" byli nazýváni po únoru 1948 lidé, kteří neprojevili patřičné nadšení pro nové uspořádání společnosti. V materiálech ABS v Kanicích jsou zachovány seznamy těchto „elementů"z mnoha obcí. Pořizovali je pro potřeby Státní i Národní bezpečnosti (alespoň v okruhu působnosti Okresního velitelství Národní bezpečnosti v Brně) od května 1949 příslušníci jednotlivých stanic SNB. Na jejich zpracování se podíleli *„uvědomělí příslušníci strany KSČ, případně předsedové MNV"*.

A jaké charakteristiky byly, kupříkladu, zpracovány v okrese Brno-venkov (Fond N 4)? Takže například Eduard O., dělník, bytem Obce (součást Ochozu u Brna), bývalý příslušník národně socialistické strany, nyní bez politické příslušnosti, byl mimo jiné charakterizován i takto: *„Když mu byla předložena přihláška do KSČ, veřejně prohlásil, že si s touto vytře zadní část těla, a volil bílý lístek, čímž dal najevo svůj nesouhlas s dnešním zřízením."*

Vladimír O., strojní zámečník z Radostic, zase *„[…] přivodí-li si podnapilost, rád kritizuje dnešní lidově demokratické zřízení, z čehož lze usuzovati, že s ním nesouhlasí."*

To obchodník Václav D. ze Šlapanic, dle sdělení „spolehlivých" informátorů *„[…] bývalý šmelinář, opilec, jelikož nyní nemá prostředků ku hýření a nemůže šmelinařiti, nenávidí dnešní režím* [tak!]."

Milost v očích příslušníků nenašel ani šlapanický kaplan Jaromír M., který byl *„[…] potměšilý náboženský fanatik, Šrámkovec, má vliv na nábožné občany, nyní však je již v táboře nápravných prací ve Třinci."* [JMik]

Personální spisy. Dříve narození si jistě vzpomenou, jaké „perly" si mohli přečíst ve svých „kádrových materiálech", které jim byly zaměstnavatelem po listopadu 1989 vydány. Nepřekvapí proto, co se objevilo v osobním spise (uložen v ABS) jistého krajského velitele Národní bezpečnosti v Českých Budějovicích. Místní organizace KSČ v jeho bydlišti o něm 8. února 1950 napsala, že *„[…] jeho koníčkem jsou knihy, přečetl řadu marxistické literatury."* Zato náměstek ministra Národní bezpečnosti si o rodině téhož velitele mohl v říjnu 1950 tehdy přečíst následující: *„Dva jeho bratři nemají dobrou*

pověst, poněvadž požívají ve větší míře alkoholické nápoje, ale mají kladný poměr k zřízení." To hodnocenému jistě spadl kámen ze srdce! I když, kdo ví… možná mírně nakrabatil čelo, jakmile jeho zrak přelétl další následující řádky: „*Má dobrý poměr ke kolektivu, je nekompromisního, dobrého a pevného charakteru. Rád se lichotí vyšším funkcionářům a velitelům, a naopak přehlíží nižší funkcionáře a hodnosti.*"

Pěkné, jen si vybrat, což? [JMik]

Sněhulák ve výloze a pivo špatné kvality. V padesátých letech 20. století se předmětem policejního šetření mohlo stát téměř vše. Svědčí o tom i případy popsané v protokolech událostí ve fondu Městská správa VB Praha (I-1, inv.č. 3 a inv.č. 4) uložených v ABS v Kanicích.

Tak třeba 13. srpna 1951 v 16.45 hodin strážmistr Eduard Klekner z útvaru SNB Praha-Hrad ohlásil na Obvodním velitelství Národní bezpečnosti Praha 1, že v hostinci Na růžku v Nerudově ulici č. 2 čepuje hostinský Vincenc P. „*závadné pivo*". Hlášení mělo za následek, že do zmíněné pohostinské místnosti vyrazil ze zmíněného obvodního velitelství mladší strážmistr Nedvěd, který učinil zjištění, že „*[…] to bylo pivo ze dna 100 l sudu, které hostinský ještě před jeho příchodem vylil, ač mimo Kleknera si nikdo jiný z hostů nestěžoval. Nedalo se tedy zjistit nic konkrétního.*" A tak tento „velký případ" vyšuměl do ztracena.

O několik týdnů později, konkrétně 29. prosince 1951 ve 22.30 hodin, hlásili na OV NB v Praze 1 mladší strážmistři Haniger a Fuka, že „*[…] v ulici 28. října v komunálním podniku Zahradnictví-květiny je ve výloze umístěn mezi výzdobou sněhulák, který má částečnou podobu presidenta Gottwalda.*" Na místo byli neprodleně vysláni štábní strážmistr Rada a mladší strážmistr Kříž a ti na místě vyšetřili, pokud jim to nepříliš dobré osvětlení dovolovalo, že „*přibližná podoba zde je.*" Proto ve 23.45 hodin vyrozuměli pracovníka kriminální služby příslušného obvodního velitelství – štábního strážmistra Josefa Kopelenta – který slíbil, že se „*[…] za denního světla 30. 12. 1951 na věc podívá a případně zařídí další.*" Jaký měl tento případ vyústění, však již archivní materiály nevypovídají. [JMik]

Tajné rozkazy (TR). Pod tímto pojmem si obvykle představíme vysoce závažná sdělení pro podřízené, která mají být očím „normálních smrtelníků" zatajena. V ABS Kanice se nacházejí tajné rozkazy ministra vnitra či Národní bezpečnosti a jejich náměstků, tajné rozkazy náčelníků krajských správ VB, ale i tajné rozkazy náčelníků okresních oddělení. Řeší se v nich nejrůznější záležitosti – od státně-bezpečnostních až po – ostatně, posuďte sami, čeho se týkaly například „*TR náčelníka Okresního oddělení VB v Bystřici nad Pernštejnem*" v roce 1953. (ABS, Rozkazy a nařízení, Okresní odd. VB Bystřice n. P., G 12/1, inv. č. 5 – Tajné rozkazy náč. OO VB, 1953.)

V Tajném rozkazu č. 7 z 27. února 1953 vyslovuje poručík Josef Hrubý pochvalu všem příslušníkům SNB, kteří „*[…] v době oslav 5. výročí únorového vítězství pracujícího lidu projevili správný poměr k prováděným úkolům.*" Zároveň ovšem hned dodává:

„Nejsem však spokojen s ojedinělými případy nesprávného výkonu služby příslušníky SNB ObvO VB Strážek, kde pohotovostní příslušník šel otevřít kontrolujícímu příslušníku OO VB po 22. hod. neobutý, beze zbraně, s rozepnutou blůzou, a při tomto postupoval, jako kdyby byl 1. den ve službě SNB. Aniž by se přesvědčil, kdo jde, otevřel dvéře bez použití zajištěného řetízku. Služební místnost ObvO VB mimo to proměnil v provazovnickou dílnu [tak!]*, protože zde pletl sítě za účelem výdělku.“*

Nedosti však na tomto hrubém porušení povinností, už Tajný rozkaz č. 9 z 18. března přinesl následující oznámení:

„Ve smyslu kázeňského řádu hlava 7, článek 39, ukládám kázeňský trest: Dva dny domácího vězení strážmistru Františku Marvanovi, hlídkovému příslušníku OO VB II. ref. v Bystřici n/P. Důvod: Dne 10. 3. 1953 o 22. hod. při výkonu hlídkové služby u okresního sekretariátu KSČ usnul v sedě u hlavního vchodu do budovy, čímž porušil základní povinnosti hlídky. K tak nízkému trestu přistoupil jsem proto, že strážm. Marvan dosud vykonával svoji službu vždy ostražitě, a také v jeho chování nebylo zjištěno závad.“

Tajný rozkaz č. 15 z 12. června přinesl nejdříve pochvalu strážmistru Karlu Bočkovi, okrskovému zmocněnci VB v Rozsochách, neboť 6. června správně zakročil proti řidiči, jehož podezíral z jízdy pod vlivem alkoholu. U této omamné látky zůstalo i v kolonce „Potrestání“. *„[…] Ve smyslu kázeňského řádu trestám strážm. Františka V., okrskového zmocněnce VB ve Víru, pěti dny domácího vězení za to, že dne 6. 6. odjel z okrsku ObvO VB Strážek a cestou zpět navštívil 3 hostince, v nichž se požitím 4 stopek rumu a několika piv přivedl do mírně podnapilého stavu. Mimo to nabízel strážm. Fr. V. rum také řidiči motocyklu, který ho vezl. Jednání strážm. V. nechť je odstrašujícím příkladem pro všechny ostatní příslušníky VB. K předání vojenskému prokurátorovi nebylo přikročeno proto, že strážm. V. nebyl dosud kázeňsky trestán a jeho výkon služby byl až dosud bez zjevných závad. Mimo to strážm. František V. slíbil, že vícekrát alkohol pít nebude.“*

Po tomto provinilcově prohlášení jej poručík Hrubý opravdu vojenské prokuratuře předat nemohl… [JMik]

Vzdělání příslušníků SNB bylo ve druhé polovině padesátých a v šedesátých letech 20. století citlivým tématem. Po únoru 1948 byla ze Sboru „vyakčněna“ většina příslušníků, kteří sloužili v prvorepublikových bezpečnostních složkách a k SNB nastoupily tzv. dělnické kádry. Ty vstupovaly do SNB s minimálním vzděláním a po krátké době, strávené ve školách SNB pro čekatele (resp. později v základních školách VB, StB či NZ), se dostávaly do praktického výkonu služby. Podle údajů ministerstva vnitra (MV) mělo k 31. lednu 1954 celých 99 % příslušníků SNB vzdělání na úrovni maximálně měšťanské školy. (Dokument „Statistický přehled o školním vzdělání a absolvování politických škol příslušníky ministerstva vnitra“, zpracovaný pro 22. kolegium MV, ABS, fond A 2/1, inv. j. 165). Nízká úroveň vzdělání se začala brzy projevovat při výkonu služby příslušníků a to vedlo k opakovaným stížnostem okresních a krajských velitelů na adresu škol ministerstva vnitra, ohledně úrovně studia a kvalifikace nováčků. Školám byla vytýkána nedostatečná příprava příslušníků pro praktickou službu, což se projevovalo neosvojením si základních bezpečnostních a kriminalistických technik

a metod práce. Štáby škol se bránily argumentem, že nelze zvyšovat náročnost výuky, protože velká část nových příslušníků, kteří do škol přicházejí, má nedostatečné vzdělání a tudíž nemá ani studijní návyky (a velmi často i studijní předpoklady.) Jejich učitelé a asistenti jsou proto nuceni věnovat čas doučování všeobecných základů vzdělání na úkor praktické výuky bezpečnostní práce.

Kolegium ministra vnitra se tímto problémem začalo zabývat na zasedání v květnu 1954. Byl vytvořen návrh na vydání rozkazu MV, který by stanovil všem náčelníkům a operativním pracovníkům, od úrovně okresního oddělení až po centrálu, povinnost získat do pěti až šesti let střední vzdělání zakončené maturitou. Návrh rozkazu však nebyl schválen a celá věc vyústila pouze v organizování večerního a dálkového studia středních a vysokých škol pro příslušníky SNB. Hlavní správy VB a StB měly však vyvíjet tlak na podřízené složky, aby si jejich příslušníci sami zvyšovali své vzdělání. Stav se sice začal zvolna zlepšovat, ale pokrok přicházel jen velmi pomalu – dle údaje dochovaného v „Pokynech k organizování školské a výchovné práce v MV", č. j. K-01219/50-60 (ABS, fond Rozkazy a nařízení, sign. RN, A 4-4, inv. j. 32) k 1. lednu 1960 nemělo 21 % příslušníků Sboru dokončené ani osmileté vzdělání a ještě na počátku roku 1962 je uváděno, že 59 % vyšších a středních náčelníků a 64 % nižších náčelníků MV má maximálně základní vzdělání. („Rozbor situace ve vzdělávání příslušníků MV mimo vojsk MV", ABS, fond Hlavní správa VB, sign. H 1-4, inv. j. 536.)

Toto pomalé tempo zvyšování vzdělanosti příslušníků SNB vedlo k vydání „Směrnice o kvalifikačních předpokladech pro zastávání funkcí v součástech MV", která stanovila minimální požadavky odborného i všeobecného vzdělání a praxe pro zastávání konkrétních funkcí v rámci ministerstva vnitra. Vydáním této směrnice se však 75 % příslušníků Sboru dostalo na pozici pracovníků nesplňujících požadavky. Problém se řešil ve dvou liniích – starší příslušníci byli od roku 1966 vysíláni do kvalifikačních kurzů, které měly suplovat absolvování příslušných – zejména odborných – škol. Pro nové příslušníky se pak od roku 1964 otvíraly další základní školy VB, StB a NZ, které měly klást na absolventy vyšší nároky. Jak ale uvádí dokument „Systém vzdělávání pracovníků Státní a Veřejné bezpečnosti" (ABS, fond Hlavní správy VB, sign. H 1-4, inv. j. 772) z roku 1965, který se stavěl velmi kriticky vůči provedené reformě školství, spočíval hlavní důvod velmi pomalého zlepšování vzdělanostní úrovně v SNB jinde, a sice v samotném náboru nových příslušníků:

„*Hlavní příčina je v tom, že svou koncepci výběru a výchovy kádrů stavíme na té části mládeže, která svými psychickými a zejména intelektuálními disposicemi nemohla být po absolvování devítiletky vybrána k dalšímu studiu.*"

Bylo to přiznání, že dokud bude SNB při náboru nových příslušníků cílit na takové žáky, kteří se po základní škole nedostali na další školy ani učiliště, nemůže dojít ke zlepšení práce Bezpečnosti.

Od druhé poloviny 60. let se pak situace ve vzdělání příslušníků začíná výrazně zlepšovat, a to právě díky důkladnějšímu a náročnějšímu náboru nováčků. Plně se tedy projevila zákonitost, že zvýšením „vstupní" úrovně vzdělání nováčků lze docílit také lepší „výstupní" znalosti a dovednosti příslušníků v praktické službě. Naopak koncept:

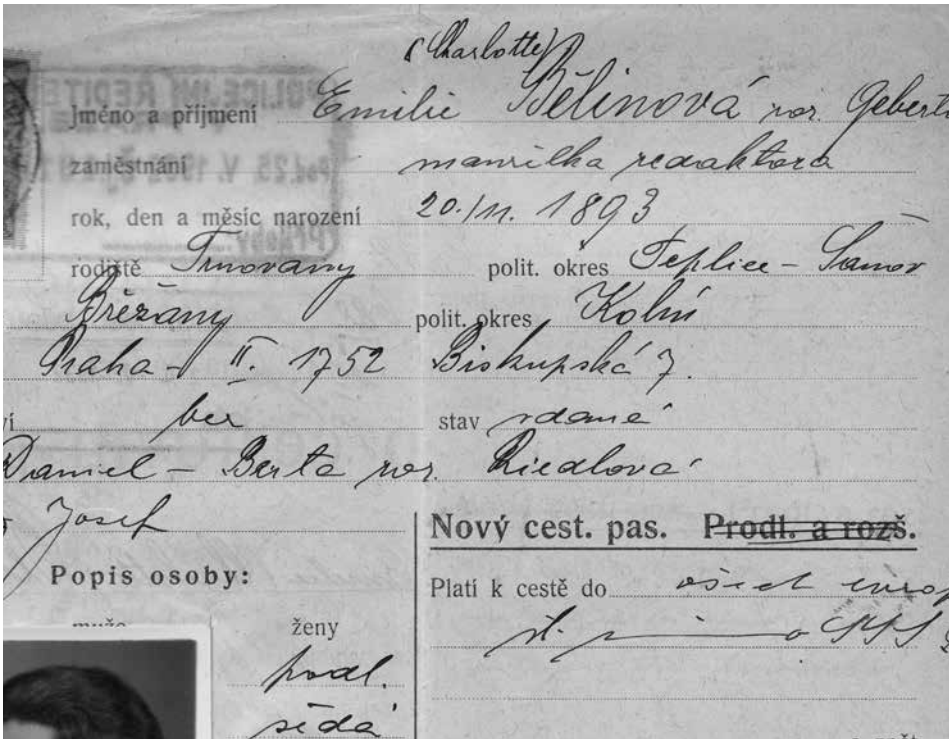
„Kursem z občana orgána neuděláme, z občana udělá orgána přímo výkonná služba," propagovaný v první polovině padesátých let, se ukázal jako zcela mylný. (Cit. dle výnosu HV SNB z 11. 8. 1953 – „Přijímání nových příslušníků VB", č. j. VB 3193-1/20 taj.-53, ABS, fond Rozkazy a nařízení, sign. RN, A 4-2, inv. j. 25, kr. 4.) [JV]

Zástupci Archivu bezpečnostních složek na studijní exkurzi. Šest pracovníků ABS se ve dnech 7.–9. října 2010 zúčastnilo pravidelné exkurze pořádané Českou archivní společností v tomto roce nazvané „Přes Polabí do Jeseníků". Ve čtvrtek 7. října jsme navštívili nejprve Státní okresní archiv Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, v jehož prostorách bylo mj. možné shlédnout výstavu „Šlechta ve službách Masarykovy republiky". Archivem, sídlícím v budově augustiniánského kláštera, nás provedl ředitel PhDr. Michal Řezníček. Poté účastníci exkurze odjeli do Moravského kartografického centra ve Velkých Opatovicích. Hlavním exponátem tohoto centra je plastická mapa historických zemí Moravy a Slezska, kterou doplňují četné faximile mnoha unikátních map z archivních fondů celé České republiky a dále vystavené kartografické a geodetické přístroje. Návštěvník má možnost seznámit se přehledně s historií zobrazování zemského povrchu na mapách i se zpracováním map obecně.

Moravské kartografické centrum ve Velkých Opatovicích.

Dne 8. října nás ve Státním okresním archivu (SOA) Šumperk přivítala jeho ředitelka PhDr. Hana Jarmarová. Archiv sídlí od dubna 1998 v novostavbě, která již plně odpovídá archivním požadavkům. Po prohlídce šumperského archivu čekala archiváře návštěva přečerpávací vodní elektrárny Dlouhé Stráně, ležící na katastru obce Loučná nad Desnou. Výstavba elektrárny byla zahájena v roce 1978. Na počátku osmdesátých let bylo rozhodnuto o útlumu stavby a nebylo jasné, zda bude někdy dokončena. V roce 1989 nakonec padlo rozhodnutí stavbu dokončit a elektrárna byla v roce 1996 uvedena do provozu. Po shlédnutí dokumentu o elektrárně a prohlídce obou nádrží byl dalším cílem zámek v Loučné nad Desnou, kde jsme si prohlédli zámecký areál.

Státní okresní archiv Šumperk.

Závěrečný den naší studijní exkurze – sobota 9. října – byl věnován kulturnímu programu. Byli jsme nejprve provedeni ruční papírnou a Muzeem papíru Velké Losiny. Velkolosinská manufaktura dnes patří k nejstarším doposud fungujícím podnikům svého druhu v Evropě. Po prohlídce zámku ve Velkých Losinách, kterou jsme absolvovali poté, byla exkurze zakončena návštěvou dřevěného kostela svatého archanděla Michaela z roku 1609 v obci Maršíkov u Velkých Losin. Tento kostel bývá označován jako nejzachovalejší lidová stavba na severní Moravě.

Dřevěný kostel sv. archanděla Michaela z roku 1609 v obci Maršíkov u Velkých Losin.

Jako archiváři hodnotíme na této studijní exkurzi zejména možnost prohlídky budov, depozitářů, knihoven a badatelen navštívených archivů, kde jsme všude měli možnost načerpat mnohé zkušenosti a cenné informace pro vlastní praxi. Zvláště zajímavý byl pro nás také kontrast historické budovy augustiniánského kláštera archivu v Lysé nad Labem a novostavby, stavěné ryze pro archivní účely, archivu v Šumperku. Neopomenutelným přínosem byla taktéž příležitost vést při prohlídkách vzájemný dialog o praktických i teoretických problémech, které archivní práce přináší, s kolegy nejen z navštívených archivů, ale i z různých dalších archivů v naší republice. [JBS]

Zpracovali: Jiří Mikulka [JMik], Josef Vávra [JV], Jana Barbora Slaběňáková [JBS].
Foto: Jana Barbora Slaběňáková.

Rejstřík osob, krycích jmen, akcí

A

Adam Josef 223
A. František, stržm. 289
Ambrož František 72
Andrew Christopher 112
ANTHROPOID 225, 226
ARNO *viz* Šujan Ivo
ARTUŠ *viz* Sejkora Vladimír

B

Báča Jiří 68
Bakstein Jaroslav 31, 32
Bakulin Ivan 20
Bandúr Štefan 241
Barbírek František 49
BARIUM 231
Barker Arthur 279
BARNET *viz* Prokop Pavel
BÁRTEK *viz* Sabo Josef
Bártík František 34
Bartoš Antonín 244
Baster Jan 10
BAUXITE 241, 244
Bayer Jan 58
BEBA *viz* Bebiak Josef
Bebiak Josef 81
Bečko Jan 272
BÉĎA *viz* Mičunek František
Běhounek František 25
Bechyně Rudolf 272, 280
Bělina Josef 265–267, 270–275, 277–283
Bělina, syn 270
Bělinová Emilie Charlotta 266, 267, 269, 270, 271, 276, 277, 283
Běloušek Daniel 127
Benada 232, 233
Beneš Edvard 220, 240, 244, 270, 273
BENJAMIN 244
Beran Rudolf 163, 164, 166–171, 173, 191, 193, 194
Bešťák Václav 31
Bilak Vasil 49
Bittman Ladislav 258
BIVOUAC 225
Blaheta Jaroslav 68
Blahník Miloslav 89
Blaskowitz Johannes 165, 166
Blažík Josef 278
Bloch Gerhard 23, 37
Blöchl, SD 54
Boček Karel 19, 23, 27, 31–34, 36–41, 44, 45, 55, 57, 74, 291
Bogataj František 244
BOREK *viz* Semerák Miloslav
BORIS *viz* Sučko Andrej
BOROVICA *viz* Prievozník Josef
Borovský Karel Havlíček 278
Bouda Josef 61
Bradka Mojmír 60, 61, 62, 67
Braha Vladimír 57, 59, 66
Brandejšová Ludmila 59
Brandes Detlef 165, 280
Brauchitsch Walter, von 165
Braun Karol 272
Briggs Ellis O. 287
BRODSKÝ *viz* Jelínek Milan
BROUSIL *viz* Štochl Jan
Brož Josef 89
Bruegelová Josephine 279
BRYCHTA *viz* Bittman Ladislav
Břečka Jan 250

BUDÍN *viz* Vodrážka Karel
BUK, KANDU, ÚHOŘ *viz* Boček Karel
Bukovský 46
Bukovszky Ladislav 12
Bultemann Hans 54
Bürckel Josef 165
BUŘIČ *viz* Tomek Jiří
Býček Tomáš 231

C

CALCIUM 213, 214, 220, 225–237, 239, 240, 241, 243, 246, 250
CARBON 244
Císař Čestmír 41, 49
Citrine Walter 272, 275
CLAY 244
Czekalski Stefan 231

Č

Čaj Štefan 44, 46
Čapek Karel, Ing. 46
Čech Jaroslav 70
Čejková Jaroslava 43
Čekan Andrej 68
Černík Oldřich 23, 48, 49, 52, 53
ČERNÝ PETR 24
Červášek Josef 152, 153
Červenka Bohumír 60, 61, 62, 67
Čipera, UD 43

D

Dallas George 278
Delors Jacques 119, 126
Dess Karel 221
DOBIÁŠ *viz* Zalabák Karel
Doi Joshinao 83
Doležal Ferdinand 60
Doležal Milan 45
DOSTÁL, A 69, 71
Došek Antonín 189, 193
Dražil Jan 233
Drgáč Šimon 188
Dubček Alexander 23, 25, 41, 48, 49, 50, 52, 53
Dubec, UD 42
Dufek Heribert 234
DŮSTOJNÍK 70
Dvořáček Petr 11, 13
DVOŘÁK *viz* Novotný Josef
Dvořák Břetislav 68
Dvořák Jan 233, 238
Dvořák Josef 233
Dvořáková Jiřina 246, 248
Dziedzic Jan 231
Džingl, št. stržm. 218

E

Ečer Bohuslav 272
Egner Hubert 54
EKO 42, 71, 72, 309
Eliáš Alois 187, 192, 193, 194, 197, 198
Elterlein Josef 59
„EmVe", D 247
Engelmann Václav 242

F

FANOUŠ, D 69
Feierabend Ladislav Karel 163, 193, 203
Fiedler Jiří 114
Field Hermann 279, 281
Field Kate 279
Fierlinger Zdeněk 270, 271, 273, 277, 279, 282, 283
Filandr, stržm. 288
Filipi Adolf 42
Fiřt Miroslav 258
FLORIÁN *viz* Frolík Josef
Foltýnová Anna *viz* Gemrotová Anna
Fousek Jan 204

Frank Karl Hermann 165, 187, 188, 189
Freith, ppor. 287
Fricman Karel 33, 46, 75
Frolík Josef 144
Fuchs Antonín 256

G

Gabčík Jozef 225
Gabertová Emilie Charlotta (Lotty) *viz* Bělinová Emilie Charlotta
Gabriel Eduard 217
Gajda Radola, vl. jm. Geidl Rudolf 164–168, 189–193
Gavel Štefan 70
Gebhart Jan 164, 165, 167, 168, 169, 172, 174, 176, 177, 180, 182, 184, 185, 186, 187, 192
Geidl Rudolf *viz* Gajda Radola
Gemrot Alois 214, 217, 218, 230
Gemrot Fridolín 214, 216–224, 250
Gemrot Jan 213, 214
Gemrot Josef 213–222, 224–228, 230–250 *viz* JAROŠ Josef
Gemrot Miloslav 245, 249
Gemrot Oldřich 214, 245, 249, 250
Gemrotová Anna, roz. Foltýnová 213
GEOLOG *viz* Růžička Vladimír
Gill C. 275
Gillies William 271–273, 275, 277, 278
Glaser Hugo 272
Gogar Ervín 32
Goj Oldřich 248
Gołębiowski Henryk 231
Golík Milan 138
Gorbačov Michail Sergejevič 112
Gordijevskij Oleg 112
Gottwald Klement 290
Gregorovič Miroslav 193
Grégr, JUNÁK 43
Grégr Vladimír 174, 184, 203
Grenfell David R. 278
Grňa Josef 240, 241
Groll Jaromír 44, 45, 46
GRUS *viz* Tomíšek Zdeněk
Grus Josef 61
Gryciuk Franciszek 8

H

Habásko Jaroslav 32
Hadrava Jaroslav 32
Hácha Emil 163, 164, 166–172, 174, 176–178, 180, 182, 183, 185, 189, 192, 194, 195, 197, 200, 201, 203, 204, 211
HAJSKÝ *viz* Horsák Alois
HAMPL *viz* Jech Vít
Hampl Antonín 168, 172, 266, 278
Haniger, stržm. 290
Hanus Milan 25
Harbich, UD 41
Harmel Pierre 113
Hartman Jan 234, 239
Hauer Josef 24, 25, 46
Havelka Jiří 166, 167, 168, 172, 178, 189, 192, 193, 195, 203, 204
Havel Václav 135
Havel Václav, StB 69
Havleková Růžena 59
Henlein Konrád 165, 167
Herzig, red. 199, 200, 202, 203
Hess Jar. 60
Heydrich Reinhard 204, 226
Hitler Adolf 164, 165, 169, 171, 183, 185
Hlávka Miroslav 192
Hodinová-Spurná Anežka 271
Hochmann Josef 192
Horák Adolf 221
Horák Jiří 68
Horner, GPUP 42
Horsák Alois 98
Höss Konstantin 187
Houdek Karel 22, 23
HOZMAN *viz* Chaloupka Pavel

HRAČKA *viz* Marák Ervín
Hriadel, UD 59
Hromek Pavel 241, 244
Hron František 27, 31
HRON, TS *viz* Hron František
Hrubý Adolf 163–177, 179–184, 186–195, 197–204, 211
Hrubý František 61
Hrubý Jan 27, 32
Hrubý Josef 290, 291
Hrůz Josef 221
Hubback David 279
Hůlka Ivan 24, 25
Hurt Josef 31
Huťa Hubert 68
Hvízdal František 59
Hynek Pavel 138

Ch

Chaloupka Jiří 64, 67
Chaloupka Pavel 105
Chalupa Karel 188, 191
CHATA, PB 260
Chmela Jan 59
Chroust, stržm. 287
Churáň Milan 266, 281
Chutný Zdeněk 61, 62, 66
Chvalkovský František 164

I

Indra Alois 49
INFEKCE 262
INTRANSITIVE 225
Isakowicz-Zaleski Tadeusz 9
IVO *viz* Kluger Karel

J

Jahelka Antonín 246, 247
Jakerlová Marie 272
Jakeš Miloš 93, 125
Jaksch Wenzel 275, 280, 281
Jakubík František 45
Jančík Drahomír 21
Janda Zdeněk 221
Jankovec Petr 24
Janůj Otakar 221
JARDA *viz* Pospíšil Jaroslav
JAREK *viz* Jarven Alex Lennart
Jarmarová Hana 294
JARMILA, TS 43
JARO 233, 234, 238, 239, 240, 241, 246
JAROŠ Josef *viz* Gemrot Josef
Jarven Alex Lennart 78–85, 87–90
JASAN 74
Jasani Charu 83
JAVOR 74
Jebavých, Netín 234, 235, 236, 237
Jech Vít 138
Jelínek Jaroslav 185
Jelínek Milan 100
Jelínek, UD 41
Jelínek Zdeněk 213, 230, 234, 239, 241
Jenkinson, RAF 223
Jirka Miloslav 61
Jirza, UD 41
JIŘÍ *viz* Loučka Jiří
Jiří Mikulka 289, 290
JULIE *viz* Sladká Marie, roz. Černá, provd. Bryksová
Jurečka Miloslav 63, 66

K

Kabele Josef 233, 234, 237
Kadečka 221
KAINAR *viz* Václavek Vilém
Kalla, JUDr. 193
Kaloč Jaromír 101
KALUŽA *viz* Kaloč Jaromír
Kameníček Jiří 174, 182, 188
KANDU, BUK, ÚHOŘ *viz* Boček Karel

Kánský Luděk 67, 70
Kao-Chi-Po 288
Kapras Jan 183
Karásek Josef 191
KAREL *viz* Koudelka Karel
Karoly (Carroll) Ondřej
viz Karolyi Andreas
Karolyi Andreas 272
Kasýk, StB 44, 46
Kaucký Antonín 46
Kavalír Miroslav 174
Kazda Richard 46
Keary 226
Kelnerová Olina 62
Keszeli Tomáš 107
Kilián, UD 41
Kincl František 92, 95, 125
KLADENSKÝ *viz* Scherzl Pavel
Klega Rudolf 217
Klekner Eduard 290
Klemeš Jaroslav 241
Klempíř Karel 60
Klička Ladislav 31, 75
Kliment Josef 168, 169, 178
Klöverberg Mirko, REKLAMA
viz Kořínek Mirek
Kluger Karel 71
Kmeť Pavel 41
K. Miloslav, ČLA 287
Kňaze, UD 41
Kobský, UD 59
Kögler Franz 280
Köcher Karel 259
Koláček Vladimír 68, 69
Kolder Drahomír 49
Kolek Miroslav 23, 31, 38, 75
Kolesa Václav 216, 217, 218, 221
Koloušek Jaroslav 61
Komorous František 94
Komorowski Bronisław 7
Koňařík Milan 68
König Rudolf 234, 235, 236
Kopaj Lubomír 82
Kopecký Rudolf 279
Kopečný Petr 232, 234, 235, 237, 239
Kopelent Josef 290
Koper Jerzy 231
Kopřiva Josef 287
Korčák Rostislav 186
Koreš Josef 239
Kořínek Mirek 78, 81–84, 89
Kosík Štefan 45
Kosina Josef 272
Košnar Miloslav 75
Koštajn Pavel 247
Koudelka Karel 71
Kovalčík Oldřich 67
Kovář Ladislav 221
Kozák František 214, 218, 250
Kozáková Jana, roz. Gemrotová 214, 218, 250
Kožanov Konstantin Grigorjevič 26
Králík Alexandr 68
Krejčí František 31, 32, 75
Krejčí Jaroslav 204
Krejčí Tomáš 204
Kressl, stržm. 287
Krch, UD 41
Kriegl František 49, 52, 53
Kroupa Jan 82
Krumholz Rudolf 234
Kryštof Oldřich 245
Křesťan, UD 41
Kříž Antonín 68
Kříž Miroslav (Miloslav) 72
KUBA 69
Kubizňák Zdeněk 73
Kuchta, UD 41
Kuklík Jan 164, 165, 167–169, 172, 174, 176, 177, 180, 182, 184–186, 187, 192
Kulach Stefan 231
Künzel Quido 71
Kurtyka Janusz 7, 8, 9, 10
Kutěj, UD 59

Kutra Karel 31
Kuzmík Andrej 99
Kvaček Robert 163, 165, 166, 188
Kvapil Miloslav 68
Kvapilová Iva 243
Kwilosz Jacek 10

L

Laita Bohuslav 247, 248
Larisch-Mönnich *viz* Starhemberg Franziska, von
Laušman Bohumil 283
Laytonová 271
Lenin Vladimír Iljič 112
Lenk Josef 272
Leśkiewicz Rafal 10
LEVINSKÝ *viz* Kuzmík Andrej
Lewis Flora 279
Lingfield G. M. 278
Lintner Josef 68
Liska František 249
List Sigmund 165
Little J. C. 267
Lobkowicz Jan 168, 174, 189, 203
Locher Karel 191
Lopaur František 225, 226
Loquens Gustav 230
Lorenc Alojz 153, 154
LOTOS 74
Loučka Jiří 72
LUDVÍK 135
Ludvík Vlastimil 91, 127
Lukaštík Vojtěch 225
Luňák Petr 113, 119, 126
Luža Radomír 239, 240
Luža Vojtěch Boris 238, 239, 240

M

Macalík Ferdinand 187, 189, 190
Maceček František 248, 249
MacKenzie-Gillandersi, J. 277
Mácha Karel Hynek 199
Mach Josef 59, 68, 71
Majer ČSUP 75
Majer Václav 281
Maláska Karel 69
Málek Václav 225
Malina František 61, 62
MÁNEK 43
Marák Ervín 259
Mareda Ladislav 241
MAREK *viz* Moravec Miroslav
Marek Antonín 217
Marek Jindřich 225, 226, 231, 250
Marek K. J. 191
Mareš Petr 114
MARTIN *viz* Moncman Josef
Marvan František 291
Masaryk Jan 270
Masaryk Tomáš Gariggue 195, 278
Mastný Vojtěch 165
Matějka Jaroslav 67, 69
Matúšů Marie 225, 227, 230
Mejsnar Vladimír 246
MELC, ORGÁN 603 *viz* Velc Jiří
Melek Josef 31
Melichar Zdeněk 61
Melničuk Nikolaj Jemeljanovič 241
Merta, UD 42
Micinek, UD 59
Mičunek František 71
Miklovič Michal 91, 107
Mikule, MNB 287
Mikulka Jiří 214, 216–218, 233, 250
MILAN *viz* Zváček Bohumil
Milt Jan 69
Mimra Alois 189
Minařík Pavel 259
MINERÁLY 69, 71
MIREK, OLDA *viz* Pluskal Oskar
Mirta Zdeněk 64, 67
Misík Miroslav 41

MÍŠEK *viz* Suchopár Karel
M. Jaromír 289
Mlynář Zdeněk 45
Molnár Michal 138
Moncman Josef 71
Moravec Emanuel 204
Moravec František 164
Moravec Miroslav 42, 43
Motejl Otakar 31
Mottys, stržm. 288
Motýl Jan 233, 234
Mularčík František 214, 230
Mularčíková Marie, roz. Gemrotová 214, 218
Musil Cyril 238, 239
Musil Leopold 225, 226, 241

N

NÁDRŽ 74
NÁDRŽ I 74
Nádvorník Milan 68
Navrátil Boh. 59
Navrátil Pavel 7, 13, 14
Nawrocki Zbigniew 10
Nebeský Josef 168, 169, 183, 189, 201, 202, 203, 204
Nečas Jaroslav 273
Nedvěd, stržm. 287, 290
Nechanský Jaromír 241, 244
NECHVÍLEK Karel *viz* Niemczyk Karel
Nekolný Jindřich 93, 99, 108
Němec, Ing. 25
Němeček Pavel 81–84
Nepraš Jaromír 234, 237
NEPTUN 262
Nestroj Karel 217
Neurath Konstantin, von 165, 187, 193, 194, 199
Neveselý Miloš 59
Nevím Miroslav 71
Nezval Radislav 58, 61, 70
Niemczyk Karel 229, 232, 233, 234, 237, 239, 241
NIKODÉM *viz* Nekolný Jindřich
Nikrmajer Leoš 181, 185
Nilssonová Olla 84
NINOS *viz* Němeček Pavel
NOVÁK *viz* Nevím Miroslav
Novák R. 41
Novák Václav 41
Novosad Jan 217, 221
Novotný Antonín 23
Novotný Josef 61, 71
Novotný Karel 24
Novotný Václav 31, 41
Nový Vilém 279, 281

O

Obuch Milan 31
OCELKA Jaroslav *viz* Odstrčil Jaroslav
Odstrčil Jaroslav 227, 228, 233, 234, 236–239
OLDA, MIREK *viz* Pluskal Oskar
OLŠÍ 74
Oppelt Rudolf 54
Oravec Josef 55
ORGÁN 603, MELC *viz* Velc Jiří
ORLOV, spr. ORJOL
viz Melničuk Nikolaj Jemeljanovič
Ort Antonín 70

P

Paleček Karel 226, 230
Palma Hugo 169, 199–203
PÁNIK *viz* Sládeček Jaroslav
PANT 91, 93, 127, 133, 137, 144
PANTŮČEK *viz* Ludvík Vlastimil
Papež, UD 41
Papšo František 67
PARA 248, 249
Pasák Tomáš 164–167, 181, 189, 194

Paška Radko 55
Paulíček Jiří 27
PAVEL 74
Pavel Josef 246
Pavelka František 225, 226
Pavlas Josef 233, 234, 237
Pavlovičová Marta 60
PAVOUK 154
Pecháček Jan 192
Pelc Oldřich 237, 241
Pelikán Jiří 45
PERCENTAGE 225
Pernický Rudolf 241, 243
Pešán Jaroslav 241
Pešek, UD 63
Pešl Antonín 186
Peterec Josef 67
Peteřík Josef 31
PETR 69
Pfitzner Josef 187
Pilný Jan 71
Piorecký František 31, 41
PITNER *viz* Fiřt Miroslav
PLATINUM-PEWTER 241, 244
PLEY *viz* Minařík Pavel
Pluskal Oskar 64, 67, 72, 73
Poddaná Jana 15
PODSKALSKÝ *viz* Prošvic Ludvík
Pokorný Bedřich 246
Pomikálek Václav 138
Popelka Jaroslav 216, 217, 218
PORUCHA 74
Pospíšil Jaroslav 71, 74
Pospíšil Jiří 31
Pour Antonín 191
Povolný Daniel 151, 152, 160
Preiss Richard 70
Pribil Siegfried 235, 236
Prievozník Josef 138
Procházka, UD 43
Prokop Pavel 138
Prošvic Ludvík 139
PŘEMYSL 74
PŘÍKOP 85, 86
Přípravný revoluční výbor *viz* Rada tří *viz* R-3 *viz* JARO
Pytela František 249

R

R-3 *viz* Rada tří *viz* Přípravný revoluční výbor *viz* JARO
Rada, stržm. 290
Rada tří *viz* R-3 *viz* Přípravný revoluční výbor *viz* JARO
Rail Jan 222, 223, 250
Rainer Vratislav 41
Rajlich Jiří 224
RAMEŠ *viz* Golík Milan
Reagan Ronalnd 121
Reichl Martin 228, 229
Reitner 275
REKLAMA, Klöverberg Mirko *viz* Kořínek Mirek
RELACE I 69
RELACE II 69
RELACE III 69
Rendek Peter 106, 107
Riedl Otmar 244
Richter Waldemar 235, 237
Richtr Vladimír 39
RINO *viz* Köcher Karel
Ripka Hubert 20, 280
Rohlík Josef 239
Rokoský Jaroslav 164
Rokos, UD 41
ROMAN *viz* Mach Josef
Roosevelt Franklin D. 183
Ropek, Ing. 40
Roub Václav 27, 41
Rozhoň Václav 221
RUDA, KB 260
Rus, UD 42
Růžička Vladimír 38, 39, 69

Rybák Milan 32
Rýdl Čestmír 32
Rychtermoc Robert 204
Rys, ČSUP 41
Rys-Rozsévač Jan 190, 193

Ř

Řehánek František 58, 62, 64, 66, 67, 74
Řehoř Jaroslav 217
Řezníček Michal 293

S

Sabo Josef 99
Sacharov Andrej Dmitrijevič 40
Salák Ivan 70
Sander Vilém *viz* Sander Wilhelm
Sander Wilhelm 271
Sawicki Wojciech 10
Sehnal Jiří 224
Sejkora Vladimír 101
Sekyra František 174, 186, 189
Semerák Miloslav 72
Setnička, UD 41
Schauschütz František
viz Schauschütz Franz
Schauschütz Franz 234, 235, 236, 237
Scherzl Pavel 81, 82, 83
Schindler Arnošt 20
Schönfeld Pavel *viz* Tigrid Pavel
Sikl, UD 41
SKOŘEPA *viz* Stehno Jan
Skřivan Jiří 78, 89
Slaběňáková Jana Barbora 295
Sládeček Jaroslav 103
Sládek Oldřich 213
Sladká Marie, roz. Černá,
provd. Bryksová 234
SLAVÍČEK *viz* Souček Jaroslav
Slávik Martin 91, 107
Smola, GPUP 27
Smrkovský Josef 25, 41, 48–50, 52, 53
Smudek Jan 188
Snášel Antonín 61, 62, 63, 66, 67
Sochor Karel 82, 89, 91, 108, 125, 142
Sojka Antonín 61
Solženicyn Alexandr 40
Soška Eduard 238, 239
Souček Jaromír 68
Souček Jaroslav 93, 98, 108, 258
Sousedík Stanislav 174, 189
Sovjak Ján 78, 82, 83
Śpiewak Paweł 7
SRNKA *viz* Hynek Pavel
SRPEN 64, 66
Stalin Josif Vissarionovič 20
STANDA, A 71
Staněk Vlastimil 31, 32, 75
Starhemberg Ernst Rüdiger, von 213
Starhemberg Franziska, von 214
STAS 241
Stehno Jan 100, 108
Stolz Otto 272
Strasser Otto 280
Stuckart Wilhelm 165, 185
Stuchlík Jaroslav 59, 63, 75
Sučko Andrej 71
Suchanek Vladimír 69
Suchopár Karel 105, 112, 125
Suchý Oldřich 168, 177, 187, 195
Svatoň Josef 233, 234, 237, 238, 239
Svoboda Jaroslav 23, 27, 31, 32, 38, 40, 74
Svoboda Karel 68
Svoboda Ludvík 48, 49, 50, 52, 53, 217
Sykes Bonar 287
Synáč, GPUP 42
Sýs Josef 60
Szathmary, UD 41
Szi(y)tkey Gabriel 57, 59, 67

Š

Šahur Štefan 244
Šandera Josef 231
Šandová Blanka 59
Šebek Milouš 59, 60
ŠENER *viz* Šimůnek Karel
Ševeček, KAN 40
Šibrava Ladislav 41
Šída Zdeněk 61
Šik Ota 23
Šikula Oldřich 68, 69, 70
Šimáně Čestmír 25
Šimko Emil 241
Šimoník Dominik 244
Šimsová Sylva 279
Šimůnek Karel 104, 124
Šindelář Jarmil 248
Šindler Jiří 79
Široký František 228, 233, 234, 237, 239, 241
Šišpela, UD 41
ŠKODA *viz* Žilka Miroslav
ŠKŮDCE 74
Šlehofer František 31
ŠMÍD František *viz* Široký František
Šolc Jiří 213, 225, 226, 230, 234, 237, 241, 242, 244
Štacha, Ing. 25
Štochl Jan 143
Šujan Ivo 72
Šuléř Zdislav 61, 67
Švarc Milan 159
Švarc, UD 42
ŠVÉDSKO 78, 82, 83
Švehla, UD 41
Š. Vlastimil, des. 288

T

Taťák Josef 46
TECHNIK 74
Temel Alois 249
Tewson Vincent 273
Thewlis 270
Thorn Čeněk 188
Tigrid Pavel, vl. jm. Schönfeld 123
Tindemans Leo 126
Tománek Alois 61
Toman Zdeněk 68
Tomášek Dušan 163, 165, 166, 188
Tomášková Jiřina 43
Tomeš Josef 266
Tomek Jiří 70
Tomek Prokop 21, 106, 144, 263
Tomíšek Zdeněk 97, 127, 139, 143
Tracey Herbert 270, 273
Trnka Matěj 189, 190, 191
Trunec Jan 233
Třebenský Antonín 62
Tůma, UD 41
TUNGSTEN 225, 241, 243

U

ÚHOŘ, KANDU, BUK *viz* Boček Karel
URAN 45, 58, 64, 66, 69, 71, 74

V

VÁCLAV *viz* Ambrož František
Václavek Vilém 91, 93, 94, 98, 142, 150
Václavek Zdeněk 250
Václavík Milán 89
Václavková Štěpánka 218, 244
VAJDA *viz* Molnár Michal
Vajnar Vratislav 89, 139
Válek Rostislav 46, 55
Valenta Vladimir 31
Vaňhara Ludvík 82
Vaňous Hynek 31
Vašek Antonín 58
Vašina, UD 41
Vaverka Leopold 188

VAVROŠ *viz* Pomikálek Václav
Veis Jan 58, 67
Vejchoda-Ambros Miloš 271
Velc Jiří 78, 79, 80, 81
Velfl Josef 26
Velik Ján 241
VÉNA *viz* Pilný Jan
Veselý Jindřich 246
Veselý-Štainer Karel 233, 234, 239, 240, 241, 243, 245, 247, 248
Vetchý Čestmír 190, 192
VIKING 77, 78, 81, 83, 89, 90, 321
VILA, PB 260
Vilardi Antonio 287
Vilím Blažej 265, 266, 270, 272, 277, 278, 281, 283
Vilímová Mirka 277, 281
Virkner Patrik 283
Vitula František 291
VLADIMÍR *viz* Kříž Miroslav (Miloslav)
Vlasák Stanislav 33, 44, 45, 46, 74
Vlk Václav 60
Vodrážka Karel 91, 92, 142
Volena Rudolf 60
Volf Antonín 31
Volný Václav 58, 67
Vondráček 43
VOSA 70
Vosnica Marian 67, 70
VPERJOD (VPŘED) 241
Vrána, npor. 217
Vrlík Pavol 89
Vrzalík Jan 192, 193
Vyhňák Alois 241

W

Wahl Veleslav 241
Wanner Michal 15
Weis Jan 60
Winter Gustav 272, 273

Y

York 226

Z

Zabloudil František 217, 221
Zajíc Miroslav 41, 42
Zalabák Karel 93, 108
Zapletal František 191
Zapletal Libor 225, 226
Żaryn Jan 9
Zástěra Zdeněk 189
Zavadil Jaroslav 217
Závišek Josef 68
Závodský Osvald 246
Zedník Josef 79
ZELENÝ *viz* Künzel Quido
Zeman Petr 15
Ziegler Milan 58, 59, 62, 66, 67, 74
Zich Vjačeslav 62
Zicha Jan 62
Zinner Josef 280
Znoj Josef 178
Zubricki Josef 231
Zváček Bohumil 71

Ž

Žáček Pavel 7, 91, 93, 94, 96, 102, 106, 107, 127, 139, 144, 145, 153, 154, 254, 263
Žákovský Jiří 138
Žejdl Jan 199, 200, 202, 203
Žilka Miroslav 108
Živěla František 216, 217, 218, 221
Žižka, GPUP 42
Žižka Josef 231

Seznam užitých zkratek

A	– agent (typ spolupracovníka StB)
a n.	– a následující
arch. jed.	– archivní jednotka
A. O.	– aktivní opatření:
arch. č., a. č.	– archivní číslo
ABNO	– Akce národní obrody
ABS	– Archiv bezpečnostních složek
AIPO	– analyticko-informační a plánovací odbor
ALSR	– Albánská lidová socialistická republika
AMS	– Archiv ministerstva spravedlnosti
AMV	– Archiv ministerstva vnitra
AO	– aktivní opatření
AOP	– agenturně-operativní opatření, též činnost
APz	– agenturní průzkum
ASEAN	– Sdružení národů jihovýchodní Asie (Association of South East Asian Nations)
asp.	– aspirant
ATO	– Asijsko-tichomořská oblast
b. d.	– bez data
BBC	– britská rozhlasová (a televizní) společnost (British Broadcasting Corporation)
BdS, BDS	– Velitelství bezpečnostní policie (Befehlshaber der Sicherheitspolizei)
BL	– British Library (Velká Británie)
BND	– Spolková zpravodajská služba (Bundesnachrichtendienst)
br.	– bratr
BSV	– (země) Blízkého a Středního východu
býv.	– bývalý

CIA – Ústřední zpravodajská služba USA (Central Intelligence Agency)
CIC – Kontrašpionážní sbor – zpravodajská služba armády USA (Counter Intelligence Corps)
COCOM – Výbor pro kontrolu vývozu zboží strategického významu (Coordinating Committee Coord)
CRTF – Český svěřenecký fond pro uprchlíky (Czech Refugee Trust Fund)
CÚV KS – Celoútvarový výbor Komunistické strany Československa
CZV – celozávodní výbor
č. – číslo
č. j., čj., č. jed. – číslo jednací
ČČH – Český časopis historický
Čedok – Československá dopravní kancelář
čet. – četař
ČLR – Čínská lidová republika
ČOK – Československá obchodní komora
čs., čsl. – československý, československá
ČSDS – Československé dokumentační středisko
ČSA – Československé aerolinie
ČSLA – Československá lidová armáda
ČSR – Československá republika
ČSSR – Československá socialistická republika
ČSUP – Československý uranový průmysl
ČTK – Česká tisková kancelář
D – důvěrník (typ spolupracovníka StB)
DEM – německá marka
des. – desátník
DS – důvěrný styk
DT – domácí teritorium
ECU – evropská měnová jednotka (European Currency Unit)
EKO – ekologie
EKON – ekonomika

ES – Evropské společenství
ET – evidovaný typ
f. – fond
F/O – Flying Office (nadporučík)
F/Sgt – Flight Sergeant (rotný)
F-16 – označení pro stranickou organizaci na I. správě
FMNO – Federální ministerstvo národní obrany
FMV – Federální ministerstvo vnitra
FMZO – Federální ministerstvo zahraničního obchodu
FMZV – Federální ministerstvo zahraničních věcí
FS – Federální správa
FS – Federální shromáždění
FSZS – Federální správa zpravodajské služby
G-7 – sedm největších ekonomických velmocí (Group of Seven)
GATT – Všeobecná dohoda na clech a obchodu (General Agreement on Tariffs and Trade)
gen. – generál, generální
genmjr. – generálmajor
GP – německá pohraniční stráž (Grenzpolizei)
GPUP – Geologický průzkum uranového průmyslu
GRU – Hlavní správa sovětské rozvědky (Glavnoje rozvedyvatělnoje upravlenije)
GŘ – generální ředitelství
GŠ – Generální štáb
GŠ ČSLA – Generální štáb Československé lidové armády
gšt. – generální štáb
GT – generální tajemník
HAIS – Archiv české strany sociálně demokratické
HN – hlavní nepřítel
HO – historické oddělení
HS StB – Hlavní správa Státní bezpečnosti

HS VKR – Hlavní správa Vojenské kontrarozvědky
I – informátor (typ spolupracovníka StB)
IEPG – Nezávislá evropská programová skupina (Independent European Program Group)
Ing., ing. – inženýr
inv. jed. – inventární jednotka
INN – index nenadálého napadení
IP – informační produkce (infoprodukce)
IS – ideový spolupracovník
JD – Jáchymovské doly
JSRS – jednostranné speciální radiové spojení
JZ – jaderné zbraně
K. – koruna československá
kap. zahr. – kapitalistické zahraničí
kart. – karton
KB – konspirační byt
KBSE – Konference o bezpečnosti a spolupráci v Evropě
Kčs – koruna československá
KGB – Výbor státní bezpečnosti SSSR (Komitět gosudarstvennoj bezopasnosti)
KL – kmenový list
KLDR – Korejská lidově demokratická republika
KNR – kandidát nelegální rozvědky
KP – kádrový příslušník
kpt. – kapitán
kr. jméno – krycí jméno
kr. – krabice
KS – kapitalistické státy
KS – krajská správa
KS MV – Krajská správa ministerstva vnitra
KSČ – Komunistická strana Československa

KU – Karlova univerzita
KV – krajský výbor
KV – krajské velitelství
LA – (země) Latinské Ameriky
LHASC – Labour History Archive & Study Centre (Velká Británie)
LM – Lidové milice
MBO – mimořádné bezpečnostní opatření
mj. – mimo jiné
mjr. – major
MKDH – Mezinárodní komunistické a dělnické hnutí
MLR – Maďarská lidová republika
MMF – Mezinárodní měnový fond
MNB – ministerstvo národní bezpečnosti
MNO – ministerstvo národní obrany
MSS – Mezinárodní svaz studentstva
MTH – materiál trvalé hodnoty
MV – ministerstvo vnitra
MZM HO – Moravské zemské muzeum Brno – historické oddělení
NA – Národní archiv
NA – Národní archiv (The National Archives)
náč. i náčel. – náčelník
NAD – Národní archivní dědictví
nar. – narozen
NATO – Severoatlantická aliance (North Atlantic Treaty Organisation)
NB – Národní bezpečnost
NBÚ – Národní bezpečnostní úřad
NF – Národní fronta
NKVD – Narodnyj komissariat vnutrennich děl
(Lidový komisariát vnitřních záležitostí; sovětská tajná policie)
NMV – náměstek ministra vnitra
NNZ – neutrální a nezúčastněné země

NPT – nápravně pracovní tábor
NO – náčelník obvodu (oddělení)
NO – nepřátelské osoby
NOF – Národní obec fašistická
npor. – nadporučík
NR – nelegální rozvědka
NRJN – nenadálé raketojaderné napadení
NS – náčelník správy
NS – Národní souručenství
NS – Národní shromáždění
NSDAP – Národně socialistická německá strana dělníků (Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei)
NSP – Národní strana práce
NSR – Německá spolková republika (viz též SRN)
NTF – Národní tábor fašistický
NTS – Národní svaz práce (Nacionalno-trudovoj sojuz)
NZ – nápravné zařízení
NVÚ – nápravně-výchovný ústav
O. K. – operativní korespondence
OAS SS MV – odbor archivní správy a spisové služby ministerstva vnitra
OBZ – Obranné zpravodajství
odb. – odbor
odd., odděl. – oddělení
odsouz. – odsouzený
OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
okr. – okres, okresní
OKS-MV – okresní správa ministerstva vnitra
OO-StB – oblastní odbor Státní bezpečnosti
OP – operativní porada
OP NS – operativní porada náčelníka správy
oper. – operativní

ORA – obrana rozvědného aparátu
OS – okresní správa
OSH – ostraha státních hranic
OSN – Organizace spojených národů
OSNB – okresní Sbor národní bezpečnosti
OŠ – odborná škola
OT – operativní technika
OTR – operačně taktické rakety
OUN – Organizace ukrajinských nacionalistů
OV – obvodní velitelství
OZ UD – odštěpný závod uranových dolů
„P“ – přátelé (označení sovětských poradců nebo přímo KGB)
PA – pomocná agentura
plk. – plukovník
pol. – pololetí
por. – poručík
pplk. – podplukovník
PR – politická rozvědka
PRO – protiraketová obrana
provd. – provdaná
PS – Pohraniční stráž
PS – pomocná stráž
PS – personální spis
PT – Přísně tajné
PT-ZD – Přísně tajné – zvláštní důležitost
PÚO – pracovní útvar odsouzených
PÚP – pracovní útvar potrestaných
PÚV – pracovní útvary vězňů
PÚV KSČ – předsednictvo Ústředního výboru Komunistické strany Československa
PV – podnikový výbor

PVO	– preventivně-výchovné opatření
PVOS	– protivzdušná obrana státu
PZO	– podnik zahraničního obchodu
R	– rozvědka
RA	– rozvědný aparát
RAF	– Britské královské letectvo (Royal Air Force)
reg. č., r. č.	– registrační číslo
RMV	– rozkaz ministra vnitra
RNS	– rozkaz náčelníka správy
ROH	– Revoluční odborové hnutí
ROS	– Rada obrany státu
RSD	– rakety středního doletu
RSDr.	– doktor sociálně-politických věd (Rerum socialium doktor)
RSR	– Rumunská socialistická republika
rtm.	– rotmistr
rtn.	– rotný
RVHP	– Rada vzájemné hospodářské pomoci
ŘO, ř. o.	– řídící orgán
S, spr.	– správa
s.	– stránka
s.	– soudruh
SD	– německá tajná služba, bezpečnostní služba říšského vůdce SS (Sicherheitsdienst des Reichsführers der SS)
SDI	– strategická obranná iniciativa (Strategic Defense Initiative)
SEO	– statisticko-evidenční oddělení
S-FMV	– Správa Federálního ministerstva vnitra
SFRJ	– Socialistická federativní republika Jugoslávie
Sgt	– četař (Sergeant)
Sch.	– šilink
SI	– Socialistická internacionála
SIPRI	– Mezinárodní mírový výzkumný institut

SIS – britská zpravodajská služba (Secret Intelligence Service)
sl. – složka
SNB – Sbor národní bezpečnosti
SNJ – Strana národní jednoty
SNZ – Správa nápravných zařízení
SOA – státní okresní archiv
SOE – oddělení pro zvláštní operace, sekce britské zpravodajské služby MI6 (Special Operations Executive)
SOS – Stráž obrany státu
SPD – Sociálnědemokratická strana Německa (Sozialdemokratische Partei Deutschlands)
spol. – spolupracovník (StB)
SRN – Spolková republika Německo
SSEP – systém sjednocené evidence poznatků
SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
ST – státní tajemství
starš. – staršina
StB, Stb. – Státní bezpečnost
S StB – Správa StB
sv. – svazek
sv. – svatý
svob. – svobodník
SVS – Sbor vězeňské stráže
T – Tajné
TNP – tábor nucených prací
TNS – Tisková služba Národního souručenství
TPT – trestanecký pracovní tábor
tr. – trestní
TRMV – tajný rozkaz ministra vnitra
TRMNB – tajný rozkaz ministra národní bezpečnosti
tr. z. – trestní zákon

TS – tajný spolupracovník (StB)
TUC – Odborový kongres – sdružení odborových svazů ve Velké Británii (Trade Union Congress)
tzn. – to znamená
tzv. – tak zvaný
ÚDV – Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu
ÚNZ – útvar nápravného zařízení
UPA – Ukrajinská povstalecká armáda
ÚRO – Ústřední rada odborů
USA – Spojené státy americké (United States of America)
ÚSTR – Ústav pro studium totalitních režimů
ÚV KSČ – Ústřední výbor Komunistické strany Československa
ÚZSI – Úřad pro zahraniční styky a informace
v. z., v.z. – v zastoupení
VAAZ – Vojenská akademie Antonína Zápotockého
VA-CR – Vojenský archív – centrálna registratúra
VB, V. B. – Veřejná bezpečnost
VC – vízoví cizinci
VC+C – velmi cenné a cenné
VHA – Vojenský historický archiv
VKR – Vojenská kontrarozvědka
VKR HS PS – Hlavní správa pohraniční stráže (Vojenská kontrarozvědka-odbor Hlavní správy pohraniční stráže)
VKS – vyspělé kapitalistické státy
VLP – vojenský letecký přidělenec
VNS – Vídeňská následná schůzka
VOZ – Vojenské obranné zpravodajství
VRÚ – Vojenská radiová ústředna
VS – Varšavská smlouva
VSDS – vedoucí starší důstojník specialista
VSRS – vedoucí starší referent specialista

VŠ SNB – Vysoká škola Sboru národní bezpečnosti
VTR – vědecko-technická rozvědka
VÚA – Vojenský ústřední archiv
VVO – Východní vojenský okruh
VVZ – Vojenské výzvědné zpravodajství
VZ – Vojenské zpravodajství
VZUP – Vývojový závod uranového průmyslu
W/O – rotmistr, praporčík (Warrant office)
ZA – zvláštní agenturní
zák. – zákon
ZE – Západní Evropa
ZEU – Západoevropská unie
ZKR – zahraniční kontrarozvědka
ZNS – zástupce náčelníka správy
ZO – základní organizace
ZO – zvláštní operativní
ZO KSČ – základní organizace Komunistické strany Československa
ZO SSM – základní organizace Socialistického svazu mládeže
ZP – zájmový prostor
ZRUP – základna rozvoje uranového průmyslu
ZS – zpravodajská správa
ZS GŠ MNO – Zpravodajská správa Generálního štábu ministerstva národní obrany
ZS HS PS OSH – Zpravodajská správa Hlavní správy pohraniční stráže a ochrany státních hranic
ZSS – země socialistického společenství
ZST – země socialistického tábora
ZÚ – zastupitelský úřad
ZÚNZ – závodní ústav národního zdraví
zv. – zvaný
ZV – zemské velitelství
ZVO – Západní vojenský okruh

Resumé

Jednání European Network of Official Authorities in Charge of the Secret – Police Files a 10. výročí polského Institutu národní paměti ve Varšavě

Pavel Navrátil

Zpráva z úředního oddílu sborníku informuje o cestě zástupců Ústavu studia totalitních režimů (ÚSTR) a Archivu bezpečnostních složek (ABS) na jednání „Evropské sítě institucí spravujících dokumenty tajné policie" pořádané ve Varšavě, které organizátoři (polský Institut národní paměti – IPN) spojili s otevřením výstavy s názvem: „… a akta zniszczyć" (v českém překladu: „… a svazky zničit") a dále s oslavami výročí deseti let od vzniku Institutu.

K textu je přiložena vzpomínka na Janusze Kurtyku, bývalého předsedu IPN, který tragicky zahynul při leteckém neštěstí cestou na tryznu k uctění památky zavražděných polských důstojníků v ruské Katyni.

Zpráva o činnosti Metodické komise v Archivu bezpečnostních složek

Světlana Ptáčníková

Zpráva shrnuje dvouletou činnost pracovního a poradního orgánu ředitele Archivu bezpečnostních složek – Metodické komise. Hlavní náplní její činnosti je řešení metodických otázek, hodnocení způsobu zpracování archivních souborů a posouzení archivních pomůcek. Během svých dosavadních pěti zasedání projednala Komise řadu otázek – připravila k vydání směrnici ředitele Archivu „Zpracování archivních souborů a tvorba archivních pomůcek v Archivu bezpečnostních složek", řešila problém evidence a zveřejňování archivních pomůcek, nesoulad mezi strukturou tzv. digitálního archivu a fyzickým stavem a rozdělením fondů. Zabývala se rovněž zprávou Od borné komise k posouzení problematiky ochrany archiválií, digitalizace a informačních systémů v Ústavu pro studium totalitních režimů a v Archivu bezpečnostních složek (KODI). Nejdůležitějším úkolem Metodické komise pro nejbližší období zůstává definice fondu.

Rok 1968 a následná normalizace v československém uranovém průmyslu ve světle materiálů StB

František Bártík

Příspěvek se zabývá událostmi roku 1968 a následné normalizace v československém uranovém průmyslu (ČSUP). Studie až na nepatrné výjimky vychází z materiálů bývalé

Státní bezpečnosti (StB), která na toto odvětví průmyslu vedla hned několik objektových svazků a měla v problematice nasazeny desítky tajných spolupracovníků. Příspěvek vychází z materiálů StB, z čehož plyne, že i pohled na danou situaci je zde „pohledem StB".

Během polednového uvolnění roku 1968 došlo na vedoucích místech ČSUP ke změnám a do jejich čela byl dosazen Ing. Karel Boček, který se snažil v uranové politice prosadit změny. Z uranové rudy (do té doby vojensko-strategické suroviny) mělo vzniknout volně směnitelné zboží, vyvážené do tzv. kapitalistické ciziny. Těmto záměrům odzvonilo s příchodem spojeneckých vojsk dne 21. srpna 1968. Na ředitelství ČSUP v Příbrami byla vyhlášena stávka „Ani gram uranu okupantům", která se přenesla i na ostatní podniky Uranových dolů (UD) – Zadní Chodov a Dolní Rožínka. Během stávky byl vypracován podrobný návrh na případnou likvidaci šachet a podkladů ke geologickému průzkumu, popřípadě těžbě. Po „zklidnění" situace byl Ing. Karel Boček označen za hlavního organizátora stávky a ekonomických ztrát způsobených stávkou. Byl zatčen a souzen v nepřítomnosti, neboť z vyšetřovací vazby uprchl do zahraničí, kde působil jako přední odborník na danou problematiku, což vedlo k „rozpracovávání" jeho osoby Státní bezpečností. Události z let 1968 se staly argumentem pro nepostradatelnost působení StB v uranovém průmyslu. „Rozpracování" uranového průmyslu pokračovalo až do roku 1990, kdy byly objektové svazky uzavírány Úřadem na ochranu ústavy a demokracie.

Množství málo známých snímků amatérských fotografů dokumentuje a přináší svědectví o této vzrušené době.

„VIKING, který ztroskotal" – Fiasko československé vojenské rozvědky ve Švédsku v roce 1986

Daniel Běloušek

Studie se zabývá aktivitami vojenské rozvědky, která v Československé socialistické republice (ČSSR) působila pod názvem Zpravodajská správa Generálního štábu (ZSGŠ). Sleduje její působení ve Švédsku ve vyostřené atmosféře bipolárního světa první poloviny osmdesátých let 20. století. Českoslovenští zpravodajci si uvědomovali, že v případě eskalace mezinárodního napětí bude znemožněna činnost rezidentur ve státech NATO. Předsednictvo vlády ČSSR proto v březnu 1984 schválilo záměr ustavit v neutrálním Švédsku rezidenturu s krycím názvem VIKING, která by mohla agenturně působit i po zhoršení mezinárodní situace.

Předpoklad ZSGŠ, že Švédsko bude relativně bezpečným územím pro zpravodajskou činnost, se ukázal jako mylný. V polovině roku 1986 vyhostila tamní vláda pět československých občanů (čtyři diplomaty a jednoho pracovníka podniku zahraničního obchodu). V srpnu téhož roku švédská policie zatkla a obvinila ze špionáže švédského občana československého původu Mirko Klöverberga. Ten byl v neosobním spojení s majorem švédské armády Alexem Lennartem Jarvenem, který byl jako agenturní zdroj ZSGŠ řízený nezávisle z pražského ústředí.

Úspěšné švédské údery proti zájmům československé vojenské rozvědky, na něž Praha nedokázala včas adekvátně zareagovat, vedly nejen k úplnému ochromení zpravodajské činnosti ZSGŠ na tomto území, ale i k faktickému zániku rezidentury VIKING. V domácím prostředí způsobil neúspěch ZSGŠ výrazné oslabení pozice této zpravodajské služby ve vztahu ke konkurenční Vojenské kontrarozvědce (VKR), jíž tak bylo umožněno dostávat postupně pod svou kontrolu stále více aspektů činnosti vojenské rozvědky.

Z operativních porad náčelníka I. správy
Klíčové dokumenty Hlavní správy rozvědky SNB v roce 1989

Pavel Žáček

V průběhu posledního roku své existence se Hlavní správa rozvědky (I. správa SNB) nacházela v kritické situaci. Kromě negativních dopadů změn na politické scéně v průběhu tzv. přestavby, změn ve funkci náčelníka součásti, požadovaných změn organizačních i koncepčních, se potýkala s důsledky „defekce" pplk. Vlastimila Ludvíka-PANTŮČKA. Z dokumentů zpracovaných a vesměs projednávaných v nejvyšším kolektivním orgánu vyplývá, že tuto krizi již nebylo se stávající náčelnickou sestavou možné překonat. I přes určité náznaky koncepčních změn vyznívá z prezentovaných dokumentů spíše bezradnost. Oba plány činnosti na rok 1989 – mimochodem neschválené ministrem vnitra ČSSR – vycházejí i nadále z všeobjímajících požadavků sovětského rozvědného aparátu, které československá satelitní zpravodajská služba nebyla schopna naplnit. O tom svědčí mj. i pololetní hodnocení činnosti I. správy SNB a následně i problémový návrh koncepce. Trápení komunistické rozvědky skončilo se zrušením Státní bezpečnosti počátkem roku 1990.

Svědectví podávají publikované opisy důležitých dokumentů.

Ničení agenturně-operativní agendy v rámci VKR po 17. listopadu 1989

Daniel Běloušek

Vojenská kontrarozvědka (VKR) byla od poloviny padesátých let 20. století, až do svého zániku v polovině roku 1990, organizačně začleněna pod ministerstvo vnitra pod názvem III. správa Sboru národní bezpečnosti (SNB). Podobně jako u ostatních součástí Státní bezpečnosti (StB) bylo i zde ničení agenturně-operativní agendy vymezeno několika pokyny tehdejšího 1. náměstka ministra vnitra Alojze Lorence z prosince 1989. Článek se zabývá především specifickými prvky tohoto procesu v prostředí Vojenské kontrarozvědky. Na rozdíl od jiných součástí StB byly v rámci VKR z velké většiny zachovány některé archiválie, umožňující rekonstruovat rozsah a formu likvidace materiálů v porevolučním období. Za nejvýznamnější z nich lze považovat dokumenty z administrativní kontroly skartovaných spisů, kterou v únoru 1990 nařídil poslední náčelník Hlavní správy VKR generálmajor Ing. Josef Červášek.

Adolf Hrubý a Národní souručenství

Andrea Ponecová

Změněné poměry v českých zemích a vznik organizace Národní souručenství (NS) vynesly Adolfa Hrubého mezi nejvýznamnější politické aktéry své doby. Jméno Adolfa Hrubého figurovalo denně v tisku, v rozhlase se vysílaly jeho projevy, také ve filmových aktualitách v kinech se často jeho tvář objevovala. Avšak na postu vedoucího NS pracoval pouze necelé tři měsíce.

Vznik Národního souručenství byl bezprostřední reakcí na německou okupaci z 15. března 1939. V počátcích jeho vzniku byl hlavní důraz kladen na sjednocení českého národa pod záštitou tohoto hnutí. Právě Adolf Hrubý se svými projevy a výzvami k českému obyvatelstvu i organizačními dovednostmi v rámci výboru NS podílel nemalou měrou na náborové akci do nově vzniklé organizace. V této době dokonce na několik týdnů přerušil práci v České zemědělské radě, kde zastával post předsedy, aby se soustavněji věnoval budování Národního souručenství. Na dobře zorganizovaném náboru – s téměř stoprocentní úspěšnosti vstupu občanů do organizace – měl Hrubý nemalý podíl.

Národní souručenství nebylo samo o sobě celistvým hnutím. Organizovaly se zde jak skupiny proaktivistické z řad českých fašistů, tak i lidé činní v protiněmeckém odboji. Mnoho z členů výboru NS, včetně Adolfa Hrubého, se etablovalo z bývalých demokratických politických stran. Právě oni se často snažili o jakousi obranářskou a retardační politiku vůči okupantům, ačkoliv navenek vystupovali vůči Říši loajálně. Situace se částečně mění 17. května 1939, kdy prezident Emil Hácha jmenoval druhý rozšířený výbor Národního souručenství, ve kterém bylo vyšší zastoupení českých fašistů. Ti si svá jmenování prosadili neutichajícími výpady proti NS. Organizace se tak navenek stává více aktivistickou, a také Hrubý má více projevů s pronacistickými prvky.

Adolf Hrubý opouští svou funkci vedoucího organizace Národní souručenství na počátku června 1939. Oficiální verzí jeho odchodu byly zdravotní problémy. Skutečným důvodem pak nevyjasněná korupční aféra Hrubého s redaktorem listu *Der Neue Tag*. Hrubého nahrazuje místopředseda výboru Josef Nebeský. Organizace stále více inklinuje k německému aktivismu; zvláště po roce 1941, kdy Němci odhalili a pozatýkali většinu představitelů domácího odboje v zemi. Důvěra mezi obyvatelstvem vůči NS postupně klesala, organizace tak ztrácí svůj vliv a význam jako jediného politického hnutí v rámci Protektorátu Čechy a Morava. Lze tedy konstatovat, že ačkoliv byl

Adolf Hrubý ve funkci předsedy Národního souručenství poměrně krátký čas, stal se zároveň v dějinách této organizace jejím nejvýraznějším vedoucím.

„*Rád bych sloužil pro bezpečnost našeho státu dále…*“ Josef Gemrot – policista, parašutista a příslušník SNB (1911–1955)

Jiří Mikulka

Josef Gemrot, původním povoláním truhlář, se stal v roce 1938 příslušníkem československé státní uniformované policie v Moravské Ostravě a po okupaci území Čech a Moravy německými armádami odešel v červnu 1939 s mladším bratrem Fridolínem do Polska, kde vstoupili do vznikající čs. zahraniční armády. Spolu se stovkami dalších uprchlíků z protektorátu odjeli ještě v létě téhož roku do Francie, kde vstoupili do cizinecké legie a sloužili v jejích severoafrických posádkách. Po začátku II. světové války bratři Gemrotovi rozšířili řady čs. vojenských jednotek formujících se v jihofrancouzském Agde; po porážce francouzských armád v červnu 1940 našli čs. vojáci útočiště ve Velké Británii. Josef Gemrot sloužil u 1. čs. smíšené brigády, Fridolín se přihlásil ke Královskému letectvu (RAF) a stal se průběhem času radarovým operátorem u 68. noční stíhací perutě. Starší z bratrů se přihlásil roku 1941 jako jeden z prvních k výcviku pro nasazení v týlu nepřítele. Až do roku 1943 prodělával spolu s dalšími budoucími členy paraskupin vysazovaných postupně do Čech a na Moravu náročný výcvik, který probíhal díky II. (zpravodajskému) odboru exilového ministerstva národní obrany v Londýně.

V polovině roku 1943 určili zpravodajci Josefa Gemrota zástupcem velitele skupiny CALCIUM (další členové – velitel Jaroslav Odstrčil, Josef Široký a Karel Niemczyk), s níž na počátku roku 1944 odletěl do Itálie. Skupina byla v noci z 3. na 4. dubna 1944 vysazena u Čejkovic na Chrudimsku obsazeného Československa. Nepodařilo se jí však získat pomoc na záchytných adresách, proto museli parašutisté improvizovat. Během několika týdnů navázali kontakt s odbojovým uskupením JARO (pozdější Rada tří) a prostřednictvím radiostanice „Zdenka“ (následně přejmenované na „Milada“) spojení s Vojenskou radiovou ústřednou ve Velké Británii.

Dne 23. června 1944 však byli J. Gemrot a J. Odstrčil v Netíně u Velkého Meziříčí překvapeni náhodnou razií brněnského gestapa, při níž byl velitel CALCIA zastřelen a jeho zástupce zraněn. Po zotavení se J. Gemrot pohyboval na mnoha místech české strany Českomoravské vrchoviny a podílel se na zpravodajské činnosti paraskupiny i na další (bohužel, některými neshodami kalené) spolupráci s Radou tří, reprezentovanou především kapitánem Karlem Veselým-Štainerem.

Po skončení války se poručík Josef Gemrot, předválečný příslušník čs. státní policie, nositel mnoha čs. válečných vyznamenání, přihlásil již v létě roku 1945 do nově se formujícího Sboru národní bezpečnosti (SNB), kam byl také v březnu 1946 přeřazen. Díky svým nevšedním střeleckým schopnostem a prodělanému speciálnímu výcviku ve Velké Británii se stal v rámci Zemského velitelství SNB v Praze velitelem střeleckých kurzů ve výcvikovém středisku, v červenci 1948 byl jmenován zbrojním důstojníkem. Po vzniku nového krajského uspořádání ho od ledna 1949 zařadili k Obvodnímu velitelství Národní bezpečnosti (NB) 2 v Praze, spadajícímu pod nově vzniklé

Krajské velitelství (KV) NB.. Začal se však horšit jeho zdravotní stav, lékaři zjistili u kapitána Josefa Gemrota rakovinu levého ucha, musel se podrobit operaci a odejít na dlouhodobé léčení, v lednu 1950 pak došlo k jeho superarbitraci a odchodu do invalidního důchodu.

Jako bývalý voják ze Západu neunikl pozornosti Státní bezpečnosti (StB); ta se o něj zajímala již od roku 1949 a nepřestala ani poté, když se s manželkou a dvěma malými syny odstěhoval v srpnu 1950 do Ostravy. Žádné radikální kroky, pravděpodobně kvůli jeho zdravotnímu stavu, proti němu však nepodnikla. Bývalý zástupce velitele paraskupiny CALCIUM, policista, parašutista a nakonec příslušník SNB zemřel dne 11. srpna 1955 v Ostravě.

Průvodce operativními svazky Hlavní správy rozvědky

Pavel Navrátil

Průvodce po tomto fondu si klade za cíl seznámit potenciální badatele s druhy a strukturou operativních svazků československé rozvědky mezi lety 1945 a 1990. Svazková agenda Hlavní správy rozvědky dostala od roku 1966 v rámci správ ministerstva vnitra jedinečnou podobu, která odrážela specifické potřeby této zahraniční zpravodajské služby. Jsou zde představeny jednotlivé typy svazků – neboli řády, jež byly evidovány v příslušných číselných řadách. Každý potom sloužil k ukládání dokumentů daného druhu nebo k náležitým účelům. Namátkou jsou to svazky objektové, svazky tajných spolupracovníků, kádrových příslušníků, aktivních opatření atd. U každého řádu je potom orientačně vyložena struktura svazku a typy jeho dílčích podsvazků.

Dokumenty o exilovém sociálně demokratickém politikovi Josefu Bělinovi v britských archivech

Sylva Šimsová

Josef Bělina (1893–1948) byl sociálně demokratickým politikem a novinářem. Vyučil se strojním zámečníkem a před první světovou válkou odešel na praxi do Švýcarska, kde byl činný v odborovém hnutí a v sociálně demokratickém tisku. Po vzniku Československé republiky se vrátil do vlasti, kde spolu s Antonínem Hamplem pracoval v sociální demokracii. Byl tajemníkem Svazu kovodělníků a redaktorem časopisu *Zájmy kovodělníků*. Mezi lety 1927 a 1933 se věnoval protinacistické činnosti jako řečník v Německu a potom v Československu.

Na začátku března 1939 přiletěl do Velké Británie vyjednávat emigraci československých dělníků z leteckých továren do zemí britského impéria; po německém obsazení Čech a Moravy se nemohl vrátit domů. Byl zaregistrován jako uprchlík v Czech Refugee Trust Fund a byl v předsednictvu skupiny českých uprchlíků. Později v CRTF vedl skupinu českých sociálně demokratických uprchlíků. Stal se členem ústředního

výboru Československé sociální demokracie v exilu a také členem výboru československých odborářů. Úzce spolupracoval s exilovou vládou jako člen poradního sboru při ministerstvu zahraničních věcí. V roce 1941 byl jmenován předsedou Československé zprostředkovatelny práce

Během války se Bělina účastnil rozhlasového vysílání pro Československo devadesáti sedmi projevy z Anglie a Ameriky. Měl čilý styk s britskou Labour Party, dopisoval si pravidelně s Williamem Gilliesem. Spolupracoval také se Special Branch, pro kterou v lednu 1941 napsal zprávu o komunistické činnosti v exilové organizaci Young Czechoslovakia. Na komunistickou činnost bylo v té době mnoho stížností. K napětí mezi sociálními demokraty a komunisty přispívalo to, že se komunisté dostali do vedení uprchlických ubytoven, a že se po podepsání sovětsko-nacistického paktu stavěli proti válce. Ti komunisté, kteří se stanoviskem své strany nesouhlasili, byli udáváni jako agenti gestapa. Bylo to období, kdy se komunisté snažili mít v exilu co největší vliv. Pro svou přímočarost nebyl Josef Bělina mezi nimi oblíben.

Bělinovi záleželo na spolupráci všech národností. Zdůrazňoval, že v Československé sociální demokracii vždy byli Češi, Slováci a Maďaři. Vztahy v exilu mezi českými sociálními demokraty, sudetskými sociálními demokraty kolem Wenzela Jaksche a sudetskými sociálními demokraty kolem Josefa Zinnera byly však velice složité.

Během války vydal Josef Bělina vlastním nákladem devadesát čísel zpravodajských novin *Listy přátelům* a dvacet devět čísel *Czechoslovak Labour Bulletin*. Jako oficiální dokumentační publikace ministerstva zahraničních věcí vydal tři brožury o útlaku a odporu československého dělnictva a Hamplovu knihu *Z krize ven*. Ve svých publikacích soustavně upozorňoval na činnost komunistů mezi uprchlíky. Pravidelně o tom také posílal hlášení svým anglickým přátelům, z nichž někteří se zdráhali brát jeho informace vážně.

Československá exilová vláda se snažila udržet zdání politické jednoty, což poskytovalo komunistům možnosti rozšiřovat svou oblast vlivu. V důsledku toho měl Bělina problémy s návratem do vlasti a zůstal v Londýně. Byl naříčen, že v britské Labour Party „příliš načichl k anglickému fašismu". Po válce vydával, až do své smrti v Londýně v roce 1948, *Zprávy z domova / News from Central Europe* a *Londýnské listy / London Letters*.

A–Ž

▶ (kolektiv autorů)

Stálá rubrika na konci Sborníku obsahuje zprávy, informace, glosy i rarity, které přinášejí práce archivářů.

V tomto čísle se mohou čtenáři v několika příspěvcích dozvědět o „perličkách" zapsaných v letech 1945–1946 brněnskými příslušníky Sboru národní bezpečnosti (SNB) v denních přehledech událostí, v tzv. „svodkách". Uvádějí například obsahy tajných rozkazů velitele okresního oddělení VB v Bystřici nad Pernštejnem v roce 1953 i jak byly hodnoceny tzv. „nespolehlivé osoby" stanicemi SNB v okrese Brno-venkov

v roce 1949. Dále jsou zde pro odlehčení uvedeny některé citace z personálních spisů Krajského velitelství Národní bezpečnosti (NB) v Českých Budějovicích z roku 1950 a příklady zásahů členů Veřejné bezpečnosti (VB) v Praze na počátku padesátých let 20. století – proti cizím státním příslušníkům, proti zesměšňování představitelů tehdejšího režimu (např. sněhulák ve výloze podobající se prezidentu Gottwaldovi) i „boji za zkvalitnění služeb v pohostinství" (v tomto případě za lepší kvalitu čepovaného piva).

Na vážnější problém je zaměřen příspěvek o problémech ve vzdělávání příslušníků SNB po roce 1948. Po únorovém převratu byli ze služebního poměru propouštěni zkušení nekomunističtí příslušníci SNB a na jejich místo přicházeli méně schopní a méně vzdělaní – zato „politicky prověřené kádry". Nábor nováčků se v této době plně podřizoval pokynům z centrály na přijímání „dělnických kádrů". Následoval významný propad úrovně všeobecného i bezpečnostního vzdělání na všech úrovních SNB i u frekventantů škol ministerstva vnitra, jemuž se snažilo ministerstvo čelit přijímáním různých opatření. Nakonec však v polovině šedesátých let byla Hlavní správa VB nucena připustit, že pro zlepšení situace je nutné změnit hlavně podmínky výběru nováčků a zaměřit se na takové žáky základních škol, kteří jsou schopni dalšího studia. Tím došlo k definitivnímu opuštění koncepce „dělnických kádrů" v Bezpečnosti.

Rubriku A–Ž zakončuje zpráva o účasti zástupců Archivu bezpečnostních složek na spřínosné studijní exkurzi pořádané Českou archivní společností ve dnech 7.–9. října 2010 s názvem „Přes Polabí do Jeseníků" (prohlídky budov archivů, depozitářů, knihoven, badatelen, dialogy s kolegy z různých pracovišť v republice apod.).

Summaries

Meeting of the European Network of Official Authorities in Charge of the Secret Police Files and the 10th Anniversary of the Polish Institute of National Remembrance in Warsaw

Pavel Navrátil

This report, included in the official part of the Collection, provides information about the journey of members of the Czech USTR (Institute for the Study of Totalitarian Regimes) and ABS (Archive of the Security Services) to the meeting of the "European Network of Official Authorities in Charge of the Secret Police Files" held in Warsaw by the Polish IPN (Institute of National Remembrance) who, as the organisers, also prepared the opening ceremony of the exhibition entitled "…a akta zniszczyć" ("… and shred the files") and the celebration of the 10th anniversary of the IPN.

The text is accompanied with a tribute to Janusz Kurtyka, the former Chairman of the IPN, who died tragically at an air accident on a journey to the memorial ceremony in commemoration of the Polish army officers murdered in Katyn, Russia.

Report on the Activities of the Methodological Committee in the Archive of the Security Services

Světlana Ptáčníková

This report provides an overview of the two years of activity of the Methodological Committee as the operational and advisory body of the director of the ABS (Archive of the Security Services). Its main task is to issue statements regarding questions of methodology, assess the methods used to process the archival collections and the assessment of finding aids. The Committee has held five meetings in which a number of questions were discussed. It prepared for issuance the director's directive on "Processing of Archival Materials and Preparation of Finding Aids in the Archive of the Security Services", analysed the issue of registries and publication of finding aids, and the discrepancy between the structure of the so-called digital archive and the physical condition and organisation of the funds. The Committee also discussed the report of the "Expert Committee on the Issues of Protection of Archival Materials, Digitisation and Information Systems in the USTR and ABS" (so-called KODI Committee). The most important and ongoing task for the Methodological Committee in the near future is to define a "fund".

The Year 1968 and the Subsequent Normalisation in the Czechoslovak Uranium Mining Industry as Seen in the Materials of the State Police

František Bártík

This article analyses the events of 1968 and the subsequent normalisation in the Czechoslovak Uranium Mining Industry enterprise (CSUP). It is almost entirely based on the materials produced by the former State Police (StB) which kept more than one subject file on this topic and used many tens of informers. As the whole analysis is based on the StB materials, it obviously presents the facts from the "StB's pers-pective".

During the liberalisation period in 1968, the management of the CSUP was changed and ing. Karel Bocek, appointed as the new director, sought to implement changes in the policy. Uranium ore, a raw material of military and strategic importance up to then, was to become a freely convertible commodity, enabling export to the so-called capitalist world. These plans came to an end when the allied forces moved in to occupy the country on 21 August 1968. The headquarters of CSUP in Pribram declared a strike under the slogan "Not a Single Gram of Uranium for the Occupants" which spread to the other sites of the Uranium Mines (UD) in Zadni Chodov and Dolni Rozinka. During the strike a detailed guide to the possible destruction of mining shafts and geological surveys or mining documents was prepared.

When the situation calmed down, ing. Karel Bocek was branded as the key strike organiser and the man responsible for the financial losses incurred as a result of strike. He was arrested and tried in absentia, because he had managed to flee abroad from the interrogation custody, and later worked abroad as a prominent expert in the industry, leading the State Police to spy on him. The events of 1968 became an argument for the indispensability of StB's surveillance over the uranium industry. This activity followed until 1990 when the subject files were closed by the Service for Protection of Constitution and Democracy.

The article contains a number of little-known amateur photographs which document and witness this turbulent period from a different viewpoint.

"VIKING Who Ran Aground" Fiasco of the Czechoslovak Military Intelligence in Sweden in 1986

Daniel Běloušek

This paper deals with the activities of the military intelligence service which worked (proThis paper deals with the activities of the military intelligence service which worked in the Czechoslovak Socialist Republic (ČSSR) under the code name ZSGS (Intelligence Department of the General Headquarters of the Czechoslovak Army). The article follows its activities in Sweden in the harsh atmosphere of the bipolar world at the beginning of the 1980's. The Czechoslovak intelligence officers realised

that if international tensions were to escalate, all the residencies in NATO countries would be put out of action. In March 1984 the Czechoslovak government's presidium therefore approved the establishment of a residency in Sweden, then a neutral country, under the code name "VIKING", which could continue with agency work even if the international situation worsened.

The ZSGS's assumption that Sweden would be a relatively safe territory for intelligence activities proved to be wrong. In the middle of 1986 the Swedish government expatriated five Czechoslovak citizens, four of whom were diplomats and one was a foreign trade worker. In August 1986 the Swedish police arrested a Swedish citizen of Czechoslovak origin, Mirko Klöveberg, and accused him of passing on intelligence information. He maintained impersonal contacts with Alex Lennart Jarven, a major in the Swedish army directed independently from the Prague headquarters as an informer.

Successful Swedish strikes against the Czechoslovak military intelligence, which Prague was unable to react to in time, led to the total disintegration of the intelligence activities of ZSGS in the area as well as the actual closing down of the "VIKING" residency. At home this failure significantly impaired the position of the service against the competing Military Counterintelligence (VKR) which thus gradually succeeded in acquiring more and more of the activities from the competence of the military intelligence.

Operative Meetings of the Head Commander of Department I. Key Documents of the Headquarters of Czechoslovak Foreign Intelligence in 1989

Pavel Žáček

During the last year of its existence, the Headquarters of the Czechoslovak Foreign Intelligence ("Department I.") was in a critical situation. Besides the adverse impact of the changes in the national political scene resulting from perestroika, the change of the Head Commander and a request for organisational and conceptual changes, the organisation had to cope with the fleeing of pplk. Vlastimil Ludvik- PANTUCEK. The documents prepared and mostly also discussed by the supreme body imply that the crisis could not be overcome with the existing managerial bodies. Despite indications of some systematic changes, more than anything else these documents reveal a state of helplessness. Both activity plans for 1989, which in fact were not approved by the Czechoslovak Minister of the Interior, continue to be based on overwhelming requests from the Soviet foreign intelligence services which the Czechoslovak satellite service was unable to fulfil. This is proven by the half-year assessment of the activities of Department I. and the subsequently proposed problematic concept. The troubles of the Communist foreign intelligence ended up with the abolition of the State Police at the beginning of 1990, as is witnessed by the published copies of important documents.

Shredding of Operative Files within the Military Counterintelligence after 17 November 1989

Daniel Běloušek

Military Counterintelligence (VKR) was part of the structure of the Ministry of the Interior under the code name Department III. of the National Security Corps (SNB) from the mid-1950's until it was abolished in the middle of 1990. Like with other units of the State Police (StB), the destruction of operative files was governed by several instructions of Alojz Lorenc, the former 1st Deputy of the Minister of the Interior, issued in December 1989. The article describes especially the specific features of this process in Military Counterintelligence where, unlike in other units of the StB, large volumes of archival materials were preserved and enable us today to reconstruct the extent and means by which materials were liquidated shortly after the events of 1989. Documents from the administrative check upon the shredded files, carried out in February 1990 by genmjr. ing. Josef Cervasek, the last Head Commander of the Headquarters of the Military Counterintelligence, seem to be the most valuable.

Adolf Hruby and the "Narodni sourucenstvi" Organisation

Andrea Ponecová

The social changes in the Czech lands and the establishment of "Narodni sourucenstvi" (NS, National Cooperation) made Adolf Hruby one of the leading politicians of the time. His name was published every day in the newspapers, his speeches were broadcast on the radio and his face often appeared in the film news at the cinemas. However, he only remained as Chairman of the NS for three months.

The establishment of "Narodni souručenstvi" was an immediate reaction to the German occupation of 15 March 1939. Initially it emphasised the unification of the whole Czech nation under the patronage of the movement. Adolf Hruby's speeches and appeals on Czech citizenship, together with his organisational skills on the NS committee, did a great deal to recruit new members. He even interrupted his work as the Chairman of the Czech Agricultural Council for several weeks to be able to support the development of the NS. The role he played in the well-organised recruitment and nearly 100% success rate among the applicants recruited was a great contribution.

"Narodni sourucenstvi" itself was not a uniform movement. It involved both pro-active groups organised by Czech fascists and members of the anti-Nazi resistance. Many committee members, including Adolf Hruby himself, came from the former democratic parties and advocated somewhat defensive and retardant politics against the occupants, although outwardly they showed themselves to be loyal to the Reich. The situation changed to a certain degree on 17 May 1939 when President Emil Hacha appointed the second extended committee of NS with a higher percentage of Czech fascists. Their appointments resulted from their unceasing invectives against the NS. The organisation

was then seen as being more pro-active, and even Hruby's speeches began to sound more pro-Nazi.

Adolf Hruby withdrew from his office as Chairman of "Narodni sourucenstvi" at the beginning of June 1939, officially on the grounds of health issues. However, the true reason lay in the unexplained corruption case of Hruby and the editor of *'Der Neue Tag'*. Hruby was replaced by the Deputy Chairman Josef Nebesky. The organisation gradually inclined towards German activism, especially after 1941 when the Germans identified and arrested most of the representatives of the national resistance in the country. The trust in NS began to decline and the organisation's power and influence as the only political movement with the Protectorate Bohmen und Mahren waned. We can say that although Adolf Hruby was not the Chairman of "Narodni sourucenstvi" for long, he was the most significant chairman in the history of the organisation.

"I'd like to continue my duty for the security of our state …" Josef Gemrot – a Policeman, Paratrooper and SNB Corps Member (1911–1955)

Jiří Mikulka

Josef Gemrot, a joiner by profession, became a member of the Czechoslovak State Uniformed Police in Moravska Ostrava in 1938. After the occupation of Bohemia and Moravia by the German armies, he left for Poland with his younger brother Fridolin in June 1939 to join the Czechoslovak foreign army when it was established. Together with hundreds of other refugees from the Protectorate they went to France in summer in the same year, joined the Foreign Legion and served in its North African garrisons. When World War Two began, Josef and Fridolin joined the emerging Czechoslovak troops in Agde, southern France, and after the defeat of the French armies in June 1940 the Czechoslovak soldiers headed for Great Britain. Josef Gemrot served in the 1st Czechoslovak Composite Brigade while Fridolin joined the RAF and later became a radar operator in the No. 68 Night Fighter Squadron. The older of the two brothers was one of the first to apply for training for commitment at the enemy's rear in 1941, and until 1943 underwent rigorous training, held under the auspices of the II. (Intelligence) Department of the exile Ministry of Defence in London, together with other future paratroopers who were in turns airdropped in Bohemia and Moravia.

In the middle of 1943 the intelligence officers appointed Josef Gemrot as the deputy commander of the CALCIUM group, which consisted of commander Jaroslav Odstrcil, Josef Siroky and Karel Niemczyk and which flew into Italy at the beginning of 1944. The group was airdropped near Cejkovice, Chrudim District, in the occupied Czechoslovak territory on the night of 3–4 April 1944. It did not succeed in obtaining assistance at the pick-up addresses and the paratroopers had to improvise. Within a few weeks they came into contact with the JARO resistance group (later renamed to

'Rada tri') and established connection with the Military Radio Headquarters in Great Britain via the 'Zdenka' station (subsequently renamed to 'Milada').

On 23 June 1944 J. Gemrot and J. Odstrcil were unfortunately caught off guard by a random raid of the Gestapo from Brno in Netin, near Velke Mezirici, in which CALCIUM's commander was shot dead and the deputy wounded. After convalescence, J. Gemrot operated in a number of places on the Czech side of the Ceskomoravska Highlands and participated in the intelligence activities of the paratroopers' group and, despite some discordance, in other activities with 'Rada tri', represented in the first place by Captain Karel Vesely-Stainer.

After the war, Lt. Josef Gemrot, receiver of many Czechoslovak war awards, applied in the summer of 1945 to join the newly established National Security Corps ("SNB") where he was transferred in March 1946. His extraordinary shooting skills and the special training he had received in Great Britain made him the commander of shooting courses in the training pool of the Regional Headquarters of SNB in Prague, and in July 1948 he was appointed as an armament officer. After the administrative reorganisation in January 1949 he served at the District Headquarters of National Security Corps (NB) 2 in Prague which was part of the newly established Regional Headquarters in Prague. However, his health began to deteriorate; he was diagnosed with cancer of the left ear and, after surgery, underwent a long course of treatment. In January 1950 he was discharged with a disability pension.

As a former soldier from the west, he attracted the attention of the State Police (StB) from the beginning of 1949, which did not cease even after he had moved, with his wife and two small sons, to Ostrava in August 1950. However, no radical action was taken against him, probably as he was in poor health. The former deputy commander of the CALCIUM paratroopers' group, policeman, paratrooper and member of the SNB corps died in Ostrava on 11 August 1955.

A Guide to the Operative Files of Foreign Intelligence Headquarters

Pavel Navrátil

The guide presents potential researchers with the types and structure of operative files produced by the Czechoslovak Foreign Intelligence between 1945 and 1990. The files of the Head Department of Foreign Intelligence were given a specific structure in 1966, which differed from the files produced by other departments, to reflect the specific needs of the foreign intelligence service.

The guide describes all the available types of files and the appropriate numbering sequences. Each file type was used to keep documents of the relevant type or for the designated purposes. There are subject files, informer files, officer name files, active measures files and other types. A brief overview of the basic file structure and types of sub-files is given for each file type.

Documents about Josef Belina, a Social Democratic Politician in Exile, in British Archives

Sylva Šimsová

Josef Belina (1983–1948) was a social democratic politician and journalist. He was a machinist by profession. Before World War One he went to Switzerland to obtain experience in his trade, where he worked for the trade unions and in a social democratic press. When the Czechoslovak Republic was established he came back and worked for the Social Democratic Party together with Antonin Hampl. He was the secretary of the Union of Metal Workers and an editor of *'Zajmy kovodelniku'* (Machinists' Interests) magazine. In 1927–1933 he gave anti-Nazi speeches in Germany and later in Czechoslovakia.

At the beginning of March 1939 he flew to Great Britain to negotiate emigration for Czechoslovak workers from aircraft factories into the British Commonwealth countries and could not go back home during the German occupation of Bohemia and Moravia. He registered as a refugee in the Czech Refugee Trust Fund and was elected a member of the board of Czech Refugees. Later he became the leader of the Czech Refugee Trust Fund group of Czech social democratic refugees, a member of the Central Committee of Czechoslovak Social Democracy in Exile and a member of the committee of Czechoslovak trade unions. He worked closely with the exile government as a consultant to the Ministry of Foreign Affairs. In 1941 he was appointed as the chairman of the Czechoslovak Labour Exchange.

During the war, Belina made 87 speeches from England and the U.S. on the radio broadcasts for Czechoslovakia. He was in close touch with the British Labour Party and maintained regular correspondence with William Gillies. He also worked with the Special Branch for which he wrote a report in 1941 on the communist activity in Young Czechoslovakia, an exile organisation. There were many complaints regarding the communist activities at that time. The tension between the social democrats and communists was strained when communists were appointed as leaders of the refugee boarding houses and stood against the war after the Soviet-Nazi treaty was signed. Those communists who disagreed with the party line were intentionally leaked as Gestapo agents. The communists tried to exert as much influence as possible at that time, and did not see Belina's straightforwardness in a favourable light at all.

Belina believed in cooperation among all nationalities, emphasising that Czechs, Slovaks and Hungarians had always been equal members of the Czechoslovak Social Democracy. However, in exile the relationships between the Czech Social Democrats, the Sudeten Social Democrats grouped around Wenzel Jaksch and the Sudeten Social Democrats grouped around Josef Zinner were complicated.

During the War, Josef Belina published, at his own expense, 90 issues of the newspaper *'Listy pratelum'* (Letters to Friends) and 29 issues of the *'Czechoslovak Labour Bulletin'*. He also published three brochures on the oppression and resistance of Czechoslovak workers as an official documentary publication of the Ministry of Foreign Affairs, and 'Out of the Crisis', a book by Hampl. Each of his publications focused on the

activities of Communists among the refugees. He regularly sent reports thereon to his English friends, some of whom were reluctant to take his reports seriously.

The Czechoslovak Exile government was anxious to maintain an image of political unity, which played into the Communists' hands. As a result of this, Belina encountered problems returning home after the war, and eventually remained in London. He was accused of "having soaked up too much British fascism within the Labour Party".

After the War and until his death in London in 1948, he continued publishing *'Zprávy z domova' / 'News from Central Europe' and 'Londýnské listy' / 'London Letters'*.

A–Z

▶ (by composite authors)

This feature contains news, information, comments and curiosities from archivists' work.

In this volume a few contributions mention senseless written reports produced by the members of the National Security Corps (SNB) in Brno in 1945–1946 in the daily event logs. They include secret instructions from the commander of the District SNB unit in Bystrice nad Pernstejnem in 1953 and the assessment of persons qualified as "security threats" by the SNB stations in the Brno-venkov district in 1949. They further contain some quotes from the personal files from the Regional Department of National Security (NB) in Ceske Budejovice from 1950 and examples of interventions of the Verejna bezpecnost (VB, the uniformed police) corps in the early 1950's against foreign visitors, against the ridiculing of state officials (for instance against a snowman resembling President Gottwald in a shop window) and their "struggle" to improve publican services, namely for better quality tap beer.

A more serious contribution describes issues relating to the education of the SNB corps after the 1948 coup when experienced non-communist policemen were fired and replaced with less able and less educated novices with the "proper" political background. The recruitment was fully under the control of the central headquarters which issued instructions to recruit "labour staff". As a result, education, both general and security, significantly declined in all command levels of the SNB, including graduates from the Ministry of the Interior's schools, which the Ministry tried to resolve by various means. Eventually, in the mid-1960's the Headquarters of the VB had to admit that recruitment directives must change if the situation was to improve, and attention must be paid to those primary school pupils who were able to continue their studies. This was an end to the "labour staff concept" in the Security corps.

Finally, a short report was included on the participation of the ABS (Archive of the Security Services) representatives in a study journey held by the Czech Archive Society on 7–9 October 2010 and entitled "Through the Labe Region to Jeseniky".

(Translation Steve Colleman, Hynek Zlatník)

SBORNÍK
ARCHIVU BEZPEČNOSTNÍCH SLOŽEK
8/2010

Vydal Archiv bezpečnostních složek
Siwiecova 2, Praha 3, 130 00,
v roce 2011

Editor: Ladislava Kremličková
Obálka, grafická úprava a sazba: Jan Fischer, Idea servis
Tisk: PBtisk s. r. o.

1. vydání
Náklad 1250 výtisků

www.abscr.cz
ISBN 978-80-254-9125-6

Sborník Archivu bezpečnostních složek 8/2010

ISBN 978-80-254-9125-6